

Λογοτεχνικό Δελτίο

για τον άνθρωπο, τη λογοτεχνία τής έκφρασης, μέχρι την ουτοπία

Μια ποίηση που δεν κρατιέται γερά
απ' τον ρεαλισμό, δεν είναι ποίηση
Ντίνος Χριστιανόπουλος

• Τρίμηνη έκδοση Λόγου, Τεύχος 34^ο, Ιούνης 2025 •

Μετά το ρήμα «αγαπώ»,
το «βοηθώ» είναι το πιο ωραίο ρήμα στον κόσμο

Bertha von Suttner (9 Ιουνίου 1843 - 21 Ιουνίου 1914)

Φιλολογικός Όμιλος Ελλάδος

Λογοτεχνικό δελτίο, τεύχος 34^ο, Ιούνης 2025

Αρχισυντάκτης-Επιμελητής: Αντώνης Ε. Χαριστός
Πρόεδρος Φιλολογικού Ομίλου: Αντώνης Ε. Χαριστός
Αντιπρόεδρος Φιλολογικού Ομίλου: Κωνσταντίνος Λίχνος
Εκδόσεις Γράφημα, Θεσσαλονίκη, Εξαδακτύλου 5
Εξώφυλλο: Ευστράτιος Τζαμπαλάτης
Εσωτερική μορφική διαμόρφωση: Ευστράτιος Τζαμπαλάτης
Φιλολογικός Όμιλος Ελλάδος: filologikosomilos@gmail.com
Συντακτική επιτροπή: sintaktiki.path@gmail.com
ISSN: 2654-1769

* Τα έργα αντιπροσωπεύουν αποκλειστικά θέσεις & απόψεις των συντακτών τους.
** Σε όλα τα κείμενα εφαρμόζεται φιλολογική επιμέλεια σύμφωνα με τις νέες κατευθύνσεις τις οποίες υιοθετεί ο Φιλολογικός Όμιλος Ελλάδος.

Συνεργαζόμενα τμήματα
Τμήμα πεζογραφίας: Αντώνης Ε. Χαριστός
Τμήμα ποιητικής μελών: Αντώνης Ε. Χαριστός
Φιλολογική επιμέλεια & επιμέλεια έκδοσης: Αντώνης Ε. Χαριστός
Συντακτική επιτροπή: Αντώνης Χαριστός, Πασχάλης Κατσίκας,
Κωνσταντίνος Λίχνος, Μαρία Μπουρμά
Τμήμα επιστημονικού & δοκιμιακού λόγου: Αντώνης Ε. Χαριστός
Τμήμα κριτικών αναφορών: Αντώνης Ε. Χαριστός
Τμήμα ποιητικής: Αντώνης Ε. Χαριστός
Τμήμα εξωτερικών συνεργατών: Πασχάλης Κατσίκας

το 34^ο τεύχος αφιερώνεται στη μνήμη τής Μπέρτα φον Ζούτνερ (Bertha von Suttner,
9 Ιουνίου 1843 - 21 Ιουνίου 1914) λογοτέχνης, ειρηνίστρια και κάτοχος Βραβείου Νόμπελ Ειρήνης

Στην ενότητα πεζογραφίας δημοσιεύονται τα κάτωθι κείμενα:

- ⊗ Ο Καραγκιόζης πρωθυπουργός, Νίκος Καψιάνης
- ⊗ Ορυμαγδός επιθέσεων, Μάντυ Τσιπούρα
- ⊗ Ελβίρα, Μαρία Κύρου
- ⊗ Ακριτικό πόστο, Χρήστος Μαργανέλης
- ⊗ Στο κοντομύρι, Ελένη Σταθοπούλου
- ⊗ Ταξιδιωτική περιγραφή «το άλλο μου μισό», 2^ο κεφάλαιο, Μέρκος Γ', Δ' & Ε', Ιπποκράτης Κανέλλης
- ⊗ Relationship, Κλεονίκη Δρούγκα
- ⊗ Αμάξι στη βροχή, Τέλος Άγρας
- ⊗ Ο Παντοκράτορας, Θεωρής Γκόνης

Στην ενότητα ποίησης δημοσιεύονται ποιήματα των:

- ⊗ —, Βάσω Χριστοδούλου
- ⊗ Ενός λεπτού κραυγή, Μαρία Καλογήρου
- ⊗ Στο άμεσο ποτέ, Ξανθή Χόνδρου
- ⊗ (Ξ)έπεσε η επανάσταση, Μένη Πουρνή
- ⊗ Εαρινή προσευχή, Δρ. Μιλτιάδης Ντόβας
- ⊗ Μνημοσύνη, Κωνσταντίνος Κ. Χατούπης
- ⊗ Μοναξιά, Γιώργος Ορφανίδης
- ⊗ Προσφυγικό, Σοφία Πολίτου-Βερβέρη
- ⊗ Ώρες οργής, Ανδρέας Καρακόκκινος
- ⊗ Ημιτελείς επαναστάσεις, Βαρβάρα Χριστιά
- ⊗ Στις γειτονιές του κόσμου, Χρήστος Γρηγορίου
- ⊗ Με τα χέρια, Πόλα Βακιρλή-Γιαννακοπούλου
- ⊗ Σιδηρόδρομοι, Δήμητρα Λυκοτραφίτη
- ⊗ Β' Παράσημα Πολέμου, Σίσσυ Καρασαχινίδου
- ⊗ Ποίηση, Άννα Μαυρουδή
- ⊗ Μορφή σε τοίχο, Έφη Χαλκέα
- ⊗ Συνάντηση, Δημήτρης Αναγνωστόπουλος
- ⊗ Όταν όλοι σωπαίνουν, Χρήστος Χαρακόπουλος
- ⊗ Πάθη, Βασιλεία Τσάκλη
- ⊗ Η κούκλα, Πηνελόπη Τριάντου
- ⊗ Αηδόνι, Κωνσταντίνος Μπασούρης
- ⊗ Προμηθέας Δεσμώτης, Δημητρία
- ⊗ Γλώσσα ελληνική, Αντιγόνη Ηλία
- ⊗ Αμμόλουτρα, Μαργαρίτα Παπαμίχου
- ⊗ Ύμνος εις τον έρωτα, Ηρακλής Μίγδος
- ⊗ Ρωγμές, Βασιλική Πανταζή
- ⊗ Η μεταμόρφωσή του, Φυλλίτσα Αθηναΐς Αναπνιώτου
- ⊗ Μικρή γιορτή, Γεώργιος Γάββαρης
- ⊗ Η μοναχική διαδρομή του Αλμπέρτο Τζακομέτι, Γιώργος Μεταξάς
- ⊗ Ανώδυνες προφάσεις, Ελευθερία Θεοδώρου

- ⊗ Κολομπίνα και Πιερότος, Αριστομένης Λαγουβάρδος
- ⊗ Γαλαζόφτερο το κύμα, Φυλλένια Σφουγγάρη
- ⊗ Καρέ της μοίρας, Χάρης Μελιτάς
- ⊗ Η πληγή, Δέσποινα Marquardt Αναστασιάδου
- ⊗ Άρνηση-έντιμη παρέκκλιση, Παναγιώτης Μηλιώτης
- ⊗ Κορδόνια, Ελίνα Αφεντάκη
- ⊗ Βαρδάρι, Θεωρής Σαρηγκιόλης
- ⊗ Το μύρο, Στέλλα Δούμου
- ⊗ Αέναο κύμα, Δημήτρης Π. Κρασιώτης
- ⊗ Θεαγένειο, Δημήτρης Φαρμάκης
- ⊗ Μισός..., Δημήτρης Καρπέτης
- ⊗ Στο εργαστήριο, Λίνα Βαταντζή
- ⊗ Ο Σφαγέας, Αντωνία Καππέ
- ⊗ Οι αμαξάδες, Γεωργία Δεμπερδεμίδου

Στην ενότητα κριτικών αναφορών δημοσιεύονται τα κείμενα:

- ⊗ Εννέα μήνες στη φορμόλη, Αντώνης Ε. Χαριστός
- ⊗ Βζιν το βουκέντρι, βζιν το παράπονο, η ποίηση της Αντωνίας Μποτονάκη, Σωτήρης Παστάκας
- ⊗ Ο υπαρξιακός χαρακτήρας στην ποίηση του Πασχάλη Κατσίκας, Αντώνης Ε. Χαριστός
- ⊗ «Η πλαστογραφία μου» του Αντώνη Ψάλτη, Αριστέα Τσάντζου
- ⊗ Το μάτι της βελόνας και άλλες ιστορίες, της Σοφίας Ελευθερίου, Ανδρέας Καρακόκκινος
- ⊗ «Αδιέξοδοι καιροί», του Κωνσταντίνου Λίχνου, Ελένη Α. Σακκά
- ⊗ «Κόκκινο νήμα», της Μαρίας Καραθανάση, Αφροδίτη Διαμαντοπούλου
- ⊗ Μεταμοντέρνες αυταπάτες, του Θεοχάρη Παπαδόπουλου, Αντώνης Ε. Χαριστός
- ⊗ Ο βράχος του Σίσυφου, Αριστούλα Δάλλη
- ⊗ Δρολάπι, Κώστας Λάνταβος

Στην ενότητα μετάφρασης δημοσιεύονται τα κάτωθι:

- ⊗ Ο πατέρας μου μού κάνει επίσκεψη, Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ
- ⊗ Οι αναισθησιολόγοι συζητούν για αστρονομία (narkosel), Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ
- ⊗ Οι γυναίκες της Κοπεγχάγης, Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ
- ⊗ Το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου, Έντιθ Σέντεργκραν
- ⊗ Ένα πουλί φυλακισμένο, Έντιθ Σέντεργκραν

Στην ενότητα δοκιμίων δημοσιεύονται τα εξής κείμενα:

- ⊗ Λησμονημένες γραφές, Βασίλης Γραμμενάς
- ⊗ Η «οπτική ποίηση» ως μεταγλώσσα τής μεταμοντέρνας εποχής. Το παράδειγμα της Όλγας ς. Φωτίου, Αθανασία Π. Δρακοπούλου
- ⊗ Μίμης Σουλιώτης, ο γλωσσικά πολυσυλλεκτικός, Ειρήνη Κουτρομπά

Πεζογραφία

Η γραφομηχανή
είναι το πολυβόλο μου

Ιλία Έρενμπουργκ

Ο Καραγκιόζης πρωθυπουργός

«Το ξύλο πρόστυχο κύριε πρόεδρε;», ρωτώ και ξαναρωτώ, επαναλαμβάνοντας τη φράση πάνω από δέκα φορές, ένα τέταρτο τώρα, ενώ σκύβω κι ανασηκώνω διαδοχικά από τη μέση κάθετα τον άνω κορμό, απλώνοντας κάθε τόσο τα χέρια πάνω από τσίγκινο, ανοιγμένο εμπρός μου, τραπέζι, που το υπολογίζω, όποτε στρέφω το βλέμμα προς αυτό, ότι θα 'ναι περίπου ένα τετραγωνικό. Επάνω του έχω πριν κάνα μισάωρο αποθέσει, απλωμένες τη μια δίπλα στην άλλη, καμιά δεκαριά ξύλινης κατασκευής ζωγραφισμένες πολύχρωμες φιγούρες, μεγέθους η καθεμιά δυο φορές την παλάμη μου και μια γυαλιστερή σιδερένια καφετί χρώματος ημικυλινδρική κουδούνα, στην άκρη τού ταμπλά. Κάθε φορά που εκστομίζω την ίδια ερώτηση, αρπάζω μέσα στη χούφτα από το τραπέζι από μια φιγούρα, κι ανασηκώνοντάς τη μαζί με τον κορμό, στρέφομαι σε ορθή γωνία δεξιόστροφα, διατείνοντας εμπρός το ανεβασμένο χέρι προς το πρόσωπο κουστουμαρισμένου άνδρα, τον οποίο παρατηρώ, όποτε τον κοιτάζω, να συνοφρυώνει τα χείλη κάτω από το γκριζωπό του μουστάκι και κουνώντας ελαφρά πέρα δώθε το κεφάλι, να τ' ανοιγοκλείνει, πότε ξεροβήχοντας, άλλοτε πάλι απαντώντας: «Τα έχω ματαδεί τούτα πριν χρόνια στην πόλη, είναι και αθυρόστομα και πρόστυχα σας λέω», και λυγίζοντας τον αγκώνα, μαζεύοντας στο μετακάρπιο κάποια του δάχτυλα, δείχνει σε κάθε του κουβέντα με το δείκτη, τη φιγούρα που βαστώ, στρέφοντας ταυτόχρονα το κεφάλι εκατέρωθεν, μια προς ρασοφόρο άνδρα, με μαύρο στα μαλλιά κουκούλι και μια προς ένστολο, που στέκονται και οι δυο πλάι του, στο καπέλο τού δεύτερου από τους οποίους διακρίνω, πάνω από το γείσο, ραμμένη, με χρυσαφί χρώματος κλωστή, μια βασιλική κορώνα. Όταν ακούω τον κουστουμαρισμένο να μιλά, αισθάνομαι ένα σφίξιμο πάνω από τα φρύδια, όπως και το αίμα να με πιέζει στα μηλίγγια, ενώ από τις κινήσεις μου, αλλά και την ζέστα τούτη την ώρα, νιώθω σταγόνες ιδρώτα να κυλούν στο μέτωπο.

«Τα ξύλα πρόστυχα κύριε πρόεδρε;», για ακόμα μια φορά ρωτώ κι ανασηκώνοντας τον αριστερό πήχη, το φέρνω πρώτα να ακουμπήσει στο κούτελο, σφουγγίζοντας με το μανίκι στην άκρη τής πουκαμίσας την υγρασία από το πρόσωπο, κι ύστερα ξαναοίγοντας τον αγκώνα δείχνω με τις άκρες των δαχτύλων, αρχικά προς το πλατάκι που βρίσκεται δυο τρία μέτρα απέναντι, πίσω από τον πάγκο, μετά προς τις απλωμένες πάνω στον τσίγκο φιγούρες, προτού να συνεχίσω: «Όσο αθυρόστομος και πρόστυχος είναι τούτος δω ο κορμός, που μας χαρίζει ντάλα μεσημέρι καλοκαιριού την πλατύφυλλη φυλλωσιά με τη σκιά του στην πλατεία, άλλο τόσο πρόστυχες είναι και τούτες δω οι φιγούρες, που στα χέρια μου θα χαρίσουν σε όλο το χωριό, μονάχα γέλιο».

Όσο μιλώ κουνώ πάνω κάτω την ξύλινη μορφή τού Καραγκιόζη, που αυτήν την ώρα κρατώ από την άκρη τού κεφαλιού του, στρέφοντας ταυτόχρονα το βλέμμα προς το ξύλο και παρατηρώντας το μακρύ καμπυλόσχημο χέρι, πάνω από το μαύρο του μαλλί, όπως και τη λαδί χρώματος λεκάνη και τα ανοιχτόχρωμα ποδάρια του, να κουνιούνται πέρα δώθε γύρω από αρθρωτές παξιδαρισμένες ενσωματωμένες στα ξύλα βίδες, που τα συνδέουν όλα τούτα με το βασικό τού Καραγκιόζη κορμό.

«Και δε μου λες. Δεν πιστεύω εσύ να σχετίζεσαι με τίποτα ρεμπέτες ή χασικλήδες ή τίποτα υπόκοσμοις, σαν εκείνους που πίνουν και βρίζουν στα καταγώγια των πόλεων, φουμάροντας και τριγυρνώντας πότε με τη μια και πότε με την άλλη παρδαλή, γιατί εδώ στο χωριό εμείς δε θέλουμε πάρε δώσε με τέτοιους τύπους, καθώς και έχουμε και θέλουμε να διατηρούμε το κούτελο καθάρο», μου απευθύνεται ο χωροφύλακας κοιτώντας προς το μέρος μου.

«Στο σταυρό που σου κάνω, δεν έχω τέτοιες παρτίδες κυρ χωροφύλαξ», ανταπαντώ και μεταφέροντας, από τα δεξιά στα ακροδάχτυλα του άλλου χεριού, τον Καραγκιόζη, σχηματίζω, σμίγοντας αντίχειρα, δείκτη και μέσο, το σχήμα τού σταυρού στο ύψος τού στέρνου πάνω από την πουκαμίσια. Ύστερα, χώνοντας τα δάχτυλα ανάμεσα σε γιακά και στο πάνω τού ρούχου μου κουμπί, πιάνω με αυτά το σταυρό που φορώ στο λαιμό και τραβώντας τον από την αλυσίδα έξω από το πουκάμισο, σκύβω από το σβέρο το κεφάλι και, ακουμπώντας τα χείλη στο ασήμι, το φιλώ.

«Στο σταυρό που φιλώ, είμαι καλός άνθρωπος σας λέω και από καλή οικογένεια»

«Τότε, γιατί βρε παιδί μου, γιατί έχουν παρεξηγήσει τους καραγκιοζοπαίχτες και λένε τόσα άσχημα πράγματα για σας; Λένε ότι βρίζετε και προσβάλετε τα ιερά και τα όσια. Άλλοι λένε ότι αποκαλείτε τους Έλληνες γκιαούρηδες και πως τους παρουσιάζετε σκλάβους των Τούρκων, ενάμιση σχεδόν αιώνα από την επανάσταση του '21. Ψέματα είναι αυτά;», ρωτά ο παππός για να παρέμβει, πριν καλά καλά ολοκληρώσει τη φράση του, κι ο πρόεδρος, στρέφοντας το πρόσωπο

κατά τον ιερέα, συμπληρώνοντάς σε τόνο υψηλό, εκτοξεύοντας μάλιστα κάπου κάπου από τα χείλη που ανοιγοκλείνει προς το ράσο, σταγόνες σάλιου: «Όπως τα έχεις ακούσει είναι παπά μου. Και βρίζουν και για γκιαούρηδες μιλούν πίσω από πανιά που φωτίζουν κουνώντας πάνω τους τούτους τους πολύχρωμους διαβόλους και τις κακομούτσουνες προστυχιές. Τα 'χω ματαδεί και τα ξέρω ετούτα σας ξαναλέω»

Ακούγοντας τις φωνές τού προέδρου, σουφρώνω στόμα και μάγουλα στρέφοντας το κεφάλι πότε δεξιά πότε αριστερά, σκεπτόμενος, χωρίς να το διακόπτω όσο μιλά, πως δεν τα βλέπω καλά τα πράγματα με την παράσταση και τι άλλο θα πρέπει άραγε να σκαρφιστώ να τους πω για να τους πείσω, ενώ την ίδια ώρα διακρίνω με την άκρη των ματιών τρεις άνδρες στη βορινή άκρη τής πλατείας να βγαίνουν καμιά εικοσαριά μέτρα από εμάς, έξω από πόρτες παρακείμενων καταστημάτων, φορώντας οι μεν δύο λευκές ποδιές και αντίστοιχου χρώματος τσεμπέρια, με τον ένα να βαστά στις χούφτες δυο καρβέλια ψωμί και τον άλλο σιδερένιο μπαλτά, που τον τρίβει πάνω σε μακρουλό μαχαίρι, τον δε τρίτο να έχει χωμένο παραμάσχαλα, ένα τόπι υφάσματος. Κάτι πρέπει να σκεφθώ, γιατί μήτε πενηνταράκι, μήτε δεκάρα τσακιστή, απόψε θα δω, και στο τέλος θα με πάρουν με τα ψωμιά, τους μπαλτάδες και τα τόπια, λογίζομαι παραμένοντας σιωπηρός.

«Τί έχεις να πεις για όσα λέει ο παπάς και ο πρόεδρος;», επανέρχεται ο χωροφύλακας, διακόπτοντας με την ερώτηση τις σκέψεις μου.

«Συμφωνώ απόλυτα και με τον παπά και με τον πρόεδρο, αλλά σαν με αφήσετε να σας εξηγηθώ, πιστεύω πως όλοι θα δεχθείτε όσα ακούσετε», ανταπαντώ με φωνή τής οποίας τον ήχο σταδιακά, λέξη τη λέξη, μεταβάλλω από πιο σιγανό σε πιο ηχηρό, ενώ στρέφοντας το κορμί κι απλώνοντας τα χέρια προς το τραπέζι αρπάζω στο ένα χέρι φιγούρα που απεικονίζει φεσοφόρα μορφή με κίτρινο τουρμπάνι, μαύρα μούσια, και κόκκινο γιλέκο, με μπλε παντελόνι και χρυσαφί σπάθα, βαστώντας εξακολουθητικά στο άλλο, τη μορφή τού Καραγκιόζη.

«Όπως τα είπες είναι παπά μου. Πρόκειται περί παρεξήγησης. Ο παππούς μου ο συγχωρεμένος έπαιζε τον περασμένο αιώνα στη Μικρασία με τα ίδια τούτα πράγματα. Ήταν λεβεντιά ο παππούς, μα οι Τούρκοι δεν τον καλόβλεπαν και το φθονούσαν που έκανε τα ελληνόπουλα, μα και τα τουρκάκια, να γελούν και για να πάει με τα νερά τους, μην και κάνουν στη φαμίλια του κάνα κακό, έφτιαξε μια μέρα τούτο δω με το κόκκινο φέσι και το μούσι με το σπαθί που τον είπε βεζίρη. Κι έβαζε το βεζίρη να βρίζει, να κοροϊδεύει και να χώνει φάπες στον Καραγκιόζη και στους άλλους, αποκαλώντας τους γκιαούρηδες και οι Τούρκοι γελούσαν, μα συνάμα τα ελληνόπουλα θύμωναν και στενοχωριόνταν με όσα βλέπαν. Και τότες αποφάσισε ο παππούς και έφτιαξε και κείνον εκεί», κι απλώνοντας το χέρι όπου κρατούσα το

Ορυμαγδός επιθέσεων

βεζίρη τον ακουμπώ αφήνοντάς το στον ταμπλά, πιάνοντας στα δάχτυλα τώρα, μια φιγούρα μιάμιση φορές πιο μεγάλη από τις άλλες, που αναπαριστά έναν φουστανελά με τραγιάσκα, γκλίτσα πάνω από μαύρη στους ώμους μπερτά, και κόκκινα τσαρούχια με μαύρη στη μύτη τους φούντα, για να συνεχίσω τις κουβέντες μου: «Τούτος δω είναι ο μπαρμπα-Γιώργος. Μπροστά στους Τούρκους ο παππούς τον έλεγε τσομπάνη κι έδινε φάπες στον Καραγκιόζη. Μα ο παππούς έδινε και παραστάσεις μόνο για ελληνόπουλα και τότες ο μπαρμπα-Γιώργος άρχιζε στις φάπες το βεζίρη και του αντιμιλούσε με τις ίδιες βρισιές που μπροστά στους Τούρκους κείνος έλεγε, κάνοντας έτσι περήφανους τους μικρούς και τους μεγαλύτερους Έλληνες. Ε, λοιπόν, σήμερα, αν με αφήσετε να δώσω την παράσταση, θα τιμήσω αφενός την παράδοση που από πάππου προς πάππου τηρώ, θα βάλω δε τον μπαρμπα-Γιώργο να δώσει κάμποσες στον πισινό τού βεζίρη ξυλιές, κι άμα μου επιτρέψετε να του σούρει και δυο τρεις αλμυρές κουβέντες. Τί λέτε;»

Στο άκουσμα των εξηγήσεών μου, παρατηρώ τους τρεις άνδρες να κοιτιούνται, στρέφοντας αναμεταξύ τους τα βλέμματα, αρχικά δίχως να μιλούν. Κάποια στιγμή ο χωροφύλακας, εστιάζοντας προς τον παπά, κάνει: «Πάντως προσωπικώς παπούλη, θα 'θελα, αφού είναι και για λόγους τήρησης των παραδόσεων, με τις ευλογίες σου φυσικά, να τον αφήσουμε τον μπαρμπα-Γιώργο να ξεθυμάνει πάνω στον παλιότουρκο, τί λες και εσύ;»

«Αν δε βλασφημούνται τα θεία και τα ιερά του έθνους μας, και δεν ακουστούν ιδιαίτερα βαριές κουβέντες, ας κάνουμε με τη χάρη τού Θεού μιάν εξαίρεση, να ενδυναμώσουμε και το αίσθημα εθνικοφροσύνης των νεαρότερών μας τέκνων», ανταπαντά ο παπάς, ενώ ανασηκώνει όσο μιλά μέσα από τα ράσα τούς πήχεις, υψώνοντάς τους αντιδιαμετρικά ανοιγμένους, μέχρι το ύψος τού κεφαλιού και στρίβοντας ελαφρά από τις πατούσες τον κορμό, δείχνει με τ' ακροδάχτυλα προς το καμπαναριό τής εκκλησίας που βρίσκεται αντίκρυ από τον πλάτανο, στα ανατολικά τής πλατείας.

«Εσύ, πρόεδρε, συμφωνείς;», ξανακάνει και προς τα κείνον ο χωροφύλακας.

«Η αλήθεια είναι πως δεν είχα σκεφθεί αυτές τις παραστάσεις υπό το πρίσμα τής ιστορίας και τής παραδόσεως και φυσικά κατόπιν των εξηγήσεών του, δε θ' αντιταχθώ στο να γίνει η αποψινή. Ελπίζω μόνο το θέαμα να μας αποζημιώσει», αντιλέγει κι ο πρόεδρος.

Αισθανόμενος πλέον την πίεση στα μηλίγγια να καταλαγιάζει, ανακουφίζοντας το σφίξιμο στην κεφαλή, δίχως να καθυστερώ διόλου, κουνώ συναινετικά το κεφάλι από το λαιμό δυο φορές πάνω κάτω, αφήνοντας συγχρόνως στον τσίγκο, τις ξύλινες μορφές που βαστώ, κι αρπάζοντας στη δεξιά παλάμη την κουδούνα, την υψώνω λυγίζοντας τον αγκώνα στον αέρα, απέναντι από το πηγούνι μου. Κουνώντας τη δεξιά αριστερά, ακούω το καμπάνισμα, καθώς το κρεμασμένο εσω-

τερικά της σίδερο κρούεται με το κούνημα στα μεταλλικά πλαϊνά τοιχία τής τρύπας, και βαδίζοντας παραμερίζω ξοπίσω τους άνδρες, κινούμενος αργά, βήμα το βήμα, περιφερόμενος τώρα κυκλικά, γύρω από τον πλάτανο, ενώ εκστομίζω φωναχτά: «Ακούσατε, ακούσατε, σήμερα το βράδυ, στου χωριού την πλατεία, θα δοθεί η παράσταση ο Καραγκιόζης πρωθυπουργός. Ναι, καλά ακούσατε. Για μια βραδιά ο Καραγκιόζης θα διαφεντέψει τη χώρα. Ε ρε γλέντια. Μην τη χάσει κανείς. Για τους μικρούς το κόστος θα 'ναι μόλις ένα πενηνταράκι και για τους μεγάλους μιάμιση δραχμή. Για όσους δεν έχουν πενηνταράκια και δραχμές δεχόμεθα δίφραγκα, τάλιρα, γραμμάτια, ακόμα και επιταγές. Ακούσατε ακούσατε!».

Έχοντας διανύσει ήδη δυο φορές την περιφέρεια της πλατείας, περπατώ δίπλα από τα μαρμάρινα σκαλοπάτια τής εκκλησίας, στριφογυρίζοντας πέρα δώθε πάνω από τους ώμους το κεφάλι, παρακολουθώντας συνάμα από τα γύρω σοκάκια μικρά παιδιά και κάποιους μεγαλύτερους να έρχονται προς το μέρος μου.

Ε ρε γλέντια, να μάθαινε ο χωροφύλακας την πραγματική μου ιστορία, πως ο παππούς μου ήταν ρεμπέτης στον Πειραιά, κι ότι γεννήθηκα και μεγάλωσα στα χαμαιτυπεία τής Τρούμπας, ανάμεσα σε ιερόδουλες και νονούς. Ή να τους σφύριζε κανείς πως η μάνα μου ήταν πλύστρα σε μπορντέλα, ότι έμαθα να παίζω τον Καραγκιόζη από έναν μπάρμπα μου, αλάνι σωστό τής Δραπετσώνας, που 'χε πριν χρόνια μαθητεύσει στο Μίμαρο τον Πατρινό και πως ό,τι τους τσαμπούνησα, απλά τα σκαρφίστηκε η κούτρα μου, έχοντας κάποτε ακούσει πως η σκούφια τού Καραγκιόζη βαστά από τα βάθη τής Τουρκίας. Αν δε με κρέμαγαν απ' το κλωνάρι του πλάτανου, θα με λιθοβολούσαν σίγουρα όλοι τούτοι, μικροί και μεγάλοι, μη βάζαν δεν ξέρω και το χασάπη τους με τον μπαλτά, να με πετσοκόψει φέτες και τον παπά να με κηδέψει σε κάνα ξεροχώραφο πίσω από την εκκλησιά, κι άφηνα δω πάνω στου διαβόλου τη μάνα, Θεέ μου σγχώρα με, τα κοκαλάκια μου, κάνω τέτοιες σκέψεις χωρίς να τις φανερώνω φωναχτά, ενώ βηματίζω σταθερά, κοντεύοντας σταδιακά να συμπληρώσω τον τρίτο κύκλο γύρω από το δένδρο, πριν αρχινήσω πάλι τον ντελάλη.

«Ακούσατε, ακούσατε! Η κωμωδία τής χρονιάς απόψε στην πλατεία. Ο Καραγκιόζης πρωθυπουργός. Μη χάσετε το βράδυ την παράσταση. Θα φάτε θα πιείτε και νηστικοί θα κοιμηθείτε. Ένα πενηνταράκι για τα παιδιά, μιάμιση δραχμή για τους μεγάλους. Δεχόμεθα και τάλιρα και δίφραγκα, δεχόμεθα γραμμάτια ακόμα και επιταγές. Μη χάσετε απόψε την παράσταση. Τέτοιον πρωθυπουργό Καραγκιόζη, δε ματάδε ποτέ η χώρα. Ακούσατε κόσμε, ακούσατε!»

Νίκος Καψιάνης

*Διήγημα δομημένου ρεαλισμού,
β' επιπέδου τεχνολογίας

Στέκομαι όρθιος, με τον κορμό ευθυτενή σε στάση προσοχής επί της πλατείας Κουμουνδούρου, μαζί με άλλα άτομα, έναντι του Εργατικού Κέντρου Αθηνών εδώ και ώρα: έχω στηθεί σ' αυτή τη γωνία από τις 6:30 τα χαράματα με κρύο και αέρα να μουδιάζει όλο το σώμα και παρακολουθώ, στρέφοντας τους οφθαλμούς, πότε δεξιά πότε ζερβά, το αναρίθμητο πλήθος οικοδόμων που συρρέουν από νωρίς μπροστά στο κτήριο τού Εργατικού Κέντρου για τη σημερινή απεργία, που είχε ανακοινωθεί μόλις χθες απ' το σωματείο τους. Στο κεφάλι, το πηλήκιο που φοράω με το μεταλλικό σήμα τού σταυρού στο κέντρο, πάνω απ' το γυαλιστερό μαύρο γείσο, το νιώθω βαρύ, όχι φυσικά απ' το βάρος, αφού στην κυριολεξία είναι ελαφρύ, αλλά απ' τον πονοκέφαλο που με ταλαιπωρεί κάμποση ώρα. Ο ιδρώτας, που στάζει απ' το πίσω μέρος τής κεφαλής και συνεχίζει την πορεία του στον τράχηλο και κατά μήκος τής σπονδυλικής στήλης, μέσα από τη λαδί με τις επωμίδες στολή, τα χρυσά κουμπιά και σήματα των σταυρών στα πέτα τού γιακά, παγώνει το δέρμα. Η επιδερμίδα τού προσώπου τραβάει, είναι σιτωμένη απ' τον αέρα που φυσά και συχνά πυκνά ανοιγοκλείνω τα ματόκλαδα, γιατί ο δυνατός άνεμος μεταφέρει σκόνη και κάποιες φορές μαζί και μικρά σκουπιδάκια που ενοχλούν τα ανοιχτόχρωμα, μελί, μάτια. Είναι μια παγερή, χειμωνιάτικη, μέρα και το κρύο τόσο τσουχτερό, που διαπερνά τα ρούχα και «πιρουνιάζει» τα κόκκαλα: αν και φοράω δερμάτινα γάντια και ψηλές μάλλινες κάλτσες μέσα απ' το πανταλόνι, κρυώνω και στα χέρια και στα πόδια: τρίβω πρώτα μεταξύ τους τις παλάμες για να ζεσταθώ κι ύστερα, τοποθετώντας τις και τις δύο μαζί, αντίστοιχα, την καθεμία, σε κάθε μηρό με ανοιγμένα τα δάχτυλα, τρίβω, ξεκινώντας από πάνω προς τα κάτω μέχρι το ύψος των γονάτων και τ' αντίστροφο, και τα πόδια, για να τα ζεστάνω, επαναλαμβάνοντας τις ίδιες κινήσεις πολλές φορές, ούτε που τις έχω μετρήσει. Έπειτα, φέρνω τα χέρια πάλι στην ίδια ευθεία με το υπόλοιπο σώμα, κάθετα τους βραχίονες, στις πλαϊνές πλευρές τού κορμιού σε παράλληλη θέση μεταξύ τους, με τρόπο που το εσωτερικό τής κάθε παλάμης ν' ακουμπά πάνω σε κάθε σκέλος. Στην αριστερή πλευρά τού σακακιού έχω κρεμασμένο σε δερμάτινη ζώνη, που είναι δεμένη περιμετρικά τής μέσης, ξύλινο κλομπ, μήκους σαράντα εκατοστών, που καταλήγει σε λαστιχένιες απολήξεις, ενώ, επίσης, εξωτερικά τού χιτωνίου στο ύψος τής δεξιάς τσέπης, έχω φυλαγμένο μέσα σε σκληρή, μαύρη, φτιαγμένη επίσης, από δέρμα θήκη, το πιστόλι υπηρεσίας, ένα περίστροφο, μικρού μεγέθους 8mm. Καθώς εισπνέω απ' τη μύτη κι εκπνέω απ' το στόμα ανασηκώνοντας το στέρνο κάθε τόσο, βλέπω το ζεστό αέρα των χνάτων να εξέρχεται απ' τα πνευμόνια προς τα έξω, σχηματίζοντας μια άσπρη γραμμή στο ύψος των χειλιών,

μέχρι να χαθεί απ' το οπτικό μου πεδίο, στην ατμόσφαιρα, ενώ ανά τακτά χρονικά διαστήματα λυγίζω τον τράχηλο τότε απ' τη μια και τότε απ' την άλλη πλευρά τού σώματος αντίστοιχα, κουνώντας το κεφάλι από πάνω προς τα κάτω, με κλίση ενενήντα μοιρών, μέχρι τ' αυτιά ν' ακουμπήσουν στους ώμους για να ξεμουδιάζει ο σβέρκος μου απ' την ακινησία. Κοιτώ τριγύρω, γυρνώντας τους βολβούς των οφθαλμών ζερβά δεξιά, κι αντιλαμβάνομαι, λόγω τής πολυπληθούς προσέλευσης οικοδόμων, αλλά και άλλων ατόμων, υποστηρικτών τής κινητοποίησης, ότι θα είναι μια έκρυθμη διαδήλωση, με πολιτικές προεκτάσεις και ενώ σκέφτομαι αυτά, μα δε βγάζω άχνα, στρέφω το βλέμμα ζερβά, δίπλα, σε απόσταση μισού μέτρου από μένα, όπου βρίσκεται ο συναδέλφος, ηλικίας γύρω στα σαράντα. Το βλέπω που με κοιτά και κάνοντας ένα βήμα με πλησιάζει.

«Καλημέρα συναδέλφε», λέω.

«Γεια σου», αποκρίνεται κι αυτός, κουνώντας λίγα εκατοστά προς τα κάτω το κεφάλι και συνεχίζει, «Την καλημέρα δεν τη βλέπω σήμερα, οι απεργοί είναι πολυάριθμοι και αποφασισμένοι. Από νωρίς το πρωί με διαταγή τής υπηρεσίας έχουν σταλεί χωροφύλακες σε όλες τις οικοδομές και τα γιαπιά για ν' αποτρέψουν την απεργία, αλλά οι οικοδόμοι δεν καταλαβαίνουν τίποτα· παράτησαν κουβάδες, σπάτουλες, μυστριά, αλφάδια, σφυριά, σκεπάρνια κι ό,τι εργαλεία είχαν, όπως όπως και συγκεντρώθηκαν εδώ. Είναι διαταγή να μη φύγει κανείς μέχρι να σκορπίσουν οι απεργοί. Δεν καθόντανε στ' αυγά τους;», μιλά και τινάζει τα χέρια πάνω κάτω.

«Μεγάλη κινητοποίηση», συμφωνώ, «αλλά κι αυτοί πώς θα υπερασπιστούν το δίκιο τους;», αποκρίνομαι, ενώ μετακινούμαι ένα βήμα πίσω.

«Ποιό δίκιο συναδέλφε, όλοι τούτοι είναι κομμουνιστές, δε φτάνει που βρήκαν δουλειά, αφού για να δουλέψουν στην οικοδομή δε χρειάζεται να επιδείξουν πιστοποιητικό φρονιμάτων, ούτε που θα 'βρισκαν ποτέ, κι αντιδράνε κιόλας;», απαντά και σταγονίδια σάλιου φεύγουν απ' τη στοματική κοιλότητα προς πάσα κατεύθυνση.

«Ναι, αρκετοί απ' αυτούς είναι κατατρεγμένοι, κυρίως με αριστερές πεποιθήσεις, αλλά κι ακόμα περισσότεροι είναι εσωτερικοί μετανάστες, αγρότες ή κτηνοτρόφοι, που ήρθαν απ' τα χωριά τους στην πρωτεύουσα να εργαστούν ως οικοδόμοι, τώρα με την έντονη ανοικοδόμηση, γιατί στον τόπο τους δεν είχε ψωμί· βρήκαν εργασία και έτσι μπόρεσαν να σταθούν», ανταπαντώ και με τα τρία δάχτυλα τ' αριστερού χεριού σκουπίζω τα δάκρυα που κυλούν απ' την άκρη τού οφθαλμού, λόγω τού αέρα.

«Να δουλέψουν, αλλά τους ξεσηκώνουν αυτά τα παλιοκομμούνια, τους καθοδηγούν και τους κατευθύνουν και θα φάνε όλοι το κεφάλι τους, η κυβέρνηση κάνει περικοπές κι ο Υπουργός Εργασίας, ο Δημητράτος, αποφάσισε να καταργήσει τους πόρους τής Εργατικής Εστίας· χειρότερα θα τα κάνουν τα πράγματα»

«Γι' αυτό το λόγο κάνουν την απεργία, για τον ασφαλιστικό νόμο 4104 που ψηφίστηκε και ανεβάζει τα απαιτούμενα ένσημα για την κατώτερη σύνταξη από 2050 σε 4050 και παρατείνει τη σύνταξη από τα εξήντα στα εξήντα πέντε χρόνια· ένας στους χίλιους οικοδόμους παίρνει σύνταξη», εξηγώ και πιέζω τα δάκτυλα πάνω στη χειρολαβή τού όπλου.

«Τίποτα δε θα πετύχουν οι άμυαλοι», ισχυρίζεται, «το μόνο που θα πετύχουν είναι να προκαλέσουν επεισόδια και η αστυνομία ν' αναλάβει δράση· ήδη έχουμε πάρει τα μέτρα μας», κι ενώ λέει αυτά το πρόσωπό του παίρνει μια ροδαλή απόχρωση και τα μάγουλά του κοκκινίζουν.

«Μακάρι να μη φτάσουν εκεί τα πράγματα, δείχνει να είναι μια ειρηνική διαδήλωση· τα αιτήματά τους φαίνονται λογικά, καλύτερες συνθήκες εργασίας, είναι σκληρή και πολύωρη η δουλειά στην οικοδομή, μες στην παγωνιά και το λιοπύρι απ' τα χαράματα μέχρι τη δύση τού ηλίου, ζητούν να δουλεύουν επτάωρο, δώρο Χριστουγέννων και άδεια από το ΙΚΑ, όριο συνταξιοδότησης στα εξήντα, 2500 ημερομίσθια για συνταξιοδοτικό δικαίωμα, διανομή υπέρ αγνώστων ενσήμων στους υπερήλικους οικοδόμους, τα βασικά, απ' ό,τι γνωρίζω»

«Πολλά, ζητάνε, τα θέλουν όλα δικά τους, ανάθεμα αν θα κερδίσουν κι ένα απ' αυτά, άσε με από κει με δαύτους, τους άπληστους», και γυρνώντας την πλάτη προς εμένα, απομακρύνεται.

Σηκώνω το βραχίονα και με τ' ακροδάχτυλα τού αριστερού χεριού ξύνω τη μύτη μου. Εστιάζω, απέναντι στο κτήριο του Εργατικού Κέντρου, γύρω στα πέντε μέτρα απόσταση από μένα, όπου έμπροσθεν αυτού είναι συγκεντρωμένοι πολυάριθμοι οικοδόμοι, ούτε που μετριοούνται, ούτε και μπορώ να ξεχωρίσω τα χαρακτηριστικά τους, όλοι φαίνονται ίδιοι, αδύνατοι, λιπόσαρκοι, με λεπτά, σχεδόν ισχνά, πρόσωπα, με άγρια όψη απ' τις κακουχίες κι ηλιοκαμένη επιδερμίδα, ηλικιωμένοι και πολλοί νεαροί, αρκετοί φορούν μπερέδες και καπέλα στο κεφάλι, οι περισσότεροι έχουν μουστάκι και κάποιοι γένια, άλλοι έχουν αναμμένο σιγαρέτο ανάμεσα στα χείλη και φουμάρουν σχηματίζοντας κύκλους καπνού που αιωρούνται στο χώρο, ενώ άλλοι έχουν στ' αυτί τοποθετημένο τσιγάρο, κάποιοι κρατούν στα χέρια μπουκάλι με νερό ή πλαστικά κύπελλα και πίνουν από 'κει ρουφώντας κάθε τόσο, μάλλον καφέ και μερικοί έχουν περασμένο απ' τον ώμο σακίδιο. Οι περισσότεροι, για να μην πω σχεδόν όλοι, είναι με αφρόντιστη ενδυμασία, φθαρμένα και λερωμένα ρούχα, κυρίως παντελόνια που φέρουν πάνω τους λεκέδες από τσιμέντο, σοφάδες, γύψο και χρώματα και παπούτσια παλιακά, γδαρμένα και σχισμένα, ευτελούς αξίας, εκτός από ελάχιστους νεολαίους που φορούν γυαλισμένα άρβυλα, καθαρά τζιν παντελόνια και μπουφάν χοντρά. Κρατούν στα χέρια σηκωμένα πανό και πάνω σ' αυτά γραμμένα συνθήματα, όπως, «σύνταξη στα

60», «επτάωρη εργασία», «2500 ένσημα», φωνάζοντας όλοι μαζί διεκδικώντας τα αιτήματά τους πιασμένοι χέρι χέρι ή απ' τον ώμο ή κατά ομάδες, σχηματίζοντας «πηγαδάκια». Κάνω μια στιγμιαία κίνηση και λυγίζοντας το δεξιό πήχη, σηκώνω το χέρι μέχρι το ύψος τής τσέπης· με τ' ακροδάχτυλα ξεκουμπώνω τη δερμάτινη θήκη χρησιμοποιώντας δείκτη και αντίχειρα, εκεί όπου είναι τοποθετημένο το πιστόλι, κι ανοίγοντάς την, αδράχνω το μεταλλικό όπλο και το τραβώ προς τα έξω, πιάνοντάς το απ' το πίσω μέρος. Το κρατώ απ' τη λαβή, έχοντας το δείκτη τεντωμένο κάτω απ' τη σκανδάλη και σφίγγοντας το σιδερένιο αντικείμενο μέσα στη χούφτα, περιμένω στρέφοντας λαιμό και κεφάλι ολόγυρα. Τώρα, οι φωνές εντείνονται, ακούω τρίξιμο ηχείων κι εντός λεπτού, απ' τα μεγάφωνα ανακοινώνεται ότι σ' ολοκληρή τη χώρα η απεργία σημείωσε τεράστια επιτυχία και αυτή τη στιγμή σε διάφορες πόλεις ανά την επικράτεια γίνονται απεργίες. Μεγάλος ο ενθουσιασμός, οι απεργοί χειροκροτούν, σηκώνουν τα χέρια ψηλά σφίγγοντας τις παλάμες σε γροθιές κουνώντας τες ρυθμικά πάνω κάτω και τ' αντίστροφο, πιάνονται αγκαλιά, χοροπηδούν, τραγουδούν και φωνάζουν συνθήματα. Δεν ξέρω προς τα πού να κοιτάξω, γυρνώ το κεφάλι προς όλες τις κατευθύνσεις και αντικρίζω το ίδιο σκηνικό. Όλοι έχουν ανοίξει διάπλατα τα στόματα και μέσα από 'κει διακρίνονται λογίων λογίων οδοντοστοιχίες, δε διακρίνω αν είναι κιτριτισμένες ή αν τους λείπουν δόντια· εκείνο που διακρίνω ξεκάθαρα είναι η γελαστή όψη και το χαμόγελο στα πρόσωπά τους. Ασυναίσθητα, καθώς τους κοιτώ, κάνω ένα μειδίαμα κι εγώ.

Μια μικρή παύση· αυτή τη στιγμή, εμφανίζεται στο παράθυρο του πρώτου ορόφου τού κτηρίου ο Λυκιαρδόπουλος, ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Οικοδόμων. Με τ' ακροδάχτυλα παίρνει το μικρόφωνο απ' την επιδαπέδια βάση δίπλα του κι αρχίζει να μιλά στους οικοδόμους, ενώ στα δυο λεπτά, πριν καλά καλά ολοκληρώσει την ομιλία του, όταν κάνει λόγο «περί υπουργού», «περί καλής θελήσεως» και «περί προσφοράς τής Ομοσπονδίας» ακούω, σα μια φωνή, τους οικοδόμους αγαναχτισμένους να τον γιουχάρουν, βρίζοντάς τον «έμπα μέσα προδότη», «φύγε εργατοπατέρα». Εκτεταμένη οχλοβοή ακούγεται από παντού που, διαπερνώντας τα τύμπανα, ερεθίζει δυσάρεστα τ' αυτιά μου. Οι διαδηλωτές αναστατωμένοι διαφωνούν, φωνάζουν, ανεβοκατεβάζοντας τα μπράτσα, τεντώνοντας τους πήχεις προς τα πάνω και λυγίζοντας μπρο, πίσω τους καρπούς των χεριών. Σε λίγη ώρα, κοντά στο μισάωρο σχεδόν, μετά από συζήτηση, το σωματείο ανακοινώνει ότι οι απεργοί αποφάσισαν να κάνουν πορεία προς στο Υπουργείο Εργασίας. Έτσι, από 'κει που βρίσκονται, στήνονται σε γραμμές, μπροστά η αντιπροσωπεία κι αυτοί με τα πανό και πίσω τους ακολουθούν όλοι οι άλλοι. Η περιοχή περιφρουρείται ολόγυρα από αστυνομικούς· σε κάθε στε-

νό, σε κάθε δρόμο, υπάρχουν χωροφύλακες, άλλοι ένστολοι, άλλοι με πολιτικά ρούχα, όλοι σε ετοιμότητα. Περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να επέμβουν· κι όταν το μπουλούκι των διαδηλωτών το βλέπω που αρχίζει να κινείται κι ακόμα να μαζεύονται, παράπλευρα, από διάφορες μεριές κι άλλοι, κι άλλοι και να ενώνονται με την ανθρωποθάλασσα, τότε γίνεται το αναπάντεχο. Τα πράγματα παίρνουν μια απρόσμενη τροπή. Ανασκουμπώνομαι, κι ενώ κρατώ το πιστόλι, το τοποθετώ αστραπιαία, σχεδόν μηχανικά, μες στη δεξιά τσέπη τού σακακιού. Λυγίζω τον αριστερό βραχίονα προς τα πάνω, στο ύψος τής κοιλιάς περίπου και με τα δάχτυλα της δεξιάς παλάμης τραβώ το γάντι απ' την παλάμη τού αριστερού. Κινώ το χέρι από μπροστά προς τα πίσω, στο σημείο των γοφών με την παλάμη στραμμένη προς τα έξω, έτσι που τα δάχτυλα ενωμένα μεταξύ τους, με φορά προς τα πάνω, να δείχνουν και τα τέσσερα τον αγκώνα, ενώ συγχρόνως, σχηματίζουν λακκάκι, στο οποίο μέσα είναι το γάντι και ανασηκώνοντας λίγα εκατοστά το σακάκι, τοποθετώ το γάντι στη δεξιά τσέπη τού πανταλονιού. Τις ίδιες, ακριβώς, κινήσεις κάνω και με τ' αριστερό, απελευθερώνοντας τώρα και το δεξί χέρι απ' το γάντι και βάζοντάς το στην αριστερή τσέπη τού πανταλονιού, είμαι προετοιμασμένος για κάθε ενδεχόμενο. Χώνω γρήγορα γρήγορα το χέρι μες στην τσέπη τού χιτωνίου και αρπάζω το πιστόλι. Τώρα, νιώθω τα δάχτυλα πάνω στο κρύο μέταλλο, όμως μπορώ να χειριστώ με ακρίβεια το όπλο στα χέρια μου.

Ξαφνικά, ακούγονται πυροβολισμοί, απ' ότι αντιλαμβάνομαι προέρχονται από γειτονικό δρόμο, κατά πάσα πιθανότητα απ' την οδό Αγησιλάου, κι αμέσως φωνές, «μας σκοτώνουν», «ρίχνουν στο ψαχνό». Σε κλάσματα δευτερολέπτου, βλέπω ομάδα αστυνομικών να εφορμούν εναντίον των διαδηλωτών για να διαλύσουν τη συγκέντρωση. Οι απεργοί, αντί να σκορπίσουν, στήνουν οδοφράγματα· δεν υποχωρούν επ' ουδενί, αντιστέκονται με τα σώματά τους, σπρώχνουν με δύναμη, κλωτσάνε με τα πόδια, φτύνουν, βρίζουν τους αστυνομικούς, «καθάρματα», «αποβράσματα» και πιάνονται στα χέρια, ενώ οι συνάδελφοι τους χτυπούν ανελέητα. Οι διαδηλωτές ξεκολλούν πλάκες πεζοδρομίου ή αρπάζουν από χάμω πέτρες, εξαπολύοντάς τες προς τους χωροφύλακες, ενώ άλλοι πετούν νεράντζια, που κόβουν απ' τα δέντρα, ξύλα, ή στειλιάρια, που βρίσκουν μέσα σε αποθήκες.

Στρέφω το βλέμμα δεξιά ζερβά και παρατηρώ, τους δύο συναδέλφους, όπου βρίσκομαι ανάμεσά τους, στην ίδια σειρά, με τον έναν μιλούσα νωρίτερα, να κρατούν, ο καθένας στα χέρια το κλομπ και καθώς τα βλέμματά μας διασταυρώνονται, μ' ένα τους νεύμα, προεκτείνοντας το σαγόνι μπροστά, δείχνοντας το «πεδίο μάχης», καταλαβαίνω ότι δόθηκε εντολή να επέμβουμε· τούτη τη στιγμή πρέπει να δράσω. Τάχιστα, χωρίς να χάνω χρόνο, τραβάω απ' τη ζώνη προς τα κάτω το κλομπ, το γραπώνω σφιχτά στη

χούφτα και κρατώντας απ' τ' αριστερό χέρι το ξύλινο όπλο, ενώ απ' το δεξί το μεταλλικό, τρέχοντας, ούτε τέσσερεις δρασκειλιές, ρίχνομαι με ορμή στο μπουλούκι. Όσο είμαι χωμένος μέσα εκεί, δέχομαι απανωτά χτυπήματα στο κεφάλι και σ' όλο το σώμα από λιθάρια, τούβλα κι άλλα αντικείμενα που εξαπολύουν προς εμάς οι απεργοί, ενώ αυτοί, δίπλα μου, πέφτουν αναίσθητοι από χτυπήματα, καταματωμένοι, τραυματισμένοι, με ανοιγμένα κεφάλια και σχισμένα πρόσωπα, σφαδάζοντας κατάχαμα από πόνο, ποδοπατημένοι από συναδέλφους. Εγώ, μέσα σ' αυτό το μακελειό, σε μια κατάσταση παραφροσύνης, με το αίμα ν' ανεβαίνει απ' τα πόδια, στο κεφάλι και τις φλέβες να τινάζονται επαναλαμβανόμενα απ' την ένταση, σηκώνω το βραχίονα και κατεβάζοντάς τον με ορμή προς τα κάτω, χτυπώ δυνατά στο κεφάλι αυτόν που βρίσκεται μπροστά μου κι όταν τούτος σωριάζεται καταγής, συνεχίζω να το χτυπώ στα πλευρά, στο στομάχι, στην κοιλιά. Όταν ακούω να βογκάει, σταματώ να το χτυπώ πια, αλλά στρέφω το κλομπ παραδίπλα, σ' έναν σκυφτό, μεσόκοπο, οικοδόμο, γύρω στα πενήντα, που κρατά κοτρόνι στο χέρι, απόκοντο, κοκκαλιάρη, με «καβουράκι» στο κεφάλι, που το γείσο είναι τόσο κατεβασμένο ώστε να καλύπτει σχεδόν τους οφθαλμούς και να μη διακρίνονται παρά μόνο το λεπτό μουστάκι και το αξούριστο σαγόνι· κι ενώ είμαι έτοιμος να χρησιμοποιήσω το κλομπ να το χτυπήσω, σηκώνει το κεφάλι και αποκαλύπτονται δυο μελιά, μεγάλα, αμυγδαλωτά, μάτια· μένω αποσβολωμένος να τον κοιτώ κατάματα. Ένα ρίγος διαπερνά όλο το κορμί, ο ιδρώτας στάζει μπροστά, ξεκινώντας απ' το λαιμό και συνεχίζει κατά μήκος τού τριχωτού θώρακα και πίσω, απ' το σβέρκο, συνεχίζοντας στην πλάτη και καταλήγοντας στα πόδια, ενώ συνάμα αισθάνομαι να μουδιάζουν τα άκρα των χεριών και των ποδιών, χωρίς να μπορώ ν' αρθρώσω λέξη και τότε νιώθω, πίσω από την πλάτη μου να με σκουντά κάποιος με το χέρι λέγοντας, «τελείωσέ τον, τί τον κοιτάς»; Σαν να ξύπνησα από λήθαργο λέω με σιγανή, τρεμάμενη, φωνή «Πατέρα!» και τον αγκαλιάζω.

«Ανδρέα, πόσους ξεπάστρεψες παιδί μου;»

«Πατέρα, τί γυρεύεις εδώ; Δε σου είπα χθες να μην έρθεις; Γιατί δε με άκουσες;» και το σφίγγω πιο πολύ στην αγκαλιά μου.

«Έπρεπε αγόρι μου να έρθω, να στηρίξω την απεργία, ζαλίζομαι», και γέρνει το κεφάλι έτσι όπως τον κρατώ αριστερά, κλείνοντας τα μάτια.

Κάθιδρος και ταραγμένος όπως είμαι, αρχίζουν να τρέμουν τα δάχτυλα των χεριών και τα πέλματα των ποδιών δεν ισοροπούν στο έδαφος. Προσπαθώ να συγκεντρωθώ, γύρω μου ωρύνονται άνθρωποι, άλλοι κείτονται στο πλακόστρωτο με στραμπουλισμένα χέρια, άλλοι χτυπημένοι βάνουσα ψυχορραγούν, κραυγές και ουρλιαχτά από παντού στο χώρο. Δε με κρατούν τα πόδια μου, όμως ανακτώ τις δυνάμεις μου και παραμένω ψύχραιμος, τον ταρακουνώ

να συνέλθει, δεν ανταποκρίνεται αμέσως στο κούνημα, μόνο φελλίζει: «μην ανησυχείς». Τον παρατηρώ στο πρόσωπο, είναι κάτωχρος και καθώς οι κόρες των οφθαλμών διαγράφουν μια πορεία με κατεύθυνση προς τα κάτω, σταματούν στο καρό καφέ πουκάμισο που φορά και συνεχίζοντας προς το σκούρο σουφρωμένο πανταλόνι, βλέπω να είναι και τα δύο ενδύματα γεμάτα αίματα. Αρχίζοντας την αντίστροφη πορεία των οφθαλμών, από κάτω προς τα πάνω, εστιάζω στο σημείο τού πουκαμίσου, δεξιά στα πλευρά απ' όπου στάζει αίμα κι από 'κεί κυλά στο πανταλόνι. Το ρούχο έχει σχιστεί και η σάρκα που έχει ανοίξει, έχει κολλήσει με το αίμα πάνω στο ύφασμα. Τον ταρακουνώ ξανά και ξανά μέχρι που ανοίγει τα μάτια.

«Με ακούς πατέρα;», ρωτώ.

«Ναι, γιε μου», αποκρίνεται.

«Πονάς;», ξαναρωτώ.

«Δεν είναι τίποτα παλικάρι μου», απαντά με απόκοσμη φωνή.

«Πρέπει να σε πάρω αμέσως από 'δώ, ο κλοιός των αστυνομικών σφίγγει, όλες οι παρακαμπτήριες οδοί, Ζήνωνος, Κολωνού, Αγησιλάου, Πειραιώς, Βούλγαρη, Κολοκυνθούς, έχουν αποκλειστεί»

«Άσε με εμένα...»

«Έλα, περπάτα, να στρίψουμε στο στενό, μη με δουν», τον πιέζω κι έτσι όπως τον κρατώ σφιχτά, μέσα στα μπράτσα, έχοντας και τους δύο βραχίονες περασμένους γύρω από τη μέση του, που ενώνονται μεταξύ τους σταυρωτά, με το κλομπ να κρέμεται απ' το 'να χέρι και το πιστόλι απ' το δεξί, παίρνω τον αριστερό πήχη απ' τη μέση του, ενώ τον κρατάω ακόμα με τον άλλο, μην πέσει, κι ύστερα, γυρνώντας τον κορμό κατά ενενήντα μοίρες, έρχομαι σε θέση, πλάι στον πατέρα, έτσι που τα σώματά μας τώρα είναι στην ίδια ευθεία· σηκώνω το δεξιό πήχη πιο ψηλά και τον τοποθετώ, περνώντας το χέρι πίσω απ' το σβέρκο του, στο ύψος τού ώμου, κρατώντας τον από 'κεί, ενώ με το ζερβοχέρι τον πιάνω γερά απ' τ' αριστερό του μπράτσο και με γοργό βηματισμό, καθώς πατούμε πάνω σε καρφιά, μπουκάλια, πέτρες, ξύλα, φέιγ-βολάν, σπασμένα γυαλιά, για να μπούμε στο στενό, πριν στρίψουμε, μπροστά μας ξεπηδά μια λουρίδα φωτιάς.

«Δακρυγόνα, κάλυψε τα μάτια», φωνάζω και τον περιστρέφω με την πλάτη γυρισμένη αντίθετα της φωτιάς, ενώ στο ένα μέτρο μπροστά μας εμφανίζονται τρεις αστυνομικοί οι οποίοι φορούν κράνη στο κεφάλι και αντιασφυξιογόνες προσωπίδες, που καλύπτουν το πρόσωπο.

«Τί είναι αυτά παιδί μου;», ρωτά.

«Χημικά αέρια πατέρα και προστατευτικές μάσκες, πρώτη φορά τα χρησιμοποιούμε σήμερα, για να διαλύσουμε τη συγκέντρωση», και πριν προλάβω να πω τι προκαλούν, με πρόλαβαν τα συμπτώματα. Τα μάτια μας άρχισαν να κοκκινίζουν, να τσούζουν, να δακρύζουν ασταμάτητα και το δέρμα να ερεθίζεται. Τον τραβώ, σχεδόν σπρώχνοντάς τον, να φύγουμε γρήγορα από 'δώ.

«Πρέπει να πάμε στο νοσοκομείο πατέρα, έχεις πληγηθεί», λέω επιτακτικά

«Δε χρειάζεται, θα πάω σπίτι», απαντά.

«Θα σε βάλω στ' ασθενοφόρο», επιμένω.

«Όχι, θα περάσει», διαφωνεί.

Κι ενώ λογομαχούμε, και γύρω η ατμόσφαιρα είναι πνιγηρή απ' τα καπνογόνα, τους καπνούς, τις φωτιές, τα χημικά αέρια και εφιαλτική απ' τα αίματα, τα αγκομαχητά των τραυματισμένων, τις κραυγές των γυναικών, που βλέπουν απ' τα μπαλκόνια και φωνάζουν «χειρότερα κι απ' τους Γερμανούς», τις σειρήνες των περιπολικών τής αστυνομίας, τής πυροσβεστικής, των ασθενοφόρων, των στρατιωτικών οχημάτων, νιώθω το κολάρο τού χιτωνίου τής στολής να με σφίγγει όλο και περισσότερο, σαν θηλιά στο λαιμό και το πηλήκιο βαρίδι που πιέζει το κρανίο και καθώς προχωρούμε, μες στον ορυμαγδό, το καπέλο απ' το κεφάλι αφαιρώ και, ρίχνοντάς το κατάχαμα, το πατώ.

Τον πατέρα στα δακρυσμένα μάτια κοιτάζω: «Σήμερα είναι η νίκη σας, πατέρα».

Μάντυ Τσιπούρα
*Διήγημα δομημένου ρεαλισμού,
β' επιπέδου τεχνοτροπίας

Ελβίρα

Υπήρχαν φορές που δεν μπορούσε να σχετίσει το πνεύμα με την ύλη σαν να ήταν έννοιες απόλυτα διαχωρισμένες. Κάποιες μέρες σβήνονταν από το ημερολόγιο χωρίς να ξέρει αν τις είχε ζήσει ή όχι. Ώρες που γλιστρούσαν μέσα από τα χέρια της, χάνονταν από τα μάτια της, δεν ξεχώριζε τις αλλαγές τού φωτός, ώσπου έφτανε το βράδυ για να της θυμίσει ότι καμιά στιγμή δεν επαναλαμβάνεται, ούτε επιστρέφει, οι στιγμές συμβαίνουν επειδή συμβαίνουν, δε χαρίζονται, και καθένας ζει ό,τι μπορεί και ό,τι προλάβει χωρίς απαραίτητα αυτό να ήταν και ό,τι θα ήθελε να είναι.

Έβαλε το σελιδοδείκτη στο τέλος τού δεύτερου κεφαλαίου τού βιβλίου με τον περίεργο τίτλο: «Το στοίχημα του κυρίου Τζο», μια μυθοπλασία που της έκανε μεγάλη εντύπωση, επειδή στην πραγματικότητα ο τίτλος δεν είχε να κάνει τίποτα με την ιστορία. Σπάνιο. Το βιβλίο αυτό της το είχε προτείνει, και τελικά χαρίσει, ο Αλεξάντερ στην τελευταία συνάντησή τους· σαν να γνώριζε ότι αν δεν της το πρόσφερε εκείνος ως δώρο, η ίδια δε θα το αγόραζε ποτέ, παρόλη την προτροπή του. Ο Αλεξάντερ τη γνώριζε μόλις έναν μήνα, στη διάρκεια του οποίου δεν είχαν βρεθεί πάνω από τέσσερις φορές, και αν ήταν στο χέρι της δε θα τον είχε συναντήσει ούτε δεύτερη, ειδικά αφού συνειδητοποίησε μετά από εκείνη την πρώτη, ότι εκείνος καταλάβαινε τα πάντα χωρίς να χρειάζονταν να μιλήσει η ίδια για τίποτα. Αυτό της έφερνε κάποια αμηχανία μαζί με μια αίσθηση χασίματος του εαυτού της. Συχνά την

κοίταζε κουνώντας το κεφάλι του σαν να ήταν έτοιμος να δώσει την απάντηση στο ερώτημα που ο ίδιος είχε διατυπώσει, κάτι που την έκανε να αναρωτιέται για ποιό λόγο τής ζητούσε να βρίσκονται ξανά και ξανά, να συζητούν, και τί πραγματικά ήθελε από εκείνη. Ο Αλεξάντερ έδειχνε σαν να είχε λύσει κάθε πιθανό μυστήριο που την αφορούσε. Μαζί και κάθε τι που θα μπορούσε να προκύψει από τη γνωριμία τους. Ήταν σαν να τη γνώριζε όλη του τη ζωή, σαν τις περιπτώσεις εκείνες που δυο άνθρωποι βρέθηκαν να παίζουν παρέα ο καθένας με τα δικά του παιχνίδια στον ίδιο κήπο, όπως συμβαίνει συχνά με τ' αδέρφια. Μα ναι, ίσως τελικά να την έβλεπε περισσότερο σαν κάποια που το συνέδεε μαζί της κοινό αίμα, εν πλήρη αγνοία της όμως. Η ίδια πάντως θα ήθελε πραγματικά να μάθει ποια ήταν η σχέση που αναπτυσσόταν μεταξύ τους ή αν θα έπρεπε να αφηθεί σε ό,τι η τύχη ή αυτό που λέμε μοίρα είχε προαποφασίσει για τους δυο τους.

Για αρκετό διάστημα δεν τον ξαναείδε. Ήξερε βέβαια ότι ο Αλεξάντερ είχε φύγει από τη χώρα για επαγγελματικούς λόγους που τον πίεζαν να το κάνει νωρίτερα απ' ό,τι ίσως θα ήθελε. Τις τελευταίες μέρες προσπαθούσε ν' ανακαλύψει μέσα της πώς τον έβλεπε, τί ακριβώς ήταν για 'κείνη. Η Ελβίρα είχε μάθει να τακτοποιεί οτιδήποτε την αφορούσε, να βάζει σε τάξη αυτά που γεννήθηκαν για να μην υπακούουν σε καμιά τάξη, που ξεφεύγουν πάντα από τη σειρά και για ένα τερτίπι μπορούν να διαλύσουν και τον πιο καλά συγκροτημένο στρατό, που κατά τ' άλλα φαίνεται έτοιμος να αντιμετωπίσει και το δυσκολότερο αντίπαλο, καμιά φορά και εχθρό.

Στη δικιά τους περίπτωση βέβαια ο μόνος φανερός εχθρός ήταν ο ίδιος ο εαυτός της. Αυτός που αντιπάλευε μαζί του από τότε που το θυμόταν. Με την επιστροφή της στα πάτρια εδάφη θα έπρεπε να πάρει μια σοβαρή απόφαση για το πώς θα συνέχιζε την παράξενη σχέση που είχε αναπτυχθεί μεταξύ τους και κυρίως το δικό της ρόλο σε μια ιστορία που δύσκολα μπορούσε να διακρίνει κάποιος το βασικό πρωταγωνιστή ή το άρατο νήμα που τους έφερε κοντά. Τη μία και μοναδική νύχτα που τα κορμιά τους έγιναν ένα σώμα και οι καρδιές τους μια ψυχή θα την κρατούσε μέσα της σαν τον κρυμμένο θησαυρό που δε βρήκε αυτός που τον έψαχνε, αλλά αυτός που δεν τον αναζήτησε, επειδή δεν πίστεψε πως υπάρχει. Μια ακόμα, μια τελευταία, μέρα τής έμενε στο υγρό Νέο Δελχί και για ένα αδιευκρίνιστο λόγο ένωσε ξαφνικά πως με την αναχώρησή της από τον εξωτικό αυτόν τόπο με τα θεσπέσια ανακατωμένα χρώματα και αρώματα, τους μελαμψούς άντρες με τα σαρίκια και τις γυναίκες με την κόκκινη βούλα ανάμεσα στα φρύδια και τ' ανεξιχνίαστα βλέμματα, θα της έλειπαν περισσότερο απ' ό,τι θα φανταζόταν.

Το μεθυστικό άρωμα της άγριας αναρριχώμενης τριανταφυλλιάς με τα ανοιγμένα λουλούδια και τα κρυμμένα αγκάθια τη βύθισαν σ' έναν γλυκό ύπνο. Κι όπως ο Μορ-

φέας τη δεχόταν στην αγκαλιά του, γλίτρησε από πάνω της το λευκό μεταξωτό σεντόνι αφήνοντάς την ολόγυμνη στο φως τής τελευταίας πανσελήνου.

Μαρία Κύρου

Ακριτικό πόστο

Ο τριαντάχρονος άνδρας ανηφόριζε μέσα από τα σοκάκια για την πάνω γειτονιά τού χωριού. Εκεί, τελευταίο απ' όλα, κάπου διακόσια μέτρα από την κορυφογραμμή, βρισκόταν το κατάλυμα που τον είχαν τοποθετήσει. Ήταν ένα παμπάλαιο πετρόχτιστο σπιτάκι, απ' τα πολλά που 'χαν ξαναστυλώσει μόνοι τους οι εξόριστοι του νησιού. Κουβαλούσε πάνινο σάκο στον ώμο, μικρό βαλιτσάκι στο χέρι και βάδιζε δίχως σταματημό, αντιστατώντας με βιάση τους χωριανούς, γηγενείς και νιόφερτους. Το ψηλό σουλούπι του χανόταν κάτω από μια μακριά πατατούκα και το 'βλέπαν να ξεμακραίνει με άτσαλο βηματισμό. Φαινόταν αμάθητος από χωριάτικες πεζόστρατες, όπως και από τις πελαγίσσιες φουρτούνες που πέρασε για να φτάσει. Ένωθε ν' ανακατεύεται από το καΐκι ακόμα, και τώρα που συνεχιζόταν το πέρα-δώθε, στεριανά, τα σωθικά είχαν φτάσει έως το στόμα. Από ντροπή κρατιόταν και συνέχιζε, ενώ, για λόγο ακατανόητο, αρνιόταν τη βοήθεια που προσφερόταν με κάθε χαιρετισμό. Ευχαριστούσε και συνέχιζε αδιάκοπα τον ανήφορο. Όλα τούτα ήσαν αταίριαστα για κάποιον που είχε ήδη περάσει δυόμιση χρόνια στο φιλόξενο βραχονήσι.

Σ' ένα από τα πρώτα σπίτια του χωριού, στα ριζά, εκεί που έμεναν ηλικιωμένοι και ανήμποροι, μαζεύτηκε απομεσήμερο μια συντροφιά. Δίχως συνεννόηση, κίνησε ο καθένας τους για το σπίτι τού μπαρμπα-Λάμπρου. Όλοι με τον ίδιο συλλογισμό: ο Γιάννης γύρισε, ύστερα από το μήνα τής άδειας, που κατάφερε να πάρει για λόγους υγείας, μα... Σαν αλλιώτικος. Βαρύς, απόμακρος. Δε στάθηκε να μιλήσει σε άνθρωπο. Και κάτι διαφορετικό είχαν τα σουσούμια του. Εκείνος πέταγε χωρατά ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές, γελαστός, καταδεχτικός. Τώρα; Σαν να βιαζόταν να φύγει από κοντά τους. Άσε που έπρεπε να φέρει νέα από τις φαμελιές τους - είχε παραγγελιές να στείλει. Τί απόκαμε; Τί έγινε στη Σαλονίκη; Ήξεραν, βέβαια, ότι θα έπαιρναν απαντήσεις για όλ' αυτά συν τω χρόνω. Οι ομάδες συμβίωσης λειτουργούσαν, η σκληρή ζωή τους ήταν οργανωμένη υποδειγματικά. Αλλά, σαν τύχαινε κάτι επείγον, όταν ήθελαν μια συμβουλή, είτε τους βάραιναν σκέψεις, έλεγαν: «Ας δούμε τι λέει κι ο μπαρμπα-Λάμπρος». Προστρέχανε τότε στον ορεσίβιο λεβεντόγερο, όπως οι ξωμάχοι ψάχνουν μια καλύβα, ένα ρημοκλήσι να τους σκεπάσει στην ξαφνική μπόρα.

Όταν μαζεύτηκαν μερικοί στο σπιτάκι τού γέρου, αρχινήσαν φιλοκουβέντα για χί-

λια δυο, εκτός από εκείνο που τριβέλιζε το νου τους. Για μια στιγμή κάποιος πέταξε δήθεν αδιάφορα: «Γύρισε ο Γιάννης απ' την άδεια, σήμερα. Τον είδατε;». Μεμιάς, έπεσε βουβαμάρα στην παρέα. Αλλάζανε ματιές, ξεροβήχανε, κάποιος βγήκε για την ανάγκη του, αλλά... Σιωπή. Πρώτος ο Σπύρος ο καπνεργάτης μίλησε, κομπιαστά: «Τον είδα. Χαιρετηθήκαμε. Δηλαδή... να, μια κουβέντα. Ανέβαινε γρήγορα». Αμέσως όλοι σπεύσανε να επαναλάβουν τα ίδια. Μέχρι εκεί. Ύστερα, μιλιά. Ξανά σιωπή, πιο μεγάλη. Εντατική, νευρική, κρουστή. Αγκούσα έπνιγε το καμαράκι. Ο γέρος τη σκόρπισε με βρόντο. «Για δε μιλάτε, μωρέ! Τί μουρμουράτε σαν καλογέροι! Τί καμώματα είν' τούτα;!».

Ο Σπύρος πρώτος ξαναμίλησε. «Να... συναγωνιστή, ο Γιάννης, σαν αλλαγμένος μας φάνηκε. Με μισό στόμα αντιχαιρετούσε τον κόσμο, ζαλώθηκε μόνος τα πράματα, έβαλε το κεφάλι κάτω και τράβηξε για πάνω. Πώς να το πω... Σαν ξένος, σαν να μην ήταν ο ίδιος. Δηλαδή, αυτός ήταν, αλλά και δεν ήταν». Ξεθάρρεψαν και οι άλλοι. «Σαν να προσπαθούσε να κρύψει τη φάτσα του. Λες και πάλευε να μην το γνωρίσουμε. Είναι δυνατόν;». Τώρα, όλοι μολόγησαν τις κρυφές σκέψεις. «Τί έγινε στην άδεια; Πήγε για το στομάχι του. Τί απόκαμε; Τόσες διαμαρτυρίες κάναμε για να πάρει άδεια, να πάει σε νοσοκομείο. Εσύ τον είδες μπαρμπα-Λάμπρο;», ρώτησε ο Στέλιος, βορειοελλαδίτης κι αυτός. «Τον είδα», απάντησε ξερά, ανέκφραστα. «Εμπήκεν ο διάολος μέσα του!», διέγνωσε, με την επτανησιακή διακολιά του ο Γεράσιμος. Και συνέχισε, στρέφοντας ζερβόδεξα τα πειραχτικά του ματάκια. «Λέτε αντίς για το στομάχι, να του φτιάξαν τα μάτια; Να ήβρε κι αυτός το φως του και να ανένηψε!». Χασκογέλασαν σιγανά καμπόσοι. Αναφοκοκκίνισε μονοστιγμής ο γέρος. Τ' άσπρα δασύτριχα φρύδια συνέφιασαν, σκέπασαν τα ματοτσίνωρα, κόντεψαν να σμίξουν με τις ορθωμένες μουστάκες. «Σωπάστε ούλοι! Ντροπής!», ξέσπασε βροντερά και σηκώθηκε ολόρθος ο Θεσσαλός καπετάνιος. «Μιλάτε για το Γιάννη Μπέσιο! Ξεχάσατε; Πέρασε όλα τα μαρτύρια για να μωτήσει τώρα στα στερνά; Ντροπής! Σωπάστε!». Θα παραξενευόταν όποιος γνώριζε τούτους τους άντρες –μπρατσωμένους οικοδόμους, γεροδεμένους σκαφτιάδες, θαλασσοδαρμένους ναύτες– όλοι τους στην ανταρτιά – να λουφάζουν σαν μαθητούδια στην επιτίμησή του δασκάλου. «Για χωρατό το είπα, συναγωνιστή. Συχώρναμε», είπε ζεματισμένος ο Κεφαλλονίτης. «Δε χωρατεύουν με τούτα! Στην ώρα τους θα ξεδιαλύνουν όλα», απόσωσε ο γέροντας.

Σουρούπωνε πια. Ένας ένας τραβήξαν στα γιατάκια τους. Ο μπαρμπα-Λάμπρος βγήκε έξω, έστριψε τσιγάρο και περίμενε να πέσει η νυχτιά. Θ' ανηφόριζε στου Γιάννη. Είχαν πολλά να μιλήσουνε. Ωστόσο, οι άνθρωποι γυρνούσαν από τον κάματο της μέρας: χωριανοί και ξενομερίτες, όλοι με κάποια δουλειά καταγίνονταν. Διάσπαρτες, σε πολλά νησιά τούτες οι κοινότητες των εξόριστων,

προκαλούσαν εντύπωση για τον πρωτόφαντο τρόπο ζωής τους. Χιλιάδες άντρες και γυναίκες, από κάθε μεριά τής χώρας, ρίχτηκαν στανικώς, σε τόπους άγονους, έρημους, ακατοίκητους. Ή σε άλλους, που ζούσαν κάποιιο άνθρωποι ξεχασμένοι στη σκληρή ζήση τους. Και όμως. Εκεί, με λίγες σκηνές, ανεμοδαρμένοι, μέσα από κακουχίες, πείνα και θανατικό, σταθήκανε αξιοπρεπείς και δημιουργικοί. Με περηφάνια σεμνή για τον αγώνα τους πορεύτηκαν. Μοιράστηκαν τα λιγοστά που είχαν, το βαρύ άχθος για εκείνους που έχασαν. Δουλέψανε, γιατροπορευτήκαν, μαθήτεψαν στα γράμματα, νιοι και γερόντοι. Πού βρήκαν τη δύναμη να τραγουδούν, να ζωγραφίζουν, να στήνουν θεατρικά, να γράφουν ποίηση, κάτω από συνεχή επιτήρηση, βασανισμούς; Ή μήπως αυτή ήταν η δύναμή τους; Τόσοι πολλοί άντρες μαζεμένοι, και αλλού γυναίκες, δίχως τσακωμούς, ξεσυνερισιές. Απορούσαν οι κάτοικοι με τούτη την αδελφική ζωή. Και πιο πολύ κάτι άλλο, ανεξήγητο. Είχε ο καθένας τους ένα εισιτήριο έτοιμο για την επιστροφή στο σπίτι. Στη γυναίκα, στην αρραβωνιαστικιά, στα παιδιά, στα γονικά. Έπρεπε μόνο να το υπογράψει για να μπει στο καράβι τής επιστροφής. Μόνο; Και δεν υπέγραφε! Γιατί; Σαν το ένωσε η αντίθεση καρδιά τους, ακολούθησαν οι περισσότεροι άνθρωποι του νησιού. Απλά και αβίαστα, όπως ζούσαν.

Απομεσήμερο ίσωσε στην κορφή ο εξόριστος. Ίδρωμένος, κατάκοπος. Απόθεσε το φορτίο, πήρε ανάσα. Χέρια και πόδια τρουμουλιάζανε από εξάντληση. Ακούμπησε την πλάτη σ' ένα δοκάρι τού πρόστεγου. Βαθυπράσινοι πρίνοι, δέντρα, βουνά, θάλασσες: πλημμύρισαν ομορφιά τα κουρασμένα μάτια. Αγέρας καθαρός, αρώματα, θεϊκές ζωγραφιές, τον καθήλωσαν. Αφέθηκε σε ρέμβη γαλήνια. Και τότε πια λευτερώθηκαν οι έννοιες που τον έσφιγγαν σε όλο το ταξίδι. Μην τον καλοκοιτάξουν και καταλάβουν, μην πιάσει κουβέντα και πει κάτι παράταιρο. Από ένα μικρό λάθος, πάνε όλα χαμένα. Συλλογιζόταν την παράτολμη πράξη, τους αγαπημένους που άφησε πίσω και... Δε μετάνιωνε, ούτε λόγος. Μήτε φόβο είχε από την ώρα που πήρε την απόφαση. Μα, θα τα βγάλει πέρα; Αυτό τον ένοιαζε, γιατί κρίνονταν πολλά.

Ο ήλιος έγειρε πίσω από το βουνό: νωρίς σκοτεινίαζε στη μεριά τους. Τον έτσουξε ψύχρα και μπήκε μέσα. Άναψε τη λάμπα τού πετρελαίου, βρήκε κομμένα ξύλα για τη σόμπα: βάλθηκε να φτιάχνει τη βολή του. Λιτός χώρος. Ένα κρεβατάκι με δυο στρωσίδια, τραπέζι ξύλινο από χοντροκομμένες τάβλες, τρεις ψάθινες καρέκλες. Σ' ένα ερμάρι, στον τοίχο, υπήρχαν μερικά βιβλία. Σίμωσε και διάβαζε τους τίτλους. «Φτωχόκοσμος», Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, έγραφε στο ένα. Το πήρε στα χέρια, φυλλομετρώντας. Έπεσε στο πάτωμα μια δέσμη με μικρά φύλλα χαρτιού, πυκνογραμμένα. «Μαθήματα Πολιτικής Οικονομίας». Κρατούσε τα φύλλα στο χέρι και σκεφτόταν, όρθιος για ώρα, ψάχνοντας με το βλέμμα κάτι μακρινό. Έβαλε το

βιβλίο στο ράφι και κράτησε τα χαρτιά με περιέργεια. Αυτά τα φιλά γραμματάκια ήταν του... Καμιά ώρα θα ήταν που είχε σκοτεινιάσει όταν άκουσε να χτυπούν την πόρτα. Τρεις φορές συνεχόμενα και ύστερα από λίγο ακόμη μία. Άνοιξε. Ο μπαρμπα-Λάμπρος. Κοιτάχτηκαν για λίγο αμίλητοι. Έσφιξαν τα χέρια και ο γέρος με φωνή ζεστή, βαθιά, είπε: «Καλώς μάς όρισες, Παντελή!».

Τρεις εβδομάδες είχε νοσηλευτεί στο νοσοκομείο ο εξόριστος. Συνήλθε, κάπως με την αγωγή κι έκανε αρκετές εξετάσεις. Ένα πρωινό τον επισκέφθηκε ο διευθυντής τής χειρουργικής κλινικής. «Αργήσατε να έρθετε, κύριε Μπέσιο», είπε επικριτικά, δίχως να πάρει το βλέμμα από τα έγγραφα των γνωματεύσεων. Δεν ξέρει, άραγε; Ή δε θέλει να ξέρει; αναρωτήθηκε ο Γιάννης. Κοίταζε σιωπηλά το γιατρό. Μεσόκοπος, ασημόγκριζα μαλλιά, με την ήρεμη σιγουριά τού επιτυχημένου επιστήμονα, αξιοσέβαστου μέλους τής κοινωνίας. Και να είχε ακούσει κάτι, πώς να καταλάβει; Ότι για να φτάσει έως εδώ έγιναν δεκάδες διαβήματα στις αρχές, μια ομαδική απεργία πείνας, προσφυγές σε διεθνείς οργανισμούς. Ότι για να γίνουν όλα αυτά, κινδύνευσαν εκατοντάδες άνθρωποι. Ίσως πάλι έβγαλε κάποια συμπεράσματα από το ιατρικό ιστορικό. Χρόνιοι ξυλοδαρμοί, σάπια λαχανικά, σκουλιασμένα όσπρια. Κρύος ιδρώτας έκοψε το νεαρό ειδικευόμενο που κράταγε σημειώσεις. Κοίταζε γύρω έντρομος την ώρα που ο Γιάννης απ αριθμούσε καταστάσεις και δεδομένα με ανατριχιαστική φυσικότητα. Αμφίβολο αν έγραψε ή είπε λέξη απ' όλ' αυτά.

«Απ' ό,τι διαβάζω, έχετε περάσει δυο γαστροραγίες. Δεν υπάρχουν περιθώρια, πρέπει γίνει επέμβαση, άμεσα. Τα ευρήματα παραπέμπουν σε σοβαρή νόσο», είπε ο γιατρός. Και συνέχισε: «Θα πάρετε σήμερα εξιτήριο και θα έρθετε σε δέκα ημέρες για το χειρουργείο. Ύστερα, θα χρειαστούν άλλες δέκα μέρες νοσηλεία, περίπου», διευκρίνισε. «Μα δεν έχω...», άρχισε να λέει ο Γιάννης, αλλά ο διευθυντής ήδη απομακρυνόταν βιαστικά.

Το ίδιο μεσημέρι πήρε το δρόμο για το σπίτι τού αδελφού του. Έμενε σ' έναν μαχαλά τής Πάνω Πόλης, με τη γυναίκα και τα δυο παιδιά του. Πρώτη φορά θα πήγαινε. Από την πρώτη ημέρα μπήκε στο νοσοκομείο και μόνο εκεί τον είχαν επισκεφθεί. Ανηφόριζε αργά για πάνω όταν πήρε χαμπάρι τους δυο που τον είχαν στο κατόπι. Δεν έδωσε σημασία. Συνηθισμένη κατάσταση. Σε μια στιγμή βγήκαν μπροστά του. Δεν ήταν οι γνωστές φιγούρες με τις καμπαρτίνες και τα καβουράκια. Μάλλον ήταν χαφιέδες συνοικιακοί, μούτρα τού υποκόσμου και καλοθελητές. «Τί χαμπάρια, μόρτη; Σε αμολήσανε;», είπε ο ένας που μύριζε κρασίλα. Κουβέντα ο Γιάννης. «Είσαι, λέει, για τα θυμαράκια. Το λοιπόν, άκου. Παίρνεις παράτα άλλον έναν μήνα. Άμα θέλεις, βέβαια. Φτάνει μόνο... Ξέρεις, μωρέ. Να... όχι αποκηρυξιές και τέτοια να πούμε. Όχι. Να, μια μωτζούρα βάλει μόνο στο χαρτί, ότι δε θα 'χεις

νταραβέρια με πολιτικά, συνδικάλες και τέτοια... Ξέρεις, τώρα», είπε μεταφέροντας έτσι τη γνωστή πρόταση της Ασφάλειας. Απόστρεψε με σιχασιά το πρόσωπο ο Γιάννης κι έκανε να φύγει. Όμως, δεν κρατήθηκε. «Νταραβέρια, έχουν κάτι αγαπητικοί σαν του λόγου σας, εμείς κάνουμε...», πρόλαβε να πει. Έφαγε μια δυνατή γροθιά στο στομάχι. Διπλώθηκε κάτω. Γύρισε το κεφάλι, παρά τον πόνο, τους χαμογέλασε κατάμουτρα. Ακολούθησε μια δυνατή κλωτσιά. Αυτή τη φορά την έφαγαν τα χέρια, με τα οποία προσπάθησε να προστατευτεί. «Ψόφα, Βούλγαρε!», είπαν και τον άφησαν πεσμένο. Σηκώθηκε αργά. Μόνος του. Όσοι είδαν το περιστατικό, εξαφανίστηκαν. Μόλις συνήλθε κάπως, ξαναγύρισε στο κέντρο τής πόλης. Στην Αριστοτέλους μπήκε σ' ένα καφενείο. Παρήγγειλε καφέ, πλήρωσε το γκαρσόνι και μαζί πέρασε το σημείωμα για τη νύφη του, τη Δήμητρα. «Το βράδυ στις οκτώ, στα επείγοντα του νοσοκομείου. Μόνη».

Στις ώρες που απέμεναν σιγοπερπάτησε στους δρόμους. Παραλία, Λευκός Πύργος, Εγνατία, Καμάρα, Τσιμισκή, Ροτόντα, εκκλησία Δώδεκα Αποστόλων. Αφέθηκε στην καθημερινότητα της πόλης. Σε μια γωνιά, ένας γραφέας με το τραπεζάκι του, πλανόδιοι μικροπωλητές· ξηροί καρποί, λουλούδια, παγωτά, πάγκοι ψαράδων. Αυτοκίνητα και βέσπες αυγάταιναν καθημερινά, έσπρωχναν στις συνοικίες τους αραμπάδες των μανάβηδων. Γέλια γυναικεία, τσάντες με ψώνια. Το υφασματάδικο του Λεβί· καφενείο τώρα. Έψαξε για το κίτρινο αστέρι στη δεξιά κολόνα· μνήμη κατοχική. Ούτε ίχνος. Ανέβαινε ξανά στον κόσμο, μάζευε εικόνες. Για απαντοχή; Για πιότερη δοκιμασία; Και για τα δύο.

Μαζί έφτασαν στο νοσοκομείο. Ακριβώς οκτώ. Περπάτησαν έως τα επείγοντα. Την κοίταζε με την άκρη τού ματιού. Η Δήμητρα. Περιποιημένη σε κάθε περίπτωση. Πώς τα κατάφερνε; Ξεχώριζε για τη λευκότητα του προσώπου, τα ίσια κορακίσια μαλλιά. Κινούταν με ηρεμία, σιγουριά. Έγνοιες παλεύαν να σκιάσουν το πρόσωπο, μα προτού πορίσουν στα μάτια, σκορπίζανε με χαμόγελο φωτερό. Η Δήμητρα. Το κοριτσόπουλο της Κατοχής· με χωνί και πινέλο τις νύχτες, κυνηγάρισα του κινδύνου. Και ύστερα στη λευτεριά· της μιας ανάσας, νιόπαντρη τεσσάρων ημερών μπήκε στην παρανομία. Κρυφτήκαν με τον άντρα της σ' ένα εγκαταλειμμένο οινοποιείο, στο Ντεπώ. Όταν άκουγαν ύποπτους θορύβους, τρύπωναν μέσα στα παλιά κρασοβάρελα. «Εμείς, στο μήνα τού μέλιτος ζήσαμε πραγματικά το ερωτικό μεθύσι!», αστειευόταν στην παρέα τα κατοπινά χρόνια. Τότε, κοκκίνιζε το ταίρι της. (Άλλες εποχές: λογιζόταν αντρίκεια η ντροπαλοσύνη). Και στερνά, μωρομάνια πια, στα χρόνια των φυλακών και των εκτελέσεων, στάθηκε στήριγμα για τους δικούς. Σε τούτη την ενεργητική εγκαρτέρηση βασιζόταν ο Γιάννης.

Καθίσανε, λοιπόν, σ' έναν πάγκο και καμώνονταν ότι περίμεναν τη σειρά τους. Έγειραν τα κεφάλια και μίλαγαν ψιθυριστά.

Δύσκολο πολύ, αυτό που θα ζητούσε ο Γιάννης. Για όλους στην οικογένεια. Μα πιο πολύ για τη Δήμητρα. Για λίγους μήνες, μα ίσως και για χρόνια ή... και για πάντα. «Δήμητρα, θυμάσαι τις κασκαρίνες που φτιάναμε μικροί με τον αδελφό μου;», άρχισε να εξηγεί. Εκείνη έγνεψε καταφατικά. Πώς να ξεχάσει τις φάρσες εκείνες που άφησαν θρύλο στο συνοικισμό τους. «Μάθατε τι σκαρώσανε σήμερα τα Διπλάρια», άκουγες συχνά στις αυλές που αποσπερίζανε οι γείτονοι. Και τότε, αρχίζαν λεπτομερείς εξιστορήσεις για τις κατεργαριές των δυο αδελφών, όμοιων στην όψη σαν δυο σταγόνες νερό. Μπορούσαν να γελάσουν τους πάντες όταν το ήθελαν. Μια γυναίκα μόνο μπορούσε να τους ξεκρίνει αλάθευτα και δεν ήταν η μάνα τους. «Μιλάς για το διαγώνισμα της χημείας, στο σχολαρχείο; Γιατί θυμάμαι και την κατάληξη», απάντησε η Δήμητρα.

Σκράπας στη Χημεία ο Γιάννης, κινδύνευε να μείνει μετεξεταστέος. Ο αδελφός του είχε καλούς βαθμούς, πέρναγε και με μονάδα. Από μικρά, οι δάσκαλοι τους έβαζαν σε διαφορετικά θρανία για να τους διακρίνουν. Στα βορινά ο ένας, στα νότια ο άλλος. Την ημέρα τού διαγωνίσματος, απλώς αλλάξαν θέσεις. Χαμπάρι δεν πήρε κανένας. Περίμεναν, δίχως αγωνία, τ' αποτελέσματα και το εγχείρημα θα στεφόταν με επιτυχία αν δεν υποπίπταν στο αμάρτημα της αλαζονείας. Την Κυριακή, στο οικογενειακό τραπέζι, παινεύτηκαν για την καπατσοσύνη και την πονηριά τους. Ο πατέρας, ένας χεροδύναμος Ηπειρώτης υλοτόμος, φούντωσε και κόρωσε σαν άκουσε τα μαντάτα. «Ζαγάρια! Θα σας αργάσω το τομάρι! Με κάνατε ρεζίλι! Δε μεγαλώνει παλιανθρώπους ο Πάνος Μπέσιος!», φώναξε και όρμησε κατά πάνω τους. Σβέρκωσε τον έναν με τη χερούκλα του· ούτε ήξερε ποιον, άρπαξε τον άλλον από το γιακά, και τρόμαξαν να τους πάρουν από τα χέρια του οι γείτονες. Την επομένη γραμμή για το σχολείο, οι δυο κακούργοι με τον πατέρα τους. Κατά τα συμφωνηθέντα ομολόγησαν την απάτη και ζήτησαν συγγνώμη· χωρίς όμως την προσδοκώμενη συντριβή, καθώς στη διάρκεια της περιγραφής ξέσπασαν σε νευρικά γέλια, με συνέπεια ένα νέο επεισόδιο. «Αναίσθητοι! Κλεφτοκοτάδες! Ανεπρόκοποι! Θα σας κόψω σόκορα, άμα σας πιάσω στα χέρια μου! Από αύριο στο πριονιστήριο! Τέρμα το σχολείο», δήλωσε έξαλλος. Τελικά, ο διευθυντής τού σχολείου έδωσε τη λύση: «Προτείνω μια αυστηρότερη τιμωρία, κύριε Μπέσιο. Θα μηδενιστούν και οι δύο. Το Σεπτέμβριο θα ξαναγράψουν μαζί. Όμως, αυτή τη φορά, θα πρέπει να γράψουν αμφότεροι πάνω από τη βάση». Έτσι, ο Γιάννης έμαθε Χημεία, αλλά και οι δυο τους πήραν ένα μάθημα από τη στάση τού πατέρα.

Γέλασαν με την παλιά θύμηση. Ο Γιάννης συνέχισε να εξηγεί το σχέδιό του. Τελείωσε λέγοντάς της ότι εκείνη έχει τον πρώτο λόγο. Η Δήμητρα συμφώνησε και άρχισε να ρωτάει για τα πρακτικά προβλήματα. «Τί λες, Δήμητρα, θα θύμωνε ο πατέρας αν μας άκου-

γες;», ρώτησε ο Γιάννης προτού χωρίσουν. «Μακάρι να ζούσε, θα σας καμάρωνε σίγουρα», είπε και κίνησε πρώτη για το σπίτι. Αργότερα, με προφύλαξη, τοίχο τοίχο, ανηφόρισε και ο εξόριστος για την Πάνω Πόλη. Ύστερα από χρόνια θα γίνονταν πάλι τα «Διπλάρια», μα όχι για χωρατό αυτή τη φορά.

Στο σπίτι έφτασε καμιά ώρα μετά τη νύφη του. Ήταν αργά και είχαν στείλει τα μικρά για ύπνο. Πρώτα, τα ορμήνεψαν να μην βγάλουν κουβέντα για τον θείο τους. Θα πεις, επτά και εννιά χρονώ παιδιά, ο Παναγιώτης και η Σταθούλα, τί να περιμένεις; Κι όμως, τότες τα χρόνια μετρούσαν διπλά και τρίδιπλα. Μυστικά, έννοιες, υποχρεώσεις παράταιρες, σηκώνανε τα παιδιά εκείνης της γενιάς. Πάντως, τ' αδελφάκια περίμεναν με λαχτάρα να γνωρίσουν το θείο. Μόνον από φωτογραφίες τον είχαν δει. «Έχουμε δυο μπαμπάδες», έλεγαν και βάζανε τα γέλια. Τώρα, όμως, κουβέντα γι' αυτό, τους είπαν. Το πρωί βέβαια, δε θα έβλεπαν την ίδια εντυπωσιακή ομοιότητα της νεότητας. Ο Γιάννης είχε αδυνατίσει πολύ και στο πρόσωπό του χαραχτήκαν οι ταλαιπωρίες. Κι αυτό ήταν το πρώτο πρόβλημα που θα έπρεπε ν' αντιμετωπιστεί. Ήταν μία από τις άπειρες λεπτομέρειες που απασχολούσαν το μυαλό τού εξόριστου για να πετύχει το εγχείρημα. Πρώτα βέβαια θα έπρεπε να συναινέσει ο Παντελής. Ο ίδιος θα του ζητούσε βοήθεια· έτσι συμφωνήσαν με τη Δήμητρα.

Καθίσαν στο τραπεζάκι τής μικρής κουζίνας· δεν ήταν μεσοτοιχία με άλλα σπίτια. «Θέλω να πας εσύ στο νησί, στη θέση μου για ένα διάστημα», είπε ο Γιάννης. Κι εξήγησε το σχέδιο: «Ξέρω τι είναι αυτό που σου ζητώ. Είναι επικίνδυνο και αφήνεις φαμελιά πίσω. Μα δε θα υποχωρήσω στον εκβιασμό. Ούτε όμως θα τους κάνω χαλάλι τη ζωή μου. Θα βγω έξω, θα με φροντίσουν σίγουρα. Κατόπιν, όταν ξαναμπώ στην Ελλάδα, αλλάζουμε πάλι. Θα σηκώσουμε φασαρία να «ξαναπάρεις» άδεια, ως Γιάννης. Και τότε γυρνώ στη θέση μου. Εύκολο δεν είναι, και απαιτούνται πολλές συνεννοήσεις. Ίσως πάρει μήνες. Μα ανάγκη πάσα είναι να φανεί ότι επέστρεψα από την άδεια. Στο νησί θα ενημερωθούν και θα σε βοηθήσουν». Είχε κι άλλα να πει. Για πράγματα, καταστάσεις, που έπρεπε να γνωρίζει. Πρώτα όμως περίμενε την απάντηση. Αν έβλεπε τον παραμικρό δισταγμό, θα καταλάβαινε.

Απέμειναν οι τρεις τους αμίλητοι, κάμποση ώρα. Δε θ' αρνιόταν. Το νιώθανε οι αγαπημένοι του. Όπως επίσης, καταλάβαιναν το δράμα που ξεσπούσε μέσα του· δαίμονες ανέδιδε τούτη η κατάσταση. Βάραινε τη ζωή του εκείνη η υπογραφή· αποσπάστηκε βάρβαρα, με το περίστροφο στην κοιλιά τής εγκυμονούσας Δήμητρας. Τον έπνιγε η ντροπή, καταθλιβόταν, όπως χιλιάδες άλλοι· αντί να ζουν στο όνειδος και στην καταφρόνια, οι άτιμοι εμπνευστές παρόμοιων θηριωδιών. Τον πονούσε κάθε αναφορά στο ζήτημα, παρά το γεγονός ότι φίλοι και συναγωνιστές ακραγγίζαν την πληγή θωπευτικά, με

κατανόηση. Κρυφή λαχτάρα είχε ν' απαρνηθεί την αποκήρυξη και τώρα δινόταν η ευκαιρία. Με τί τρόπο, όμως; Με τη μάσκα του αδελφού του. Με ξένα κόλλυβα, δηλαδή. Και από την άλλη, θα έμενε αφανής. Ελάχιστα θα γνώριζαν την πράξη του. Εκείνος θα ήθελε να βγει ανοιχτά με τ' όνομά του. Να δούνε, εχθροί και φίλοι, ότι ο Παντελής Μπέσιος γύρισε στη θέση του.

Ανάλογες σκέψεις κλωθογύριζαν στο μυαλό τού άλλου αδελφού. Όλα δικά μου τα θέλω, ζωή και περηφάνια. Βάνω τον αδελφό, την οικογένεια σε κίνδυνο, ανοίγω παλιές πληγές στην καρδιά του. Γιατί; Πόσοι πρέπει να υποφέρουν για μένα; Μήπως είμαι εγωιστής; Τί απαιτώ; Θυσίες στη σκιά τού βάρους μου; Λάθος τα σκέφτηκα. Θα βρω τρόπο να ματαιώσω όλα τούτα. Από αύριο κιόλας θα επικαλεστώ νέες, αξεπέραστες, δυσκολίες. Και πίσω στο νησί. Στο πόστο μου, και όσο πάει.

Τί άνθρωποι είναι τούτοι; Πώς να παραστήσει κάποιος τέτοιας λογής ψυχισμό; Θανατερή ταλάντωση πάνω από την άβυσσο· με τους σχοινοβάτες ν' αφαιρούν κάθε δίχτυ προστασίας. Και τότε μόνο νιώθανε λύτεροι. Πώς να καταλάβουμε σήμερα, στην εποχή τού κανιβαλικού φιλοτομαρισμού, ότι υπήρξαν πράξεις αυτοθυσίας όπως του Παντελή; Σε μια στιγμή ν' αφήνει πίσω ζωή, γυναίκα, παιδιά· με μόνη έννοια την ηθική αρματωσιά του. Τί δείχνουν οι συλλογισμοί, οι παράδοξες προτεραιότητες, το παράπονό του ακόμη; Αταιρίαστο για τον αφηγητή να τολμήσει αξιολογικές κρίσεις. Να μιλήσει για ηρωισμούς, εγωισμούς, προδοσίες, ματαιότητες, donkichovισμούς. Να θέσει πρόσωπα, γεγονότα κάτω από το «αντικειμενικό ιστορικό πλαίσιο της εποχής» ή να επιδοθεί σε «ψυχογραφήματα». Θα μείνει απλός καταγραφέας των γεγονότων που θ' ακολουθήσουν. Περίεργος, όπως κάθε αναγνώστης για τη λύση αυτής της δυσεξηγήτης συνθήκης.

Η Δήμητρα έσπασε πρώτη τη σιωπή. «Βουλευτικά διαλέξαμε το δρόμο μας. Κανείς δε χρωστάει, κανείς δεν υποχρεώνει, όλα θα μαθευτούν στην ώρα τους», συνόψισε με λιτή ακρίβεια, λες και διάβαζε επακριβώς τις σκέψεις των δύο αντρών. Είχε τις δικές της έγνοιες. Ζέσταινε το φαγητό και σκεφτόταν χίλια δυο. Πώς θα εξηγήσει στα παιδιά την απουσία τού πατέρα; Πώς θα τα καταφέρει με το μαγαζί; Τί θα πει στη γειτονιά; Όπως και οι άλλοι κρατούσε μέσα της τους προβληματισμούς της. Δεν ήθελε να τους σκοτίσει με θέματα που έτσι κι αλλιώς βάραιναν και τις δικές τους αποφάσεις. «Βάλτε εσείς να φάτε. Εσύ αδελφέ, αδυνάτισες πολύ», είπε ο Παντελής. «Του λόγου μου θα πιάω μόνον ένα βραστάρι. Πρέπει να χάσω κάμποσα κιλά». Με αυτά τα λόγια ξεκίνησε η νέα περιπέτεια των διδύμων, σωσίας γνήσιος ο ένας του άλλου.

Η μακριά πατατούκα, η αξυρισιά, και η αδιανόητη επινόηση βοήθησαν τον Παντελή να φτάσει στο σπιτάκι τής εξορίας. Ερωτήματα δημιούργησε η άφιξή του, καθώς είδα-

με, αλλά κανείς δεν κατάλαβε τίποτα. Ο μπαρμπα-Λάμπρος, μονάχα, είχε μάθει, μόλις μια ημέρα πριν, την αλήθεια. Και είχε αναλάβει το καθήκον να κατατοπίσει τον Παντελή για πράγματα και καταστάσεις που όφειλε να γνωρίζει. Επίσης, θα έπρεπε να συνεχίσει την πολύ σοβαρή χρέωση του αδελφού του. Γι' αυτά έπιασαν να κουβεντιάσουν, εκείνη την πρώτη νύχτα τού ερχομού. «Δε θα κατεβαίνεις κάτω, στην αρχή. Θα λέμε πως σε κρατάει στο κρεβάτι η αρρώστια. Μόνον στα προσκλητήρια να έρχεσαι· μη δώσουμε υποψία για έρευνες, και κατόπιν γραμμή πίσω. Το πιο σημαντικό είναι να συνεχίσεις τη δουλειά που είχε αναλάβει ο αδελφός σου. Επίτηδες το βάλουμε σ' αυτό το σπιτάκι, το πιο κοντινό στην κορφή. Για να μπορεί τις νυχτιές ν' ανεβαίνει αθέατος στην κορφή, ώστε να συναντιέται κρυφά με κάποιον από τους εξόριστους που μένουν στο χωριό τής πίσω πλαγιάς. Έτσι ανταλλάσσουμε νέα, πληροφορίες, σημειώματα, συντονίζουμε τη δράση μας», εξήγησε ο παλιός αγωνιστής.

Πετάριζε η καρδιά τού Παντελή ακούγοντας τη βαθιά γεροντίστικη φωνή· σαν ψαλμωδία μέσα στο ασκητικό καλύβι. Το καπνισμένο γυαλί της λάμπας τρεμοφέγγιζε στις μορφές τους. Γλυκιά ταραχή διαπερνούσε το στήθος. Ξαναζούσε τις ίδιες στιγμές που είχε ζήσει σε τόσες κατακόμβες τού αγώνα. Όταν κάθε συνάντηση, ομιλία, απλή πρακτική δουλειά, εξυψώνονταν σε μυσταγωγική λειτουργία. Χαμένες μνήμες, απουσίες παλιές, τόποι σημαδιακοί, ταξίδευαν τον νου. Η φωνή τού συνομιλητή, σαν πιο αυστηρή τώρα, επέβαλε την προσοχή: «Τηράς τούτο το μπαστούνι;», είπε και του έδειξε μια ψηλή κατσουνωτή μαγκούρα, πολυροζιασμένη. «Είναι κουφωμένη για να χωρούν σημειώματα και άλλα γραπτά. Θα την κρατάς κάθε που ανηφορίζεις στο βουνό. Αν τύχει κακό συναπάντημα, θα μοιάζει πως την έχεις για στήριγμα ή για τα σκυλιά. Πιο πιστευτό το πρώτο, γιατί ξέρουν όλοι εδώ πως μας αγαπούν τα σκυλιά. Υπάρχουν βέβαια άλλοι σκύλοι για μαγκούρα σ' αυτό το βράχο, μα δεν είναι της ώρας...», απόσπασε χωρατεύοντας.

Έξι εβδομάδες πέρασαν και όλα πήγαιναν καλά. Ο Παντελής αρχίνησε τις νυχτερινές εξορμήσεις, δίχως ιδιαίτερα προβλήματα. Περιμένε νέα από το Γιάννη που θα μπαρκάριζε κρυφά σ' ένα εμπορικό με προορισμό το λιμάνι τής Βάρνας. Ωστόσο, η Δήμητρα κρατούσε μόνη της το μαγαζάκι, διαδίδοντας παντού ότι ο άντρας της κατέβηκε στην Αθήνα για οικογενειακές υποχρεώσεις. Θα μετακόμιζαν στην πρωτεύουσα, έλεγε, στο τέλος τού χρόνου. Μεγάλωναν τα παιδιά. Δεν έβγαιναν οι υποχρεώσεις με το εμπορικό. Έπρεπε να δουλέψουν και οι δυο. Να χαθούν στη μεγαλούπολη. Αυτό το τελευταίο δεν το 'λεγε, μα ήταν η μόνη αληθινή αιτία για την οποία σχεδίαζε να φύγει από τη Θεσσαλονίκη. Τα γεγονότα που ακολούθησαν, άλλωστε, δεν άφησαν άλλη διέξοδο.

Μαντάτα άσχημα φτάσανε για το Γιάννη. Μέσα στο βαπόρι, έπαθε νέα γαστροραγία.

Δεν πρόλαβαν να πιάσουν λιμάνι. Σε μαυροθαλασσίτικα νερά ξεψύχησε· εκείνα δέχτηκαν το κορμί του. Μια ρωσική λυπητερή μπαλάντα ήταν το ξόδι του. Ο αδελφός του, μέρες ύστερα από την είδηση, έλαβε μήνυμα από τη Δήμητρα. Ένα τόσο χαρτάκι, που έφτασε με χίλιες προφυλάξεις. «Αξιζαν όλα. Έφυγε λύτερος. Εσύ πράξε όπως νομίζεις, χωρίς βιάση. Θα σε καρτεράμε στην Αθήνα. Τα παιδιά στέλνουν την αγάπη τους». Αμέσως αντιλήφθηκε την κατάσταση του Παντελή. Στο νέο δίλημμα που παρουσιαζόταν, τον άφηνε ν' αποφασίσει όπως εκείνος ήθελε. Από τη μια μετρούσε τις μέρες να τον ξαναδεί, από την άλλη θα ήθελε να γυρίσει περήφανος, και ας περνούσαν χρόνια.

Ο μπαρμπα-Λάμπρος τού έφερε το χαρτάκι και είπε: «Παντελή, όσα πω είναι γνώμη ολωνών μας. Το χρέος σου το έκαμες, με το παραπάνω. Δε θα σε κακολογήσουμε αν αποκαλυφθείς και φύγεις. Θα πάρεις κάποια ποινή, βέβαια, και θα μας αναστατώσουν με έρευνες, αλλά... συνηθισμένα τα βουνά! Τελικά, θα γυρίσεις στην οικογένειά σου». Εκείνος, δίχως απόκριση, έπιασε το μπαστούνι και βάλθηκε να τοποθετεί στην κρύπτη τα μυστικά σημειώματα για το βράδυ. «Κι εμείς αποφασίσαμε, συναγωνιστή», είπε κάποια στιγμή στο γέρο που κοιτούσε ερωτηματικά. «Με το Γιάννη εννοώ, συναγωνιστή. Βγάλαμε απόφαση. Μαζί θα μείνουμε, μαζί θα φύγουμε. Όταν πρέπει και όπως πρέπει», συνέχισε.

Νύχτωσε για τα καλά. Ο Παντελής σηκώθηκε, πήρέ στο χέρι το μπαστούνι, το «όρκιον ξίφος» τού αδελφού του, και τράβηξε για την κορφή.

Χρήστος Μαργανέλης

Στο κοντομίρι¹

Ήταν μεσημέρι μιας Κυριακής Φλεβάρη. Ο μικρός Νικόλας κρυμμένος σε μια από τις ελιές, που ήταν φυτρωμένες στα ερείπια του αρχαίου ναού, είχε πιάσει να χαζεύει τις σάυρες και τα μυρμήγκια, που έτρεχαν ανάμεσα στα σπασμένα μάρμαρα. Είχε μια λιακάδα χαρά Θεού. Ο πατέρας του καθόταν πάνω σ' έναν σπόνδυλο αρχαίου κίονα κι αγνάντευε κατά τη θάλασσα σιωπηλός. Δεν ήταν καλά ο πατέρας του. Εδώ και τρία χρόνια τον είχε βαρέσει ταμπλάς και του είχε πειράξει το αριστερό πόδι και χέρι. Φτωχή οικογένεια ήταν. Τρία αγόρια και δυο κορίτσια. Αυτός ήταν ο πρώτος γιος. Με την τέχνη τού πατέρα του ζούσαν. Γύριζε στα χωριά κι έψηνε σαπούνη. Αφότου, όμως, αρρώστησε, εκείνος φορτώθηκε μεγάλη ευθύνη. Ίσα που είχε τελειώσει το σχολαρχείο. Μικρό παλικάρι ήταν, μα έπρεπε να φάνε

¹ Το κοντομίρι είναι ένα σίδερο που στερεώνει την πόρτα. Προέρχεται από το γαλλικό contre le mur (στον τοίχο, κόντρα στον τοίχο).

τόσα στόματα. Έκτοτε τον βοηθούσε ν' ανεβαίνει στη γαϊδούρα τους, τη Μαριώ, και πήγαιναν μαζί ένα γύρω στα χωριά. Εκεί τού 'δινε το δεξί χέρι να το πιάσει κείνος με το γερό δικό του, για να κατέβει από το ζωντανό. Τον έβαζε να καθίσει πάνω σ' ό,τι του έδιναν οι νοικοκυρές, καρέκλα ή σκαμνί, δίπλα στο καζάνι, που από κάτω άναβαν φωτιά. Ακολουθούσε πιστά τις οδηγίες του όσον αφορά τη δοσολογία των υλικών και το ψήσιμο. Το αποτέλεσμα ήταν μικρές τετράγωνες λευκές πλάκες τού καλύτερου σαπουνιού στην περιοχή.

Σήμερα, τον είχε φέρει εδώ πάνω. Του το ζητούσε συχνά κι αυτός δεν του χάλαιγε χαιτίρι. Εάφνου, τον άκουσε να μιλά. Σηκώθηκε και πλησίασε. «Καταραμένοι, σκυλιά, μου την φάγατε και μένα με δυστυχήσατε! Καταραμένοι, ο Θεός θα σας πληρώσει το άδικο!», «Πατέρα, ποιούς καταριέσαι;», «Τους άτιμους, γιε μου. Αυτούς που μού 'καναν το κακό σε κείνα τα μέρη απέναντι. Μου τσάκισαν την ψυχή!», «Ποιοί, πατέρα μου, και τί σου έκαναν;», «Βοήθησέ με να φύγουμε, γιε μου. Κουράστηκα. Μας περιμένει η μάνα σου για φαί. Άλλη ώρα θα στα πω όλα!». Ο Νικόλας δε ρώτησε τίποτα περισσότερο, γιατί είδε τα μάτια του κόκκινα. Κατάλαβε ότι είχε κλάψει.

Σούρουπο καλοκαιριάτικης μέρας κοντά στη θάλασσα. Μόλις είχαν φτιάξει το σαπουνί σ' ένα σπιτικό και πατέρας και γιος κάθονταν κάτω από τον ίσκιο ενός μεγάλου πεύκου, που καθρεφτιζόταν στα γαλαζοπράσινα νερά. Ο Δημητρός ξεκίνησε να μιλάει.

«Πρέπει, γιε μου, να σου πω την αλήθεια. Τη μάνα σου δεν την αγάπησα. Άλλη γυναίκα αγάπησα. Μα, μου την πήραν. Τη μάνα σου τη βρήκα ύστερα από πολλά χρόνια. Είχα βαρεθεί να γυρνά μόνος, με τσακισμένη την καρδιά, και είπα να νοικοκυρευτώ», «Ποιά γυναίκα αγάπησες, πατέρα;»

«Μεγάλη ιστορία, παιδί μου. Θα στην πω, για να την ξέρεις, ώστε, αν την ακούσεις από ξένο άνθρωπο, να μην παραξενευτείς. Όταν ήμουν νέος, ερωτεύτηκα μια όμορφη κοπέλα. Την έλεγαν Ηλέκτρα. Ήταν κόρη εργοστασιάρχη. Θα μου πεις τί γύρευα εγώ, ένας φτωχός νέος, με μια τέτοια γυναίκα. Ο έρωτας, γιε μου, δεν κοιτάει χρήματα, κοιτάει καρδιά. Αλλά, θα στην πιάσω από την αρχή.

Είχε πολλά παιδιά ο Μιχάλης, ο παππούς σου και πατέρας μου, σ' εκείνο το μικρό και φτωχικό νησάκι τού Σαρωνικού, που γεννήθηκε. Δώδεκα στον αριθμό κι εγώ ήμουν το εντέκατο. Όλο πεύκο και θάλασσα αγνά ντευες από ψηλά το χωριό μας, που, όπως ξέρεις, το λένε Μετόχι. Κι αυτό, γιατί ήταν μετόχι τού μοναστηριού τής Παναγίας τής Χρυσολεόντισσας στην Αίγινα. Αρβανίτες ήταν οι δικοί μου, όπως και οι άλλοι κάτοικοι στο νησί. Κάποιοι ήταν ψαράδες, μα οι περισσότεροι, κυρίως στο χωριό μας, ήταν ρετσινάδες. Νοίκιαζαν τα δέντρα τού μοναστηριού και ζούσαν την οικογένειά τους. Ο πατέρας μου είχε γίνει φίλος με το μοναχό Αντώνιο, που ερχόταν στο νησί να μαζέψει

τα νοίκια. Αυτός του πρότεινε να βοηθήσει, που γνώριζε κάποιον σημαντικό άνθρωπο στον Πειραιά, να πάω στο ορφανοτροφείο αρρένων τής Ελένης Ζαννή. Θα με δέχονταν ως άπορο.

Έτσι κι έγινε. Μικρό παιδί βρέθηκα εκεί. Δεν ήταν κι άσχημα. Έμαθα και γνώρισα πολλά και πολλούς. Και το φαί μου είχα, και τα ρούχα μου είχα, και σχολείο πήγαινα. Ήμουν καλός μαθητής και διακρινόμουν πάντα. Άσε που διάβαζα και πολλά βιβλία, γιατί εκεί υπήρχε πλούσια βιβλιοθήκη. Προχωρώντας στα γράμματα, κατέληξα στη νυχτερινή τεχνική σχολή τού Πειραιϊκού Συνδέσμου. Ήταν απαραίτητο, για να πάρω το δίπλωμά μου, να μαθητεύσω σε μηχανουργείο. Πήγα σε κάποιο με τ' οποίο είχε γίνει συμφωνία να μας δέχεται αμισθί, προκειμένου να κάνουμε την πρακτική μας εξάσκηση. Εκεί, δίπλα στον σπουδαίο τεχνίτη μπαρμπα-Φίλιππο, έμαθα τα μυστικά τής τεχνικής τού τόρνου. Αυτός έφτιαχνε ό,τι εξάρτημα ήθελε η ψυχή σου για τις μηχανές και, βλέποντάς τον, το ίδιο κατάφερα κι εγώ σύντομα. Όταν τελείωσα κι έγινα διπλωματούχος, μου πρόσφερε δουλειά ο εργοστασιάρχης Ιωάννης Χατζηβασίλης. Αυτός ενίσχυε οικονομικά τη σχολή και είχε καλύψει χρηματικά και το βραβείο, που είχα πάρει ως αριστούχος. Ήξερε την ικανότητά μου στον τόρνο και με ήθελε στο εργοστάσιο σαπυνοποιίας, που είχε φτιάξει στην Ελευσίνα».

«Δεν τα ήξερα, πατέρα όλ' αυτά για σένα. Είσαι, δηλαδή, σπουδασμένος;»

«Ναι, γιε μου»

«Και πώς γίνεται τώρα να είμαστε φτωχοί; Γιατί δε δουλεύεις τον τόρνο; Και οι γονείς σου, τ' αδέρφια σου; Όλον αυτόν τον καιρό ήσουν μακριά τους και δε σε είχαν πονέσει;»

«Πολλά ερωτήματα μου 'βαλες, Νικόλα. Θ' αρχίσω ν' απαντώ από το τελευταίο»

Την οικογένειά μου την έβλεπα τα καλοκαίρια. Πήγαινα στο νησί και ζούσα μαζί τους. Ήταν όλοι περήφανοι για μένα. Ο πατέρας μου, που εκτός από ρετσινάς αγαπούσε και τη θάλασσα, με είχε μάθει όλα τα μυστικά της. Μπορούσα με τη βάρκα μας να φτάσω ως την Ελευσίνα απέναντι, που ήταν παντρεμένη η αδελφή μου. Στο εργοστάσιο, τώρα, δούλευα στο μηχανουργείο. Ήμουν απαραίτητος, γιατί όποια καινούργια μηχανή και να έφερνε ο Χατζηβασίλης, μπορούσα να την εγκαταστήσω, ό,τι και να χάλαιγε, μπορούσα να το φτιάξω και να το αντικαταστήσω αμέσως. Πέρασαν κάνα δυο χρόνια στη δούλεψή του και ήμουν ευχαριστημένος. Ώσπου, κάποια μέρα ήρθε κείνη. Την είδα κι αντίκρισα τον ήλιο, την ομορφιά! Λευκόσαρκη με μαύρα μαλλιά κι αμυγδαλωτά μαύρα μάτια. Τι κορίτσι! Και τι όνομα! Ηλέκτρα! Ήταν η ώρα τού διαλείμματος για το φαγητό. Ήμουν δίπλα στο φίλο μου τον Παντελή, που μέναμε στο ίδιο μικρό πλινθόκτιστο δωματιάκι. Δεν μπορούσα να βάλω μπουκιά στο στόμα. Μόνο να τη χαζεύω μπορούσα, που χέρι χέρι με την αδελφή της περιφέρονταν στην αυλή.

Ο Παντελής, που με είδε και κατάλαβε, ρώτησε: «Τί έπαθες, Αρβανίτη, κι έμεινες με το στόμα ανοιχτό; Αυτά είναι πλούσια κορίτσια. Είναι οι κόρες τού Χατζηβασίλη. Δεν είναι για μας». Δεν του μίλησα. Τις παρακολούθησα μέχρι που μπήκαν στο γραφείο τού πατέρα τους κι εμείς γυρίσαμε στη δουλειά. Ο έρωτας με είχε λαβώσει, γιε μου. Άρχισα να ντύνομαι και να στολίζομαι, μήπως και ξανάρθει, για να με δει όμορφο και να θαμπωθεί. Ήμουν λεβέντης και είχα δικαίωμα να έχω προσδοκίες!

Κάποιο απομεινήμερο ήρθαν με την αδελφή της να με βρουν στο μηχανουργείο. Ήθελαν να με ρωτήσουν αν μπορούσα να φτιάξω όμοιες βίδες με κείνες που είχαν χαλάσει σ' ένα μικρό πανάκριβο έπιπλο, που είχε στο δωμάτιό της. Αντικρίζοντάς την κινδύνεψε η καρδιά μου να σπάσει. Της είπα να μου το φέρει, για να δω τι θα κάνω. Πράγματι, ήρθε την επόμενη και το έφερε. Ώσπου να το φτιάξω, ήρθε άλλες δυο φορές. Οι ματιές μας είχαν πια ενωθεί και ο έρωτας είχε αστράψει. Όταν της το έδωσα φτιαγμένο ενώθηκαν και τα χέρια μας. Και στη φούχτα τής άφησα, χωρίς να το δει κανείς, ένα ερωτικό γράμμα, που έκρυψε γρήγορα στον κόρφο της. Έκανε κάμποσο καιρό να φανεί και ακόμη θυμάμαι την απελπισία μου. Κάποιο πρωινό ήρθε η αδελφή της και μου έφερε έναν φάκελο, λέγοντάς μου ότι ήταν η πληρωμή μου για την τέλεια επισκευή, που είχα κάνει. Απογοητευμένος τον πήρα και δεν τον άνοιξα. Το βράδυ στο δωμάτιο, που το έκανα, βρήκα μέσα και μια δική της ερωτική επιστολή. Μου έγραφε με τόσο ωραία γράμματα λέξεις γεμάτες πάθος. Ευδιάζε τόσο η μυρωδιά της στο επιστολόχαρτο, που είχα φτάσει στον ουρανό. Ήμουν ένας ευτυχισμένος, ερωτευμένος, νέος.

Ο Παντελής, που είχε καταλάβει τι συνέβαινε, μού 'λεγε και μου ξανάλεγε να τη βγάλω απ' το μυαλό μου, γιατί ο πατέρας της ποτέ δε θα επέτρεπε να κοιτάξει η κόρη του εμένα και γιατί θα είχα άσχημα ξεμπερδέματα. Δεν άκουσα τίποτα. Καταφέραμε και βρεθήκαμε δυο φορές για λίγα λεπτά μόνον. Ανταλλάξαμε μερικά καυτά φιλά κι εγώ τρελαμένος τής πρότεινα να φύγουμε. Θα έβρισκα τρόπο, θα την πήγαινα στο νησί μου, θα παντρευόμασταν και μετά θα φεύγαμε για την Αμερική. «Παντελή, θέλω να με βοηθήσεις να βρω ένα καίικι», «Τί το θέλεις, Νικόλα; Τί έχεις βάλει στο τσερβέλο σου;», «Δεν καταλαβαίνεις ότι την αγαπώ; Θα την πάρω και θα φύγουμε! Έχουμε περάσει πια σε άλλον αιώνα», «Πού θα πάτε, ξεμωραμένε; Ο πατέρας της θα σάς βρει και στου βοδιού το κέρατο να κρυφτείτε!», «Βοήθησέ με, φίλε, και και θα σου το χρωστώ!», «Εντάξει!». Και με βοήθησε, γιε μου. Μ' έστειλε να βρω κάποιον άνθρωπο στη θάλασσα, που είχε καίικι. Μίλησα μαζί του, συμφωνήσαμε και κανονίστηκαν όλα. Η αδελφή της, που δεν την υποψιαζόταν κανείς, ήταν αυτή που πήγαινε κι ερχόταν με τα γράμματα. Βλέπεις το σπουδαίο νεοκλασικό, που είχε χτίσει ο Χατζη-

βασίλης κοντά στον αρχαιολογικό χώρο, δεν ήταν μακριά από το λιμάνι, ούτε από το δικό μου φτωχικό δωματάκι.

Θα ξημέρωνε είκοσι του Μάη. Παραμονή τού Αγίου Κωνσταντίνου. Μετά τα μεσάνυχτα το καΐκι σήκωσε άγκυρα από τη Λεφίνα. Ήταν φορτωμένο με πατάτες, κρεμμύδια κι άλλα πράγματα για τα νησιά και μαζί τους, στο αμπάρι, κρυμμένοι εγώ και η Ηλέκτρα. Πιασμένοι χέρι χέρι καθόμαστε σε μια γωνιά κι ονειρευόμαστε. Της υποσχόμουν τόσα και κείνη μου είχε εμπιστευτεί τον εαυτό της. Σαν σκιές γλιστρήσαμε, πριν χαράξει, στην αποβάθρα τού νησιού μου. Η μάνα μου είχε σηκωθεί αχάραγα ν' ανάψει το φούρνο να ψήσει το ψωμί, που είχε ζυμώσει αποβραδís. Σαν με είδε, σταυροκοπήθηκε. «Τί έπαθες, μάνα; Ο γιος σου είμαι!», «Ναι, Δημητρό μου, σε βλέπω και χαίρομαι!», είπε και χύθηκε στην αγκαλιά μου. «Γιατί ήρθες; Η δουλειά σου; Ποιό είναι τ' όμορφο κορίτσι, πού 'ναι μαζί σου;», «Πάμε μέσα, μάνα, και θα στα πω!».

Σαν μπήκαμε στο φτωχικό μας, την έπιασα από τους ώμους και, κοιτώντας τη στα μάτια, τής είπα: «Μάνα μου, το αγαπώ αυτό το κορίτσι. Το λένε Ηλέκτρα. Την έκλεψα! Είναι η πρωτοκόρη, τού Χατζηβασίλη. Πρέπει να κρυφτούμε, μέχρι να βρούμε παπά να μας ευλογήσει και μετά να φύγουμε για την Αμερική από τον Πειραιά. Μόλις ξημερώσει ο πατέρας της θ' αρχίσει να την ψάχνει. Θα κρυφτούμε στη σπηλιά από την άλλη μεριά, που ήταν η κρυφώνα μου, όταν ήμουν μικρός, και μόνο συ την ξέρεις. Δώσε μας κάποια ρούχα, για να στρώσουμε να κοιμόμαστε, και λίγα φαγώσιμα. Μετά θα μας φέρεις κι άλλα, γιατί το κορίτσι είναι καλομαθημένο, και πρέπει να το προσέχουμε!». Η μάνα μου είχε μείνει άναυδη. Τί να πει; Ήταν τόσο όμορφη η Ηλέκτρα και με πόσο σεβασμό και τι ζεστό χαμόγελο την είχε χαιρετίσει! Δεν της έκανε καρδιά να πει όχι. Τα δέχθηκε όλα και, αν και φοβόταν για την αποκοτιά μου, αποφάσισε να μας βοηθήσει. Ύστερα από ώρα, αφού περπατήσαμε ανάμεσα από τα πεύκα, φορτωμένοι ρούχα και φαγητά, φτάσαμε στη σπηλιά μου. Αφού έστρωσα και τα τακτοποιήσα όλα, κουρασμένος καθώς ήμουν, ξάπλωσα στην αγκαλιά της. Είχα τον κόσμο όλο...

Δεν ξέρω τί και πώς σκεπτόμουν και δεν είχα υπολογίσει την αντίδραση του Χατζηβασίλη. Όταν το πρωί διαπίστωσε ότι η κόρη του έλειπε, τρελάθηκε. Κανείς δεν ήξερε, ούτε είχε δει τίποτα. Ανέκρινε τους πάντες, μα δεν κατάφερε να μάθει κάτι. Την τρίτη μέρα ξεγέλασε την αδελφή της, λέγοντάς της να του πει ό,τι ξέρει και ότι θα δεχθεί την απόφαση της Ηλέκτρας όποια κι αν είναι. Με δεδομένα όσα του είχε κείνη και τ' ότι εγώ δεν ήμουν στη θέση μου για τρίτη μέρα σιγουρεύτηκε. Εγώ είχα κλέψει την κόρη του! Ένας τορναδόρος, ο γιος ενός ασήμαντου ρετσινά ήταν ο δράστης! Κάλεσε το διευθυντή των φυλακών τής Αίγινας. Του ζήτησε να το βοηθήσει να βρει το κορίτσι

του. Αυτός, με τη σειρά του, πίεσε τον καπετάνιο του καΐκιού με τον τρόπο που ξέρουν όλοι όσοι ασκούν κάποιας μορφής εξουσία. Βέβαιοι, ότι κρυβόμασταν στο νησί μου, πήγαν στο ναύσταθμο τού πολεμικού ναυτικού στη Σαλαμίνα και ζήτησαν ένα καράβι. Δεν ξέρω να σου πω τί τους έδωσαν, γιατί δεν το είδα, αν ήταν, δηλαδή, κορβέτα ή κανονιοφόρο, ή κάτι άλλο. Κατά τις δέκα το πρωί έφτασαν στη Σκάλα μεγαλοπρεπείς. Πριν αποβιβαστούν, άρχισαν με το χωνί να φωνάζουν να παραδοθώ, γιατί απήγαγα με το ζόρι το κορίτσι τού εργοστασιάρχη. Αν δεν το κάνω ή δεν πουν οι άλλοι πού κρύβομαι, θα θεωρηθούν συνένοχοι όλοι και θ' αναγκαστούν να τους ψάξουν τα σπίτια και όλο το νησί σπιθαμή προς σπιθαμή. Αν δε μας βρουν, τότε θα χτυπήσουν με τα κανόνια. Δεν ξέρω, ούτε ποτέ έμαθα αν διέθετε τέτοια το πλεούμενο. Όλα ειπώθηκαν, για να φοβηθούν οι απλοί συμπατριώτες μου.

Εκείνο που ξέρω είναι ότι αυτή η απειλή έσπειρε τον πανικό στις γυναίκες, στα παιδιά και στους γέροντες, που μαζεύτηκαν φοβισμένοι στην εκκλησία. Βλέπεις οι άντρες έλειπαν. Ήταν στις δουλειές τους τέτοιο μήνα, τέτοια μέρα. Σε καμιά ώρα ο Χατζηβασίλης, ο διευθυντής των φυλακών και δυο σημαιοφόροι με τις ξιφολόγες κατέβηκαν και τράβηξαν κατά την εκκλησία. Οι γέροντες και ο παπάς βγήκαν να τους συναντήσουν. Τους υποσχέθηκαν ότι θα μας έβρισκαν. Δε γινόταν να την πληρώσει όλο το νησί για την αποκοτιά ενός νέου. Κίνησαν όλοι, με τον κόσμο ν' ακολουθεί, για το Μετόχι. Η μάνα μου σάστισε. Άφησε να περάσουν μέσα στο φτωχικό δωμάτιο μόνον τον εργοστασιάρχη και το διευθυντή των φυλακών. Όχι τους σημαιοφόρους και τον κόσμο, που στάθηκε απέξω και της φώναζε να κάνει κάτι να γλυτώσει το νησί από πιθανό χτύπημα. Όλοι την πίεζαν και όλοι τη ρωτούσαν. Τότε, αποφάσισε να έρθει σε συμφωνία μαζί τους. Ζήτησε από το Χατζηβασίλη να υποσχεθεί ενώπιον όλων ότι, αν μας βρει και μας φέρει, θα δώσει την ευχή του για το γάμο μας. Με την προϋπόθεση, φυσικά, να μην την ακολουθήσει κανείς. Ειδάλλως, αν δεν τηρήσει το λόγο του, θα τους οδηγήσει αλλού και δε θα μας βρουν ποτέ. Έτσι κι έγινε! Κανείς δεν την ακολούθησε. Ήρθε και μας είπε να φανερωθούμε, γιατί έδωσαν τα χέρια να μας παντρέψουν. Η καημένη η μάνα μου. Ήταν ευκολόπιστη και δε φανταζόταν τη σκληράδα, που κρύβουν στην ψυχή τους όσοι έχουν λεφτά ή εξουσία. Δε μας ξεγέλασε. Αυτή ξεγελάστηκε!

Γυρίσαμε χέρι χέρι και, μόλις μπήκαμε σπίτι, καταλάβαμε ότι είμαστε χαμένοι. Η Ηλέκτρα μου πήγε πίσω προς την αμπαρωμένη πόρτα και, όταν είδε τον έναν από τους σημαιοφόρους, που είχαν μπει τώρα μέσα, να μου έχει πιάσει γερά τα χέρια πίσω στην πλάτη και το διευθυντή να με σημαδεύει με τ' όπλο στον κρόταφο, απελπισμένη έλυσε τα μακριά της μαλλιά και τα τύλιξε στο κοντομίρι τής πόρτας. Ο εργοστασιάρχης ήρθε

κοντά και μου είπε: «Είσαι αχάριστος, Δημητρό! Σ' ευεργέτησα και μου 'κλεψες την κόρη», «Δεν την έκλεψα. Την αγάπησα και θέλω να ζούμε μαζί. Κακό είναι; Δεν έχω το δικαίωμα;», «Δεν έχεις το δικαίωμα, Αρβανίτη, γιατί δε στο δίνω εγώ! Η κόρη είναι δική μου και θα τη δώσω όπου εγώ θέλω!», φώναξε έξαλλος και μου άστραψε ένα χαστούκι. Μετά, γύρισε τρελαμένος προς τον άλλο σημαιοφόρο και του είπε, διατάσσοντάς το σχεδόν, να τη σύρει με τη βία μέχρι το πλοίο. Βλέποντάς τη να φωνάζει τρελαμένη και ν' αντιστέκεται, πήρε τη ξιφολόγη και της έκοψε σκυλιασμένος τα τυλιγμένα μαλλιά της και μετά είπε και στον άλλο σημαιοφόρο να έρθει να βοηθήσει να την πάρουν από 'κεί. Τη στιγμή εκείνη ο διευθυντής μου είπε με φωνή που ίσα την άκουγε κανείς: «Δε θέλω, Δημητρό, να σε σκοτώσω. Τρέξε γρήγορα προς το παράθυρο και φύγε. Εγώ θα σε πυροβολήσω τάχα, αλλά θα φροντίσω να μη σε βρουν τα πυρά. Είναι κρίμα για μια αγάπη ν' αφήσεις αυτό το σκυλί να πάρει τη ζωή σου!».

Αυτό ακριβώς έκανα, γιε μου! Έφυγα! Θυμάμαι ακόμα τα ουρλιαχτά της. Σαν θηρίο έκανε στη μάταιη αντίστασή της. Μου την είχαν πάρει. Εμένα, όλοι με βοήθησαν να κρυφτώ και να φύγω. Μα, πού να πάω; Μέρες και νύχτες γύριζα στις σπηλιές τού βουνού και τής θάλασσας και σπάραζα. Έπρεπε να είχα μείνει να πεθάνω. Την πρόδωσα. Φάνηκα άναυδος. Κι αυτή άφησε το μυαλό της να σαλέψει από τον πόνο. Στο ψυχιατρείο την έκλεισε ο Χατζηβασίλης την Ηλέκτρα μου! Πήρα των ομματιών μου με παγωμένη καρδιά. Πήγα στο μακεδονικό αγώνα, πήγα στους βαλκανικούς και μετά στον πρώτο μεγάλο πόλεμο. Εκεί ένα τραύμα στο πόδι από σφαίρα τού εχθρού με γύρισε πίσω στο μικρό μου νησί. Μα, η μάνα και ο πατέρας είχαν πεθάνει στην επιδημία. Και τ' αδελφια μου και οι αδελφές μου είχαν σκορπίσει, στήνοντας τις ζωές τους σ' άλλα μέρη. Έφυγα κι εγώ. Φορτώθηκα ένα μικρό καζάνι στον ώμο και γύριζα τα χωριά ψήνοντας σαπούνι. Το μυστικό, για να μου βγαίνει ολόλευκο, μου το είχε πει ένα βράδυ, πριν μας πάρει ο ύπνος, ο Παντελής. Ήταν το μυστικό τού Χατζηβασίλη. Έβγαζα αρκετά, μα είχα μεγαλώσει και σκεφτόμουν ν' απαγκιάσω. Τότε ήταν που συνάντησα τη μάνα σου να παίζει με τ' άλλα παιδιά δίπλα στη θάλασσα. Μικρή, φτωχή κι αθώα, που έμοιαζε της Ηλέκτρας μου. Τη ζήτησα από τον πατέρα της και μου την έδωσε. Άλλο ένα κορίτσι χωρίς δικαίωμα στην εξουσία ενός πατέρα, που αυτός αποφασίζει. Την έφερα σε τούτο το μέρος και φτιάξαμε το σπιτικό μας. Ήταν καλή και όμορφη, μα δεν ήξερε γράμματα. Είχε μάθει την ιστορία μου με την Ηλέκτρα και ζήλευε. Ζήλευε, που μ' έβλεπε να γράφω, γιατί δεν ήξερε να διαβάξει και πίστευε ότι γράφω για κείνη».

«Μη συνεχίζεις, πατέρα! Ξέρω τη συνέχεια. Θυμάμαι τότε, που πήρε όλα κείνα τα γραπτά από το μπαουλάκι σου και τα έριξε

στη φωτιά. Τη ρώτησα γιατί το κάνει, αλλά μου είπε να κοιτάω τη δουλειά μου. Θυμάμαι κι εμένα που γύρισε και είδες να καίγονται τα τελευταία. Άλλαξε η μορφή σου. Ήταν σαν να σου έκαιγαν την ψυχή. Μετά από λίγο έπαθε τον ταμπλά!»

«Τι καλό παιδί που είσαι, Νικόλα μου! Μα, με τη μάνα σου δεν μπορώ να κακιώσω. Δυο γυναίκες είχα στη ζωή μου. Την πρώτη την πρόδωσα, και δεν έμεινα μέχρι τέλος να την υπερασπιστώ, και τη μάνα σου δεν την αγάπησα και την αφήνω να ζει στην κόλαση της ζήλειας της. Και οι δυο είχαν πατεράδες που βίασαν τις θελήσεις τους. Ο πλούσιος την ανάγκασε να τρελαθεί και ο φτωχός την ξεφορτώθηκε χωρίς να τη ρωτήσει.

«Πατέρα, ευχαριστώ που μοιράστηκες την ιστορία σου μαζί μου. Τώρα κατάλαβα γιατί δεν ασχολήθηκες με τον τόρνο και γιατί άφησες τη ζωή σου να κυλάει στη φτώχεια και στην πίκρα!»

«Πάμε! Αργήσαμε. Και είναι και η μάνα σου μόνη με τ' άλλα τ' αδέρφια σου!»

Είχε πια νυχτώσει. Μπροστά ο Δημήτρης, πάνω στο ζωντανό, και πίσω σκεπτικός ο Νικόλας, είχαν πάρει το δρόμο τού γυρισμού. Ένα πανσέληνο φως κάλυπτε τη θάλασσα και τη στεριά με μυστήριο.

Ελένη Σταδοπούλου

ταξιδιωτική περιγραφή «το άλλο μου μισό»

2^ο Κεφάλαιο

Συνέχεια από το 1^ο Κεφάλαιο
και τα μέρη Α' και Β'
τού 32^{ου} Λογοτεχνικού Δελτίου,
τεύχους Δεκεμβρίου 2024

Μέρος Γ'

Μεσημεριανό μπουρίνι ξεσηκώνει ο ΒΔ-Β άνεμος του Αιγαίου, γύρω στις 14:30 μ.μ. (Πέμπτη, 11 Ιούλη 2002), που αναστατώνει τη θάλασσα και την ακτογραμμή της Σμύρνης. Καθόμαστε σε ένα καφέ, τού τύπου «Τόττης», της Θεσσαλονίκης τού 1980, γιατί σαν να είδα τη γλώσσα τού Τομο να κρέμεται από το περπάτημα, στο οποίο τον έχω υποβάλει. Με μέτωπο προς δυσμάς, χαζεύοντας τη θάλασσα και την πόλη γύρω-γύρω, βλέπω με έκπληξη στα 50 μέτρα νότια, αριστερά μας, να κυματίζει η γαλανόλευκη. Παρατάω επί τόπου τον Ιάπωνα συμπεριπλανώμενό μου και τρέχω για «αυτοψία», προς επιβεβαίωση της υπόθεσης ότι πρόκειται για το ελληνικό προξενείο. Πράγματι. Δίνω τη φωτογραφική μηχανή μου στον πρώτο περαστικό:

«Photo please», υποδεικνύοντας με το χέρι την πρόσοψη του ελληνικού προξενείου για φόντο.

Αφού με φωτογράφησε, κάτω από το εθνόσημο της εισόδου, με ρωτά:

«Yunan?»

«Evet»

«Gidiyorum Yunanistana»

Κώλωσα εκεί. Το κατάλαβε και το γύρισε στο αγγλικό:

«Go round Yunanistan, motorbike», εξήγησε, εν αγνοία τού διδάσκοντάς μου, ένα βασικό ρήμα της τουρκικής.

«Μπράβο σου, ρε μάγκα!»

Αποκρίθηκα αυθόρμητα και συνέχισα αυτοσχεδιάζοντας ευχόμενος: «Enjoy gidiyoruming την Ελλάδα», σίγουρος ότι θα κατάλαβαινε τι εννοούσα, με το γλωσσικό αχταρμά που μου ενέπνευσε. Ωραία σύνθεση, έτσι; Στην ώρα της...

Επιστρέφοντας στο καφέ τύπου «Τόττης» βρίσκω τον Τομο να γράφει σ' ένα τετράδιο. Το διέκοψα. Το έκλεισε.

«Μη σε διακόπτω, σε νοιώθω. Έχω την ίδια συνήθεια», είπα.

«Όχι, όχι. Ας πούμε και δυο κουβέντες καθήμενοι, πίνοντας καφέ»

«Σωστά»

Εν κατακλείδι προτέρω, πρόκειται για παλικάρι ψηλόλιγνο, λίγο ψηλότερός μου, με ευγενική φυσιογνωμία, πειθαρχημένη-μετρημένη συμπεριφορά και λίγα λόγια. Όλη μέρα στο δρόμο, τον ακούω να μιλά μόνο προς διευθέτηση κάποιου ζητήματος, π.χ. εισιτήριο. Ιάπωνας γαρ, ό,τι πρέπει, όταν πρέπει... «Στην Ιαπωνία, που λες, όλοι δουλεύουμε 9 το πρωί με 9 το βράδυ. Η χώρα διέρχεται κρίση οικονομική, όμως. Η πτήση μου από την Πόλη είναι κατευθείαν για Taiwan, όπου ελπίζω να βρω δουλειά, αφού μιλάω κινέζικα. Ξέρεις, φαντάζομαι, ότι πρόκειται για σύμμαχο της Ιαπωνίας, εχθρό των Κινέζων».

Ενώ αλλάζουμε κανα-δυο χαζοκουβέντες, όμως, τυχαία κοιτάζω το ρολόι. Η ώρα είναι 4 μ.μ. Σε 20 λεπτά αναχωρεί το λεωφορείο μου για το Denizli. Αποχαιρετώ τον Τομο αρχειοθετώντας την ευγένεια και το ρομποτικό του χαμόγελο στη συνείδησή μου. Περάσαμε μία ενδιαφέρουσα μέρα παρέα. Οκ, αντίο. Περνώ πίσω από ένα άγαλμα του Κεμάλ εφίππου και περπατώ 200 μέτρα προς το σημείο εκκίνησης του νέου ταξιδιού μου. Με τον Τομο νωρίτερα, είχα προνοήσει να περάσουμε, για να γνωρίζω ακριβώς από πού θα φύγω. Έπρεπε και να μην απομακρυνθούμε, γιατί είχα προβλέψει τη χαλαρότητα της βόλτας, τον καφέ, την ψιλοκουβέντα, την εστίαση της προσοχής αλλού ή την αμέλεια και την αιφνίδια επαναφορά στο «τώρα». Στο δρόμο λοιπόν, συναντώ κι άλλον. Όχι Τομο βέβαια, αλλά Κεμάλ. Έξω από ένα κτήριο, που μοιάζει δημόσια υπηρεσία, είναι θρονιασμένος σε πολυθρόνα, ως αν λέγων αυτάρεσκα-χαμογελαστά: «Σύγχρονοι Τούρκοι, αγαπητοί μου απόγονοι, σας παρακολουθώ, το νου σας. Σας παρακολουθώ στην ευρωπαϊκή πορεία που εγώ χάραξα για σας, χωρίς να σας ρωτήσω βέβαια. Σιγά να μη... Μυρμήγκια! Τρεχάτε τώρα...». Κάπως έτσι φαίνεται να τους «μιλά», ως ένας ακόμα παράγοντας δημιουργίας τού σύγχρονου συστήματος, όπως συμβαίνει στις μεγαλοπό-

λεις (π.χ. Σμύρνη), αντίθετα με μέρη τύπου Κουσάντασι και Selçuk, απ' όπου είχα φτάσει λίγες ώρες πριν. Εκεί, εργαζόμενοι και ταξιδιώτες συμβιώνουν σε περιβάλλον λιγότερο απάνθρωπο.

Έφτασα λοιπόν στο σταθμό και, παραδόξως, επιβιβάστηκα άμεσα. Πάμε. Η διαδρομή για το Denizli άνετη, σε οδόστρωμα κυριολεκτικά άσφαλο, για 260 χλμ. ανατολικά τής Σμύρνης. Βρίσκεται ηπειρωτικά στη Μικρά Ασία, 295 χλμ. βόρεια των ακτών τού Καζ, έναντι του Καστελόριζου, εντός τού αρχαίου παράκτιου βασιλείου τής Καρίας, όπου σατράπης ήταν ο Μαύσωλος (βασ. 377-353 π.Χ.), γνωστός για το Μαυσωλείο τής Αλικαρνασσού. Πριν ξαναμπώ στο Αιγαίο, για να επιστρέψω στο «πρώτο μου μισό», θα επισκεφτώ σίγουρα το Μαυσωλείο, αφού πρώτα περάσω και από την πανέμορφη σύγχρονη μεγαλούπολη των ακτών τής αρχαίας Λυκίας, την Αττάλεια, που βρίσκεται 225χλμ. ΝΑ τού Denizli, προς το οποίο πορεύομαι.

Από το παράθυρο του λεωφορείου τα τοπία δείχνουν οικεία, γνώριμα, φαίνονται φιλόξενα, με ομαλές μεταβολές και χαμηλές κλίσεις στο ανάγλυφο. Το αξιοσημείωτο-οξύμωρο είναι ότι η εταιρεία με την οποία ταξιδεύω ονομάζεται Pamukkale, αλλά δρομολόγιο Σμύρνη-Pamukkale δεν υπάρχει. Στο Denizli λοιπόν πηγαίνω αναγκαστικά για να πάρω άλλο λεωφορείο, για άλλα 20 χλμ., όπου έχω φτάσει (στο Pamukkale) και σου γράφω τώρα. Εδώ είναι που διέκοψα την αφήγηση της βόλτας στο χωριό τού πατέρα τού αρχαιολόγου Yusuf, κοντά στο παράκτιο Selçuk, όταν η σπιτονοικοκυρά μου, Abdullah, μού σέρβιρε το εξαιρετικό δείπνο. Θυμάσαι; (Λογοτεχνικό Δελτίο, τεύχος 32^ο, Δεκ. 2024). Κατά την άνετη διαδρομή για το Denizli όμως, 6 μ.μ., 100 χλμ. πριν φτάσουμε, κάνουμε στάση στο Nazilli. Εκεί ξαναείδα το φάντασμα τρομακτικής εμπειρίας τού παρελθόντος. Εξηγώ:

Πηγαίνω στην τουαλέτα τού σταθμού, όπως κάθε υγιής, ανέμελος, ταξιδιώτης, σε στάση. Πόσο να 'κανα άραγε; 3-4 λεπτά; Βγαίνω λοιπόν, αλλά το λεωφορείο λείπει! Τίποτα φοβερό, έτσι; Κάπου θα πήγε κι έρχεται. Να όμως που έχασα 2-3 μέρες τής ζωής μου από την τρομάρα. Μόλις 4-5 δευτερόλεπτα χρειάστηκαν για να δω το λεωφορείο να κάνει το γύρο τού κτηρίου, ώστε να έχει τη σωστή φορά εξόδου από το σταθμό. Σιγά το πράγμα...

«Και γιατί, ρε φίλε, τα 'κανες επάνω σου, δηλαδή; Τέτοιος χέστης είσαι;», θα ρωτούσε κάθε φυσιολογικός άνθρωπος. Κι όμως, άκου να δεις: Απρίλης 1999, 3 χρόνια και 3 μήνες πριν. Μεξικό, κάποια χλμ. πριν τη Villahermosa, πόλη στα σύνορα μεταξύ των επαρχιών Tabasco και Chiapas, στη διαδρομή Mexico City-Cancun, 22 ωρών συνολικά. Το λεωφορείο κάνει στάση και πάμε στην τουαλέτα, με το συνταξιδιώτη-κολλητό μου Βαλάντη. Βγαίνοντας, συνειδητοποιούμε ότι το λεωφορείο έχει φύγει. Ναι σου λέω, έφυγε. Στη ζούγκλα μόνοι μας, σε περιβάλλον μι-

κρού οικισμού, τα δυο μας. Μία ώρα πριν, οι Zapatistas αντάρτες τής επαρχίας Chiapas είχαν σταματήσει το λεωφορείο μας, ανέβηκαν οπλισμένοι για έλεγχο, με πρόσωπα καλυμμένα με μαντήλια (η ιστορία τους, των τελευταίων 100-120 ετών, έχει πολύ ενδιαφέρον, οικονομικό-πολιτικό, ψάξε, διάβασε...). Το λεωφορείο, όμως, όπου επιβιβάστηκαν με τα όπλα οι Zapatistas, εξαφανίστηκε. Επί 20 λεπτά ψάχναμε άνθρωπο να μας πει «τί και πώς το λεωφορείο», αλλά κανείς δε μιλούσε αγγλικά. Ήταν όλοι κλασικόφατσες ιθαγενείς, Mayas, Aztekas ή όποιος άλλης φυλής από 'κει γύρω, και μας χαβαλεδιάζανε κιόλας. Μας δείχνανε, ο ένας στον άλλον, και γελούσαν. Τελικά, το λεωφορείο είχε πάει για πετρέλαιο, σε πρατήριο 2-3 χλμ. μακριά, όπως μάθαμε μετά, με όλους τους επιβάτες επιβιβασμένους, έτοιμους για αναχώρηση, λες και κάνανε καψώνι σε μας, τους ξέβγαλτους. Τι λες; Δικαιολογείται η τρομάρα μου στο Nazilli; Άσε, νοιώθω κι απαντώ μόνος..

Όπως και να 'χει, επιστρέφοντας στη Θεσσαλονίκη, 4 μήνες μετά, Σεπτέμβριος 1999, ξεκίνησα μαθήματα ισπανικών. Λες να έχει σχέση το 'να με τ' άλλο; Χμμμ... «Επιστροφή» στο παρόν, στάση στο Nazilli, 11/07/2002, τρομάρα τέλος. Επιβιβαστήκαμε στο λεωφορείο τελικά, για τα τελευταία 100 χλμ. προς Denizli. Σε λεωφορείο πορευόμενο ανατολικά, ταξιδεύω πλέον στην ευρύτερη αρχαία Φρυγία, ηπειρωτικό γεωγραφικό τμήμα τής αρχαίας Δυτικής Μικράς Ασίας. Ποιοί ήταν όμως αυτοί οι Φρύγες (ή Βρύγες); Από πού και πώς έφτασαν εδώ, κατέλαβαν και ήλεγχαν μεγάλο τμήμα τής κεντρικής και τής ΒΔ σύγχρονης Τουρκίας (;) είναι αντικείμενο ιδιαίτερα ενδιαφέρουσας έρευνας. Να κάνω «γιάχμα» λίγο τυράκι, επειδή έχει τύχει να το ψάξω; Λοιπόν: Οι Φρύγες ήταν ισχυρό θρακικό φύλο, από τα πολλά θρακικά φύλα που κατοικούσαν μεταξύ Αδριατικής Θάλασσας και Ευξείνου Πόντου και, από Β προς Ν, μεταξύ Δούναβη και Ολύμπου, από την πρώιμη 3^η χιλιετία π.Χ. ιστορικά-τεκμηριωμένα: «Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετὰ γε Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων» (Ηροδότου *Ιστορίαι*, *Τερψιχόρη* 5.3.1). Οι Ινδοί, λοιπόν, το μεγαλύτερο έθνος και μετά οι Θράκες, μας λέει. Ακολουθως, διαβάζουμε από τον Ηρόδοτο μεταφρασμένο: «Αν (οι Θράκες) ήταν ενωμένοι υπό έναν αρχηγό ή είχαν ομοφροσύνη, θα ήταν ακαταμάχητοι μεταξύ όλων των εθνών, κατά τη γνώμη μου. Όμως δεν υπάρχει δυνατότητα, ούτε τρόπος, να γίνει ποτέ κάτι τέτοιο· κι αυτό είναι που τους κάνει αδύναμους». Σου θυμίζει κάτι;

Το σύνολο των Θρακών εξωθήθηκαν/εκδιώχθηκαν προς βορρά και ανατολή, κατά την άνοδο και τον αποικισμό, από τους Ηρακλείδες, των περιοχών ονομασθέντων αργότερα Μακεδονία και Ήπειρος. Σύμφωνα με την ελληνική μυθιστορία (η λέξη σηκώνει κουβέντα, όχι για τώρα, αλλά σχετική πηγή είναι η *Βιβλιοθήκη* τού Αθηναίου Απολλοδώρου, 2^{ος} αι. π.Χ.), οι Ηρακλείδες, το γένος

τού Ηρακλή δηλαδή, είχαν πρώτοι εκδιωχθεί, κατά τις διαμάχες ηγεσίας Μυκηναίων-Αχαιών, όταν αναπτυσσόταν ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός, ενισχυόμενος και από τις εμπορικές σχέσεις, με τους Μινωίτες (από τον 16^ο-15^ο αι. π.Χ.). Περισσότερο, όμως, οι Θράκες εξωθήθηκαν ανατολικά, κατά τη επιστροφή των Ηρακλειδών στις πατρογονικές εστίες τους. Οι τελευταίοι, αφού είχαν αποικήσει το Βορρά, από το Βέρμιον όρος τής σημερινής Ημαθίας, μέχρι ΒΔ τής Πίνδου, τη σημερινή Βόρειο Ήπειρο, επέστρεψαν στον ελλαδικό νότο, προφανώς ακολουθούμενοι ή μεταφέροντας-συνοδεύοντας και βόρειους, ελεγχόμενους και μη, πληθυσμούς. Η σύγχρονη συμβατική ιστορία περιορίζει χρονικά αυτή τη μετακίνηση πληθυσμών. Τη χρονολογεί τον ύστερο 12^ο αι. π.Χ. και την ονομάζει «Κάθοδο των Δωριέων». Προφανώς, όμως, είχε διάρκεια αιώνων. Αλλαγή τού κλίματος, ξηρασίες διαρκείας, εμφύλιες διαμάχες, Τρωικός Πόλεμος, είναι κάποια από τα στοιχεία τής εποχής. Διόλου τυχαία, κατά τη διάρκεια του 13^{ου} και 12^{ου} αι. π.Χ. χρονολογείται και η πολεμική δράση διαρκείας των περιφημων «Λαών τής Θάλασσας», στα παράλια της Ανατολικής Μεσογείου. (Αξιόλογο σχετικό ανάγνωσμα είναι το *The Ethnicity of the Sea Peoples*, Woodhuizen F.C.)

Μερίδα των λεγόμενων Δωριέων λοιπόν, ήταν οι Μακεδόνες· εξ ου και η περιφανής καταγωγή του Φιλίππου Β' από τους Αργεάδες, από το Άργος δηλαδή, τον τόπο καταγωγής τού Ηρακλή. *Εορδαίοι, Μύγδονες, Παίονες, Βίσαλτες, Βοττιαίοι, Ηδωνοί* (πβλ. το υψηλής ποιότητας και ευρείας κυκλοφορίας τσίπουρο «Ηδωνικόν») είναι ονόματα μόλις λίγων από τα πολλά θρακικά φύλα, τα οποία εξώθησαν οι Μακεδόνες ανατολικά. Τους Φρύγες, όμως, αναφέρει η ιστορία ως το ισχυρότατο εξ αυτών. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο: «Οί δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπήιοι ἔοντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἄμα τῆ χώρῃ καὶ τὸ οὖνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας» (Ηροδότου *Ιστορίαι*, *Πολύμνια* 7.73). Μετέβησαν λοιπόν και οργανώθηκαν, αρχικά από τη σημερινή Δυτική & Ανατολική Θράκη, μέχρι την Κεντροδυτική Μικρά Ασία κυρίως, όπου και κατευθύνονται τώρα με το λεωφορείο.

Πέραν του Ηροδότου, ιδιαίτερη αναφορά οφείλω επίσης στον Αρριανό, τον ιστοριογράφο τής μακεδονικής εκστρατείας στην Ανατολή (Αλεξάνδρου *Ανάβασις*). Σύμφωνα με αυτόν, την οχυρή-απρόσιτη Άορνο Πέτρα (σημερινό οροπέδιο Pir-Sar, Βακτρία, 100 χλμ. Β του Ισλαμαμπάντ) ο Μεγαλέξανδρος κατέκτησε με ειδική επιχείρηση των επίπων καταδρομέων του, οι οποίοι ανήκαν στο θρακικό φύλο των Ιππομάχων. Σου θυμίζει τίποτα το όνομα; Εμένα πάντως με παραπέμπει στο σύγχρονο παραπεταμένο πολιτικό υποχείριο των ελληνικών, τουρκικών και βουλγαρικών κυβερνήσεων, το γένος των *Πομάκων*. Κατοικούν κυρίως βόρεια της Ροδόπης, λιγότεροι νότια (Ξάνθη & Κομο-

τηνή), ελάχιστοι ανατολικά. Στα βουλγαρικά, η λέξη romak σημαίνει «βοηθός», γιατί οι Πομάκοι ενίσχυσαν, βοήθησαν τους Οθωμανούς, κατά την επανάσταση των Βουλγάρων εναντίον τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το 1876. Το εθνώνυμο *Πομάκοι*, όμως, ήταν ήδη υπό χρήση τότε (*Ελληνικόν λεξικόλογιον εκ της Ροδόπης*, περιοδικό «Βύρων». Γ. Σκορδέλης, 1874). Κατά άλλη εκδοχή, ετυμολογείται από το *Ιππομάχοι*, με αποσιώπηση του αρχικού I-, αποβολή τού ενός -π- και τη συνήθη, κατά τόπους εναλλαγή μεταξύ των ουρανικών συμφώνων -χ- και -κ-. Μύλος, έτσι; Πάντως, είτε Romak, είτε Πομάκοι, από *Ιππομάχοι*, αποτελούν πληθυσμό Γ' κατηγορίας, σε τρεις χώρες. Τελικά, μάλλον δεν πέταξα μόνο λίγο τυράκι. Συμπάθα με, μωρέ, στο δρόμο είμαι, ταξιδεύω, χρόνο έχω, αφορμές έχω. Α! Έχω και καφέ, κουνιστό λεωφορείο. Τί νόμιζες;

Φτάνει, όμως, ζαλίστηκα στο λεωφορείο, γράψιμο και κούνημα στις στροφές. Ας το κόψω καλύτερα: Πέραν των *Πομάκων* λοιπόν, όλοι αυτοί οι λαοί, πού να βρίσκονται σήμερα, άραγε; Ο γράφων, πού 'χει το μολύβι, έχει και το χαρτί, αλλά πρέπει να σταματήσει να γράφει, γιατί ζαλίζεται, λέει ότι έχουν διαβεί τη «σκούρα γέφυρα» της πολιτικής τρομοκρατίας των εθνών-κρατών, της λήθης και του σκοταδισμού των διαχρονικών εξουσιαστών. Εσύ, τί λες; Πίσω στο λεωφορείο, Πέμπτη 11 Ιούλη 2002, 18:30 μ.μ. περίπου. Μην ξεχνιόμαστε... Συγχρόνως με τα 100 χλμ. της διαδρομής Nazilli-Denizli ξεκινούσε κι ο αγώνας ποδοσφαίρου Galatasaray-Dundee United. Ναι, και τηλεόραση στο λεωφορείο. Σε περίοδο προετοιμασίας οι ομάδες, κάπου στη Βόρεια Ευρώπη αμφοτέρως, αναμετρώνται σε φιλική αναμέτρηση. Κατά την άφιξή μας στο Pamukkale, η Galata σημείωνε το 2-0. Κλάσης ανώτεροι των Κελτών ξυλοκόπων οι Τούρκοι. Ξεκινήσαμε τη σύντομη διαδρομή Denizli-Pamukkale, στις 19:30 μ.μ. Ζήτησα να βάλουν και το ματς, που τελείωνε. Μαζί μου, στον τελικό προορισμό τής Πέμπτης, στο Pamukkale, μόλις έφτανε κι η νύχτα, αλλά και, στην αντίληψή μου, δύο λαθάκια του ταξιδιωτικού οδηγού Lonely Planet: α) η συνολική διαδρομή Σμύρνη-Pamukkale, μέσω του γκρίζου κι αδιάφορου Denizli, όπου αλλάξαμε λεωφορείο, διήρκεσε 3μισυ ώρες. Ο οδηγός γράφει (μόνο) Σμύρνη-Denizli 4ήμισυ ώρες. Μικρό το κακό. Οφείλεται στη βελτίωση του οδικού δικτύου ή της τεχνολογίας των οχημάτων, πιθανότατα και στα δύο ή σε τυπογραφικό λάθος. β) Μάλλον σημαντικό λάθος, όμως, υπάρχει στα ονόματα των οδών του Selçuk. Το βιβλίο-οδηγός διακρίνει τα sokak με ιστορικά ονόματα, όπως το Turgutreis Sokak, όπου λέει ότι βρίσκεται το «Pensiyon Outback», όπου έμεινα χθες βράδυ. Στην πραγματικότητα, όμως, οι Τούρκοι έχουν μετονομάσει το sokak του «Pensiyon Outback» σε sokak No 606, όπως όλα του χωριού, με διαφορετικούς αριθμούς, νεωτερίζοντας αμερικάνικα. Εύκολη η σύγχυση...

Το λεωφορείο μ' άφησε λίγο πριν την πλατεία τού Pamukkale. Διέσχισα το δρόμο και μπήκα στο προαύλιο του «Weisse Burg Pensiyon». Άκου να δεις! Μέσα στη μαύρη νύχτα, εισήλθα σε έναν «Λευκό Πύργο» (σσ. στα γερμανικά Burg= Πύργος ή Κάστρο), καταμεσής τής Ανατολίας. Οξύμωρο, ε; Το όνομα προφανώς συνάδει του απίστευτης ομορφιάς φυσικού τοπίου, διαρκώς διαμορφούμενου γεωλογικά, εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια τώρα, έναντι της νέας μου πρόσκαιρης οικίας. Εκ του σύνεγγυς όψομαι, αύριο.. Με υποδέχτηκε η γλυκύτατη κυρία Abdullah. Κατόπιν δύο ωρών επικοινωνίας μαζί της και παρατήρησης, πίνοντας τσαγάκι, είδα στη συμπεριφορά, τις κινήσεις και τα μάτια της, στη γενικότερη λειτουργία της, μία νοικοκυρά-εκτελεστικό διευθυντή εταιρείας τού δυτικού κόσμου. Δύο ακόμα ώρες πέρασα στον εξώστη τού «Weisse Burg Pensiyon», με το πολύ καλό φαγητό, αναφερόμενο τρίτη φορά, και μπύρα Troy. Ένας πολεμιστής με περικεφαλαία στην ετικέτα παραπέμπει στον Αχιλλέα, τον Αίαντα ή στον Αγαμέμνονα, ίσως. Είχα και ψιλοκουβέντα με έναν Τούρκο, τον Aleh. Γεννηθείς και ανατραφείς Γερμανός, επέστρεψε στον τόπο του, αφού τελείωσε τις σπουδές του. Κατάγεται από το Afyon, κάπου 200 χλμ. ΒΑ από 'δώ και 340 χλμ. ευθεία νότια της Νικομήδειας (Izmit) και του ανατολικού άκρου τής θάλασσας του Μαρμαρά. Από το Afyon είναι ο Aleh, εε; Σου λέει τίποτα ο τίτλος «Γραμμή Αμύνης Εσκισεχίρ-Κιουτάχεια-Αφιόν Καραχισάρ». Ψάξ' το, κάτι θα μάθεις, για την πονεμένη ιστορία τής νεότερης Ελλάδας. Ο Aleh ζει στην Πόλη εργαζόμενος στο τουρκικό Star TV, ως υπεύθυνος των προγραμμάτων ψυχαγωγίας. Σαν να λέμε «Πρωινός Καφές», «Ποιός θέλει να γίνει εκατομμυριούχος», «Big Brother» και λοιπές τηλεοπτικές ελαφρότητες. Είναι όμως και ραδιοπαραγωγός. «Αυτό είναι το hobby μου», είπε, ενώ «τη θέση στο Star TV μου εξασφάλισαν γνωριμίες του πατέρα μου».

Πέραν αυτών, άξιο προσοχής, μολονότι άσχετο με τα προηγούμενα, ήταν το εξής: πιάστηκε ο αυχέννας μου, σήκωσα το κεφάλι ψηλά, προς διάταση των μυών. Ανέπνευσα βαθιά, δυο-τρεις φορές, μοιραία κοιτώντας το εσωτερικό τής λευκής κεραμοσκεπής τής βεράντας. Διάβασα λοιπόν, εκτυπωμένη στα κεραμίδια, μεταξύ άλλων τουρκικών, και τη λέξη Denizli, προφανώς ως τόπο παραγωγής τους. Γιατί το καταγράφω; Έστω και μικρής σημασίας, είναι ένδειξη οικονομικής ανάπτυξης και αυτονομίας-αλληλοστήριξης των μελών τής τοπικής κοινωνίας. Έτσι, απλά. Τίποτα περισσότερο, ύπνος τα μεσάνυχτα, 2-3 ώρες μετά την άφιξη στο Pamukkale, με χαμόγελο νομίζω.

Παρασκευή, 12 Ιούλη 2002

Pamukkale, ώρα 20:30 μ.μ. Έχει ήδη βραδιάσει η δεύτερη μέρα μου εδώ. Σε τρεις ώρες φεύγω για την Konya, το Ικόνιο δηλαδή. Μεγάλο ταξίδι, 400 χλμ., αλλά νυχτερι-

νό. Το πρωί, παρόλο που ο άνδρας τής Abdullah είχε προσφερθεί να με ξυπνήσει στις 09:00 π.μ., ξύπνησα από μόνος μου, μισή ώρα καθυστερημένα. Ωχ, έρχεται!

«Καλησπέρα, πώς είσαι;»

«Μια χαρά, ευχαριστώ»

«Μα, δείχνεις κουρασμένος»

«Ναι, αλλά εξακολουθώ να είμαι μια χαρά. Τη χαρά τής κούρασης μου έχει εμψύσει μια κουβέντα τού θείου μου του Χάρη, που λες, κατά τη διάρκεια διακοπών τής ευρύτερης οικογένειας, στη Χίο: «Οι διακοπές είναι για να κουράζεται το κορμί και να ξεκουράζεται το μυαλό. Γι' αυτό, να μην ακούω κανέναν να γκρινιάζει, καταλάβατε; Γεια σου Θεοχάρη, με τα ωραία σου, σκέφτομαι και νοερά σχολιάζω, συχνά από τότε»

Ο άνδρας τής Abdullah χαμογέλασε καταλαβαίνοντας, ελπίζω...

Πάμε πίσω, όμως, στο πρωινό τής ημέρας, 10 π.μ. Παρασκευής (12/07/2002). Έχω εξασφαλίσει το βραδινό εισιτήριο για την Konya, αφού ο συμπαθέστατος και υπερκινητικός υιός τής Abdullah πετάχτηκε και μου το αγόρασε. Παίρνω πρωινό, παρέα με ένα ζευγάρι, τον Άγγλο John και την Ισπανίδα Maria, η οποία δε μιλά αγγλικά. Μοιραία τα είπαμε στα ισπανικά ενώ, όποτε κολλούσα, με βοηθούσε ο John. Ικανοποιήθηκα από τις επιδόσεις μου, αφού είχα να μιλήσω πάνω από έναν χρόνο ισπανικά. Μέχρι τις 12:00 π.μ. κάνω μπάνιο στην πισίνα τού «Weisse Burg Pensiyon» και ηλιοθεραπεία, ώσπου με σκέπασε ολόκληρο η σκιά τού ευκαλύπτου. Μήπως σ' αυτό οφείλεται η ονομασία τού δένδρου; Μάλλον, ε; Τί να καταλάβουν οι χαζο-Αυστραλοί «συμπατριώτες» μου, από το eucalyptus... Μέχρι τις 15:00 μ.μ. ξεσκόνιζα αγγλόφωνα βιβλία τής βιβλιοθήκης τού σαλονιού. Στάθηκα σ' ένα για τους στροβιλιζόμενους Δερβίσιδες, καθώς, όσο εισέρχομαι στην Ανατολία, ιδιαίτερα έχοντας προγραμματίσει επίσκεψη στο Ικόνιο, όλο και θα τους συναντήσω.

16:00 μ.μ. η ώρα. Ο ήλιος έχει πάψει να ζεματά. Ώρα για δράση, στα δύο ξακουστά αξιοθέατα του Pamukkale: Travertine Pools και Hierapolis. Άφησα πίσω μου το «Λευκό Πύργο». Ανηφορίζω. Διασχίζω τον κεντρικό-επαρχιακό δρόμο και εισέρχομαι στο ζάλευκο βουνό, σαν να ανεβαίνω τη χιονισμένη πίστα τής Βασιλίτσας των Γρεβενών, Γενάρη μήνα, για snowboard κατάβαση. Η τραβερτίνη είναι κατάλευκο σαν χιόνι ασβεστομάρμαρο. Την ονομασία Travertine Pools, όμως, δεν την καταλαβαίνω ακόμα. Ολόλευκα είναι τα πρώτα 200 μ. τού συνολικού, διπλάσιου, ύψους τής πλαγιάς. Στα πρώτα βήματα, μία ταμπέλα: «Please take your shoes off and walk barefoot». (-Τί έγινε ρε παιδιά; Σε τζαμί μπαίνω; Κάτι παραπάνω θα ξέρετε, όμως, ας σεβαστώ την υπόδειξη...). Την ατμόσφαιρα να υγραίνεται όλο και περισσότερο νοιώθω ανηφορίζοντας. Ο John, στο πρωινό, μου είπε ότι περίμενε περισσότερο νερό. Δεν κατάλαβα τι εννοούσε. Ποιό νερό; Γρήγορα, όμως, συναντώ την

πρώτη κολυμβήθρα. Το μονοπάτι διακόπτεται. (γι' αυτό pools, λοιπόν). Μου φαίνεται τεχνητή δεξαμενή, με λαξευμένη την τραβερτίνη, σε βάθος μισού μέτρου, κατακόρυφα-περιμετρικά-ορθογώνια και με επίπεδο πυθμένα. Το μυαλό και τα μάτια μου αρχίζουν να ανοίγουν. Χμμ... γι' αυτό ξυπόλυτοι, ε; Πατάω μέσα. Το νερό μέχρι το γόνατο. Γλιστρά στις λείες, λευκές, πλαγιές τού βουνού, που υψώνονται δεξιά μου, πριν πέσει στην κολυμβήθρα. Διοχετεύεται κάθετα αριστερά μου, σε αυλάκι παράλληλο με το μονοπάτι, όπου ρέει μεγάλος όγκος νερού, σε αντίθετη της πορείας μου φορά. Κατευθύνεται στο χωριό, στο υψηλότερο σημείο τού οποίου βρίσκεται το «Weisse Burg Pensiyon», τώρα πια ευρισκόμενο κάτω από τον επαρχιακό δρόμο που διέσχισα ανεβαίνοντας. Ενστικτωδώς ανακαλώ ότι πήγα επανειλημμένα στην τουαλέτα, κατά τη διάρκεια της νύχτας, προφανώς λόγω τού διαρκούς ήχου τής ροής, ερέθισμα το οποίο ο εγκέφαλός μου δεν καταχώρησε κατά προτεραιότητα στο «αρχείο». Δικαιολογείται μωρέ, τόσα μηνύματα έχει λάβει σε 3-4 ημέρες τώρα, δε συμφωνείς;

Αφήνοντας πίσω μου την κολυμβήθρα-δεξαμενή. Αρκετά μέτρα μπροστά μου και προς τα δεξιά, σε πυκνό ολόλευκο οπτικό πεδίο, βλέπω κρεμάμενους λευκούς σταλακτίτες. Μικροί καταρράκτες διοχετεύουν νερό εκατοντάδων κβ. μ./λεπτό. Ρέει ακατάπαυστα υποκύπτοντας στους νόμους τής φύσης. Να λοιπόν πως συγκεντρώνεται τόσο νερό στο αυλάκι και στη δεξαμενή που προσπέρασα. Τί συμβαίνει εδώ; Το μυαλό μου εκκινεί ραγδαία αύξηση στροφών. Αν ήξερα πού θα ερχόμουν, θα είχα ρωτήσει τη γεωλόγο Έτζε, στο Selçuk (Λογοτεχνικό Δελτίο, τεύχος 32° -Δεκ. 2024), για να με προετοιμάσει σχετικά. Ίσως ο τόπος αυτός αποτέλεσε αιτία τής επιλογής των σπουδών της. Μεταξύ τού μονοπατιού τραβερτίνης, στο οποίο πορεύομαι, και στην πλαγιά, αφήνω δεξιά μου, δίπλα μου, διαδοχικές δεξαμενές. Το θέαμα είναι οργανωμένο, πολύ όμορφο. Στην πρώτη που διέσχισα πατώντας μέσα, ένοιωθα να κολλάω, ως σε πλαστελίνη. Τώρα, μέσω επιγραφής συνίσταται να μην εισερχόμαστε, προς προστασία και διατήρησή τους. Φτάνω στην κορυφή. Τουλάχιστον, έτσι μου φαίνεται. Λάθος. Μία σύγχρονη οδό συναντώ, παράλληλη της επαρχιακής οδού που διέσχισα περίπου μία ώρα πριν, αφήνοντας πίσω το «Weisse Burg Pensiyon», για να εισέλθω στο λευκό βουνό. Ακόμα σκέφτομαι προς τα πίσω, κυριολεκτικά και μεταφορικά, θαμπωμένος. Φοράω τα παπούτσια μου. Διασχίζω το δεύτερο αυτό δρόμο μπαίνοντας στην Ιεράπολη (Hierapolis), μετά την οποία βλέπω να υψώνεται κι άλλο το βουνό, προς βορρά ή ΒΔ, βραχώδες, με αραιή, πωάδη βλάστηση. Αυτό μου λέει ότι, στο σημείο που βρίσκομαι, τουλάχιστον υψομετρικά, το νερό βρίσκει διέξοδο στην επιφάνεια της γης.

Εισέρχομαι στην Ιεράπολη. Αποτελεί λουτρόπολη που ίδρυσε ο Ευμένης Β' της Περ-

γάμου, το 190 π.Χ. (βασιλεία 197-158 π.Χ.). Αφήνω αριστερά μου τον πρωτοχριστιανικό ναό του Αποστόλου Φιλίππου, προφανώς μεταγενέστερο της βασιλείας του Ευμένους Β'. Αμέσως μετά, ψηλά και αριστερά μου, βλέπω το θέατρο. Παρατημένο φαίνεται, σε κακή κατάσταση. Κτίστηκε τον 2^ο αι. μ.Χ. επί Ρωμαίου αυτοκράτορος Αδριανού, κατά τη διάρκεια περιόδου ανοικοδόμησης της πόλης, μετά τον καταστροφικό σεισμό του 60 μ.Χ. Είναι γνωστό ότι οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν τις ελληνικές τεχνοτροπίες, μολονότι όχι ιδιαίτερα επιτυχημένα καλλιτεχνικά. Εξέλιξαν, όμως, την ποιότητα, τη συνοχή και την ανθεκτικότητα των οικοδομικών υλικών (π.χ. σύνθετο κονίαμα, τσιμέντο κ.ά.) και εισήγαγαν νέες κατασκευαστικές πρακτικές (π.χ. ογκώδεις αψιδωτές κατασκευές). Το θέατρο ανακαινίστηκε αργότερα, επί Σεπτιμίου Σεβήρου (βασιλεία 193-211 μ.Χ.), επίσης κατά τον πλούσια στολισμένο, ελληνιστικό, αρχιτεκτονικό ρυθμό. Αποτελούνταν από σαράντα πέντε σειρές εδωλίων. Το δύο διαζωμάτων κοίλο είχε χωρητικότητα 15.000 θεατών. Ακόμη ψηλότερα του θεάτρου, μεταξύ πολλών βράχων, διακρίνω με δυσκολία δύο ή τρεις κατασκευές, που μοιάζουν τάφοι ή ναΐσκοι. Αφήνω τα ρωμαϊκά λουτρά δεξιά μου και ανεβαίνω προς στο θέατρο. Αριστερά, πριν φτάσω, είναι ο ναός του Απόλλωνος, υπό ανασκαφή, όπως προδίδει το σκέπαστρο λαμαρίνας. Μεταξύ ναού και θεάτρου μεσολαβούν περίπου 200 τμ. «χωματερές» μαρμαρίνων ογκολίθων, όπως κιονόκρανα και τμήματα από μετόπες, κάποιες πρόχειρα συναρμολογημένες. Το κακό δεν είναι αυτό. Άλλωστε, η εικόνα είναι συνήθης στην Ελλάδα. Αξιοσημείωτες είναι δύο παρατηρήσεις: α) τα «μαρμαροσκουπίδα» είναι διαφορετικής ποιότητας του υλικού κατασκευής του θεάτρου, του ναού και του λουτρού, τα οποία είναι συγκριτικά ευτελούς υλικού, πωρόλιθου μάλλον, μεταγενέστερα της αρχικής ρωμαϊκής κατασκευής. Γνωρίζουμε ότι το θέατρο λειτουργούσε, μέχρι και τον 6^ο αι. μ.Χ. Τα «σκουπίδια» είναι απαλής υφής, λαμπρής λευκότητας, πιθανόν παλαιότερα των συντηρημένων, προβαλλόμενων του 2^{ου} αι. μ.Χ. β) Τα «σκουπίδια» έχουν επιγραφές. Σε ποιά γραφή; Άγνωστη. Ούτε ο ήρωας της εφηβικής μου ηλικίας Jean-François Champollion, αποκρυπτογράφος της αιγυπτιακής ιερογλυφικής, δε θα μπορούσε να την αναγνωρίσει. Η ταπεινότητά μου, όμως, μπορεί. Πώς; Σιγά τ' αυγά! Γυρίζω το κεφάλι ανάποδα και διαβάζω: ...ΑΝΘΥΠΑΤΟΥΟΝΤΟΣΤΟ..., όπου εύλογα εικάζω ότι έχει φθαρεί το -Υ της κατάληξης του άρθρου, σε πτώση γενική, γένους αρσενικού. Λογικά, επίσης σε γενική πτώση, στην επιγραφή ακολουθεί το όνομα του «Ανθυπάτου όντος», τότε που συνέβη το όποιο καταγεγραμμένο γεγονός, ίσως της κατασκευής του κτηρίου, του οποίου τμήμα αποτελούσε η μετόπη, με την επιγραφή. Το όνομα που ακολουθεί είναι αδύνατον να διαβαστεί, όπως και οι επιγραφές σε 4 ακόμα

διασκορπισμένα τμήματα, σε ακτίνα 30 μ., στα οποία μπορώ να αναγνωρίσω κάποια γράμματα, το Δ, Α, Ε, ανάποδα όμως.

Αφήνω πίσω μου τα «μαρμαροσκουπίδα» και μπαίνω στο θέατρο. Η σωζόμενη πρόσοψη της σκηνής είναι η πλέον εντυπωσιακή που έχω δει σε αρχαίο θέατρο. Πολλά πλούσια ανάγλυφα, κυρίως αφηρημένα, ενώ και τα αγάλματα πρέπει να ήταν πολλά. Λείπουν όμως, με τις εσοχές-προθήκες εγκαταλελειμμένες κενές. Δυσκολεύομαι να αναπλάσω την αρχική μορφή του χώρου, πιθανόν λόγω της αρχιτεκτονικής δομής του, διαφορετικής από τα κλασικά θέατρα (π.χ. Επιδαύρου, Θάσου). Παράδειγμα ιδιαιτερότητας είναι οι πάροδοι, κατασκευασμένες στο εσωτερικό της σκηνής, μολονότι ορατές από τις υψηλότερες, ακραίες θέσεις του κοίλου, αφού προφανώς έχει πέσει το σκέπαστρό τους. Αυτό σημαίνει ότι, κατά τις παραστάσεις, όλοι οι υποκριτές εισέρχονταν στην ορχήστρα, προς συμμετοχή στην παράσταση, από την κεντρική πύλη της σκηνής, αντίθετα με τον κανόνα. Σύμφωνα με αυτόν, από την κεντρική πύλη της σκηνής παρουσιάζονται μόνο τα σημαίνοντα πρόσωπα-ήρωες, π.χ. ο βασιλιάς. Από τη δεξιά πάροδο εισέρχονται στη σκηνή οι προερχόμενοι από την πόλη ήρωες, ενώ από την αριστερή, οι ήρωες από την ύπαιθρο, τους αγρούς, το λιμάνι ή τη ξενιτιά. Άνωθεν του σωζόμενου τμήματος της σκηνής, αφού ανέβηκα στο κοίλο, βλέπω ανάγλυφες παραστάσεις του Έρωτος και πομπών στη Θεά Αρτέμιδα. «Η Αρτεμις, ο Έρως και ο Απόλλων είναι οι σπουδαιότεροι και αρχαιότεροι θεοί της Ανατολίας», διαβάζω αργότερα, κατά την έξοδο, στο υπόμνημα του σχεδιαγράμματος του αρχαιολογικού χώρου. Για 20, από τα 60 περίπου, λεπτά απόλαυσης του πανέμορφου θεάτρου, τρία ζευγάρια Τούρκων επισκέφθηκαν το χώρο. Οι κυρίες, με τις μπούργκες τους, ή όπως αλλιώς λέγεται το μαντήλι στο κεφάλι, δεμένο στο σαγόνι, πέρασαν το 20λεπτο καθιστές και σιωπηλές, στο υπό σκιάν αριστερό άκρο της πρώτης κλίμακας του κοίλου. Δεν κοίταξαν, δεν έφαξαν, δεν περιεργάστηκαν τίποτα στο χώρο, παρά περισσότερο παρατηρούσαν εμένα, διαρκώς περιφερόμενο και πελαγωμένο από τον ενθουσιασμό, την ομορφιά της τοποθεσίας και τις απορίες που μου γεννιούνταν εκεί, και δυστυχώς δεν μπορούσα να λύσω. Δεν έκαναν ούτε βήμα, μέχρι που οι σύζυγοι ολοκλήρωσαν την επίσκεψη, περισσότερο κάνοντας περίπατο και αδιάφορη, χαμογελαστή, κουβεντούλα. Έφυγαν. Κάνα 10λεπτο μετά, επίσης αποχώρησα. Ωραία η Ιεράπολις, δε λέω...

Βγαίνω από το θέατρο. Η επιστροφή στο Pamukkale είναι προς ΝΑ, αφήνοντας δεξιά το ναό του Αποστόλου Φιλίππου και αριστερά τα ρωμαϊκά λουτρά, αντίστροφα της διαδρομής μου, ως εδώ. Συνεχίζω όμως ΒΔ, με τη φορά που ήλθα ως εδώ, από το «Weisse Burg Pensiyon». Η πορεία μου παίρνει τώρα ελαφρά κατωφερή κλίση. Συναντώ ένα στρατιωτικό φυλάκιο Τζανταρμάδων (Jandarma,

στρατιώτες-όργανα της δημόσιας τάξης), οι οποίοι είναι σχεδόν παντού. Νοιώθω πάλι υγρασία και ακούω ήχο ροής εντωμεταξύ, που με παραπέμπουν στην έκλυση νερού. Κάπου εδώ ρέει πάλι το νερό, κάπου εδώ βρίσκει κι άλλη διέξοδο στην επιφάνεια της γης, ενώ βρίσκομαι στην άλλη πλευρά του βουνού. Στο δρόμο, απέναντι, βλέπω μία τσιμεντόπλακα. Το διασχίζω. Ξεκινά αυλάκι εδώ. Το καλύπτουν οι τσιμεντόπλακες σε σειρά, παράλληλη του δρόμου. Πατώ στο ιδιότυπο πεζοδρόμιο και συνοδεύω το ύδωρ στην όποια πορεία του. Βλέπω μπροστά μου πολλές τετράγωνες τσιμεντόπλακες, ισομεγέθεις όλες, περίπου 60x60 εκ. Ούτε που με νοιάζει που οδηγούν. Μου δείχνουν το δρόμο του φυσικού ύδατος. Περπατώ στο κατόπι του... Ο ήχος του με ταξιδεύει νοερά εκεί που δεν έχω ξαναπάει, εκεί που δεν είχα φανταστεί ποτέ ότι θα βρεθώ. Δεν έχει εικόνες εκεί, μήτε οσμές, δεν έχει αγγίγματα εκεί, δεν πιάνουν οι αφές, έχει τη ροή εκεί, τον ήχο της, ήχο έχει και δόνηση μοναδική, για κάθε μου βήμα, κάθε μου βήμα είναι μοναδικό. Για να δω, πού με πηγαίνει το νερό...

Μέρος Δ'

Ακολουθώντας το νερό βαδίζω στις πλάκες σταθερά, ήρεμα, σχεδόν γαλήνια. Ελαφρώς αριστερόστροφα κινούμενος, έχω το βουνό αριστερά μου πλέον. Έχει μεγαλύτερη κλίση στις πλαγιές αυτής της πλευράς, της βόρειας του βουνού. Μετρούσα τη 200ή πλάκα, όταν άρχισε να αποκαλύπτεται ολοένα και πλησιέστερα στα μάτια μου, από αριστερά και ψηλά, με κατάληξη στο ύψος που βρισκόμουν και λίγα μέτρα χαμηλότερα, ένα εκπληκτικό φαινόμενο! Η εικόνα είναι αντίστοιχη με τις τεχνητές κλίμακες, στις πλαγιές των ορεινών καλλιεργήσιμων εκτάσεων, τις οποίες οι αγρότες διαμορφώνουν, για να αναχαιτίσουν την ορμή του νερού και να παράγουν γεωργικά προϊόντα, στα επιμέρους επίπεδα. Εδώ, η φύση έχει σχηματίσει κλιμακωτές κολυμβήθρες, στο ορεινό, γαιομορφολογικά κεκλιμένο υπόβαθρο, με ακανόνιστη ακολουθία και, καθεμιά, με καμπυλωτό σχήμα, αν τις κοιτάξεις από ψηλά, σε κάτοψη. Το ασβεστούχο μάρμαρο, η τραβερτίνη, προσκολλάται μόριο προς μόριο και διαμορφώνει, για κάθε κολυμβήθρα, τοιχίο-κουπαστή, καμπυλωτή λόγω της πίεσης που ασκεί το βάρος του νερού. Σχηματίζονται δεκάδες φυσικές «πισίνες» (travertine pools) στην πλαγιά. Η μεγαλύτερη δεν ξεπερνά τα 10-12 τ.μ. Το νερό υπερχειλίζει την κάθε κολυμβήθρα και γλιστρά στην επόμενη-κατώτερη κλίμακα-κολυμβήθρα, η οποία μεταβιβάζει χωρίς ορμή, το δικό της «υπερχείλισμα» στη δική της γειτονική, κατώτερη, κλίμακα, όσο νερό δε χωρά στην αγκαλιά της και δεν ξέρει τι να το κάνει. Εντούτοις, συνεχώς αναπτύσσεται, με κάθε τοιχίο-κουπαστή να υψώνεται σταδιακά, στο βάθος του χρόνου, για να μπορεί να φιλοξενεί περισσότερο ρέον ύδωρ στη δική της, πρόσκαιρη, αγκαλιά, έστω για

λίγο. Αναπτύσσεται, με την απειροελάχιστη ποσότητα τραβερτίνης, προσκολλούμενη στην «κουπαστή», κάθε κλάσμα του δευτερολέπτου, όπως το νερό γλιστρά αργά-αρμονικά στην κλιμακωτή πλαγιά, αφήνοντας πίσω του το «οικοδομικό» υλικό. Για να το εξηγήσω στην αδελφή μου, την επομένη (13/07/2002), σε ευχετήριο τηλεφώνημα, για τα γενέθλιά της, που είχα ξεχάσει δυο μέρες πριν, την παρέπεμψα στη σαμπάνια των γαμήλιων δεξιώσεων, που κυλά από το κορυφαίο κολονάτο ποτήρι του «πύργου» των ποτηριών, στα τέσσερα επόμενα, από κάτω μετά, στα έξι, στα οκτώ κ.ο.κ. Αχ, αδελφούλα μου, χρόνια καλά σου, κι ας ήταν και προχθές... Το νερό, όμως, λογιζόμενο ως πηγή ζωής, είναι αυτό που δε μένει ποτέ το ίδιο, είναι η ίδια η ζωή. Ρέει, αλλάζει, προωθεί το «γίγνεσθαι», με το «είναι» περιοριζόμενο, στην κάθε στιγμή, στο κάθε ίχνος που αφήνει πίσω, στο κάθε μόριο τραβερτίνης εν προκειμένω, που συμμετέχει στην αέναη διαμόρφωση της επιφάνειας της Γης. Όπως η κάθε κολυμβήθρα λαμβάνει και μεταβιβάζει το νερό, έτσι κι η ίδια η ζωή είναι δανεική, τη ζούμε, τη διαμορφώνουμε, καθ' όσον αναλογεί στον καθένα μας. Δε χωράμε όμως άλλο στη ζωή, την παραδίδουμε, το επίγονο «στοιχείο» ακολουθεί, για να χωρέσει, να διαμορφώσει, να υπερχειλίσει, να παραδώσει το έργο του, να παραδώσει εαυτόν κ.ο.κ.

Από τη φυσιολογία και τη φιλοσοφία, ας πάμε λίγο στη γεωλογία, όμως, αφού μ' αρέσει να επιχειρώ εξηγήσεις, για ό,τι εγείρει τα αισθητήρια όργανά μου. Κι αν βγω λάθος, θα σημάνω την ανεύρεση του σωστού. Λοιπόν, σκέφτομαι τώρα, ότι η περιεκτικότητα σε τραβερτίνη είναι τόσο μεγάλη στο νερό, ώστε δεν μπορεί να την παρασύρει, κατακάθεται, λόγω πυκνότητας, βάρους και κολλώδους σύστασης, και λαμβάνει χώρα το απολαυστικό θέαμα, το οποίο η τύχη μου ανέθεσε να βιώσω. Ενισχυτικό τής εκτίμησης, ίσως, είναι το γεγονός ότι το νερό στις κολυμβήθρες, απ' όσα διαφορετικά σημεία-πηγές τού βουνού κι αν έρχεται, είναι γλυκό. Δεν περιέχει δηλαδή χλωριούχο νάτριο (αλάτι), το οποίο θα αφυδάτωνε, θα αλλοίωνε τη σύσταση, θα έφθειρε την τραβερτίνη, έτσι δεν είναι; Χα! Βρήκα πού θα πάω, πριν επιστρέψω σπίτι. Επίσκεψη στην Αθήνα, ευθεία στον πατέρα Ζάγκο, γεωλόγο τού Ι.Γ.Μ.Ε, για να το συζητήσουμε, με ωραία την αφορμή να δω το φιλαράκι μου, τον υιό Ζάγκο...

Με το μυαλό φουσκωμένο από ιδέες που γεννούν η μια την άλλη και με τα μάτια πεταγμένα έξω από τις απανωτές εκπλήξεις, κατηγορίζω επιστρέφοντας πια. Αφήνω αριστερά τις τεχνητές δεξαμενές και τη ΝΑ πλευρά τού βουνού, με τους σταλακτίτες. Ο πρώτος Jandarma-φύλακας που συνάντησα ανεβαίνοντας το βουνό, λίγες ώρες πριν, είναι τώρα ο τελευταίος που αποχαιρετώ.

«Allahaismarladik», του είπα με συνειδητό χαμόγελο ευτυχίας-δώρο τής ημέρας.

«Wait, wait», μου φωνάζει. «You are Greek, no?»

«Evet»

«Mr. Simitis! Regards!», είπε, κλείνοντάς μου το μάτι, και το απόγευμά μου, με τον πλέον τραγελαφικό τρόπο.

Το βραδάκι, οι λίγες ώρες δηλαδή, μέχρι το μεταμεσονύχτιο ταξίδι για το Ικόνιο, το πέρασα γράφοντας και διαβάζοντας, με ωραίες μπάμιες και Efes Pilsen. Είπαμε νωρίτερα, ήρθε κι ο άντρας τής Abdullah, ο οποίος είχε ξεχάσει να με ξυπνήσει το πρωί. Τον αποχαιρέτησα, όπως και κάποιους συνενόικους μου, στο «Weisse Burg Pensiyon», εξαντλημένος, αλλά χαρούμενος σκεπτόμενος ότι θα ξανάρθω. Το είπα και στην Abdullah, άλλωστε: «Φεύγω με τις καλύτερες αναμνήσεις, ευχόμενος να επιστρέψω, σε λίγα χρόνια, στο Weisse Burg Hotel, όπως θα έχει μετατρέψει ο γυιόκας σου την Pensiyon, ok?». Ανταποδοτικό στην ευχή μου ήταν ένα ενθουσιώδες χαμόγελο και ένα παραδοσιακό-συμβατικό επιφώνημα: «Insallah!».

Κατηφόρισα στην πλατεία φορτωμένος. Αποχαιρετώ το Pamukkale, με πρώτο προορισμό, για δεύτερη φορά, την επίπεδη, γκρίζα πόλη τού Denizli. Φτάνω σε μόλις 30', για αλλαγή λεωφορείου. Προηγείται άλλη μισή ώρα παραμονής εδώ, έως την αποχώρηση για Ικόνιο, στις 00:30. Το φαινομενικά ξεχασμένο από το Θεό Denizli, όμως, έχει πολύ ιδιαίτερους φωτεινούς σηματοδότες ελέγχου τής κυκλοφορίας. Συνάμα, το όνομα της πόλης μου γέννησε σκέψεις. Αξίζει μωρέ, μια παραγραφή μόνο, ε; Χαλάλι... Άκου λοιπόν: Όταν το φανάρι είναι κόκκινο, 1'' πριν πρασινίσει, ανάβει και το πορτοκαλί, οπότε έχουμε, σε χρονική σειρά: κόκκινο (για 1' ή όσο διαρκεί), κόκκινο και πορτοκαλί μαζί (για 1''), μετά πράσινο. Τη διάρκεια του πρασίνου μετρά αντίστροφα μετρητής 35'', στη θέση που θα ανάψει πάλι κόκκινο. Σιγά το πράμα, ε; Δεκτόν. Το όνομα της πόλης, όμως (Denizli), μου κέντρισε το ενδιαφέρον. Συνδυάζω, λοιπόν, τα εξής δεδομένα: α) «Yunanli» έχω ακούσει πολλές φορές να λένε Τούρκοι μεταξύ τους για μένα. «Είναι Έλληνας» σημαίνει. Η κατάληξη -li, κοινό στοιχείο των δύο λέξεων, σημαίνει «είναι». Τι σημαίνει Deniz; Άκου, λοιπόν: β) Περίπου 300 χλμ. ανατολικά από δω βρίσκεται η «είσοδος» προς την Καππαδοκία, με τους περιέργους, πολύχρωμους, κωνικούς, γεωλογικούς σχηματισμούς, για τους οποίους θα τα πούμε κι αργότερα. Γνωρίζουμε ότι τους άφησε πίσω της η θάλασσα, όταν βρήκε διόδους εισροής δυτικά και νότια, σε ρήγματα και κοιλάδες, συνδιαμορφώνοντας το Αιγαίο Πέλαγος και τη ΝΑ Μεσόγειο Θάλασσα. Συνδιαμορφώνοντας γράφω, γιατί από την «άλλη πλευρά», εισέρευσσε προς ανατολάς, καταποντίζοντας την Αιγίδα ή Αιγαίδα Γη. Έτσι θεωρείται ότι σχηματίστηκε το Αιγαίο Πέλαγος, περίπου κατά την 10^η χιλιετία π.Χ., μετά την τελευταία παγετώνια περίοδο. Στην ηπειρωτική πλέον Ελλάδα, η θάλασσα άφησε πίσω της τα Μετέωρα της Καλαμπάκας και το Θεσσαλικό κάμπο, ο οποίος απλώνεται σήμερα,

εκεί που κάποτε ήταν «θέση αλός», η Θεσσαλία (ή Άλς, τής Άλός= η θάλασσα, στα ομηρικά έπη). Θα μου πεις εσύ τώρα, «και λοιπόν;!». Ε, λοιπόν Deniz, που λες, στα τουρκικά σημαίνει θάλασσα, π.χ. Karadeniz είναι η Μαύρη Θάλασσα, ο Εύξεινος Πόντος. Επομένως, Denizli σημαίνει «Είναι θάλασσα». Ενδιαφέρον, έτσι; Δίδυμα χωρίζει η μάνα-θάλασσα, αντί να τα ενώνει. Αχχ, άτιμη γλώσσα, που όλα τα μαρτυράς... Αυτά λοιπόν, για το Denizli. Όλοι και όλα έχουν κάτι να δώσουν κι απ' όλα έχουμε να μάθουμε, να κερδίσουμε. Ώρα για ταξίδι, όμως, είναι 00:20 π.μ. Το λεωφορείο αναχωρεί στις 00:30 π.μ. Το όχημα που βλέπω μπροστά μου δείχνω στον υπάλληλο και ρωτώ:

«Konya?»

«Konya», απαντά και απλώνει το χέρι.

Του δίνω τον σάκο μου και πηδώ μέσα, έτοιμος για 7ωρο ύπνο, όση κι η διάρκεια της διαδρομής Deniz-Konya, 400 χλμ. Αμ δεεε, που θα κοιμηθώ κιάλας... Είμαι πολύ κουρασμένος και δεν έδωσα σημασία στην παράλειψη ελέγχου τού εισιτηρίου. Κάθομαι στη θέση μου και χαζεύω από το παράθυρο. Βλέπω, όμως, το συνοδό τού δρομολογίου (;) σε έντονη λογομαχία με έναν άλλον Τούρκο, αλλά Τούρκο σου λέω! Ο τύπος, που λες, οργισμένος και με μαγκιά περίσσια, ανοίγει το χώρο των αποσκευών και πετάει το σάκο μου έξω! «Ρε, συυ!»; φωνάζω και πηδάω σφαίρα κι αλλόφρων από το λεωφορείο κάτω, αρπάζω το σάκο, κάνω μεταβολή και βλέπω το λεωφορείο να φεύγει. Μάλιστα. Έγινε κι αυτό. Για να δούμε... Ψάχνομαι δεξιά, ψάχνομαι αριστερά, αλλά τίποτα φοβερό τελικά. Απλά, δύο εταιρείες έχουν αναχώρηση συγχρόνως, με τη δική μου να καθυστερεί 30'. Αναχωρούμε στη 01:00 π.μ., όπως με ενημέρωσε ο αληθινός συνοδός τού δρομολογίου, αφού είδε το εισιτήριό μου. Αποτέλεσμα; Καταβρόχθισα 2 καρβέλια, 43 νούμερο παπούτσι, παραγεμισμένα με γευστικό, φιλοκομμένο κοκορέτσι. Έτσι, μου έμεινε και κάτι ακόμα από το ξεχασμένο Denizli. Δεν είναι και τόσο ξεχασμένο τελικά...

Η διαδρομή εντέλει 6 ωρών. Όλες οι διαδρομές είναι συντομότερες απ' ό,τι διαβάζω στο Lonely Planet, που εκδόθηκε πέρσι, το 2001. Το οδικό δίκτυο έχει βελτιωθεί αισθητά (σε 1 χρόνο, από την έκδοσή του;) ή/και τα λεωφορεία είναι τσίλικα-καινούργια. Πάντως, βιώνω διαδρομές σε περιβάλλον κλιματιζόμενο άριστα, με τσαγάκι, νεράκι, αναψυκτικό, μέχρι και γλυκάκι θυμάμαι να τρώω, στο Selcuk-Σμύρνη. Με πρόχειρη εκτίμηση, υπολογίζω ότι υπάρχουν περίπου 25 εταιρείες υπεραστικών διαδρομών, οπότε και ανταγωνισμός. Άξιο αναφοράς είναι επίσης το ράντισμα των χεριών όλων των επιβατών. Με κολόνια επιπέδου «Μυρτώ» βέβαια, αλλά επικαλύπτει την κακοσμία κάποιων ή προλαμβάνει σχετική εξέλιξη κατά τη διαδρομή. Τις υπηρεσίες εκτελεί ο συνοδός: λευκό πουκάμισο, γραβάτα, ενίοτε γιλέκο, πάντα χαμογελαστός, με σταθερές, συχνά επιδεικτικές κινήσεις. Μεγάλο μειονέ-

κτημα είναι ότι δεν έχω ακόμα ταξιδέψει με συνοδό που μιλά αγγλικά. Μια ναυτία, ρε αδελφέ! Άνθρωποι είμαστε. Πιθανόν η γλώσσα τού σώματος να επαρκεί. Λες να το κάνω το πείραμα; Άσε καλύτερα... Κατά την πρώτη ώρα τού ταξιδιού δεν κατάφερα να κοιμηθώ. Αυτό οφείλεται στον παρακαθήμενό μου κύριο, ο οποίος είναι υπερκινητικός, με διαρκώς μεταβαλλόμενη αύρα, γεγονός που με επηρέασε, μάλλον λόγω κούρασης. Ασχολούταν, μάλιστα, με όλα τα παιδάκια στο λεωφορείο, μιλώντας τους με χαμόγελο άχαρο, έως βλαμμένο. Εντέλει, μια κυρία τον έκραξε, τραβώντας το παιδάκι της μακριά του, ώσπου έκασε ήσυχος. Οπότε ησύχασα κι εγώ, κοιμήθηκα και ξύπνησα στο Ικόνιο, στις 7 π.μ. του Σαββάτου 13/07/2002.

Σάββατο 13 Ιούλη 2002

Σχεδόν μεσάνυχτα. Έχω συμπληρώσει μόλις 3 ώρες, στο Göreme της Καππαδοκίας, στον ξενώνα Tuna Caves, όπου πέφτω για ύπνο και θα επανέλθουμε αύριο. Ας τα πούμε πρώτα, λίγο για τις 9-10 πρώτες ώρες τού Σαββάτου, στο Ικόνιο, την Κορυα. Η πρώτη πρωινή εντύπωση ήταν απογοητευτική. Αφού περπάτησα όμως λίγο, και συνήλθα από τον ύπνο, θυμήθηκα ότι στη διαδρομή διάβαζα, πριν κοιμηθώ, ότι ο σταθμός, όπου έφαγα το αρχικό ξενέρωμα, βρίσκεται 6 χλμ. από το κέντρο. Μετά από 200 μ. περπάτημα, ανέβηκα στο πρώτο 12θέσιο dolmuş που στάθμευσε δίπλα μου...

«Centrum?», ρωτώ τον οδηγό, αφού έχω καταλάβει ότι το «centrum» του ταρίφα στη Σμύρνη δεν ήταν αγγλο-λατινικό, για να καταλαβαίνουν οι τουρίστες, αλλά τουρκική λέξη.

«Evet, centrum. Bir milyon», συμπληρώνει προλαβαίνοντας πιθανή επόμενη ερώτηση.

«Teşekkür ederim», απαντώ ευχαριστώντας και δίνοντάς του το χαρτονόμισμα του 1 εκατομμυρίου λιρών που μου ζήτησε, με τυπωμένο το πορτραίτο τού Κεμάλ βέβαια.

Φύγαμε για το κέντρο...

Αντιπαραβάλλοντας το χάρτη τής πόλης στη διαδρομή, μόλις αντιλήφθηκα στροφή με φορά απομάκρυνσης από το κέντρο τής πόλης, αποβιβάστηκα. Σύμφωνα με την κλίμακα του χάρτη, βρισκόμουν 500 μ. μακριά από το μέσον τής κεντρικής λεωφόρου Mevlana Caddesi, η οποία ξεκινά από το λόφο τού Alladin, το χιλιομετρικό μηδέν τής πόλης (πβλ. Θησείο στην Αθήνα, Βαρδάρη στη Θεσσαλονίκη), και καταλήγει στο Mevlana Müzesi, το Μουσείο του Mevlana δηλαδή. Κάποιος είναι αυτός ο τύπος, ο Mevlana, ή κάποιος ήταν τέλος πάντων, για να δούμε... Πολύ γρήγορα, όχι βιαστικά, φτάνω στο λόφο τού Alladin. Από 'κει ξεκινώντας όλοι οι δρόμοι, διαμορφώνουν μία πόλη-αχινό, όπως ολοκάθαρα-εντυπωσιακά φαίνεται στο χάρτη. Γυρνοβολώντας το λόφο, κάνα δεκάλεπτο, διαμορφώνω άποψη όχι απογοητευτική μεν, όπως η πρώτη εντύπωση, αλλά ρε συ, βρίσκομαι σε μια πολύ ιδιαίτερη πόλη. Πληθυσμός 700.000 ανθρώπων και όλοι μου φαίνονται ίδιοι! Όχι φυσιολογικά βέβαια, αλ-

λά ο πολύς κόσμος γύρω μου δεν έχει χαρακτηριστικά διάκρισης του πλούσιου από το φτωχό, του αθλητικού τύπου από το γιάπη ή του ελεύθερου επαγγελματία από το μεροκαματιάρη. Οι ρυθμοί είναι πολύ χαλαροί. Τα αυτοκίνητα είναι πάρα πολλά, αλλά δεν υπάρχει ούτε καν υποψία κυκλοφοριακής συμφόρησης. Το τελευταίο εν μέρει εξηγείται με την παρουσία και τη χρήση πολλών χιλιάδων ποδηλάτων, όχι καινούργιων, αλλά 30 ετών και βάλε, απ' αυτά που χρησιμοποιείς, επειδή δεν έχεις άλλο μέσο. Δεν ακούγονται κόρνες! Είναι πράγματι εντυπωσιακό. Εντωμεταξύ, σαν να έχουν σχετική οδηγία ή να ακολουθούν κανόνα ενδυμασίας, οι περισσότεροι φορούν γκρι-μολυβί ή μαύρο παντελόνι, μαύρο παπούτσι και λευκό πουκάμισο ενώ οι πολύ λίγες γυναίκες που βλέπω στους δρόμους, όλες φοράνε μπούργκα. Άπαντες μοιάζουν να περπατούν με προσωπικό φύλακα-άγγελο δίπλα τους, ο οποίος κάθε λίγο και λιγάκι, με το δείκτη στο στόμα, τους λέει: «Σσστ! Ακούγεσαι». Ακόμα και το παζάρι που επισκέφτηκα περαστικός αργότερα, το απόγευμα, δεν έμοιαζε, όπως αυτά που ξέρουμε ή έχουμε ακούσει, της ανατολής. Πολλή ησυχία, ρε φίλε... Πρόκειται λοιπόν για εργατούπολη, με κύριο προϊόν παραγωγής και εμπορίας τα χαλιά. Πρόχειρο είναι το στατιστικό ότι 8 στις 10 γυναίκες φοράνε μπούργκα, ή όπως αλλιώς λέγονται οι ποικίλοι τύποι των μαντηλιών που τις σκεπάζουν, τις κρύβουν ολόκληρες. Η 1 από τις 2 εναπομείνουσες είναι θηλυκά τής παιδικής ηλικίας και η 10^η... ξέρω 'γώ; Το ξέχασε σπίτι; Πρόκειται για ξέμπαρκη αλλοδαπή; Για τουρίστα; Εύλογο συμπέρασμα είναι ότι στο Ικόνιο επικρατεί ο ισλαμικός συντηρητισμός. Το θέαμα, εν γένει, είναι τουλάχιστον ασυνήθιστο. Μόλις φτάνω στην εταιρεία, με την οποία το βράδυ θα ταξιδέψω για το Göreme της Καππαδοκίας, ακούω έναν Τούρκο να φωνάζει ενθουσιωδώς, από απέναντι, προφανώς εμένα προσφωνώντας: «Hey, Italiano!»

Με γρήγορη εκτίμηση των προγραφέντων δεδομένων, μάλλον λανθασμένα, αλλά δεν έχει σημασία, αποδέχομαι το ρόλο, ή καλύτερα, την εθνικότητα που μου προσήφθη.

«E Italiano, no?», συνεχίζοντας τα ιταλικά του, αλλά σιγά μην ξέρει κι άλλα να πει...

«Italiano si, ma dall' Australia», απαντώ κι εγώ, πιέζοντας την άνεσή μου στα ιταλικά και νοερά προετοιμάζοντας άλλοι, αν χρειαστεί...

«Oh, emigrato!», ανταπαντά αρχίζοντας να με αγχώνει.

(Σαν να 'ναι πολλά τα ιταλικά σου, φτάνει μεγάλε!)

«But you speak English as well», είπε τότε και με ανακούφισε, ακόμα κι αν είχα αχρείαστα τσιτώσει.

«Better than Italian», ολοκλήρωσα.

Καθόταν έξω από το μαγαζί του, εμπορίας χαλιών βέβαια, σε κλασική καρέκλα καφενείου, με τετράγωνο ψάθινο κάθισμα. Την κουνούσε μπρος-πίσω νωχελικά, ισορροπώ-

ντας στα δύο πίσω πόδια. Στηριζόταν στο τραπέζακι δίπλα του, με τον αριστερό του αγκώνα. Με το δείκτη και το μεσαίο τού ίδιου χεριού κρατούσε το τσιγάρο που κάπνιζε, ενώ με τον παράμεσο και τον αντίχειρα στριφογύριζε αργά-αργά ένα γυάλινο ποτηράκι με τσάι.

«Έλα να κεράσω τσαγάκι, να τα πούμε»

Έκρινα την πρόσκληση καλή ευκαιρία να λάβω ερεθίσματα από έμφυχο πομπό αυτής της ιδιαίτερης πόλης, την οποία θα άφηνα σύντομα πίσω, σε λίγες ώρες...

Μέσα, αλλά δεν πρόκειται να μου πουλήσεις χαλί, αδελφέ, το μπαξίσι τέλειωσε, συμπάθα με.

(- Δεν τα λέτε μεταξύ σας ή έχετε ανάγκη να τα διαλαλίτε διεθνώς;), απόρησα όσο τον άκουγα να μου βγάζει τα εσώψυχά του, αφού κάθισα βέβαια, χωρίς τελικά να προλάβω να μιλήσω, αλλά άκουσα πολλά. Στα 20' λεπτά τού τσαγιού, άκουσα διάφορες ιστορίες από το Νιζέφ, όπως μου συστήθηκε. Επίκεντρο, πάντως, ήταν μια Αυστραλέζα, της οποίας το όνομα δε μου είπε. Πάντως, τον περιμένει λέει, στο Sydney, για να παντρευτούνε, λέει... Από την άλλη πάλι, Νιζέτ, Νιζέφ, Γιουσουφ, αν δεν τα 'γραφα όλα αυτά, σε έξι μήνες θα τα είχα ξεχάσει. Μετά το τσαγάκι, ευχαρίστησα, αποχαιρέτησα, πήγα απέναντι, αγόρασα εισιτήριο, εξασφάλισα την αναχώρησή μου από το Ικόνιο κι έφυγα για το Mevlana Müzesi.

Από το λόφο Alladin περπάτησα όλη τη Mevlana Caddesi, τη λεωφόρο που καταλήγει στο Mevlana Müzesi. Το επισκέπτονται περίπου 1,5 εκατομμύριο άνθρωποι το χρόνο. Βρήκα περίπου χίλιους εκεί, σε πρόχειρη εκτίμηση, προσκυνητές κυρίως, κάποιους εργαζομένους, φροντιστές, καθαριστές κ.λπ., λίγους τουρίστες. Δε θεωρείται τουριστικό αξιοθέατο, δεν παρατηρείται σχετική κατάχρηση. Κτίστηκε την εποχή τής κυριαρχίας των Σελτζούκων Τούρκων (12^{ος}-13^{ος} αιώνας), ως Μουσουλείο τού Mevlana. Το όνομα σημαίνει «ο Καθοδηγητής μας» και αποδόθηκε στο μυστικιστή-θεολόγο, πρόδρομο και διδάσκαλο της μουσουλμανικής σέκτας των Δερβίσηδων. Τη θρησκευτική τους διδασκαλία συνόδευε η οντολογική-πρακτική φιλοσοφία και η ηθική σύνδεση του ανθρώπου με τη συμπαντική ενέργεια. Άλλωστε, χαρακτηριστικός είναι ο χορός τους: στροβιλίζονται αργά και σταθερά, διατηρώντας ακατόρυφο τον κορμό τους, ως άξονα περιστροφής, και τα χέρια σε έκταση, με ελαφρά λυγισμένους αγκώνες, τη μία παλάμη στραμμένη προς τη γη και την άλλη προς τον ουρανό. Την κεφαλή, τέλος, γέρνουν ταπεινά, ως ένδειξη σεμνότητας, προς τις δυνάμεις τής φύσης. Κατά μία ιστορική ερμηνεία, χρησιμοποιήθηκαν από την πολιτική εξουσία τής εποχής, για να έλξουν και να προσηλυτίσουν τους γηγενείς πληθυσμούς στο μωαμεθανισμό. Ίσως, έτσι έχει προκύψει και διατηρηθεί η δική μας έκφραση, για ανθρώπους συμπαθείς, αποδεκτούς, καταφερτζήδες: «Ααα, αυτός είναι δερβίσης!». Λες; Το ιστορικά σί-

γουρο είναι ότι το θρησκευτικό-φιλοσοφικό κίνημα των Δερβίσηδων καταπολεμήθηκε, μετά τη δεκαετία του 1910, από το κοσμικό-πολιτικό κίνημα των Νεότουρκων. Ηγέτης των τελευταίων, ασφαλώς, ήταν ο Μουσταφά Κεμάλ. Εισήγαγε-επέβαλε πολλές αλλαγές στο νεοσύστατο τουρκικό κράτος, διάδοχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η επαφή του ανθρώπου με το σύμπαν και τη φύση δεν ήταν, μάλλον, καλή ιδέα για το λαό που ήθελε. Μία ακόμα αλλαγή ήταν η χρήση του λατινικού αλφαβήτου, αντί του αραβικού, για τις περίπου 500 λέξεις της τουρκικής γλώσσας που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί και οι Σελτζούκοι της Κεντρικής Ασίας, όταν εισέβαλαν στην περιοχή, 8-9 αιώνες πριν. Το λεξιλόγιό τους φυσικά διευρύνθηκε προϊόντος τού χρόνου, με την προσθήκη λέξεων αραβικών, αρμενικών, φαρσί περσικών, ασσυριακών, ελληνικών και άλλων γλωσσών της περιοχής.

Καλά τα λέμε για τα δερβίσια, αλλά πάμε πάλι στο Mevlana Müzesi. Μπαίνοντας, ξυπόλυτος βέβαια, ένοιωσα κατάνυξη, όχι λόγω τού χώρου, αλλά της στάσης και της συμπεριφοράς των προσκυνητών-επισκεπτών. Εντύπωση δε μου έκανε τόσο το μαυσωλείο, το στόλισμα, ο «ήρωας» και ο τάφος του, όπως σε άλλες περιπτώσεις. Με εντυπωσίασαν περισσότερο οι άνθρωποι, η σιωπηλή τους συναντίληψη, η ατμόσφαιρα που διαμορφώνουν, η ενέργεια που ομαδικά εκλύουν, με την πίστη, τον πόνο ή την προσδοκία που τους εκκινεί, ακόμα κι αν διαφωνεί κανείς ή τους καταφρονεί, ακόμα και με ενδεχομένως βάσιμα επιχειρήματα. Σίγουρα βιώνουν στιγμές ξεχωριστές, ειλικρινείς, εκφράζοντας πηγαία συναισθήματα και αξίες. Έψαχνα κάπου, ως διακριτικός παρατηρητής, να βρω, να διακρίνω αγγαρεία, υποκρισία, επιπολαιότητα, βιασύνη. Δε βρήκα... Αντίθετα, τελικά, έμελλε να βιώσω μία μοναδική εμπειρία εδώ, στο Mevlana Müzesi. Μπήκα, είδα, ενδιαφέρθηκα, παρατήρησα, θαύμασα, σκέφτηκα, ενέκρινα, διαφώνησα, αδιαφόρησα, προσπέρασα, περιεργάστηκα, π.χ. τη σαρκοφάγο τού «Καθοδηγητή», και βγήκα, μετά από μία ώρα. Έκατσα σ' ένα πεζούλι, στον περίβολο του μουσείου (όπως το λένε, ενώ είναι χώρος προσκύνησης...), 10 μ. έναντι της εισόδου στο μαυσωλείο. Ήθελα, εξ αποστάσεως, απ' έξω, να παρατηρήσω τους ανθρώπους και την ευλάβεια, με την οποία επισκέπτονται τον χώρο. Εκεί λοιπόν που χάζευα, τουρίστας κανονικός και μακάριος, ένα παλληκάρι, 40άρης, χωρίς να μου αποσπάσει την προσοχή, συνόδευσε από μέσα, τη μητέρα του υποβασταζόμενη και την έκατσε δυο παλάμες μακριά, δίπλα-δεξιά μου. Ε, δεν πέρασαν 5 λεπτά και, ενώ ο υιός τα 'λεγε με κάποιον, στην είσοδο του προαυλίου, 4-5 μ. πιο δεξιά μας, η γιαγιά, αφού έκανε μία, δύο, τρεις κινήσεις αδυναμίας του αυχένα και του σβέρκου να συγκρατήσουν το κεφάλι της, έγειρε κι έπεσε αριστερά της, πάνω μου. Στους δύο μηρούς μου, όπου τη συγκράτησα βέβαια, για να μην πέσει κάτω,

άφησε, εναπόθεσε καλύτερα, το κεφάλι που δεν μπορούσε να κρατήσει στη θέση του πια. Από τ' ακροδάχτυλα των ποδιών, μέχρι την κορυφή τού κρανίου μου, ρίγος με διαπέρασε, λες και με διέσχισε η ψυχή της φεύγοντας. Το εσωτερικό τού κρανίου μου, όμως, επανήλθε γρήγορα. Δέκα ατελείωτα δευτερόλεπτα ακολούθησαν. Όπως ήταν στα πόδια μου, στους μηρούς και τα γόνατα, παραμέρισα τα μαλλιά της, που είχαν καλύψει το πρόσωπο και το λαιμό της. Την άγγιξα αυθόρμητα, αναζητώντας παλμό, δίπλα στην καρωτίδα. Μέχρι να επιβεβαιώσω ότι μάλλον μας άφησε, ο υιός είχε έρθει. Δεν τη μετακίνησε. Με κοίταξε στα μάτια σταθερά, με βλέμμα συμπόνοιας, με υποψία χαμόγελου μάλιστα, αποδοχής ίσως. Τον ένοιωσα σαν να με συμπονά, λες και είχα χάσει κάποιον εγώ. Αργότερα, σκέφτηκα ότι μπορεί να μ' ένοιωσε στιγμιαία δικό του άνθρωπο, για την άθελη συμμετοχή μου σ' αυτό. Γονάτισε μπροστά μου, έβαλε την αριστερή του παλάμη στο κεφάλι της, τη δεξιά στο αριστερό μου γόνατο, το οποίο είχα ελευθερώσει, με την κεφαλή της γιαγιάς να παραμένει στο δεξί μου μηρό, και προσευχήθηκε χαμηλόφωνα και σκυφτός, για ένα λεπτό. Σηκώθηκε, μου είπε χαμηλόφωνα κάτι στα τουρκικά που δεν κατάλαβα, έσκυψε, με φίλησε στο μάγουλο κι έβγαλε από την τσέπη το τηλέφωνο και κάλεσε. Δεν κατάλαβα. Ήξερε ήδη, είχε «αποφασίσει» ότι πέθανε; Με την απορία έμεινα.

Εκείνη τη στιγμή άκουσα, γύρισα και είδα να ανοίγει η μεγάλη καγκελόπορτα της περιφραξης του οικοπέδου, 2-3 μ. πιο δεξιά απ' όπου στεκόταν πριν ο υιός, κάπου 10 μ. δεξιά μας δηλαδή. Το πλήθος παραμέρισε και μπήκε ένα ασθενοφόρο, με την όπισθεν. Ήταν μάλλον κάπου εκεί δίπλα, προληπτικά ή τυχαία, και κάποιος παρευρισκόμενος ειδοποίησε. Οι δύο νοσηλευτές πάντως δεν έδειχναν βιαστικοί. Αποβιβάστηκαν, σήκωσαν τη γιαγιά, την έβαλαν στο φορείο και, αφού ο ένας την ψηλάφησε στο λαιμό, προφανώς επιβεβαίωσε το μοιραίο, κρίνοντας από την κίνηση τού κεφαλιού του, προς το συνάδελφό του. Μια κίνηση που, μέχρι τότε, είχα δει μόνο στην τηλεόραση. Τελικά, την έβαλαν ολόκληρη σε σακούλα, ζίπαραν το φερμουάρ μέχρι πάνω και ανέβασαν το φορείο στο ασθενοφόρο. Η γιαγιάκα πιθανόν είχε συγκεντρώσει και καταναλώσει όλη την εναπομείνασα δύναμή και ενέργειά της, για το τελευταίο «αντί στον Καθοδηγητή».

(– Καλό κατευόδιο, γιαγιά, στο εξής θα είσαι κοντά του, σου εύχομαι ό,τι καλύτερο 'κεί που πηγαίνεις, ό,τι κι αν είναι 'κεί που πηγαίνεις...).

Μέρος Ε'

Το ζήσαμε λοιπόν, κι αυτό στην Τουρκιά. Ρεεε, κοίτα να δεις, που «τ' άλλο μου μισό» γίνηκε και μεταφυσικό. Η γιαγιά ξεψύχησε πάνω μου, γέφυρα μ' έκανε, ρε φίλε. Το ρίγος της στιγμής θα μου μείνει αξέχαστο, δεν

ξεχνιέται στιγμή τέτοια. Είναι όμως νέα στιγμή τώρα, είναι ώρα να φύγω κι εγώ, αλλά με λεωφορείο. Επί της γης κυλιόμενες ρόδες, ήρθ' η ώρα να με πάνε αλλού. Νέος προορισμός είναι το Göreme της Καππαδοκίας, 235 χλμ. ΒΑ του Ικονίου, 75 χλμ. πριν την Καισάρεια, τον τόπο καταγωγής του Αϊ Βασίλη, Kayseri τουρκικά παραφρασμένη. Ευτυχώς, όμως, πρώτα έχω 1 χλμ. περπάτημα, από το Mevlana Müzesi, για το λόφο Alladin και άλλα 500 μ., για να πάρω το dolmuş, το λεωφορείο για το σταθμό. Θα δω άλλες εικόνες, θα εισπράξω άλλα μηνύματα, ερεθίσματα. Μια χαρά. Πάμε λοιπόν...

Προς το λόφο Alladin περπατώντας αφήνω γύρω και πίσω μου τους ομοειδείς, «ομοενδεδυμένους» κατοίκους τού Ικονίου, αυτής της ιδιαίτερης, συντηρητικής, αλλά όμορφης πόλης. Με κριτήριο την ανεπαρκή, 9-10 ωρών επικοινωνία μαζί τους, σήμερα, Σάββατο 13 Ιούλη 2002, τους διακρίνω πρόχειρα, σε 2 κατηγορίες: α) στους ομιλούντες αγγλικά, κουτσά-στραβά ή καλά, με πνεύμα φιλόξενο ή εμπορικό, ή και τα δύο μαζί. Με δική μου προτροπή ή με δική τους πρωτοβουλία, χωρίς να ρωτήσω καν, τρελαίνονται να βοηθήσουν τον ξένο, να δώσουν πληροφορίες, να συζητήσουν, να πιούν τσαγάκι, να κάνουν παρέα, να προσφέρουν και β) στους απόμακρους, απρόσιτους, ακατάδεχτους, οι οποίοι, σε κάθε απόπειρα προσέγγισης, αντιδρούν με απαξιωτική κίνηση του χεριού και γκριμάτσα αποκλεισμού τού ganur, τού ξένου, τού στοιχείου αλλοτρίωσης των ηθών (;), ίσως... Δύο ακόμα αξιοσημείωτες παρατηρήσεις είναι ο πολύ χαμηλός μέσος όρος ηλικίας. Πολλή νεολαία, παρά την εμφανή κοινωνική συστολή, προσδίδει στην πόλη νεανική ζωντάνια, ενώ παντού τριγυρνούν Jandarma, φαντάροι και βαθμοφόροι στρατιωτικοί. Πολλοί, πάρα πολλοί, όμως... Συνάμα, όπως ιδιαίτερα στο Denizli και στο Pamukkale, έτσι κι εδώ η αγορά κινείται κυρίως με τοπικά/εγχώρια προϊόντα, π.χ. προϊόντα της Coca-Cola δεν είδα, αλλά μόνο αναψυκτικά τουρκικών εταιριών. Η εθνική υπερηφάνεια είναι διάχυτη, μάλιστα μετά τις επιτυχίες της ποδοσφαιρικής Εθνικής Τουρκίας, τον προηγούμενο μήνα, στο Μουντιάλ της Ιαπωνίας και της Ν. Κορέας. Τρεις διαφορετικές γαμήλιες πομπές αυτοκινήτων πέτυχα σήμερα, χωρίς κόρνες και λοιπούς σαματάδες. Ανέμιζαν όμως τουρκικές σημαίες και φανέλες των Mansiz, Ruştu και Hasan Saş, Τούρκων «ηρώων-ποδοσφαιριστών» τού Μουντιάλ. Ποδοσφαιρικές φανέλες με τα ονόματά τους πωλούν, όπου έχω πάει μέχρι στιγμής στη χώρα, τα καταστήματα κάθε εμπορικού χαρακτήρα, εκτός από τους φούρνους και τα φαρμακεία. Μοιραία, θυμάμαι ένα σύνθημα με σπρέι, σε τοίχο της Άνω Πόλης, στη Θεσσαλονίκη: «Τόσο ποδόσφαιρο, από τη Χούντα έχουμε να δούμε...», με συνοδευτικό, αντί υπογραφής, ένα Α σε κύκλο, άλλη πονεμένη ιστορία. Ωραίο, εύστοχο, αλλά εύλογα μου γεννάται η σκέψη: γνωρίζει, άραγε, ο «υπογράφων», τί είσαι, τί σκέφτεσαι,

Relationship

τί νοιώθεις, τί πρεσβεύεις, όταν πηγαία και ειλικρινά-πολιτικά υπάρχουν με γνώμονα αυτή τη μονογραφή; Πω, πω, κόκκαλα που ακούω να τρίζουν.

Η αλήθεια είναι ότι ήμουν τόσο κουρασμένος, ώστε μηχανικά έφτασα στο οτογαρ του Ικονίου, ανέβηκα στο λεωφορείο και κοιμήθηκα. Πέρασε και δεν ακούμπησε η διαδρομή, μέχρι το Göreme, 18:30 με 21:00 μ.μ. του Σαββάτου, 13 Ιουλίου 2002.

Κυριακή 14 Ιούλη 2002

Göreme, 09:30 π.μ. Πριν από 10' βγήκα από τη σπηλιά, μετά από καθαρών ύπνο 7-8 ωρών. Πίνω καφέ στην αυλή του συγκροτήματος, ηλικίας 3-4 αιώνων. Ήταν σπίτι ελληνικής οικογένειας, κτισμένο γύρω και εντός του βράχου, όπου κοιμήθηκα. Η βάση του έχει περίμετρο 30 μ. περίπου και υψώνεται σε μορφή παχέος οβελίσκου, μέχρι τα 25 μ. Τα στρώματα των διαφορετικών πετρωμάτων της σύστασής του προδίδουν τη διαδικασία σχηματισμού εκατομμυρίων ετών. Τα απολιθώματα ζωντανών οργανισμών και τα ευδιάκριτα ίχνη τής διάβρωσης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι εδώ κάποτε ζούσαν ψάρια, ήταν θάλασσα.

Χθες βράδυ, άμα τη αφίξει, ζαλισμένος από τον ταλαιπωρημένο ύπνο, λόγω τής κούρασης και των δονήσεων του λεωφορείου, αποφάσισα, χωρίς πολλά-πολλά, να κάνω τομή στην ποιότητα της διαμονής μου. Επέλεξα την ενοικίαση κρεβατιού, στο τουριστικό κοινόβιο Tuna Caves, το οποίο ψιλοπεριγράφω, στην προηγούμενη παράγραφο. Είναι ένα από τα πολλά, εδώ στο Göreme, «dormitory houses», οργανωμένα σε βραχώδη κώνο. Παρέχουν ύπνο βασικά, όπως προδίδει η λέξη dormitory. Τί άλλο θέλεις; Με υποδέχθηκε μία Αγγλίδα, η Bernie, με την οποία τώρα πίνουμε καφέ. Διαβάζει βιβλίο, γράφω... Εργάζεται φέτος εδώ, μετά την τεσσάρων μηνών διαμονή της, πέρσι. Το χώρο «μου» μοιράζομαι με 2 Αυστραλές, την Anna και τη Vanessa, την έτερη Αγγλίδα Joan και έναν επίσης Άγγλο, το Richard. Έχουν γνωριστεί μεταξύ τους εδώ, αφού όλοι ταξιδεύουν κατά μόνας. Ως παλαιότερος εδώ, ο τελευταίος έχει λουτρό-τουαλέτα μόνος, ενώ μοιραζόμαστε τα άλλα δύο λουτρά, ανά ζεύγος ενοίκων. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στους άλλους 3 χώρους του συγκροτήματος. Οι ένοικοι είμαστε συνολικά 18, μου είπε η Bernie: Άγγλοι, Γάλλοι, Ισπανοί, Αυστραλοί, Αμερικανοί, ένας Κορεάτης, μία Σουδανή, με τους οποίους θα περάσω χρόνο σ' ένα περιβάλλον καθαρό, περιποιημένο, που σε κάνει να νοιώθεις ανθρώπινο στοιχείο μιας άλλης εποχής. Για να δούμε...

Ιπποκράτης Κανέλλης
(Συνεχίζεται)

Από μικρό παιδί ο Χρυσάνθος δούλευε στα δωμάτια που έχουν οι δικοί του στη Συκιά και μάζευε λεφτά να φύγει απ' το χωριό. Δεν άφησε τα όνειρά του ν' αραχνιάσουν. Σπούδασε οικονομικά στο Λονδίνο, γνώρισε ανθρώπους, αγάπησε, δόθηκε, και κάποιον ανοιξιάτικο απόγευμα ανακοίνωσε στους δικούς του ότι αποφάσισε να γυρίσει πίσω. Θα φέρει και το κορίτσι του μαζί. Έχει ήλιο στην Ελλάδα και αυτός πεθύμησε τον ήλιο και τα καλοκαίρια στη χώρα του.

Ο Χρυσάνθος εμφανίστηκε με μια όμορφη Νορβηγίδα. Ήταν καλά μαζί. Ξυπνούσαν με φιλιά, πείραζε ο ένας τον άλλο, δούλευαν τα δωμάτια, έκλειναν πελάτες με ταξιδιωτικά γραφεία, έβαλαν και βάρκες να τις νοικιάζουν και το βράδυ αγκαλιά σε μια αιώρα αυτός έπαιζε την κιθάρα του κι αυτή τραγουδούσε. Μετά, μιλούσαν ώρες για τη ζωή, τους ανθρώπους, τη θάλασσα. Η ζωή στο χωριό έδειχνε να τους αρέσει. Ο Χρυσάνθος έβγαине κάπου κάπου με φίλους, το κορίτσι μιλούσε on line με τις κολλητές στη Νορβηγία. Κάθε βράδυ κοιμόταν αγκαλιά. Ο Χρυσάνθος την πείραζε που περνούσε ώρα στον υπολογιστή. Αυτή, στην αρχή, γελούσε. Μετά δεν του έδινε σημασία. Ο Χρυσάνθος της έλεγε να κάνει οικονομία, να μαζέψουν λεφτά. Αυτή έλεγε πως η ζωή είναι μικρή και του πρότεινε ταξίδια. Ο Χρυσάνθος άρχισε να δουλεύει παραπάνω. Αυτή άρχισε να κατσουφιάζει.

Σταμάτησαν να κοιμούνται κάθε βράδυ αγκαλιά. Φθινοπώριασε. Ο Χρυσάνθος μιλούσε θυμωμένα για το χρόνο που περνά στον υπολογιστή. Το χαμόγελό της ρυτίδιζε συνεχώς. Το κορίτσι αποφάσισε να φύγει. Ο Χρυσάνθος της έλεγε ότι την αγαπά, της αράδιαζε λόγους να μείνουν εκεί, της υποσχέθηκε ποτέ να μη μιλήσει για τον υπολογιστή, της υποσχέθηκε ταξίδια, δεν μπορούσε να φύγει, όμως, εκείνη τη στιγμή που τα δωμάτια δούλευαν καλά.

Ο καιρός περνούσε χώρια. Τις νύχτες, ο Χρυσάνθος την αποζητούσε, μιλούσαν στον υπολογιστή ώρες πολλές, τρώγαν μαζί on line. Τις νύχτες δεν κοιμόταν αγκαλιά. Ένα βράδυ, μια ανδρική παρουσία στην οθόνη του υπολογιστή τον άφησε μετέωρο. Η νεαρή κοπέλα έκλεισε την οθόνη. Ο Χρυσάνθος τη σκεφτόταν στο δωμάτιο με εκείνον τον άνδρα. Ένα βράδυ ήπια πολύ, βγήκε απ' το σπίτι. Της τηλεφώνησε. Εκείνη δεν απάντησε. Όλα έδειχναν ότι θα έβρεχε στην Ελλάδα. Ανέβηκε στη μηχανή. Ο λαιμός του πονούσε, τα μάτια του έκλειναν. Η μηχανή έφυγε από το δρόμο. Τα δωμάτια ρημάζουν τώρα, όπως κι οι ανθρώπινες σχέσεις.

Κλεονίκη Δρούγκα

Αμάξι στη βροχή

Ώρα, προσμένει μοναχή
η άμαξα, κάτω απ' τη βροχή,
και δεν τη μέλει.
κι είναι σα να την τυραννά
πιότερο η ξένη γειτονιά
που δεν τη θέλει.
Τ' αλογατάκια της, σιμά,
κάτω απ' τον ίδιο μουσαμά
κάνουν καρτέρι.
στον τόπο αυτόν, το θλιβερό,
πράμα δε μένει, από καιρό,
να το 'χουν ταίρι.
Γρίλιες δεν είναι, μήτε αυλές,
περικοκλάδες βαθουλές.
δεν έμειν' ένα
απ' τα φανάρια στη σειρά
με τα δυο μπρούτζινα φτερά,
τα σταυρωμένα.
Τ' ανώφλια επέσαν κι οι αγκωνές
κι οι ανεμοπέρασες, στενές, οι γαλαρίες.
κι έφυγαν έντρομες, πολλές
κι οι θύμησες, σαν τις καλές,
σεμνές κυρίες.
-Άδεια «βιττώρια» και φτωχή,
πάρε μου εμένα την ψυχή, πάρε με εμένα
για ταξιδιώτη σου: κι ευθύς
πάμε, όθε κίνησες να 'ρθείς:
στα Περασμένα.

* Τέλλος Άγρας, «Αμάξι στη Βροχή» στο Μαν. Αναγνωστάκης (επιμ.), *Η χαμηλή φωνή. Τα λυρικά μιας περασμένης εποχής στους παλιούς ρυθμούς*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1990, σσ. 144-145.

Ο Παντοκράτορας

Στην Πάτρα ο Παντοκράτορας
το λεν' στην Πάνω Πόλη
μοιάζει με αυτοκράτορα
που το λατρεύουν όλοι
Χάλκινοι είν' οι τρούλοι του
χάλκινη η σκεπή του
κι όταν δακρύζει ο ουρανός
στάζει χαλκό η φωνή του
Πράσινος το φθινόπωρο
χρυσός το καλοκαίρι
έχει σημάδι από χαλκό
στ' αριστερό του χέρι
Στην Πάτρα ο Παντοκράτορας
μου έδωσε το χρώμα
να ζωγραφίσω το φιλί
που μου 'δωσες στο στόμα

* Θεοδωρής Γκόνης, «Ο Παντοκράτορας», *Τραγούδια*, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 1992, σελ. 82

Ευστράτιος Τζαμπαλάτης

150%

ποιητική συλλογή
δομημένου ρεαλισμού

γψικάμινος
Εκδόσεις

Ενός λεπτού κραυγή
Μαρία Καλογήρου

Καυτή ανάσα πυρώνεται
Σε αιμάτινη κοιλάδα
Πόνου και παραισθήσεων
Ο ακρωτηριασμός θα φάνταζε μια λύση εφικτή
Και στην αντίπερα όχθη όρνεα ίπτανται
Μα, σ' αυτόν εδώ το βούρκο έχουν αποτελεσμα-
τωθεί κι οι ανάσες μας
Συναγερμός που κραυγάζει από καιρό
Εις μάτην.
Αποσύνθεση.
Στέρφα γη τα δάκρυα ποτίζουν

Μνημοσύνη
Κωνσταντίνος Κ. Χατούπης

Παιδί μου, πάει καιρός που έπαψα
να σε ξανοίγω πια·
μέσα μου ρίζωσε για σένανε
του πόνου η στριγκιά φωνή.
Αυτή η ζωή που μου τη στέρησες
ολόδική μου ήταν,
πριχού του σκότους τα σαγόνια
σε αρπάζουν από εμένα.
Σαν τον αστραφτερό λαμπρό καθρέφτη ήσουν,
που μέσα του φαντάζανε
τα γέρα μου ανανιωμένα,
καθώς κοντά του έσκυβα
και η μορφή μου σπαρταρούσε μέσα του
βαθιά με σφρίγος.
Και τότε ένιωθα
σαν να γεννιέμαι στη μορφή σου·
κι ένιωθα να με κράταγες μακριά
απ' το θάνατό μου.
Τώρα, καθρέφτη άθλιε, θρυμματισμένε,
μου φανερώνεις τον ξεσαρκωμένο θάνατο
σαν είμαι μέσα στο ψυχρό γυαλί σου ενταφιασμένος.
Πλέον, δε δύναμαι να δω
αυτό που ήμουν κάποτε!

σαλόνι
ποιήσεως

Στο άμεσο ποτέ
Ξανθή Χόνδρου

Κάποια στιγμή
στο άμεσο ποτέ
θα συναντηθούμε
στα μάτια ακόμη
-στην αθάνατη ψυχή-
την αθέατη φωτιά
της αξόδευτης αγάπης
Κι ας είχες διαγράψει το μέλλον μας

(Ξ)έπεσε η επανάσταση
Μένη Πουρνή

Από τα χειμερινά στα θερινά και πάλι πίσω,
φοβάμαι ότι κάτι χάσαμε στο δρόμο.
Αν ο κόσμος φτιάχτηκε για εποχές τέσσερεις,
ξοδέψαμε πολλούς σπόρους στα χιόνια,
και μάταια αδειάσαμε τους σιτοβολώνες.
Κι ας φώναζαν οι αρχηγέτες συνθήματα
από τα ακρωτήρια των καστρογυρισμάτων:
Γούνα για το χειμώνα.
Λινό για το καλοκαίρι.
Κι εγώ τα ίδια θα 'λεγα,
αν η μοίρα μ' έκανε πυργοδεσπότη
να ορίζω κουλάκους.
Μα, σαν να το παράκαναν οι πολεμιστές:
Να σφάζουν γυμνοί στο χιόνια
και κάθιδροι στο θέρος.

Μοναξιά
Γιώργος Ορφανίδης

Γυναίκα μόνη, σκεπτική·
άνθρωποι μονάχοι, απόμακροι
λιτά τραπέζια σκοτεινά
ένα ποτήρι διάφανο νερό
δίπλα στο τσαλακωμένο εισιτήριο
ο άνδρας στο βάθος βουβός
στο ύψος της καρέκλας
καρτερά τη νυχτερινή συντροφιά
της πράσινης τσόχας

Προσφυγικό
Σοφία Πολίτου-Βερβέρη

Ξημέρωνε και πάλι.
Το αγιάζι είχε τρυπήσει για καλά
τα κόκαλα και τα παπούτσια μας.
Έτσουζαν τα μάτια μας από την απλυσιά
και τα άγνωστα τα μέρη.
Τα αφτιά μας κουρασμένα
να αφουγκράζονται τον φόβο
βούιζαν σαν χαλασμένοι δέκτες.
Η πείνα είχε πικράνει το στόμα μας
και ζάλιζε τα κεφάλια μας.
Περπατούσαμε σε χωματόδρομους
φουρτουνιασμένους, πέρα δώθε πηγαίναμε.
Ξάφνου, λίγο πιο κάτω από εμάς
είδαμε μια προβατίνα με το αρνί της.
Δεν ξέραμε τη ράτσα τους,
φριζάρτα, καραγκούνικα, αυάσι², ποιός ξέρει;
Εμείς ούτε τ' όνομα,
του τόπου που πατούσαμε, δε γνωρίζαμε,
πέρα από της τσέπης μας το κρύο σπήλαιο.
Η πρασινάδα έκρυβε τις τρυφερές οπλές.
Δεν τολμήσαμε να πλησιάσουμε.
Κοιτούσαμε,
δίχως να πηγαίνει ο νους μας στο κακό.
Έτρωγε το ζώο, χορταίναμε εμείς.
Μετά από λίγο, συνεχίσαμε.

- Προδίδετε πάλι τήν Ποίηση, θά μού πείς,
Τήν ιερότερη έκδήλωση του Άνθρώπου
Τή χρησιμοποιείτε πάλι ως μέσον, υπόζυγιον
Τῶν σκοτεινῶν ἐπιδιώξεών σας
Ἐν πλήρει γνώσει τῆς ζημιᾶς πού προκαλεῖτε
Με τὸ παράδειγμά σας στοὺς νεωτέρους.
- Τὸ τί δὲν πρόδωσες ἐσὺ νὰ μού πείς
Ἐσὺ κι οἱ ὅμοιοί σου, χρόνια καὶ χρόνια,
Ἐνα πρὸς ἓνα τὰ ὑπάρχοντά σας ξεπουλώντας
Στὶς διεθνεῖς ἀγορᾶς καὶ τὰ λαϊκὰ παζάρια
Καὶ μείνατε χωρὶς μάτια γιὰ νὰ βλέπετε,
χωρὶς ἀφτιά
Ν' ἀκοῦτε, μὲ σφραγισμένα στόματα
καὶ δὲ μιλάτε.
Γιὰ ποιά ἀνθρώπινα ἱερά μᾶς ἐγκαλεῖτε;
Ξέρω: κηρύγματα καὶ ρητορεῖες πάλι, θά πείς.
Ἐναὶ λοιπόν! Κηρύγματα καὶ ρητορεῖες.
Σὰν πρόκες πρέπει νὰ καρφώνονται οἱ λέξεις
Νὰ μὴν τὶς παίρνει ὁ ἄνεμος.

Μανόλης Αναγνωστάκης, Ποιητική

Βάσω Χριστοδούλου

Να ξαναγεννηθώ
μικρό αγόρι που δε φοβάται.
Νιότη αμούσταχη
με άγνοια κινδύνου.
Να ξαναγεννηθώ
πλάσμα νερένιο αχόρταγο.
Πορτοκαλί, σαν Τετάρτη απόγευμα.
Να ξαναγεννηθώ
απ' το κεφάλι του πατέρα μου
τον πανέξυπνο αγράμματο
μπαμπά μου.
Τον ψάχνω σε ό,τι αρσενικό
και θηλυκό διασταυρώνω στον περίγυρο
σε ό,τι με απορρίπτει με το καλημέρα
- τον προβάλλω στον καθρέφτη μου.
Οι δεύτερες ευκαιρίες
υπερτιμημένες.
Να ξαναγεννηθώ
να μην αλλάξω τίποτα.

Εαρινή προσευχή
Δρ. Μιλτιάδης Ντόβας

Πλησίαζε η άνοιξη,
έκανε ζέστη, ζέστη ανυπόφορη, φρικτή,
οι φωλιές των πουλιών σταλάζαν ιδρώτα,
το τελευταίο γαρύφαλλο
ξανάζησε ακόμα μια φορά,
άνθισε με την πρώτη ηλιαχτίδα,
κι όμως το κρύο φρουρός ακοίμητος
στην πλάση του Θεού
δεν έλεγε να εγκαταλείψει τον αγώνα.
Ο χειμώνας βαρύς, ο Θεός θυμωμένος.
Ένας χειμώνας ντυμένος φωτεινές επιγραφές,
και κουστωδιές των λακέδων.
Ώρα προσευχής, ας προσευχηθούμε
στην αθάνατη θεά τη δίχως πίστη.
Προσευχόμαστε για τον ερχομό του έαρ,
κι ελπίζουμε.
Ελπίζουμε στη μνήμη και στη λύση,
ελπίζουμε στην αμαρτία της αθανασίας,
βωμοί πολλοί προσμένουν
τις αιμάτινες σπονδές μας.

² Awasi: Ράτσα προβάτων της Μέσης Ανατολής.

Ωρες οργής

Ανδρέας Καρακόκκινος

Να μετρήσουμε τα σημάδια
από τις σφαίρες που ύπουλα
χάραξαν τις μέρες μας
Να σκουπίσουμε με θυμό
απ' τους τοίχους της εκτέλεσης
τις κηλίδες των λέξεων τους
Να γράψουμε συνθήματα
με κόκκινη μπογιά
πάνω στο μαύρο ξεραμένο αίμα
Να στήσουμε οδοφράγματα
με τις καρδιές με τα κορμιά
και τ' άδεια μας χαμόγελα
Ν' αφήσουμε τη φωνή μας
ως το γέμισμα του φεγγαριού
κι ως τη σκιά της άνοιξης
Να ξαναφέρουμε το φως
στις σκοτεινές πλατείες
και στα κλειστά παραθυρόφυλλα.
Έφτασε η ώρα της οργής

Ημιτελείς επαναστάσεις

Βαρβάρα Χριστιά

Μας ξέχασε ο καιρός,
από καιρό, γονατισμένους
κάτω απ' της ζωής την ετοιμόρροπη μαρκίζα.
Οι μέρες, πόρνες ρακένδυτες περνούν
σε πασαρέλα θλιβερή στα χαρακώματα.
Αδέσποτα σκυλιά αλυχτούν
δριμύς σεισμός πως θα χτυπήσει προμαντεύουν.
Φαφούτα γραία η σελήνη, μας εμπαιίζει.
Ποιός Εφιάλτης όρισε
να ζήσουμε νομάδες στου Αχέροντα τις εκβολές;
Ποιός στα κρυφά απαλλοτρίωσε
της αδιαφορίας μας
τ' ακαλλιέργητα αγροτεμάχια;
Μια ανάσα πριν την προαναγγελθείσα μας θανή
το βλέμμα στρέψαμε στον ήλιο.
(*As len τον ήλιο με μάτι γυμνό να μην κοιτάς.
Πώς να νικήσεις τα ερέβη σου σκυμμένος;*)
Με χέρια, σαν σε επιτάχυνση κουπιά,
σύνθημα δώσαμε όρθιοι να σταθούμε.
Θαμμένες νάρκες
ημιτελών επαναστάσεων
να εξορύξουμε.
Τον Εφιάλτη εαυτό μας
-πρώτα απ' όλους-
να κατατροπώσουμε.

Στις γειτονιές του κόσμου

Χρήστος Γρηγορίου

Στις ίδιες πρόβες η ζωή
κι η πεθυμιά με ρόλους,
άνθρωπε, το 'χεις ξαναδεί
δεν έχει βήμα η σκηνή,
μονάχα ονειροπόλους.
Ό,τι θυμάσαι σε τραβά
στην άλλη όχθη φως μου,
κι αν κάνει η βάρκα μας νερά
το χέρι πάλι δώσ' μου.
Στα παραμύθια των μικρών,
στους δρόμους των μεγάλων,
αμετανόητοι στιγμών
κι όχι ζωές των άλλων.

Τρελά, ατίθασα, παιδιά
τ' άδικο δε σηκώνουν,
παίρνουν τα μάτια μια βραδιά,
στο θέατρο βάζουν φωτιά,
σκοτώνονται, σκοτώνουν.
Ό,τι θυμάσαι σ' οδηγεί
στην άλλη όχθη φως μου,
θέλουν αγάπη και ψυχή
οι γειτονιές του κόσμου.
Στα παραμύθια των μικρών
στους δρόμους των μεγάλων
αμετανόητοι στιγμών
κι όχι ζωές των άλλων.

Με τα χέρια

Πόλα Βακιρλή-Γιαννακοπούλου

Με τα χέρια σηκώνει η αυγή το πέπλο της
όμορφα χέρια, ροδαλά, νεάνιδος κόρης
που δεν ε γνώρισαν τη σκληρότητα του αδούλευ-
του χρώματος
Πρωί πρωί με τα κρίνα στα δάχτυλα
τις ακτίνες του ήλιου υποδέχεται
που υπόσχονται αθώα να τα κρατήσουν
απ' τη βλαστήμια των ανθρώπων
Είναι αδικημένα τα χέρια πολλές φορές
των δουλεψτάδων
Αυτά που σκάβουνε βαθιά τη γη
με του καμάτου το αλέτρι
ή που μαζεύουνε μια μια τις ελιές
ή τις σταφίδες
Έ των χτιστάδων πάλι τα ροζιασμένα
που ωραίες επαύλειες για τις κυρίες κατασκευάζουν
δίχως αγανάκτηση καμία, δήθεν
Κι όταν σηκώνουν με στοργή
το μικρό τους γιο
μέχρι το παραθύρι του ήλιου
μεγαλώνουν τα δάχτυλα
και τη σκέπη τ' ουρανού αγγίζουν
Έ πάλι,
όταν σηκώνουν το φέρετρο
του νεκρού πατέρα στον ώμο τους
τρέμουν την υποταγή
στη θνητή μοίρα των ανθρώπων
Οι μεγάλες αυλακιές της ζωής
με του θανάτου τα μονοπάτια
πάνω στα δουλεμένα χέρια
πάντοτε συναντιούνται.

Σιδηρόδρομοι

Δήμητρα Λυκοτραφίτη

Το δέντρο παραδίδεται
στο πριόνι του ξυλοκόπου
Το φύλλο στη γραφίδα του ποιητή
Η Ιφιγένεια στο βωμό της υπέρτατης θυσίας
- άλλοι θα σωθούν
Οι σελίδες φυλλοροούν
ενθυμούμενες το παρελθόν τους
Η βροχή γράφει πάνω τους
μακροσκελείς επιστολές
με τα μύχια μυστικά του ουρανού
Το μονοπάτι του ταξιδιού
αποτυπώνεται με μαύρο μελάνι
στο νου του ονειροπόλου -
στην καρδιά του με κόκκινο
Τα όνειρα πάντα θα είναι για τους τολμηρούς
Η επανάσταση για τους απελπισμένους

Ο θάνατος για όλους
Η ανάσταση για τους εκλεκτούς
Ο ξένος που περνά
έξω απ' το παράθυρο
σκυφτός και αμίλητος
στρώνει τις ράγες
που πάνω τους θα περάσει
το βαγόνι του απραγματοποίητου.
Ασυναίσθητα,
σήκωσα το μαντήλι του αποχαιρετισμού.
Ποιόν αποχωρίζομαι;
Κανείς δεν είδε το τρένο
που ερχόταν πίσω μου.

Β' Παράσημα Πολέμου

Σίσσυ Καρασαχινίδου

Στολή με τα παράσημα
ματοβαμμένος ο χρυσός κι ο άργυρος
στο μέρος της ανάσας
καρφίτσα πύρινη
εμπόδιο στο δακρυγόνο θάρρος
τρυπά τη νίκη σου
κι αφήνει την ψυχή σου απόμαχη.
Φλεγμαίνει η σκέψη σου και συνεχίζεις.
Άδεια στολή
με τα παράσημα στ' απολεσθέντα
πιάσε και χτύπα με το φτυάρι
τις λάσπες που πέτρωσαν
από το δάκρυ των παιδιών.
Νεκρή στολή
με τα παράσημα σιδερωμένα
ίσια χωρίς ζαρωματιές
σε μία γυάλινη κρεμάστρα αποθεώνεσαι.
Απόκληρη τη μάνα άφησες
στεκάμενη στον ύπνο της
με βλέμμα ξάγρυπνο.

Ποίηση

Άννα Μαυροειδή

Τρεις τα ξημερώματα
αναστατώθηκα.
Σε ψηλαφώ εντός μου
κι ανακαλύπτω
τις πιο μύχιες λέξεις σου.
Μπορώ τώρα να κοιμηθώ ήσυχα.
Τώρα που ζώστηκα τα εκρηκτικά σου.

Μορφή σε τοίχο

Έφη Χαλκέα

Σε άδεια τριγυρνώ δωμάτια.
Με σκέψεις που σκορπίζονται στους τοίχους.
Πίσω έρχονται καρφιά.
Και η μορφή σου σανίδα σωτηρίας,
σαν πνίγομαι σε όνειρα θολά.
Έμερος τα μάτια.
Στου έρωτα το κάλεσμα εσύ γυμνός.
Εύμολπος.
Κι εγώ Αφροδίτη,
θηλάζω την αγάπη
για να ζήσω την αλήθεια σου.

Ποιητικά

Τοπία

Θά ρθει μιὰ μέρα
 πού δὲ θά χουμε πιά τί νὰ ποῦμε
 Θὰ καθόμαστε ἀπέναντι
 καὶ θὰ κοιταζόμαστε στὰ μάτια
 Ἡ σιωπή μου θὰ λέει: Πόσο εἶσαι ὁμορφη,
 μὰ δὲ βρίσκω ἄλλο τρόπο νὰ στὸ πῶ
 Θὰ ταξιδέψουμε κάπου, ἔτσι ἀπὸ ἀνία
 ἢ γιὰ νὰ ποῦμε πὼς κι ἐμεῖς ταξιδέψαμε.
 Ὁ κόσμος ψάχνει σ' ὅλη του τὴ ζωὴ
 νὰ βρεῖ τουλάχιστο
 τὸν ἔρωτα, μὰ δὲ βρίσκει τίποτα.
 Σκέφτομαι συχνὰ πὼς ἡ ζωὴ μας
 εἶναι τόσο μικρὴ
 πού δὲν ἀξίζει κἂν νὰ τὴν ἀρχίσει κανεὶς.
 Ἀπ' τὴν Ἀθήνα θὰ πάω στὸ Μοντεβίδεο
 ἴσως καὶ στὴ Σαγκάη, εἶναι κάτι κι αὐτὸ
 δὲ μπορεῖς νὰ τὸ ἀμφισβητήσεις.
 Καπνίσαμε -θυμήσου- ἀτέλειωτα τσιγάρα
 συζητώντας ἕνα βράδυ -ξεχνῶ πάνω σὲ τί-
 κι εἶναι κρῖμα
 γιὰτὶ ἦταν τόσο μα τόσο ἐνδιαφέρον.
 Μιὰ μέρα, ἂς ἦτανε, νὰ φύγω μακριὰ σου,
 ἀλλὰ κι ἐκεῖ θά ῥθεις καὶ θὰ μὲ ζητήσεις
 Δὲ μπορεῖ, Θεέ μου,
 νὰ φύγει κανεὶς μοναχὸς του.

Μανόλης Αναγνωστάκης, Θά ρθει μιὰ μέρα

Συνάντηση

Δημήτρης Αναγνωστόπουλος

ὄχι καρδιά μου
 δε θέλω ἄλλο πια
 ἕνα εἶδωλο φτιαχτό,
 ψεύτικο κι εικονικό,
 μάτια ν' ακολουθῶ
 θέλω τα χέρια σου ν' αγγίξω,
 ν' αγκαλιάσω, μέσα στα
 δυο σου χέρια νὰ κρυφτώ,
 νὰ κοιμηθῶ, ν' αναστηθῶ
 κι αναστημένος απ' τὴν πλάνη
 στο πλάι σου νὰ ξενοχτήσω

Ὅταν ὅλοι σωπαίνουν

Χρῆστος Χαρακόπουλος

Σκαλίζουν στίχους στα αυλάκια τῆς ἐμπνευσης,
 φτιάχνουν στροφές που διψοῦν γιὰ ζωὴ.
 Σκάβουν βαθιά,
 ἐκεῖ ὅπου οἱ λέξεις γίνονται ρίζες
 που στεριώνουν στὴ μνήμη.
 Ρίχνουν χάρτινα караβάκια,
 ἀπὸ στίχους καμωμένα,
 στο ρυάκι του χρόνου.
 Μοιράζουν ἀπλόχερα ποιητικὰ ἀντίδωρα
 σε πιστοὺς ἀναγνώστες.
 Στὸ βλέμμα τους καθρεφτίζεται ὁ χρόνος,
 στὶς φλέβες τους κυλά ἡ τέχνη.

Γίνονται γη, οὐρανὸς καὶ θάλασσα,
 κραυγὴ που σπάει τὴ σιωπὴ.
 Κι ὅταν ὅλοι σωπαίνουν,
 οἱ ποιητὲς μιλοῦν γιὰ ἐμᾶς.

Πάδη

Βασιλεία Τσάκλη

Ξεφλουδισμένος οὐρανὸς
 ξέφτισε μᾶνα υπομονή
 οἱ πασχαλιές στον κήπο
 θυμίζουνε τὴ σταύρωση.
 Οἱ πέργολες σιγομιλοῦν
 γιὰ τὴν ἡμέρα που ἀνθεὶ
 βρίσκει ν' ἀφουγκραστεῖ
 τὸ τέλος νὰ ζυγώνει;
 Κι ἡ ποτίστρα στέκει
 τὸ ρόλο ἐπιτελεῖ
 μιὰ σπῖθα ἀψηφά
 τὸ μανιασμένο ἀνεμο.
 Ἡ νεαρά που θὰ μαζέψει
 φερτὴς ὕλης στάχια
 στο χτες που ρήμαζε
 ζωντανά μ' ἀνθρώπους.
 Γιὰ πέπλα νυφικὰ
 μαχαίρια λασπωμένα
 ἀπὸ ἀγάπη παγερὴ
 νεκρὴ που ἐπιπλέει.
 Κι ἡ ομήγυρη ἐκεῖ
 των παθῶν τῆς ἔργου
 σύμπνοια πέρασε χλωμὴ
 στο πέρα στενὸ ἐχάθη.

Ἡ κούκλα

Πηνελόπη Τριάντου

Εἶδα ἕνα κορίτσι νὰ γελάει
 Μόλις ἀποκεφάλισε μιὰ κούκλα
 δῶρο ἐξακολοθητικὸ καὶ βαρετὸ
 πρὸς ἀποτροπιασμὸ των ἐνηλίκων
 Τὸ πάρτι ξαφνικὰ σοβάρεψε
 Τέλεια ευκαιρία νὰ διδάξουν
 Καταδικάζουμε τὴ βία
 ἀπὸ ὅπου κι ἀν προέρχεται, τῆς εἶπαν
 καὶ πρὶν τελειώσουνε τὴ φράση
 ἐκεῖνη διαμέλισε τὸ σῶμα
 Τὸ ξανασκέφτηκαν
 Μόνον τρενάκια πια
 τηλεκατευθυνόμενα ἀεροπλάνα
 καὶ δε βαριέσαι, υπάρχουν κι ἄλλοι τρόποι

Ἀηδόνι

Κωνσταντῖνος Μπασούρης

Τὸ λαβωμένο, μικρὸ ἀηδόνι,
 που τραγουδάει στὴ χαραυγὴ,
 προσμένει μόνον, σαν ξημερώνει,
 μιὰ ἠλιαχτίδα νὰ ξαναβγεῖ.
 Στέκει μονάχον καὶ ψιθυρίζει
 ἕναν θλιμμένο κι ἀργὸ σκοπὸ
 γιὰ μιὰν ἀγάπη που ἀνεμίζει
 σαν συννεφάκι στον οὐρανὸ.
 Κάθε λυγμὸ του κάνει τραγούδι
 καὶ φτερουγίζει στὴ ρεματιά,
 στο μαραμμένο πάει λουλούδι,
 εἰν' ἡ λαλιά του σταλαματιά.
 Τὴ μελωδία του δυναμώνει,
 μήπως καὶ γιάνει αὐτὴ ἡ πληγὴ,
 τὸ λαβωμένο, μικρὸ ἀηδόνι,
 που τραγουδάει στὴ χαραυγὴ.

Αἱ Γεναίαι πάσαι, ὕμνον τὴ Ταφὴ σου,
 προσφέρομεν Χριστέ μου.
 Ὁ δεσμώτης καθέδει
 Καὶ ἀφήνει τὸ πνεῦμα του.
 Γιατί τι ἄλλο νὰ κάμνει ὁ δεσμώτης;
 Ἄνθρωπος γὰρ σφάλλει
 Καὶ Θεὸς ἐμπιστεύεται
 τὸ σῶμα του στὴν Παναγία.
 Ω γλυκύ μου ἔαρ,
 γλυκύτατόν μου Τέκνον,
 πού ἔδου σου τὸ κάλλος;
 Ὁ γύπας
 Πληγῶνει
 Ὅ,τι πιο τρωτὸ ὑπάρχει,
 Τὸ σκαρὶ μας.
 Ἀλληγορία τα δεσμὰ,
 μα ὁ θάνατος
 τροφή γιὰ τὸ γύπα.

Γλώσσα ἐλληνικὴ

Ἀντιγόνη Ηλία

Πρὶν ξεμουδιάσει τὸ μυαλὸ
 συνηθίζω νὰ χαιρετίζω τὴ γλώσσα
 με ἕνα ποίημα.
 Ἀχ τὸ πρῶτο φιλί, οἱ πρῶτες ἀκτίνες φωτὸς
 ντύνουν ζεστὰ τὰ ἀβουλα ρήματά μου,
 αγκαλιάζουν τα τρεμάμενα ἀκόμη ἐπίθετα
 με τα χέρια μιᾶς ἀένανης ἀλήθειας.
 Δύναμη ἀγνή καὶ δυνατὴ που μου χαρίστηκε,
 γλώσσα ἐλληνικὴ, μητέρα ἀρχέγονη,
 καὶ μ' ἐλευθέρωσε!
 Ἀκόμη κι ἀν φύγω,
 θὰ υπάρχουν οἱ λέξεις μου.

Ἀμμόλουτρα

Μαργαρίτα Παπαμίχου

Κάθε καλοκαίρι θάβαμε τὸν παππού
 στὴ ζεστὴ ἄμμο
 γιὰ νὰ κουβαλήσει ἄλλον ἕναν χειμῶνα
 στὶς πλάτες του
 ἐγὼ του σταύρωνα τα χέρια
 πρόσεχα μὴν πάει ἄμμος στο στόμα του
 γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ μου μιλάει
 γέλαγα καὶ του ἔλεγα
 Εἶσαι ὁ πεθαμένος μου φιλόσοφος
 οἱ λέξεις σου δε θὰ πεθάνουν ποτέ.
 Ὅταν ἐρίχνα τὶς τελευταῖες χούφτες ἄμμο
 φανταζόμουν πὼς κάναμε μιὰ πρόβα θανάτου
 δε φοβόμουν
 ἀντίθετα σκεφτόμουν
 πὼς ὁ θάνατος κάπως ἔτσι θὰ πρέπει νὰ εἶναι
 ἡσυχὰ σε καταπίνει ἡ ζεστὴ γη
 ὅπως καταπίνει τὸν ἥλιο
 ὅπως καταπίνει ὅλα ὅσα συμβαίνουν πάνω τῆς
 Ἐπειτα μεγάλωσα
 καὶ οἱ παιδικές μου υποψίες ἐπιβεβαιώθηκαν
 ὁ πιο κρύος θάνατος εἶναι ὁ θάνατος των λέξεων
 Προσπάθησε ἀς ποῦμε νὰ πεις
 ἀθωότητα, πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη
 Καὶ τώρα,
 ἀν δὲν προλάβεις νὰ γίνεις γραφικὸς,
 δοκίμασε ν' ἀκούσεις ἀν ἀναπνέουν

Ύμνος εις τον έρωτα

Ηρακλής Μίγδος

Νοιώθεις το σφίξιμο στο στέρνο,
μα ανεξήγητα το βάδισμά σου ειν' ανάλαφρο.
Σαν έτοιμος γι' απογείωση σεργιανάς.
Τις νύχτες σβουρίζεις ξαπλωμένος
μα σα ραμμένα τα χείλη σου
δε λεν να σταματήσουν να μειδιάζουν.
Ο νους σου σταματημένος εκεί.
Βεβαιότατα, μόνον εκεί!
Δε φταίει που 'σαι άμαθος,
ειν' που στον έρωτα είσαι πάντα φοιτητής,
ποτέ σου απόφοιτος...
Μα ασφαλώς, για τον έρωτα σου ιστορώ.

Ρωγμές

Βασιλική Πανταζή

Καταβροχθίζουμε το χρόνο
κι εκείνος κουρσεύει τα ταξίδια μας.
Οι νύχτες σκαλίζουν
τις προτομές των ημερών.
Διαρρέουν οι υψηλές νότες της ύπαρξης
στις ρωγμές του εγωισμού.
Αναστενάζουν οι θήκες της μνήμης.
Ταριχευμένες σιωπές
τ' αρχαία νάματα.
Με σπασμούς συντέλειας
κι ανάσες δανεικές σμιλεύεται
το πορτραίτο της συνέχειας.
Της ταπεινής πένας το ανήσυχο μελάνι
κυνηγά τα φωνήεντα και τα σύμφωνα
να κεντήσει ποιήματα
στις ράγιες της αόριστης ταχύτητας
να σκαρώσει σταθερό τιμόνι.

Η μεταμόρφωσή του

Φυλλίτσα Αθηναίς Αναπνιώτου

Φεύγει μέσα απ' τα χέρια του
η μεγάλη ευκαιρία του ήρεμου
και φανταστικού σήμερα.
Προσπάθησε να την κρατήσει,
να τη δέσει με τα δυο του χέρια,
να γίνει σύμμαχος και υμνητής μαζί,
να κρίνει την ήσυχη ροή του ποταμού.
Ήτανε δειλός κι ανίκανος για τέτοια
όνειρα και τέτοιες πραγματικότητες.
Της πολυτάραχης ζωής έπεσε θύμα
κι έφθασε στη ζάλη της σύγχρονης καταιγίδας.
Η αντοχή του μικρή κι αδύνατη,
τον πήρε ο ανεμοστρόβιλος
του σύγχρονου ανθρώπου.
'Ομως, ανένηψε, συνήλθε και γιγάντωσε
μπρος στο πείσμα της δειλίας και της φοβίας.
'Έγινε αυτός, που η αντοχή του
βρίσκεται στην πυραμίδα τού ήρωα
και του ανδρείου γένους
του Τελαμώννα.

Μικρή γιορτή

Γεώργιος Γάββαρης

Παίρνω μισό μπουκάλι κρασί.
Πίνω μονάχος δίχως κανένα φίλο.
Την κούπα μου όπως σηκώνω, προσκαλώ
τη φωτεινή σελήνη και είμαστε
τρεις μαζί με τη σκιά μου.

Αν και η σελήνη δεν ξέρει να πίνει
και η σκιά μου να με ακολουθεί μονάχα ξέρει
συντρόφους της στιγμής τους κάνω.
Η χαρά μας περαστική όπως η άνοιξη είναι.
Τραγουδώ και η σελήνη πάει και πάει,
η σκιά μου χειρονομεί την ώρα που χορεύω.
Μόλις αρχίζει να «γυρίζει» το κεφάλι
ώρα είναι να χωρίσουν οι συνδαιτυμόνες.
Η σελήνη στο σπίτι μου με συνοδεύει
η σκιά μου με ακολουθεί σαν πιστή φίλη.
Το προσεχές ραντεβού μας
στην ουράνια άνοιξη
ή στον ουράνιο όχθο.
Θα το κανονίσουμε!

Η μοναχική διαδρομή του Αλμπέρτο Τζακομέττι

Γιώργος Μεταξάς

Ακροβατώντας στο ελάχιστο
σε διαδρόμους και τροχιές
ενός ονείρου που έκρυβε
τη φευγαλέα σου ζωή
τρύπωνες στις καρδιές μας
μπήκες στις σκέψεις μας
λουσμένος στο φως.
Μπόρες κι έγινες ένας από εμάς
σκορπώντας μαύρο φως
απ' τα ισχνά σου γλυπτά·
μαύρο φως λαμπερό και καθάριο
σαν την ψυχή μας.

Ανώδυνες προφάσεις

Ελευθερία Θεοδώρου

Το αγαπημένο τους παιχνίδι ήταν το κρυφτό
Στα δύσκολα κρύβονταν
πίσω από τα έπιπλα, και τις προφάσεις
Άλλες φορές χώνονταν
μέσα στην ντουλάπα
Αυτή μπερδευόταν
ανάμεσα στα αέρινα μεταξωτά άλλοθι
να μη τη βρει
Και αυτός στα βαριά πανωφόρια,
που φυλάγαν στη ναφθαλίνη
και ήξερε πως αυτή μισούσε
Ο ένας πάντα τα φυλούσε
Αυτός είχε τα μάτια ανοιχτά
Ο άλλος κρυβόταν με κλειστά τα μάτια
'Ήταν ένας τρόπος να μην προδοθούν
όταν αντίκριζαν κατάματα
τις αλήθειες που πονούσαν
Στην πραγματικότητα,
ήταν ένα παιχνίδι πρόφαση
Μήπως καταφέρουν, κάποια στιγμή,
να χαθούν ανώδυνα
Φοβούνταν, βλέπεις, και οι δυο,
να πουν το αντίο

Κολομπίνα και Πιερότος

Αριστομένης Λαγουβάρδος

Στη θύμησή μου μέσα, έχουνε μείνει,
της χρυσαφί σου μάσκας τα κεντίδια,
τα πολύχρωμα της φούστας σου στολίδια,
-τα χείλη σου βαμμένα με καρμίνι!
Κι ακόμη τ' ασημί σου τα γοβάκια,
ανθοστόλιστα είναι, και με νάζι,

πετάνε στο χορό και σε κοιτάζει
με γέλιο ο Πιερότος όλο κανάκια.
Κι ανθίζει η ειδή σου, σαν φλογάτο
τριαντάφυλλο από κάτω
απ' τη μάσκα με χάρη στολίζει
τα χέρια σου η λευκορόδινη βεντάλια,
-ως λάμπεις συ πανέμορφη μου ντάλια.-
Κι ο λευκανθός δροσάτος μουρμουρίζει...

Γαλαζόφτερο το κύμα

Φυλλένια Σφουγγάρη

Γαλαζόφτερο το κύμα
νήματα αστραφτερά
παιχνιδίζουν τα δελφίνια
ασημόγλαρος ριζώνει στην ελιά.
Φιλιώνει το καμπαναριό
αρχοντάδες και ανεμοφάγους
και τους κόκκινους τους μέρμηγκες
με τον ψιλό λαιμό ορίζει
τα υψίπεδα να κουβαλάνε.
Είναι που λιάζεται η εκκλησιά
που ένα πετραηδόνι σημαδεύει
και σφεντονίζει στην ποδιά
μελίσματα του Αιγαίου.

Καρέ της μοίρας

Χάρης Μελιτάς

'Εβγαλε απ' την τσέπη του
μια ξεβαμμένη τράπουλα
έκοψε, ανακάτεψε, κι άρχισε να μοιράζει.
Του Γιάννη, του Νώντα, του Έκτορα, δικό του.
Και πάλι.
Του Γιάννη, του Νώντα, του Έκτορα, δικό του.
«Κύριε», τον έκοψε ο σερβιτόρος.
«Δεν είστε στο καφενείο της γειτονιάς
ασχημονείτε σε κυλικείο Νεκροταφείου»
Μάζεψε ντροπιασμένος τα χαρτιά,
φίλησε σταυρωτά τη χήρα του τεθνεώτος,
και βγήκε στο δρόμο.
Πού να τους εξηγήσει τέτοιες ώρες
για το θανατικό που ξεκλήρισε το καρέ.
Ο Γιάννης έφυγε προχθές από καρδιά
ο Νώντας τις προάλλες στην εγχείρηση
ο Έκτορας ανήμερα Χριστούγεννα
κανείς δεν έμαθε από τι πήγε.
'Όσο γι' αυτόν, είχε πεθάνει απ' το Φθινόπωρο,
κι ας μην το είχε πει ούτε στο σπίτι.
'Εστησε το τραπέζι του στη γέφυρα
έκοψε, ανακάτεψε κι άρχισε να μοιράζει.
Του Γιάννη, του Νώντα, του Έκτορα, δικό του.
Και πάλι· του Γιάννη, του Έκτορα, του Νώντα

Η πληγή

Δέσποινα Marquardt Αναστασιάδου

Πόσα είδαν τα μάτια μου
πόσα άκουσε η ψυχή μου
ούτε που θυμάμαι...
Ελάχιστα και συνάμα τόσα πολλά
αυτά που κατάφεραν να την αγγίξουν
Πολύ φως κι ακόμη πιο πολλά τα σκοτάδια.
Λόγια όμορφα όμως και λόγια σκληρά
λόγια κομμάτια, λόγια μαχαίρια
που σου τρυπούν τα σωθικά,
που βρίσκουν γρήγορα τον στόχο τους,
εκεί μέσα στα βάθη της ψυχής
μιας ψυχής αμόλυντης
Κάποτε...

Άρνηση-έντιμη παρέκκλιση
Παναγιώτης Μηλιώτης

Τα σχέδια που έχετε γι' αυτόν εδώ τον κόσμο
εγώ δε πρόκειται ποτέ να συμφωνήσω.
'Όχι από κάποια λόξα ή από κάποια ιδεοληψία,
αλλά απ' τα κυκλοθυμικά φερσίματα των τιμών.
'Όπως και στην εκμετάλλευση την τερατωδία
γιατί θα πρέπει την ύπαρξη μου ν' αφήσω
και μια κατοικίδια ελευθερία να την αλυσοδένει;
Το χειμώνα τούτο αν με δουλίτσα το βγάλαμε
Πάμε καλά κι ας οι άλλοι

Κορδόνια

Ελίνα Αφεντάκη

Κι όμως ήξερε να δένει τα κορδόνια του.
Πριν μισή ώρα τα ξανάδεσε.
'Όταν ήρθε ο γιος του
Και περπάτησαν μαζί μέχρι το πάρκο.
'Όπως να ήταν χθες βέβαια, μα, αυτό δεν στέκει.
Χθες δεν είχε επισκεπτήριο και
χθες ήταν Τετάρτη
σίγουρα Τετάρτη... μάλλον...
Μα, ναι!
Πριν μισή ώρα τα ξανάδεσε
όταν έβγαλε το σκύλο του βόλτα
'Όχι μόνο μία, αλλά δύο φορές τα έδεσε
γιατί κάποιος στο δρόμο του είπε
Προσέξτε κύριε, τα κορδόνια σας είναι λυμένα
Ναι, έτσι έγινε!
Η κοπέλα αλλάζει τα σεντόνια στους θαλάμους
'Όταν πλησιάζει,
εκείνος καμώνεται πως κοιμάται
για να μην την ξαναρωτήσει αν έχει γιο ή σκύλο

Βαρδάρι

Θοδωρής Σαρηγκιόλης

Σαν κύκλος ή στεφάνι η πλατεία.
Σε βάφτισαν πολλές φορές
μα κράτησες τ' όνομά σου –
Αυτό που σου 'δωσαν οι άνθρωποί σου,
Που σ' αγγίζουν και σ' επιθυμούν
Κι όχι αυτοί που σ' αποστρέφονται,
Γυρνούν το βλέμμα και μορφάζουν.
Από σένα ξεκινούν και χύνονται
ποτάμια – δρόμοι
Μοναστηρίου, Εγνατία,
Λαγκαδά, Δωδεκανήσου,
Αφετηρίες επιστροφής
σε τόπους οικειούς της ενδοχώρας.
Αλέκα, Ίλιον, Λαϊκόν, Πάνθεον
τα σινεμά-στέγες
Των φαντασιώσεων και των ονείρων
μαζί με τα σπίτια:
της Αφροδίτης, της Ταντάλου, της Προμηθέως.
Σώματα βασανισμένα,
ποτισμένα αλκοόλ, αράζουνε
Στα πατσατζιδικά,
στα μπουγατσατζιδικά και τα σαλέπια.
Κορμιά ορφανεμένα από το χάδι, το φιλί.
Ν' ανοίξουν θέλουν τα σφιγμένα χείλη,
να μεταγγίσουν, σαν αίμα ζεστό,
την πίκρα, το φαρμάκι.
Ν' ανοίξει η νύχτα σαν πρωινό λουλούδι,
Να φέξουν τα σκοτάδια των ματιών:
Τελείες κι αποσιωπητικά στ' απωθημένα λόγια.
Δίνες ανθρώπων, νερά κοχλάζοντα, η πλατεία
Καρδιά της αυθεντικής πόλης.
Βαρδάρι, σαν μαγνήτης μαζεύεις τα ρινίσματα
Από τον τόρνο της ιστορίας.

Το μύρο

Στέλλα Δούμου

Μες στο μυαλό της γλώσσας μου
Σε παράλληλα σύμπαντα κερασιές εποχίζονται
Και το ματάκι του αστρίτη φεγγαράκι λαμπρό
Προκομμένη μου σκέψη
Στάζεις το μύρο των καταβολών.
Πάντα ένα σπέρμα ένα κλαδί
φεγγίζει υπό γωνία
Να 'χεις να πιάνεσαι χλιμιντρίζοντας, εκεί
Στα δεσποτάτα των αναμμένων ρημάτων.
Υπάρχει καλύτερος καιρός
Για το μέγα έλεος του άφατου
Που παραλλάσσει το θάνατο;

Αέναο κύμα

Δημήτρης Π. Κρανιώτης

Πνιγμένο
Το εγώ, το εσύ
Ναυάγιο στη βροχή
Σε ψάχνω
Δε ζω
Να εφεύρω
'Ένα καράβι
'Η ένα ποίημα
Να σωθώ
(Αέναο κύμα
Η λέξη με απειλεί)

Θεαγένειο

Δημήτρης Φαρμάκης

-Ζω μες στη σιωπή.
Σου στέλνω λευκά γοργά περιστέρια,
να έρθουνε για να σε βρούνε.
-Ξεκινώ μητέρα.
Στο προαύλιο οι χαφιέδες με σταματούνε.
-Της ίασης είναι εδώ, τους λέω.
Το γνωρίζω καλά.
Δύο λευκά γοργά περιστέρια με οδήγησαν εδώ.
Της ίασης είναι εδώ αληταράδες, τους ξαναλέω.
Ωχ, όχι πάλι. Τί έκανα πάλι;
Ζητώ συγγνώμη για τον τρόπο μου.
Ξέρω... πάλι παρεκτρέπηκα,
πάλι ήμουν πολύ επιεικής.

Μισός...

Δημήτρης Καρπέτης

Τα στεγνά μου χείλη
καταδυναστεύουν τα σφάλματα.
Οι έρωτες χάθηκαν
στα ψηλά χορτάρια του θανάτου,
εκρηκτική η κραυγή τους.
Ανταλλάσσουμε ματιές,
εισπνέω την ηχώ τους.
Τα μάτια ξεσκίζουν το πέπλο του χρόνου,
θωπεύουν τα ανέγγιχτα,
η ζωή ανθίζει
στα κρυφά κοιλάματα της σάρκας.
Καταγράφονται οι δονήσεις της καρδιάς,
αναλαμπή ελπίδας
μέσα στην καταχνιά των καιρών.
Κάθε βράδυ γνωριζόμαστε,
βγαίνουμε από τις παρενθέσεις,
ντυνόμαστε με τα στολίδια του πόθου,
χορεύουμε προς την έξοδο κινδύνου.
'Ένα ρομαντισμός εφηβικός εξαγίζει τα λάθη.
Υπήρξα μισός, βουλιάζοντας
στη διαρκή απουσία σου.

των μελών του Φιλολογικού Ομίλου

Στο εργαστήριο

Λίνα Βαταντζή

Με την πάνινη ολόσωμη ποδιά
και το άσπρο σκουφάκι κατακέφαλα δουλεύω
στο εργαστήριο ζαχαροπλαστικής «Αλεξίου».
Τόση ώρα παρατηρώ τον μάστορα
να παιδεύει την καραμέλα με δεξιοτεχνία·
ρίχνει την καυτή ζάχαρη στο τραπέζι,
απλώνει το χρώμα με τον πλάστη,
δοκιμάζει τη θερμότητα με την παλάμη·
μου ζητά να βοηθήσω.
Κόβουμε τα μικρά καραμελάκια προσεκτικά
«Το καταφέραμε το μεροκάματο σήμερα»,
ψιθυρίζω.

*ποίηση δομημένου ρεαλισμού,
α' επιπέδου τεχνοτροπίας

Ο Σφαγέας

Αντωνία Καππέ

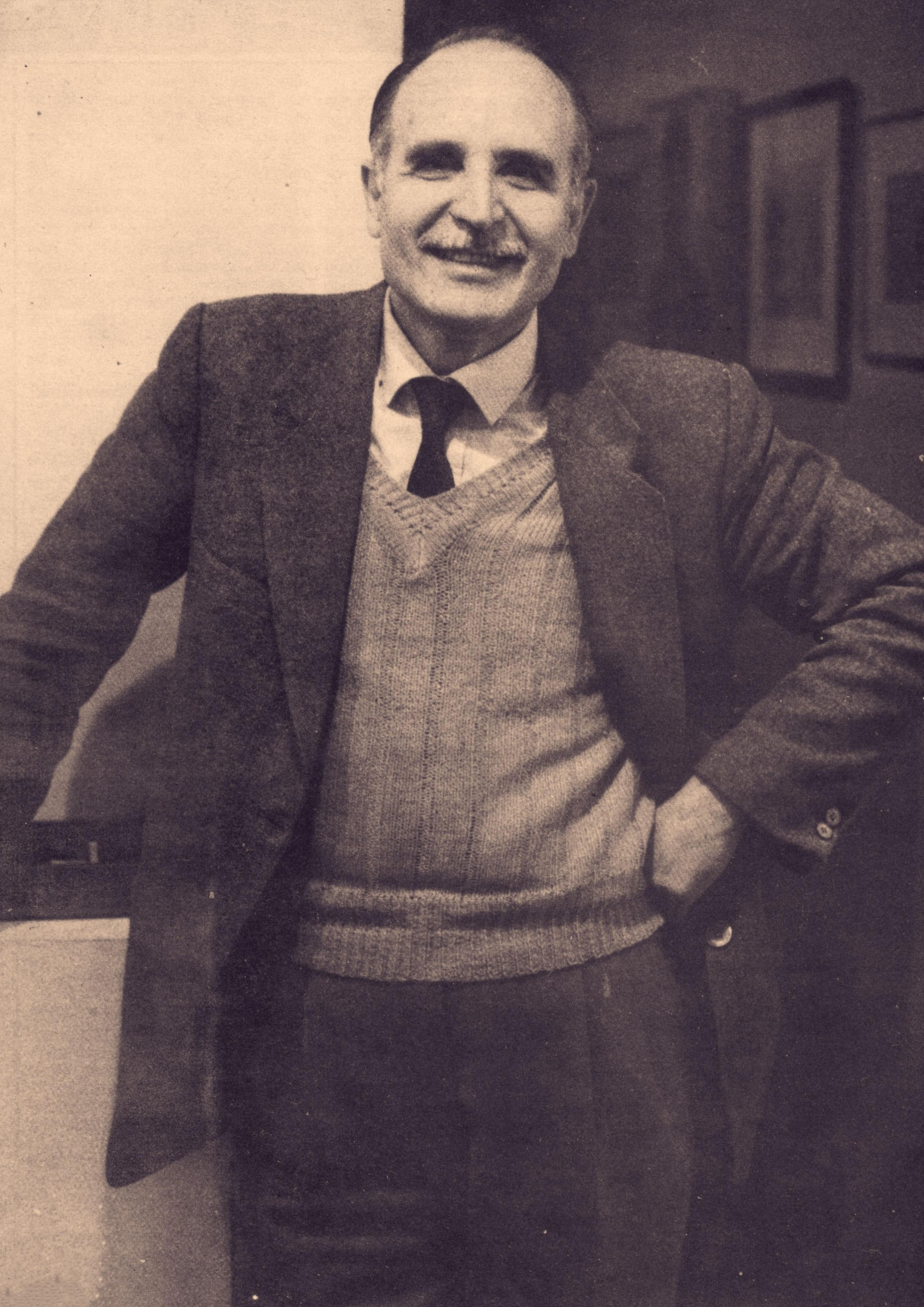
Μέσα Μαρτίου του 1909,
οι ακτίνες του ήλιου πέφτουν κάθετα
απ' τον ουρανό του Πειραιά.
Κρατώντας το μαχαίρι στο δεξί χέρι,
πιάνω στην αντικρουστή παλάμη
το κεφάλι του αμνού
πιέζοντας σφιχτά τα πλευρά του
ανάμεσα στα πόδια μου.
Καθώς φέρνω τη λεπίδα σίρριζα στο λαιμό του,
εστιάζω στη λίμνη αίματος
κάτω από τη μεσιανή πέτρινη καμάρα,
που όσο προχωράει η ώρα,
πήζει ολόγυρα παντού με δυσωδία.

*ποίηση δομημένου ρεαλισμού,
α' επιπέδου τεχνοτροπίας

Οι αμαξάδες

Γεωργία Δεμπερδεμίδου

Εβδομή πρωινή 1920. Το κρύο τσουχτερό
Φορώ χοντρά ρούχα και τσόχινο καπέλο.
στο ξύλινο μαδέρι πάνω στο κάρο,
τραβώ τα σκοινιά με τις παλάμες
μεταξύ δείκτη και αντίχειρα.
Η μια πίσω από την άλλη,
κατηφορίζουμε προς την πλάκα.
Σε δευτερόλεπτα η άμαξα ακινητοποιείται·
το άλογο χτυπάει τις οπές των ποδιών
στο πλακόστρωτο· φωνάζω: «Ξεκίνα Ντορή!»·
ταυτόχρονα, πίσω μου, μια φωνή:
«Τα τσουβάλια άνοιξαν!»

κριτικές αναφορές λογοτεχνίας

Ζωή,
είναι το άθροισμα
των επιλογών μας

Αλμπέρ Καμύ

Εννέα μήνες στη φορμόλη

Το θεατρικό έργο του Δημήτρη Σούκουλη με τίτλο «Εννέα μήνες στη φορμόλη», διαρθρωμένο σε τρεις πράξεις, αποτελεί την επιτομή ψυχογραφίας τής ατομικής παθολογίας. Συνοπτικά, η ιστορία διαδραματίζεται σε θέρετρο επαρχιακής πόλης. Επίκεντρο αυτής ο έρωτας ανάμεσα σε δύο άνδρες, έρωτας ο οποίος στην αφετηρία του μοιάζει συλλογικός, αλλά στην πορεία, μέσα από τη μονοδιάστατη και, σχεδόν, απαθή στάση τού έτερου συμβαλλόμενου μέρους, καταλήγει στην ατομική του διάσταση, ως έκφραση ενός ψυχισμού βαθιά συνδεδεμένου με την άρνηση της συναισθηματικής ωρίμανσης. Η απόφαση για την αναχώρηση από το θέρετρο, προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις και αποκαλύψεις, μέσα από την παρέμβαση δύο νέων προσώπων, αυτών της οικονόμου και της υπηρέτριας. Ο συγγραφέας, αναπτύσσει με μαεστρία την κατηγοριοποίηση του «εγώ», σε μία μεταβαλλόμενη συνθήκη από τον εξωτερικό περιβάλλοντα κόσμο σε αυτόν τής εσωτερικής απομάγευσης, ξεκλειδώνοντας τα αξιακά πρότυπα της συλλογικής συνείδησης, όπως καταρρίπτονται από την ερωτική επιθυμία και τη ματαίωση αυτής. Η επιθυμία δημιουργείται σε ένα κάτοπτρο ειδώλου και, με τη σειρά της, δημιουργεί σειρά κατατεμαχισμένων εικόνων εαυτού, με τελικό στόχο την ικανοποίηση της βούλησης για ζωή. Ωστόσο, ο συγγραφέας, με χειρουργική ακρίβεια εξετάζει τον αθέατο κόσμο τού ασυνειδήτου, έναν κόσμο νοτισμένο αδιέξοδα και αρνήσεις, προέκταση της κοινωνικής πραγματικότητας και του κυρίαρχου ιδεολογικού αφηγήματος αυτής.

Ο έρωτας καθίσταται ακριβής ομοίωση ανδρικής υπόθεσης. Ο πρωταγωνιστής, τη φωνή τού οποίου διαβάζουμε διαρκώς στο έργο, θα ήταν δόκιμο να προσεγγιστεί με όρους πολλαπλότητας και όχι μονομέρειας. Δηλαδή, η φωνή αυτού, ακόμη και των δύο γυναικών που εισέρχονται στη σκηνή, καθίσταται φωνή προεκτάσεων ενός κοινωνικού περιγυρού που ετεροπροσδιορίζει την ταυτότητά του. Οι γυ-

ναίκες εκπροσωπούν την οριοθέτηση του χώρου και του χρόνου. Λειτουργούν ως ανδρείκελα της ανώριμης αισθητικής παρουσίας τού ανδρός στη διαπάλη συναισθηματικών απολήξεων. Ποιά αλήθεια εκπροσωπεί ο πρωταγωνιστής και ποιά βιωματική εμπειρία μάς μεταφέρει; Αυτό είναι το ερώτημα που τίθεται ήδη από την πρώτη σκηνή τής πρώτης πράξης. Ένα τετραμελές σκηνικό με μονόπλευρη αφήγηση, αυτή τού ανδρός, είναι η εξιστόρηση της εσωτερικής αλήθειας τού προσώπου, αλήθειας η οποία καταστρατηγείται υπό το βάρος ενός συστήματος αξιακών προτύπων και αρχών συλλογικής ευθύνης. Το άτομο, ως δρων υποκείμενο, υφίσταται την υπονόμηση της καθεστηκυίας τάξης συμβόλων, έως ότου αποκαλυφθεί η φαντασιακή θέσμιση της νοητικής του διεργασίας, σε ένα πλέγμα συναισθηματικών αδιεξόδων. Δεν επέρχεται ποτέ η συμφιλίωση, πόσο μάλλον ο συμβιβασμός, με τον εαυτό. Αντίθετα, βρίσκεται σε μόνιμη σύγκρουση, αντιδιαστέλλοντας την πνευματική κορύφωση της ερωτικής διέγερσης. Δεν είναι ο έρωτας, εν τέλει, που ορίζει το περιεχόμενο της ταυτότητας τού ήρωα· είναι η προσμονή τής αποδοχής από το εκάστοτε τρίτο πρόσωπο, η αναμονή τής θετικής απόκρισης σε ένα αίτημα μετέωρης έκθεσης στα μάτια τού εκάστοτε «άλλου».

Ο τελευταίος προσδιορίζεται μέσα από τη γονιμοποιό ιδιότητα του «ξένου», του ανθρώπου που δε βιώνει τις καταστάσεις τις οποίες βιώνει ο πρωταγωνιστής με τον ίδιο τρόπο. «Και για σένα πάλι κι εγώ είμαι ένας ξένος/Λίγο με είδες/ Λίγο με γνώρισες/Δε μας δόθηκαν πολλές ευκαιρίες συνεύρεσης» (σελ. 14) και αυτομάτως ο συγγραφέας οριοθετεί το πλαίσιο στο οποίο αξιοποιείται η σχέση δύο προσώπων, αυτό της απόστασης. Η απόσταση δεν αφορά χωρικά ή χρονικά αιτήματα, αλλά τις αισθηματικές απολήξεις των επιλογών (και των επιθυμιών). Ο πόθος τού έτερου μέρους, μεγεθύνεται σε πόθο για βίωμα τής ζωής, την ίδια στιγμή κατά την οποία υποσκάπτεται η αυτοεκτίμηση τού πρώτου. Είναι βίωμα σκληρό στην όψη και αιχμηρό στις καταλήξεις τού απαγορευμένου, θα έλεγε κανείς. Ακριβώς, ωστόσο, γι' αυτό μοιάζει ολοένα περισσότερο με την αλήθεια τής αυτονομίας τού ήρωα. Ο τελευταίος, επιθυμεί το σώμα και τον έλεγχο επί αυτού, σκορπώντας τις συναισθηματικές εκφάνσεις τού έρωτα στο περιθώριο των αντοχών. Η έννοια και η αίσθηση τού «ανήκειν» είναι εξαιρετικά ισχυρή και ο συγγραφέας μεταδίδει με τρόπο άμεσο και δεικτικό αυτήν ακριβώς την επιθυμία τού υποκειμένου. Η συμμετοχή στη σκέψη, τα συναισθήματα και τις προσδοκίες τού εκάστοτε τρίτου προσώπου, καθίστανται Αχιλλεύς πτέρνα για τις βιωμένες εμπειρίες τού παρόντος χρόνου. Η διαστολή αυτού (βλ. χρόνος σε σχέση με το χώρο διεξαγωγής των επιλογών) μεταπλάθει την ψευδαίσθηση της φαντασίωσης, σε έναν κόσμο λεπτομερειών αποδοχής.

Το αρχέτυπο της κοινωνικής πυραμίδας ο ήρωάς μας το αναπαράγει δίχως διαφοροποιήσεις, μόνο που στην περίπτωσή του η

ανάδειξη του υλικού, απ' το οποίο συντελείται η προσωποποίηση της θέσης του εντός τού κοινωνικού συνόλου, μετασχηματίζεται σε αγώνα επιβίωσης μίας σχέσης εξαντλημένης. Η φαντασιακή θέσμιση της πνευματικής αλήθειας των πραγμάτων, αντιδιαστέλλεται από την παρέμβαση των δύο γυναικών (οικονόμου και υπηρέτριας αντίστοιχα) που λειτουργούν ως γέφυρα ανάμεσα στον παρόντα χρόνο τέλεσης ενός γεγονότος και της απροθυμίας τού ήρωα όπως αυτό συνεχιστεί στο εγγύς μέλλον. «Εσύ πάντα επέστρεφες, ακόμα κι όταν κάποιες στιγμές πριν σε είχε πληγώσει με την αδιαφορία, με τα παιδιάστικα τεχνάσματά του» (σελ. 48). Σε αυτό το σημείο διακρίνεται, πλέον, ολοκληρωτικά η προμετωπίδα τής αντίστιξης. Ο έρωτας πλάθει εαυτόν στο ίδιο μήκος κύματος με τις υποσυνείδητες αμφιταλαντεύσεις τής παιδικής αθωότητας. Αυτό το πεδίο έχει απωλέσει πλήρως ο ήρωας και σε αυτό το πεδίο επανέρχεται με σκοπό να ματαιώσει τη διαδικασία αποπλισμού των συναισθημάτων του, που βρίσκεται σε εξέλιξη. Να αγαπήσει τον εαυτό του δεν εκπαιδεύτηκε ποτέ ο ίδιος και τώρα, πασχίζει να γεφυρώσει τα υποκατάστατα που είχε αξιοποιήσει ως εμβόλιμα αλήθειας, στην απόπειρα χάραξης των ορίων της προσωπικότητάς του.

Η ήττα την οποία αντικρίζει κατάματα ο ήρωας, μετατρέπεται σε απόφαση αλλαγής και αναζήτησης νέων κατευθύνσεων στην ατομικότητα. Η συμφιλίωση με τον εαυτό καθίσταται δύσκολη επιλογή, αλλά αγγίζει τα όρια της πραγματικότητας, όταν υποσκάψει τα θεμέλια ενός κόσμου βασισμένου στην ψευδαίσθηση της επιφανειακής ανταπόκρισης. Το εγώ για να μετασχηματισθεί σε εμείς, υποχρεούται να ερωτοτροπήσει με τον εαυτό του, να συγκρουστεί, να διαφωνήσει, να αποχωριστεί μαζί του, έως ότου υποβάλλει την ταυτότητά του σε ολικό έλεγχο αξιώσεων. Το θεατρικό έργο τού Δημήτρη Σούκουλη υπογράφει με τρόπο αιχμηρό αυτήν ακριβώς τη διαδικασία. Η αλήθεια τής ζωής, η πράξη τής αναγνώρισης και τής αποδοχής, περνά πρώτα μέσα από την ενασχόληση με τον εαυτό, προτού καταλήξουμε να αναγνωρίσουμε στο πρόσωπό μας ελαττώματα και προτερήματα τρίτων μερών.

Αντώνης Ε. Χαριστός

Βζιν το βουκέντρι, βζιν το παράπονο η ποίηση της Αντωνίας Μποτονάκη

Η Αντωνία Μποτονάκη μάς κέρδισε αμέσως, γιατί γράφει από τη σωστή στάση: τη στάση τού νεκρού. «Κρυμμένος μες στο θάνατό μου τραγουδώ», παραθέτοντας ως μότο τής συλλογής το στίχο τού Μίλτου Σαχτούρη, δηλώνει πως γνωρίζει τη θέση από την οποία πρέπει να μας ομιλεί ο ποιητής, από

τη «θέση του πνιγμένου», που μας άφησε βαριά παρακαταθήκη ο Καρυωτάκης. Από τη σωστή θέση, λοιπόν, η Μποτονάκη μάς μιλάει για την κομμένη της γλώσσα, που κάθε άλλο κομμένη δεν είναι: «Αν βασικό εργαλείο στην ιστορία τής νεότερης ποίησης, μέχρι πρότινος τουλάχιστον, υπήρξε σταθερά ο λόγιος γραπτός λόγος, η ποιητική ιδιόλεκτος της Μποτονάκη έχει κεντρωθεί με την αβίαστη προφορική ομιλία. Αλλά δεν είναι μόνο διότι τα ιδιώματα, απαλλαγμένα από τους ρυθμιστικούς κανόνες τής κοινής γλώσσας, αναδεικνύουν την εξομολόγηση, τη μνήμη και το προσωπικό βίωμα ενός ξεχασμένου παρελθόντος. Ούτε μόνο επειδή η προφορική ομιλία προβάλλει τη μαρτυρία τού απλού ανθρώπου, που μιλά με αυθεντικότητα για την προσωπική του εμπειρία». Επισήμανε σωστά η Άννα Αφεντουλίδου. Η επιστροφή στον προφορικό λόγο είναι αίτημα που έχω θέσει για κουβέντα τουλάχιστον από το 2016. Ας διαβάσουμε λοιπόν ένα ποίημα:

ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΟ

Δε μου επιτρέπεται να πίνω
Έχω ευάλωτο συκώτι
Ούτε και να καπνίζω
Οι πνεύμονες μου είναι κι αυτοί ευάλωτοι
Δε μου επιτρέπεται η χρήση ψυχοτρόπων
Αναζωπυρώνουν την επιθυμία αυτοχειρίας
Ούτε να σκαρφαλώνω στην πλαγιά
Να κολυμπώ στην κρύα βραχώδη θάλασσα
Μου επιτρέπεται το τζιν και η μπύρα
χωρίς αλκοόλ
Να ατμίζω γλυκερίνη
Να καταπίνω ζάναξ
Να περπατώ στον κυλιόμενο διάδρομο
με ελαφρά μόνο κλίση
Να κολυμπώ στην ουροδόχο μέσα κύστη
της Δευτέρας
της Τρίτης
της Τετάρτης
της Πέμπτης
της Παρασκευής
του Σαββάτου
Τις Κυριακές
σηκώνω τα νεκρά παιδιά μου
ούτε ένα, ούτε δύο –έξι παιδιά–
κοτζάμ δυο μέτρα
Τα πλένω, τα χτενίζω
Τους βάζω τα καλά τους
Τραπέζι στρώνω
Καταμεσής μια πέτρα παγωμένη
Κι ολόγυρα
Κριθάρι, κουκιά, λούπινα
Κανείς να μην αναστηθεί
Τους παραγγέλνω

«Τίποτα δεν παλιώνει πιο γρήγορα από το νέο», έλεγε ο Μπόρχες. Για μια ολόκληρη ζωή το θεωρούσα ένα απλό ευφυολόγημα, άργησα πολύ να καταλάβω την οδυνηρή του σημασία, γιατί είναι κυριολεκτικός λόγος. Πλέον, τον αντιλαμβάνομαι ως τα διόδια που πρέπει να πληρώσουμε για να περάσουμε από την εποχή μας στην επόμενη. Πόσους από τους στίχους μας που γράφουμε στη σημερινή εποχή για τον καθορισμό των φύ-

λων και τη συμπερίληψη θα σωθούν, πόσοι από την προηγούμενη δεκαετία τής «κρίσης» ή τής επόμενης του «πολέμου» ή αν είναι προτιμότερο, όπως έκανε ο Μπόρχες να μιλάμε για σπαθιά, καθρέφτες, βιβλία και λαβυρίθους.

«μια βασική παράμετρος της συλλογής, το φύλο και η έμφυλη οπτική, ο ρόλος τής οικογένειας και τού τόπου με τους κανόνες του, που θα επανέρχεται και σε επόμενα ποιήματα, αλλά κυρίως στους ψαλμούς», επισημαίνει η Βαρβάρα Ρούσσου. Σωστά θα λέγαμε, αν η ποίηση ήταν έκθεση ιδεών· δεν είναι. Η ποίηση είναι σκυλιά, βουνά και μαύρο χιόνι, για να θυμηθούμε τον πρόσφατα κεκοιμημένο Μιχάλη Γκανά. Ας είναι αυτό το τίμημα των διοδίων για την Μποτονάκη, και να περάσει απέναντι χάρη στη γλώσσα:

ΑΤΡΟΠΟΣ

Τέτοιο μπουρίνι μανιασμένο που
σηκώθηκε,
μεσονυχτίς,
που έδωσε μια κι άνοιξε διάπλατη
την πόρτα στο σκοτίδι.
Σκιάχτηκε το σκυλί
κι όρμησε μες στη νύχτα
(κι ούτε που ξαναφάνηκε).
– Μου 'πεσε κι άνοιξε κι αυτό,
μονολογούσε η λεχώνα οργισμένη,
στα θηλυκά τα σκέλια του νεογέννητου
θωρώντας
τη ροδαλή πληγή, τη σχάση
κι έδενε κόμπο τ' άντερο, το λώρο.
Θηλιά να πεις, θηλιά
Ύστερα,
χωρίς να περιμένει νύχτες τρεις,
τις άλλες δυο τις μοίρες λέω μονάχη
αυτή και μοίρανε και μοίρασε.
Να 'μαι λοιπόν.
Μια ακόμα θηλυκιά.
Ίδια, όπως οι προβατίνες,
οι αγελάδες και οι σκύλες.
Κι ολόδια, όπως αυτές,
δεν επιτρέπεται να τρώω
τσάμπα το ψωμί μου.
Ξανθιά.
Πάει να πει: τα θέλει ο κώλος μου.
Κακότροπη κι αυθάδης

Ο «Θίασος» του Θόδωρου Αγγελόπουλου λειτούργησε ως βαθιά ψυχολογική ανάγκη να επιστρέψουμε στην Ελλάδα τα χρόνια τής μεταπολίτευσης πέρα από πολιτικά προστάγματα και κομματικά συνθήματα. Μας νότισε η νοσταλγία. Βζιν η Ελλάδα πέρασε στο αίμα μας, μας πότισε και μας έπιασε το παράπονο για τη χώρα μας. Η Μποτονάκη μου δημιούργησε αυτό το δυνατό συναίσθημα για την Ελλάδα. Χωρίς να την ονομάζει, χαράζει ελληνικά ποιήματα με μια ζουμερή ελληνική γλώσσα που δεν έχει ανάγκη από γλωσσάρια. Επαναφέρει λοιπόν, το ζήτημα της «ελληνικότητας» με τρόπο υπόγειο και καθοριστικό, κερδίζοντας το στοίχημα που έθεσε με τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή: ένα παράπονο η Ελλάδα.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Αυτόπτης μάρτυρας των κεραυνών
Μου λείπουν
οι μακρόσυρτες βροντές,
το ξυπόλητο ποδοβολητό
της βροχής,
η μυρωδιά απ' τα φρύγανα της πλαγιάς.

Οι φωνές του γερακιού,
της πέρδικας, του κοτσουφού,
της σκλόπας, του συκοφά, του κοκκινομπέτη,
του τρυποφράχτη, του ζιγαρδελιού.

Η μυρωδιά απ' τα έχνη,
το καθησυχαστικό αναχάραγμα τους,
η αψιά μυρωδιά του κατωγιού,
η γαλανή, η κανέλλα,
το φρογό, η κουτσοκέρα.

Τα μανουσάκια στο γυραλάκι του λιόφυτου,
οι πετροφιλιές
στο Σοχορέλι, οι πρίμουλες του ποταμού,
οι παπαρούνες
στη Δρακόβρυση,
τα βάτσινια στο Σφανταχτόρουακο,
τα πεντάνευρα στην Κρυγιά Βρύση,
ο σταφυλίνικας στον Αϊ-Γιώργη,
οι χατζίκιοι, οι κουτσουνάδες και το μαγιοβότανο.

Σωτήρης Παστάκας

Συμβατική παρουσίαση

Το βιβλίο «Τη γλώσσα της την πέταξαν στη γάτα» τής Αντωνίας Μποτονάκη είναι μια ποιητική συλλογή που εστιάζει στη γλώσσα, την επικοινωνία και την αποξένωση της ανθρώπινης εμπειρίας. Μέσα από έναν συνδυασμό καθημερινών εικόνων, φιλοσοφικών στοχασμών και λεπταίσθητου χιούμορ, η ποιήτρια δημιουργεί έναν κόσμο όπου η γλώσσα άλλοτε λειτουργεί ως εργαλείο σύνδεσης και άλλοτε ως μέσο απομόνωσης.

Θεματική τού βιβλίου

Η συλλογή πραγματεύεται τη δύναμη και τα όρια της γλώσσας, εστιάζοντας στα εξής θέματα:

- Η απώλεια και η αποξένωση: Πώς η αδυναμία να εκφραστεί πλήρως μπορεί να οδηγήσει σε αίσθηση μοναξιάς.
- Το παιχνίδι τής γλώσσας: Η Μποτονάκη παίζει με τη δομή και τη σημασία των λέξεων, δημιουργώντας νοηματικά παιχνίδια, που προκαλούν τον αναγνώστη να σκεφτεί πέρα από τα προφανή.
- Καθημερινότητα και ποίηση: Εικόνες από την καθημερινή ζωή μεταμορφώνονται σε συμβολικές αφηγήσεις για τις ανθρώπινες σχέσεις.

Στυλ γραφής

Η Αντωνία Μποτονάκη χρησιμοποιεί:

- Απλή και κοφτή γλώσσα: Οι στίχοι της είναι συχνά σύντομοι, πυκνοί, και ακριβείς, χωρίς περιττές επεξηγήσεις.
- Σουρεαλιστικές εικόνες: Δημιουργεί ένα αίσθημα ονειρικής ατμόσφαιρας, όπου τα όρια μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας είναι ρευστά.

– Ιδιότυπο χιούμορ: Υπάρχει ένας υπόγειος σαρκασμός, που ισορροπεί ανάμεσα στο κωμικό και το μελαγχολικό.

Σημασία τού τίτλου

Ο τίτλος «Τη γλώσσα της την πέταξαν στη γάτα» παραπέμπει στην απώλεια της φωνής, είτε κυριολεκτικά, είτε μεταφορικά. Η φράση αφήνει υπαινιγμούς για το πώς η επικοινωνία μπορεί να παρερμηνευθεί, να υποτιμηθεί ή να «χαθεί», αφήνοντας τους ανθρώπους σε σιωπή.

Γιατί να το διαβάσετε

Η συλλογή αυτή απευθύνεται σε όσους αγαπούν την ποίηση που συνδυάζει βάθος και φρεσκάδα. Η Μποτονάκη προσφέρει έναν καθρέφτη τής σύγχρονης ζωής, όπου οι λέξεις παλεύουν να αποτυπώσουν την ανθρώπινη κατάσταση. Ένα έργο που καλεί τον αναγνώστη να σκεφτεί τη σχέση του με τη γλώσσα και την ίδια του την ύπαρξη.

Ο υπαρξιακός χαρακτήρας στην ποίηση του Πασχάλη Κατσίκια

Η τελευταία ποιητική συλλογή τού Πασχάλη Κατσίκια με τίτλο «νήσος Κίρκη» (εκδόσεις Δρόμων, Αθήνα, 2024) αποτελεί την αυτονομημένη απόπειρα του δημιουργού όπως αναμετρηθεί με το εγώ και το υπερέγώ τής υπαρξιακής του υπόστασης, μιας υπόστασης με όρους ετεροπροσδιορισμού τόσο με τη μνήμη-χρόνος, όσο και με τη βιωματική εμπειρία που αποτελεί γέφυρα από το παρελθόν στο παρόν και στο εκκολαπτόμενο μέλλον. Ουσιαστικά, ο Π. Κατσίκιας ανατέμνει τη μνήμη σε ανακατεύθυνση την πατρική φιγούρα και την ατομικότητα του ιδίου ως προέκταση της προσωπικής αναφοράς. Εγκολπώνεται την ταύτιση του χρόνου για να ενσωματώσει στην προσπάθεια διαχείρισης αυτού την προσωπική του μαρτυρία, προκειμένου η τελευταία να αποτελέσει γνώμονα νέας αναδίπλωσης σε σύγκριση με το παρελθόν, αλλά και προώθησης στο μέλλον που εξελίσσεται ενώπιόν του. Τί είναι εκείνο το οποίο πρώτα και κύρια επιτρέπει στο δημιουργό να εμβαθύνει στο χρόνο και το χώρο τής ανάμνησης; Είναι η αναγνώριση στο πρόσωπό του όλων εκείνων των στιγμών που μαρτυρούν την παρουσία του ως κεντρομόλος δύναμη των ενεργειών μέσω των οποίων οι κοινωνικοί ρόλοι αυτοεπιβεβαιώνονται και αναπαράγονται. Στον ίδιο αυτό ρόλο βρίσκεται τώρα, από θέση ισχύος, αλλά και υπονομευμένος από τον παρόντα χρόνο ο ποιητής· σε έναν χρόνο ωριμότητας μέσω τού οποίου καταγράφει τις επιθυμίες που δεν υλοποιήθηκαν, τις υποσχέσεις που αθετήθηκαν, τις επιλογές που δεν τελεσφόρησαν. Οι επιθυμίες που στην πράξη αρνήθηκαν την ικανοποίησή τους υ-

πήρξαν η ματαίωση ενός εγώ σε διάσταση, τη στιγμή κατά την οποία η διάπλαση των προσδοκιών διαρκώς πολλαπλασιαζόταν, για να φτάσει ο δημιουργός στο σήμερα και σαν σε θεατρική σκηνή πρωταγωνιστής να αναπλάθει στη μνήμη την ίδια ακριβώς στιγμή, πλέον ως ο τελικός προορισμός στην κορύφωση της ίδιας αυτής πράξης. Η τελευταία μαγνητίζεται από το πρόσωπο του πατέρα, πρόσωπο βυθισμένο στις ρυτίδες τής εργασιακής αποξένωσης, μιας σχέσης που μεταβλήθηκε σε κανόνα αλλοτριωμένης επικοινωνίας, η οποία ποτέ της δεν ύψωσε το αναστημά της στην προσωπική –συναισθηματική– επαφή τού πατέρα με τον ίδιο τον δημιουργό, για να καταλήξει ο ίδιος να ομολογήσει πως: «Όταν μεγάλος σου χάρισα ένα κομπολόι (...) έβαλες στον τοίχο ένα καρφί/ Εκεί το κρέμασες μαζί με την ανύπαρκτη ανάμνηση της παιδικής μου ηλικίας» (σελ. 10, Το κομπολόι).

Από το σημείο αυτό αρχίζει η σταδιακή μετάπλαση του προσώπου σε αυτονομημένη διεργασία συγκινήσεων και συναισθηματικών εκφορών, καθότι μεταφέρει το συναισθηματικό παράγοντα της αποδέσμευσης και της απόστασης που επιβλήθηκε στη μεταξύ τους σχέση (σχέση μεταξύ πατέρα και γιού) ως ορισμένου επιπέδου κανονικότητα, τέτοια που δεν επιδέχεται ερμηνείας, παρά μόνο αποδοχής. Ένας πατέρας ο οποίος αναζητούσε διαρκώς την αποδοχή στο δημόσιο χώρο, ανάμεσα σε τρίτα πρόσωπα, εγκλωβισμένος στα κενά διαστήματα της συλλογικής ζωής, δίχως, ωστόσο, την απαραίτητη συνείδηση προκειμένου να υπερβεί την υπαρξιακή άρνηση προς τον εαυτό του και να την αντιμετωπίσει, μεταστρέφοντας την εσωστρέφεια της απομόνωσης σε ώρες «γνωριμίας» με το γιό και τις ανάγκες του. Αντίστοιχα, πολύ γρήγορα οι επιθυμίες και οι ανάγκες τού νεαρού αγοριού αναζήτησαν την αναγνώριση και την αποδοχή στην υλική υπόσταση τρίτων παραγόντων, άψυχων στην ουσία τους, μα τόσο αντιπροσωπευτικών στην αξίωσή του για συμπλήρωμα στα δικά του κενά διαστήματα, όχι του δημόσιου, μα του ιδιωτικού χώρου. Στο σημείο αυτό ο δημιουργός χώρος ετεροπροσδιορισμού τού πατέρα, σε αντιπαράθεση με τον ιδιωτικό χώρο αυτοπροσδιορισμού τού γιού συσχετίζει τη χρονική απόσταση που προηγήθηκε στη νιότη τού πρώτου, όταν ο ίδιος επέστρεψε μετανάστης από τη Γερμανία για να περιοριστεί εν τέλει στην ατμόσφαιρα ολοκληρωτικής παραίτησης. Εξέλιξη η οποία συνορεύει με την υπονόμηση έως και την κατάργηση του υπερέγώ τού δημιουργού, προκειμένου να διαμορφώσει τους όρους υπέρβασης της πρότερης κατάστασης, την οποία εισέπραξε εξ αρχής ως κατάσταση μόνιμης αποφυγής και αποστροφής έναντι των ευθυνών που η παρουσία του δημιουργούσε. Αυτού του είδους η αποφυγή και η αποστροφή των ευθυνών έναντι των επιθυμιών (και των προσώπων ειδικότερα) μεθερμηνεύεται ως πρόβα για το φυσικό τέλος, ως θεματική σκηνή

μιας απεγνωσμένης προσπάθειας των ηθοποιών για την τέλεση της πράξης, που τους ξαφνιάζει όταν συμβαίνει, μα που τόσο προσμετρούσαν στο καθημερινό ψωμί, στις επαναλαμβανόμενες συζητήσεις, που τόσο μονολογούσαν στο τέλος τής ημέρας. Ο θάνατος ως φυσική απώλεια για το δημιουργό είναι η αρχή για τη γεφύρωση της απόστασης ανάμεσα στη ζωή κενής περιεχομένου και αναμνήσεων, στη νέου τύπου ζωή, σε αυτήν της ευθύνης, στην οποία πλέον ο ίδιος βρίσκεται πρωταγωνιστής και κηδεμόνας των επιθυμιών που άλλοτε άλλοι εξουσίαζαν με τρόπο απορριπτικό. Και σαν ταυτίζει τη ζωή με τη μνήμη, αυτοματοποιεί την αξίωση για αναπαραγωγή των εικόνων και των βιωμάτων, για να τους προσδώσει τώρα πια νέα μορφή, νέα κατεύθυνση, νέο αποτέλεσμα: «Τώρα, με νύχια άκοπα θάβω τους ίδιους σπόρους/Τα καλοκαίρια πιότερο η γεύση σας μου λείπει» (σελ. 17, Στον μπαχτσέ).

Ο Π. Κατσίκιας μεταχειρίζεται τη μνήμη ως συστατικό στοιχείο τής υπαρξιακής του ανατομίας, καθώς γνωρίζει την αξία της στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Εικόνες, μυρωδιές, χρώματα, θύμησες, όλα ανακυκλώνονται για να χρησιμοποιηθούν, να αξιοποιηθούν και πάλι από την αρχή, με νέους όρους, σε άλλη διάσταση, μα πάντα ίδια στην αποστολή τους. Όσο κι αν η εικόνα τής πρότερης οικογενειακής θαλπωρής ματώνει και εκπνέει, τόσο η επιστροφή στον αναστοχασμό της μεταφέρει στον αναγνώστη την ανάγκη για βίωση εκ νέου, και πάλι από την αρχή με τους ίδιους όρους, αλλά πλέον σε απόσταση στο επίπεδο της αφήγησης. Δηλαδή, ο δημιουργός επιχειρεί να αναπαραστήσει όλα όσα ένωσε, βίωσε, αντίκρισε και γέυτηκε, ακόμα κι αν τον πληγώνουν ολοένα περισσότερο στην ανανέωσή τους, να τα αντικρίσει με τρόπο όχι επιφανειακό, μα βαθιά ψυχαναλυτικό, παίρνοντας απόσταση από το ρόλο που τότε υπηρετούσε, για να προσαρμοστεί μέσω τής επεξηγηματικής διαδικασίας στη συμπλήρωση των ατελειών τού πίνακα. Με αυτόν τον τρόπο ο Π. Κατσίκιας αναπλάθει το παρελθόν του, με τρόπο που θυμίζει τους καλλιτέχνες τής ζωγραφικής προτού ολοκληρώσουν το δημιούργημά τους, καταγράφοντας τις πτυχές των λεπτομερειών τέτοιες ώστε η ολότητα να καθρεφτίζεται στα «κενά» διαστήματα της επιφάνειας των εικόνων και των χρωμάτων. Σε αυτό το σημείο εισάγει ο ποιητής τη μεταβολή που σηματοδοτεί το τέλος τής εποχής των αναμνήσεων, προκειμένου να μιλήσει για τη δική του ζωή, την υπαρξιακή κατάσταση που βιώνει στο τώρα τής νέας εποχής. Και φυσικά η ζωή αυτή δε δύναται να καθρεφτιστεί στις αντιθέσεις τού παρελθόντος· αναζητά νέες οδούς διαφυγής, όχι και άρνησης όμως, προκειμένου να μεταδώσει την ανάγκη για υπέρβαση του τετελεσμένου γεγονότος τού θανάτου τού χρόνου που μεσολάβησε ως την ωριμότητα των αισθητικών και συναισθηματικών αναλογιών. Ο έρωτας μεταβαίνει από το πεδίο τής αναγνώρισης σε

αυτό τής μονοπώλησης, για να καταλήξει και αυτός στη νέα άρνηση, σχεδόν διαλεκτικά. «Μετά το πρώτο ραντεβού/κάτω από την Καμάρα/με φίλησες στο κρύο μάγουλο (...) Μόνο το βράδυ εκείνο/με ονειρεύτηκα ανάμεσα στα σύννεφα» (σελ. 24. *Φοιτητικές εστίες*).

Η εν λόγω ποιητική συλλογή αποτελεί για τον Πασχάλη Κατσίκια ορόσημο στην πνευματική του διαδρομή. Βασικό συστατικό η εικονοποιία και δη η ρεαλιστική καταγραφή, σαν σε κινηματογραφική κάμερα, των στιγμών εκείνων που μονοπωλούν το ενδιαφέρον τής σκέψης του, όντας ο ίδιος ο δημιουργός ενταγμένος σε ένα ολιστικό σύνολο απωθημένων αρνήσεων. Η απόπειρα μέσω τού ποιητικού λόγου να συνθέσει μία δομημένη έκθεση των πεπραγμένων τού παρελθόντος χρόνου, δίχως να αναιρεί ταυτόχρονα την αξία των στιγμών αυτών καθ'αυτών για τα πρόσωπα που το συναποτελούσαν τον πυρήνα τους, επιτρέπει στον ίδιο τόσο τη διασταλτική ερμηνεία των πράξεων που κορυφώνονται στο πρόσωπο του πατέρα, όσο και στη συσταλτική αναφορά του ίδιου προς τον εαυτό του ως συνέχεια, ως προέκταση, της εσωτερικευμένης διαπάλης για την υπέρβαση της πρότερης κατάστασης, την οποία βίωσε ως κανονικότητα, δίχως, ωστόσο, να αποδεχτεί την ουσιαστική της παρουσία ως μεταβλητή στον τρόπο σκέψης, έκφρασης και δράσης. Η αίσθηση της απώλειας νοηματοδοτεί πλέον την υπαρξιακή του αγωνία και παρουσιάζεται ως μόνιμη ρυθμιστική αρχή στις επιλογές του. «Άδειο μπουκάλι πλαστικό/στο κομοδίνο/πλάι τα χάπια για τον ύπνο» (σελ. 29, *Δεν μ' αγαπάς*), «Απέτυχα τα χείλη να σουφρώσω/ξύλινο το χαμόγελο εμπρός στον καθρέφτη» (σελ. 30, *Μια σέλφι*), και αυτομάτως ο ποιητής αναγνωρίζει στην άρνηση το μεγαλείο τής ζωής μετά τον έρωτα. Διαλεκτική η προσέγγιση με τρόπο συμβολικό, καθώς επιθυμεί όπως μετασχηματίσει τη μετάβαση από τη θέση στην άρνηση και, τέλος, στη νέα θέση μέσα από τη διαπλοκή τής σχέσης εγώ-υπερεγώ-νέο εγώ, επιτρέποντας στον εαυτό του την εναλλαγή από θέση σε θέση δίχως να καταλήγει απαραίτητως σε νέα πρόταση, προτιμώντας να αντιγράφει τα αποτελέσματα του παρελθόντος και να τα ερμηνεύει με νέους όρους, αφήνοντας στο απυρόβλητο τον πυρήνα των αιτιών που προκάλεσαν συγκεκριμένες συμπεριφορές, με τον ίδιο στο επίκεντρο της απόστασης. Με άλλα λόγια, η χρήση εικόνων με αρνητικό προσδιορισμό δεν αποτελεί θέση εκ των προτέρων υιοθετημένη από τον ποιητή, αλλά στόχευση που ως τελικό προσδιορισμό θέτει την αυτο-άρνηση μέσα από την παραδοχή τού παρελθόντος ως αναγκαιότητα στην επεξεργασία των όρων που συνθέτουν τις απαντήσεις σε χρόνο ενεστώτα. Για το λόγο αυτό και ο δημιουργός υιοθετεί μια σειρά από μεταμορφώσεις τού εγώ, ώστε το τελευταίο να αντέξει στη μεταβολή τής χρονικής απουσίας των προσώπων που επηρέασαν τις καταστάσεις, οι οποίες,

με τη σειρά τους, διαμόρφωσαν τις ορίζουσες στη ζωή και την εμπειρία τού ιδίου. Είναι, δηλαδή, ένας τρόπος όχι υπεκφυγής, αλλά ενδοσκοπικής απαλλαγής από την ευθύνη των εξαρτήσεων του παρελθόντος, προκειμένου να κατορθώσει να επιβιώσει σε έναν κόσμο ανταγωνιστικό και ξένο ως προς την αξία τής ίδιας τής ζωής. Για το σκοπό αυτό και ο ίδιος προτιμά τις μεταμορφώσεις ως εξωτερικό γνώρισμα, κρύβοντας επιμελώς την ανάγκη του για αφομοίωση των πτυχών τής αλήθειας των πραγμάτων, όπως αυτά εγκολπώνονται την αθέατη πλευρά τής φύσης. Διότι, ο δημιουργός γνωρίζει εκ των προτέρων πως μέσω τής βιωμένης εμπειρίας έχει συγκροτήσει ένα περίβλημα μορφικής ακολουθίας που το συνοδεύει από το παρελθόν και τον κατευθύνει στο μέλλον, με ενδιάμεση στάση τον ενεστωτικό χρόνο που μεταβάλλει τις ρίζες των αιτιακών σχέσεων, προκειμένου να νοηματοδοτήσει το νέο που αναπαράγεται με διαφορετικούς όρους: «Κρύβω ποιος είμαι επιμελώς/Ενίοτε κι από τον εαυτό μου/(...)/Μένω αξύριστος για παραλλαγή/Δεν αντικατοπτρίζομαι σε βιτρίνες» (σελ. 50, *Η μπούρκα*).

Αυτή η άρνηση του ατομικού ειδώλου ορίζει τις συντεταγμένες τής νέας ποιητικής πορείας τού Πασχάλη Κατσίκια και αυτή η διαδικασία είναι βαθιά ψυχαναλυτική, ακραιφνώς εσωστρεφής και ταυτόχρονα δημόσια εξομολογητική. Μένει να την αναδείξει στο επίπεδο του κοινωνικού όλου, δηλαδή να περάσει από το στάδιο της ατομικής πρόσληψης και να διαβεί το κατώφλι τού κοινωνικού αιτήματος για περισσότερη αλήθεια και γνώση. Μία διαδικασία την οποία συντροφεύει το μετασχηματισμένο εγώ, αυτή τη φορά όμως προς την κατεύθυνση της υπαρξιακής αναδιάταξης των όρων παρουσίας στο δημόσιο λόγο, τέμνοντας την υποστασιακή αναφορά στο μεσοδιάστημα αφαιρεσης του υπερεγώ ως ομοιομορφία, για να καταλήξει στο πεδίο έρευνας της ζωής ως αιτίας.

Αντώνης Ε. Χαριστός

«Η πλαστογραφία μου» του Αντώνη Ψάλτη

«Εις την ψευτιάν ο ποιητής
μοιάζουν τζι ο δικηγόρος
Με πέντε λόγια δείχνουν σου
πως εν' κουνούπιν τ' όρος»

Βασίλης Μιχαηλίδης,
«Μια επιστολή
εις την κυπριακήν διάλεκτον», 1881

εσείς οι δικηγόροι μέσα στο ψέμα!
(all time classic, σκέφτηκα.
ενώ εσείς,
οι άλλοι,
πήγα να του πω,

κολυμπάτε στην αλήθεια·
ειδικά σ' αυτήν την αντροταβέρνα
με τα κατρούτσα να φεύγουν καραβάνια
και την ειλικρίνεια να παιανίζει νικηφόρα
ποιόν να πρωτογοητεύσουμε είμαστε δω μέσα...
εμάς,
τους άλλους,
ή τους εαυτούς μας;
– πάντως οι ποιητές, είπα στον εαυτό μου,
το ψέμα το 'χουν στο τσεπάκι τους,
απ' τα ποιήματα,
μέχρι τα ποτοπωλεία·
κατάρα κι αυτή, συλλογιέμαι, στην Ελλάδα:
δικηγόρος – ποιητής,
πφφφ
να μας κλαίνει ίαμβοι και ρίμες! -
και τέλος πάντων
άσε με στην ησυχία μου
να πιώ κάνα κατσοταράκι
μετά από οχτάωρο
–ψέμα: τέσσερεις ώρες το πολύ-
στα πρωτοδικεία!)
κοίτα, του απαντώ μπας και ξεμπλέξω,
η κοινωνία όλη λέει ψέματα·
εμείς απλώς την εκπροσωπούμε στα
δικαστήρια.
(«η πλαστογραφία μου»)

«Η πλαστογραφία μου» είναι η 4^η ποιητική συλλογή του Αντώνη Ψάλτη και το 7^ο βιβλίο που εξέδωσε συνολικά. Περιλαμβάνει 23 ποιήματα, σχεδόν όλα αφιερωμένα ή συσχετισμένα με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή ένα κοινωνικό γεγονός που επηρέασε άμεσα ή έμμεσα τον ίδιο και αποτέλεσαν κομβικό σταθμό στη διαμόρφωση της σκέψης του. Είναι, σίγουρα, το πιο ωραίο έργο του. Ο αναγνώστης ξαφνιάζεται ήδη από τον τίτλο τής συλλογής, που έρχεται σε άμεση αντίθεση με την επαγγελματική ιδιότητα του ποιητή, που είναι η νομική, η δικηγορία, δυο εξίσου «πλαστές» πραγματικότητες, όπως φαίνεται στο παραπάνω ποίημα. Και πράγματι, τα ποιήματα οργανώνονται και δομούνται γύρω από ένα αόρατο κυρίαρχο ερώτημα: τί είναι πράγματι αληθινό και τί πλαστό, τί είναι ειλικρινές και τί ψέμα, τί είναι ηθικό και τί ανήθικο.

«Η πλαστογραφία μου» είναι μια πρωτότυπη ποιητική βιογραφία ή, για να χρησιμοποιήσουμε τους ίδιους όρους με το εισαγωγικό προοίμιο, είναι μια «πλαστή βιογραφία». Και είναι «πλαστή», γράφει ο ποιητής, επειδή «κανείς δεν μπορεί να γράψει την αυτοβιογραφία του», «κανείς δεν είναι η αυτοβιογραφία του» (προοίμιο). Αυτό είναι βεβαίως αληθές, αφού η (αυτο)βιογραφία κάποιου δεν μπορεί να εξαντληθεί μέσα από την αφήγηση. Συναισθήματα, πρώτες ή δευτερεύουσες σκέψεις, λοιπές άλλες αντιδράσεις, δεν είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν. Όπως δεν είναι δυνατόν να συμπεριληφθεί και εκείνο το κομμάτι που ανήκει στο «φαντασιακό», που υπαγορεύει την δημιουργία και τη δικαιολογεί. Υπάρχει πάντα κάτι ανείπωτο, ένα άγνωστο κομμάτι στη ζωή του καθενός.

Η βιογραφία ενός ανθρώπου δεν αποτελεί ουσιαστικά παρά μια μικρή ιστορία στη ροή τής ιστορίας. Ο βίος κάθε ανθρώπου είναι αναπόσπαστο κομμάτι με την ιστορία ενός τόπου, ενός λαού ή μιας εποχής, είναι συνυφασμένος με μια οικογένεια, με ένα κοινωνικό σύνολο μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Είναι ένας κρίκος στην αλυσίδα του βίου και των έργων τής ανθρωπότητας. Ένα σημείο στην άπειρη γραμμικότητα του χρόνου, ανάμεσα από ένα κοινό, συλλογικό ή ατομικό παρελθόν προς ένα άγνωστο μέλλον. Δύσκολα μπορούμε να το απομονώσουμε. Όλα μοιάζουν να υποτάσσονται στη διπολική νομοτέλεια του αιτίου-αιτιατού, της δράσης-αντίδρασης. Πώς μπορούμε να απομονώσουμε τη δράση και το έργο του;

Ένας επιπλέον λόγος που δε μιλούμε για βιογραφία, αλλά για «πλαστογραφία», είναι αυτό που συμβαίνει με τις «σκέψεις»: Τί μου δίνει το δικαίωμα να θεωρώ «ότι εγώ είμαι αυτός που σκέφτεται;», ότι οι σκέψεις είναι πράγματι δικές μου και όχι απόρροια κοινωνικών πεποιθήσεων, συμβάσεων και παραδόσεων; Πώς μπορώ να αντιληφθώ «την προσωπική ετερότητα» στο «εγώ» ώστε να θεωρήσω το «εγώ ως αιτία τής σκέψης»; Ο ποιητής θέτει τα ερωτήματα στο προοίμιο και διανθίζει με τα ποιήματα: οι σκέψεις είναι πράγματι δικές μας; Διαμορφώνονται και πλάθονται με τις αναγνώσεις, με τις πολιτικές ή άλλες αντιλήψεις που επικρατούν στην κοινωνία ή στην οικογένεια που μεγαλώνουμε; Οι ποιητές, ωστόσο, μοιάζει να ψιθυρίζει ο ποιητής, διαμορφώνονται με λέξεις, λέξεις πλαστές που λειτουργούν όπως και ένα «παρατσούκλι»:

(παππούς Αντώνης)
απ' του μπαμπά μου τον μπαμπά
μου δόθηκε το όνομα
(όμως εγώ νομίζω κι άλλα).
κι ένα παρατσούκλι (γέλια που κάναμε
μικρά!),

δικό του χρόνια πριν
μου το κοτσάραν
ένα καλοκαίρι
(έτσι πως κάνουν στα χωριά).
Κι όλες οι γιαγιάδες,
Αντωνάκη, μου φωνάζαν,
ίδιος είσαι ο παππούς σου,
ίδιοι είστε, μια κοψιά!
πως θα 'τανε (το σκέφτομαι συχνά πυκνά)
άραγε ο παππούς;
Πώς θα 'ταν έξω από τη φωτογραφία;
Πώς θα 'μασταν
ο ένας τον άλλον
αν προλαβαίναμε
στα ζωντανά;
(«το παρατσούκλι»)

Το «εγώ» αλλάζει συνεχώς, μοιάζει να λέει ο ποιητής, καθώς ολοένα ψάχνει ταυτότητα. Και ο αναγνώστης παρακολουθεί από ποίημα σε ποίημα κάθε διαφορετικό «εγώ», κάθε νέα ταυτότητα και κάθε νέο ρόλο που του επιβάλλει το κοινωνικό περιβάλλον. Το «εγώ» του παιδιού, του εφήβου, του φοιτη-

τή, του ενεργά δραστήριου πολίτη, του οπαδού είναι διαφορετικό. Και αυτό που έχει μεγάλο ενδιαφέρον, είναι ότι ο Αντώνης Ψάλτης πετυχαίνει να το αποδώσει μέσα από μια σατιρική ποιητική γλώσσα που, παρά το γεγονός ότι αλλάζει διαρκώς στυλ και ύφος όπως και ο κατακερματισμένος αιώνας που περιγράφεται, δεν χάνει την ομοιογένειά της, ούτε τον αυθορμητισμό, την φυσικότητα και την έμμετρη ροή της. Άλλωστε, σύμφωνα με την Κατερίνα Κωστίου «ό,τι παρακινεί το συγγραφέα τής σάτιρας είναι η αισθητική επιθυμία να εκφραστεί, και όχι η ηθική επιθυμία να αναμορφώσει». (*Η ποιητική της ανατροπής. Σάτιρα. Ειρωνεία. Παρωδία. Χιούμορ*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2005, σσ. 61-62.)

Ενίοτε με λογοτεχνική αργκό και χιούμορ, ο ποιητής βρίσκει έναν εξαιρετικό τρόπο να διοχετεύσει τον προβληματισμό του πρωτίστως σε ζητήματα κοινωνικής, πολιτικής, θρησκευτικής, αλλά και λογοτεχνικής φύσης: «Ποιό απ' όλα κυριαρχεί; Ποιό ηγείται πρωτίστως;», αναρωτιέται στο εισαγωγικό ποίημα για να παρασύρει σε μια φιλοσοφική εν τέλει αναζήτηση και τον αναγνώστη.

(μπαμπάς Θανάσης)
πεθαίνει το χωριό, μου λέει
ένα δροσερό νυχτικό του Σεπτέμβρη
μ' όλη τη θάλασσα χαλί στα μάτια μας
και την κάφτρα φαροφύλακα
στην υπέρεια του Ολύμπου.
μέτρα τα φώτα στα σπίτια, τώρα δα,
πεθαίνει το χωριό γοργά.
όχι!, του απαντώ, απότομα, ξερά.
μα τί σόι απάντηση είν' αυτή;
σκέτη απογοήτευση
δίχως δύναμη, χωρίς πυγμή,
στάχτη στα μάτια του μπαμπά.
κι αν δεν ανηφορίσουμε εμείς,
κάνα Σάββατο,
καμιά Κυριακή,
θα κλείσει και ο καφενές.
μα όχι!, απαντώ ξανά,
να, είμαι εδώ,
έρχομαι κι εγώ
κι άλλοι νέοι έρχονται
το αγαπάμε το χωριό
του λέω (κι εδώ που τα λέμε το πιστεύω).
άσ' το, μου λέει (και με πείσμα με τζογάρει)
άμα τελέψει η γενιά μου
στη χάση και στη φέξη θα 'ρχεστε,
και αν.
ούτε στα χωριά μας
δε θα μας θάψετε.
(«τσιγάρο στο μπαλκόνι»)

Η ανάγνωση της συλλογής μάς επιτρέπει να θέσουμε νέα ερωτήματα: Μπορεί μια ποιητική συλλογή να καταγραφεί σαν ιστορικό ντοκουμέντο; Μπορούμε να αντιληφθούμε το ποιητικό «εγώ» ως ένα ιστορικό πρόσωπο; Το βέβαιο είναι ότι με την «πλαστογραφία» η ιστορία, εκτός από θέμα γραφής, γίνεται εργαλείο έκφρασης, για να αναδείξει, μέσα από έναν κοινωνικό και ηθικό προβληματι-

σμό, την Ελλάδα, τον κόσμο και το σύγχρονο άνθρωπο. Η «πραγματικότητα», μοιάζει να ψιθυρίζει ο ποιητής, είναι «πλαστή» εξίσου. Είναι άλλη από εκείνη που θέλουν να πιστεύουμε. Κι ένας αιώνας γεγονότων αναφέρεται με τον τρόπο που κάποιος θα κατέγραφε σε ένα ιδιότυπο «ιστορικό», και μαζί προσωπικό, ημερολόγιο. Σκέψεις, συναισθήματα, αποφάσεις. Αυτούσιες οι φοιτητικές σημειώσεις. Ποιήματα αφιερωμένα στους ανθρώπους που συνέβαλλαν στην διαμόρφωση της σκέψης του ποιητή ή του περιγύρου. Από το Νίτσε, το Λαφάργκ, στον καθηγητή πανεπιστημίου Βώκο, μια πληθώρα από διακείμενα ονομάτων, με ιστορικό, πολιτικό, λογοτεχνικό, επιστημονικό ή αθλητικό βάρος, αποκαλύπτουν μια διαδρομή κι έναν εσωτερικό διάλογο με τα σπουδαία μυαλά που σημάδεψαν την εποχή. Ένας διάχυτος καυστικός προβληματισμός για το πού οδηγήθηκε ο άνθρωπος με τις σπουδαίες ανακαλύψεις ή κατακτήσεις. Και μια αμφισβήτηση για ότι επιτεύχθηκε, για την αποκαλούμενη «πρόοδο», για τους «χαμένους ανθρώπους» της γενιάς.

Η «πλαστογραφία» του Αντώνη Ψάλτη, μπορεί να θεωρηθεί ως η πλαστογραφία μιας ολόκληρης γενιάς, μιας ολόκληρης εποχής. Σε μια πλαστή εποχή και κοινωνία, μοιραία κάθε βιογραφία είναι πλαστογραφία. Ομοίως και η ποίηση, μια πλαστή γραφή που άγει στην αλήθεια.

Αριστέα Τσάντζου

Το μάτι της βελόνας και άλλες ιστορίες

της Σοφίας Ελευθερίου

Το πρώτο βιβλίο τής Σοφίας Ελευθερίου περιλαμβάνει 24 μικρές ιστορίες όπου με λόγο πυκνό, ποιητικό και γεμάτο ευαισθησία μάς αφηγείται στιγμές από τη ζωή των απλών ανθρώπων μέσα στη καθημερινότητά τους. Σε πολλές ιστορίες η γλώσσα τής Σοφίας είναι βασισμένη στη τοπική διάλεκτο της Ρούμελης και γι' αυτό υπάρχει πολύ σωστά και γλωσσάρι, αναγκαίο στον αναγνώστη να κατανοήσει το λόγο της. Σε όλα τα αφηγήματα είναι αντιληπτή η αγάπη τής Σοφίας για τους ήρωές της και βέβαια για τον άνθρωπο. Η γραφή της πυκνή και περιεκτική κερδίζει τον αναγνώστη, γιατί γίνεται συνταξιδιώτης τής συγγραφέως σε κάθε αφήγημα. Η πυκνότητα του λόγου της θεωρώ ότι έχει επιτυχία για έναν ακόμη λόγο. Παράλληλα με το μικρό αφήγημα, ασχολείται και με την ποίηση, και έχει δημοσιεύσει αρκετά όμορφα ποιήματα σε λογοτεχνικές σελίδες. Και γι' αυτό χειρίζεται με επιτυχία τον πυκνό και ουσιαστικό λόγο.

Οι ιστορίες εξελίσσονται στην επαρχία, στο Νεοχώρι Μεσολογγίου και στον Αχελώο ποταμό και περιγράφουν καθημερινές

στιγμές των ανθρώπων τής περιοχής όπως τη ζούσανε πριν από περίπου 50 χρόνια, που η επιβίωση είχε τις δυσκολίες της. Έτσι, μέσα από τις ιστορίες των ηρώων τής Σοφίας γνωρίζουμε διάφορους χαρακτήρες ανθρώπων τής επαρχίας, εκείνης τής εποχής, και τις αντιδράσεις τους στη καθημερινότητα, προκαλώντας στον αναγνώστη διάφορα συναισθήματα. Ιστορίες που όπως γράφει στο οπισθόφυλλο «Είναι όλα εκείνα τα απλά, προγραμματισμένα ή απρόοπτα, πράγματα, που συνθέτουν μια καθημερινότητα τόσο γνωστή, αλλά και τόσο αναπάντεχη ταυτόχρονα. Είναι μια συλλογή από ιστορίες που αναφέρονται σε περιστατικά τής ζωής καθημερινών ανθρώπων, τα οποία είναι αρκετά μικρά ώστε να χωρούν στο «μάτι τής βελόνας» δεν είναι όμως διόλου ασήμαντα».

Ας δούμε κάποια από τα μικρά διηγήματα. Και θα ξεκινήσω από την προτελευταία ιστορία, που δίνει και τον τίτλο στο βιβλίο. Στο «Μάτι τής βελόνας» έχουμε τη ράφτρα που για εβδομήντα χρόνια, από τα δεκαεφτά της ξεκίνησε, περνά την κλωστή στη βελόνα και ράβει. Παραμονή Πρωτοχρονιάς και γιαγιά πια κάθεται στον κήπο και ονειρεύεται, πάντα με τη βελόνα στο χέρι, τις Πρωτοχρονιές στο χωριό και τα γεγονότα που έζησε, ώσπου η εγγονή την οδηγεί στο εορταστικό τραπέζι, παρακαλώντας την ν' αφήσει επιτέλους τη βελόνα. Στο πρώτο διήγημα της συλλογής «Η Βέρα» έχουμε μια συγκινητική ιστορία για την προετοιμασία τής σωρού μια νεαρής γυναίκας που οι συγγενείς την ντύνουν νύμφη και μοιρολογούν. Στο «Καλημέρα Λόλα» έχουμε τη συνεργασία δυο μαθητών, του άριστου και του προβληματικού, για αλληλοβοήθεια. Ο άριστος μαθητής βοηθά στα μαθήματα τον αδύνατο κι αυτός του προσφέρει προστασία. Στο «Ονειρο» βλέπουμε τον απατημένο σύζυγο που ζει το ίδιο όνειρο αφότου γεννήθηκε το τελευταίο του παιδί, ένα αγόρι μαυριδερό που φαίνεται... δεν είναι δικό του, και σκέφτεται την εκδίκηση. Στο «Θανάση» βλέπουμε τον ήρωα της ιστορίας, το Θανάση, ο οποίος έκανε το λάθος να φάει κόκκινο αυγό τη Μεγάλη Παρασκευή και πρέπει τώρα να διορθώσει το αμάρτημά του με το τρόπο που του υπέδειξε ένας φίλος. Στην ιστορία «Οι εχθροί» ο γιός εγκαταλείπει το πατρικό μετά το θάνατο της μητέρας του, γιατί θεωρεί υπεύθυνο τον πατέρα. Όταν μετά από χρόνια επιστρέφει, βλέπουμε πώς θα εξελιχθεί η σχέση πατέρα και γιού. Στα «Παιδικά χρόνια του Λάζαρου» βλέπουμε την ιστορία ενός δώρου. Ένας καρυοθραύστης, ο κοκκινοντυμένος κούκλος από τα παραμύθια, χαρίζεται σε μια κοπέλα από έναν φίλο τής οικογένειας. Η συνέχεια πραγματικά εκπλήσσει τον αναγνώστη. Στο «Αμπέλι βλέπουμε δυο οχτάχρονα, εποχή τής γερμανικής κατοχής, ν' ακολουθούν από περιέργεια έναν Γερμανό στρατιώτη. Η συνέχεια προκαλεί γέλιο. Στην «Ντορίτα» έχουμε την ιστορία ενός αλόγου, που συμμετείχε στις παρελάσεις με το αφεντικό του. Να όμως που και τα άλογα

γερνάνε όπως και τ' αφεντικά. Τί γίνεται μετά;

Ένα συγκλονιστικό διήγημα είναι τα «Διχαλαίικα», όπου ο έρωτας μιας νέας κοπέλας με ένα παλληκάρι γύφτο έχει απρόσμενες συνέπειες. Μια μέρα σαν όλες τις άλλες, η επόμενη ιστορία μας, στην επαρχία πριν από χρόνια η καθημερινότητα των ανθρώπων μερικές φορές είναι πολύ μακριά από τη σημερινή καθημερινότητα. Στην ιστορία μας η ηρωίδα, ετοιμόγεννη, είναι στο σπίτι της και ετοιμάζει να ψήσει στο φούρνο, όταν αρχίζουν οι πόνοι τού τοκετού. Η συνέχεια απρόσμενη με το πως βιώνονται σήμερα τέτοια γεγονότα. Το διήγημα «Κ.Π.Κ στη λιμνοθάλασσα» είναι αφιερωμένο στον Κωνσταντίνο Καβάφη. Είναι το ταξίδι ενός ποιητή με τραίνο από Αθήνα για Πάτρα και από εκεί με όλα τα μέσα μεταφοράς να βγει στον πηγαϊμό για την Ιθάκη. Και μια τελευταία ιστορία για το «Νονό», όπου το ζευγάρι διαφωνεί για το νονό τού τέταρτου παιδιού τού ζευγαριού. Ποιός θα βαφτίσει τελικά το μωρό;

Οι ιστορίες όλες περιγράφουν γεγονότα καθημερινά με απρόσμενες εξελίξεις που μπορεί να αναφέρονται χρονικά σε προηγούμενες δεκαετίες και σε πρόσωπα καθόλου εξιδανικευμένα, διαβάζονται όμως απνευστί και με μεγάλο ενδιαφέρον. Και αυτό οφείλεται στη συγγραφική ικανότητα της Σοφίας, η οποία, αν και είναι το πρώτο της βιβλίο, κερδίζει τον αναγνώστη.

Ανδρέας Καρακόκκινος

«Αδιέξοδοι καιροί»

του Κωνσταντίνου Λίχου

Η λογοτεχνία συμπορεύεται με τη ζωή, συμπάσχει και συστενάζει με τον άνθρωπο, αναγνωρίζει και καταγράφει τις βαθύτερες σκέψεις του και τις κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικές συνθήκες που τον οδηγούν σε αδιέξοδο. Αδυναμία εύρεσης διεξόδου, χωρίς προοπτική εξέλιξης με το στερητικό Α να αποτελεί το πρώτο συνθετικό τής λέξης «Αδιέξοδοι» που συνοδεύει το ουσιαστικό «Καιροί» συγγράφουν τον τίτλο τής συλλογής διηγημάτων τού συγγραφέα Κωνσταντίνου Λίχου. Ριζοσπαστικός ο τρόπος θέασης της ψυχοσωματικής οντότητας των ηρώων, με τη λογοτεχνική οπτική τού συγγραφέα να φωτίζει ενδελεχώς τις λεπτομέρειες των ψυχολογικών διακυμάνσεών τους, τις συνθήκες εκείνες που συντελούν στη διαμόρφωσή τους, καθώς και τα στοιχεία τής προσωπικότητας που θα καθορίσουν την τελική απόφαση και στάση τους απέναντι στα πεπραγμένα. Έρωτες καθημερινοί, μοναχικοί, θλιμμένοι, αποδέκτες τής σκληρής πραγματικότητας, αλλά και κινητήρια δύναμη ανατροπής τής ιστορίας, καθώς είναι οι άμεσα θιγόμενοι, αναγνωρίζουν και αποδέχονται στο τέλος τη

δύναμή τους. Λόγος διαυγής, αληθινός, γνήσιος σαν τα χρώματα και τις μορφές που απεικονίζονται στο έργο τού Paul Cezanne που κοσμεί το εξώφυλλο. «Σας οφείλω την αλήθεια στη ζωγραφική και θα σας την πω» και ο Κ. Λίχου με τη συλλογή αυτή απαντά στη ρήση τούτη του Γάλλου ιμπρεσιονιστή ζωγράφου: «Σας οφείλω την αλήθεια στη λογοτεχνία και θα σας την πω», αποδεικνύοντας ότι ο χρόνος είναι άχρονος στις τέχνες, συνομιλεί και συνδράμει στην αφύπνιση των συνειδήσεων, ελεύθερων κατ' ουσίαν και κατά φύσιν σκεπτόμενων ανθρώπων.

Ψυχογράφημα της σταδιακής πορείας τού σύγχρονου ανθρώπου από την ατομοκεντρικότητα στην παραδοχή τής αναγκαιότητας του συλλογικού αγώνα για τη διεκδίκηση πανανθρώπινων διαχρονικών αξιών, αποτελεί το πρώτο διήγημα της συλλογής με τον τίτλο «Η συνέντευξη». Χωρίς να καθορίζεται το ιστορικο-χρονικό πλαίσιο καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, ωστόσο, τούτο δίνεται μέσα απ' τις ψυχολογικές διακυμάνσεις που καθορίζουν την εξέλιξη της ιστορίας. Ανατρεπτική κορύφωση στο τέλος, που αν και προϊδεάζεται από την αρχή, λόγω των στοιχείων τού χαρακτήρα τού κεντρικού ήρωα, αδυνατεί ο αναγνώστης να προβλέψει ποιά στοιχεία θα επικρατήσουν στην εσωτερική πάλη: της προσωπικής παραίτησης ή της διεκδίκησης των αξιών. Λόγος που ρέει, συμπαρασύροντας τον αναγνώστη σε γνώριμες και οικείες καταστάσεις σύγχρονης εργασιακής καθημερινότητας, προσφέροντας, όμως, διέξοδο σε αδιέξοδους καιρούς, με λογοτεχνικά εμπνευσμένη αιχμηρή πένα.

Η αθέατη πλευρά τής ελληνικής υπαίθρου σκιαγραφείται στο διήγημα «Ο φράκτης», όχι από την οπτική ενός παντογνώστη αφηγητή, αλλά ως βαθύτατα ριζωμένο βίωμα του ήρωα του διηγήματος, που αν και το αποποιείται ιδεολογικά, καθώς πιστεύει ότι είναι παράλογο και εντελώς ανούσιο να προκαλούνται δυσχερείς καταστάσεις, εξαιτίας ενός φράκτη, μεταξύ δυο γηραιών κυριών σ' ένα χωριό, ωστόσο, εμπλέκεται σ' αυτήν την ιστορία συναισθηματικά διακείμενος λόγω τής συγγενειάς του ως εγγονός τής μιας εκ των δύο. Περιγραφές γλαφυρές και κωμικοτραγικές με ιδίωμα τοπικό, βοηθούν τον αναγνώστη να αντιληφθεί τα βαθύτερα αίτια της συμπεριφοράς των πρωταγωνιστών, σ' ένα περιβάλλον φυσικό που κάθε άλλο παρά συμβάλλει στην ενεργοποίηση αυτών των καταστάσεων. Η έννοια της ιδιοκτησίας τής γης και η καταπάτησή της από το γείτονα συνιστά την απαρχή βαθύτερων κοινωνικών αναταραχών που μεταλαμπαδεύονταν και στις μετέπειτα γενεές. Η τελική καταλυτική φράση τού διηγήματος συνδέει χρονικά και ανάγει ως διαχρονικό το συμβάν αυτό σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες αστικές η μη.

Στο διήγημα «Οι πορτοκαλιές» με τρόπο αριστοτεχνικό, ευφυή και με χιούμορ, αλλά κυρίως αληθινό και γνήσιο ακολουθούμε την κλιμάκωση της αποδόμησης της προσωπι-

κότητας ενός νεαρού τής σύγχρονης εποχής, ο οποίος εμπορούμενος από τη βαθύτερη ανάγκη του για μόρφωση, αλλά και τις κοινωνικές προσταγές τού στενού και ευρύτερου περιβάλλοντός του, αγωνίζεται να μορφωθεί αποκτώντας σωρεία προσόντων τα οποία θα συμβάλλουν πρωτίστως στην ολοκλήρωσή του ως προσωπικότητα και δευτερευόντως θα του εξασφαλίσουν φαινομενικά τη δυνατότητα βιοπορισμού. Αντ' αυτού, όμως, παρόλο που αναγνωρίζει ότι βιώνει τις συνέπειες ενός καπιταλιστικού συστήματος που οδηγεί στη φτωχοποίηση των μεσαίων και κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, αλλά και στην κατά ουσία πολιτική απαξίωση των σπουδών (ιδιαίτερα των ανθρωπιστικών), καθώς δε συνδράμουν στην οικονομική άνθηση και δε μεταφράζονται σε κεφάλαιο, βιώνει μια «συνειδησιακή ακροβασία» παραπαίοντας στην αποδοχή τής ανεπάρκειάς του να βρει δουλειά και να αποδεχθεί τις ευρύτερες συνθήκες που καθιστούν το γεγονός αυτό αδύνατο, και από την άλλη στην απόλυτη άρνηση των πάντων ακόμη και έμμεσα τής ίδιας της ζωής. Έτσι «οι πορτοκαλιές» ανάγονται σε καθολικό σύμβολο της χαράς τής ζωής, τής φύσης, τού θροΐσματος του αέρα, τής νιότης που ερωτεύεται, χαρές τις οποίες ο ήρωας του διηγήματος αρνείται όχι πεισματικά ως αυτοτιμωρία, αλλά επειδή θεωρεί τον εαυτό του εξ ολοκλήρου υπεύθυνο για την αδυναμία του ν' ανατρέψει όλη αυτήν την κατάσταση και αντιδιαστέλλει τη δική του επιλογή άρνησης, με την επιλογή προσπάθειας ανατροπής τής υπάρχουσας κατάστασης από έναν νεαρό εργάτη. Συνεπώς «Οι πορτοκαλιές» σύμφωνα με την καταλυτική ρήση τού ήρωα μπορεί να μην ευδοκιμήσουν κάτω από τη δική του φροντίδα, όμως σίγουρα θα ευδοκιμήσουν στις καρδιές και στις συνειδήσεις των αναγνωστών ως ένα κορυφαίο ανατρεπτικό διήγημα, ένα σμα σκέψων τής σύγχρονης κοινωνικο-πολιτικής πραγματικότητας.

Η ετυμολογία τής φράσεως «Άξεινος Πόντος» = αφιλόξενο θαλάσσιο πέρασμα, -διότι η διάπλευση τής ήταν δύσκολη κατά την Αρχαιότητα-, σηματοδοτεί και το κυρίαρχο νόημα του διηγήματος. «Άξεινος Πόντος» Το στερητικό Α είναι αυτό που συμπυκνώνει όλες τις εσώτερες ψυχολογικές αμφιταλαντεύσεις τού ήρωα προκειμένου να ξεπεράσει τις ανασφάλειες, τους φόβους, την ηθελμημένη απομόνωση του και να αφεθεί σχεδόν γυμνός στα τρικυμιώδη νερά τής. Προσωποποιεί τη θάλασσα αποδίδοντας τής ανθρώπινες ιδιότητες συναισθημάτων όπως δυσφορία, θυμό, αντιπάθεια, τα οποία εκδηλώνει με τα αφρισμένα κύματα τής επιδιώκοντας να τον οδηγήσει στην αναίρεση τής προσπάθειας του να νιώσει να βυθίζεται στο υγρό της στοιχείο και να απολαύσει την ηρεμία που μπορεί να του προσφέρει. Αντ' αυτού αισθάνεται εκδιωγμένος βάνουσα και από τη θάλασσα, αναπόσπαστο στοιχείο τής πληρότητας τής ανθρώπινης ύπαρξης να συνυπάρχει αρμονικά με όλα τα στοιχεία τής φύσης.

Και μάλιστα έμμεσα και μεταφορικός τονίζει με καυστικό χιούμορ την ανοχή τής φύσης και την αποδοχή τής βεβήλωσής της από την πλειονότητα του σύγχρονου πολιτισμού. Αποφασίζει να επιστρέψει στην προσωπική του απομόνωση, παρατηρώντας τη ζωή από το μπαλκόνι μιας πολυκατοικίας σε περίοδο διακοπών, καθώς η επιλογή του αυτή καθορίζεται από το ισχυρό αίσθημα ευθύνης που αισθάνεται απέναντι στις σύγχρονες συνθήκες ζωής, οι οποίες του προκαλούν απέχθεια ακόμη και στις συναντήσεις του με άλλους ανθρώπους. Η τελική του επιλογή να επιστρέψει στη μεγαλούπολη ανατρέπεται την τελευταία στιγμή και αποφασίζει να διεκδικήσει τη συμφιλίωση και τον υπαρκτικό και λυτρωτικό δεσμό του με το θαλάσσιο στοιχείο, καθώς αυτό αντιπροσωπεύει την ολόκληρη και την κοινή μοίρα των φθαρτών επί της γης.

Τις ψυχολογικές διακυμάνσεις, το βαθύτερο εσωτερικό κόσμο ενός ναυτικού ο οποίος μοιράζει τη ζωή του ανάμεσα σε στεριά και θάλασσα διαπραγματεύεται το διήγημα «Ο καπτάν-Αντώνης». Σκιαγραφείται απόμακρος, μελαγχολικός, λιγομίλητος, ενίοτε απότομος και αυθάδης όταν δίχως να το επιτρέψει προσπαθεί κάποιος -στα πλαίσια κοινωνικής συναναστροφής- να του εκμαιεύσει πληροφορίες για τις εμπειρίες του στη θάλασσα. Τότε περιχαράκωνεται στην ατομικότητα του προκειμένου να την προστατεύσει και αρνείται να αφήσει διάυλο επικοινωνίας από φόβο και ανασφάλεια σε κάθε τι που θεωρεί άγνωστο. Η εναλλαγή τής συμπεριφοράς του στη στεριά και στη θάλασσα είναι ενδεικτική των αντιθετικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την προσωπικότητα του κάθε ανθρώπου, τα οποία στο διήγημα αυτό, καθώς εκδηλώνονται σε διαμετρικά αντίθετες καταστάσεις διαβίωσης αποκτούν ιδιαίτερο λογοτεχνικό και ψυχογραφικό ενδιαφέρον. Πορεύεται μοναχικός ταξιδευτής στη στεριά σε μέρη γνώριμα και οικεία, καταφής και απογοητευμένος, ανάμεσα στους δικούς του ανθρώπους αναζητώντας διακαώς τα στενά όρια της διαβίωσης του στον πλοίο. Ενώ στη θάλασσα αλλάζουν εκ διαμέτρου τα στοιχεία αυτά και η συμπεριφορά του, καθώς τα χωροταξικά όρια είναι καθορισμένα και οι διάυλοι επικοινωνίας με τους συνανθρώπους του ανοιχτοί. Η αποδοχή των αντιθετικών αυτών στοιχείων από τον ίδιο, τον ωθεί σε βαθιά, ειλικρινή, γνήσια και αμέριστη αγάπη προς το συνάνθρωπο, καθώς αγωνιά και ενδιαφέρεται να μάθει για τις ζωές των ανθρώπων που αφήνει πίσω του, ως εκπλήρωση μιας οφειλής που θεωρεί επιβεβλημένη να εκπληρώσει, λόγω των τύψεων τής απάρνησης μιας στεριάς που τον ανάθρεψε. Αναζητά ο συγγραφέας υπό το πρίσμα ενός παντογνώστη αφηγητή τα βαθύτερα αιτία αυτής της συμπεριφοράς και ανατρέχει στα βιώματα της παιδικής του ηλικίας, όταν το επάγγελμα του πατέρα του τον ανάγκασε να μείνει για χρόνια εγκλωβισμένος σ' ένα σκαμνί, διότι ήταν τσαγκάρης.

Τόπος κινούμενος το καράβι, σύγχρονος πύργος τής Βαβέλ με αρμονική και συνεργατική συνύπαρξη πολλών φυλετικών ομάδων, καταδεικνύεται ο μόνος ασφαλής τόπος να ζει ο ναυτικός, καθώς αυτό που γνωρίζει να αντιμετωπίζει ακέραια και το πράττει με επιτυχία είναι η ισορροπία στο μεταίχμιο.

Σ' ένα ταπεινό καφενείο τού Πειραιά, μόλις δύο χρόνια μετά τη μικρασιατική καταστροφή κι έναν χρόνο μετά την αιματηρή καταστολή τής πανεργατικής απεργίας στο Πασαλιμάνι, εκτυλίσσεται η ιστορία τού διηγήματος «Στον καφενέ», όπου ο ιδιοκτήτης του, ο κυρ- Ανέστης, υποδέχεται με περισσή φροντίδα κάθε πελάτη που θα διαβεί το κατώφλι τού μαγαζιού του. Εκεί λαμβάνουν χώρα ποικίλες πολιτικές συζητήσεις και λεκτικές αντιπαράθεσεις μεταξύ θαμώνων θετικά προσκείμενων στο θεσμό τής βασιλείας και αρνητών αυτού. Οι τοίχοι τού καφενείου βαμμένοι στο γαλάζιο χρώμα τ' ουρανού διηγούνται με τις λιθογραφίες την ιστορία τής Ελλάδος, με τα πολιτικά πρόσωπα που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην πορεία τής. Με τρόπο καυστικό, αλλά και με ιδιαίτερο χιούμορ, ο συγγραφέας παρουσιάζει την ιστορία τής εποχής εκείνης, αλλά κυρίως τον αντίκτυπο των γεγονότων στην καθημερινότητα τριών ανθρώπων, παρουσία ενός νέου που ήρθε από τη Λάρισα για να σπουδάσει στην Αθήνα, μέσα από τη συζήτησή τους για τα καιρία πολιτικά ζητήματα. Η θερμή με την οποία υπερασπίζονται τις απόψεις τους περνάει από πολλές διακυμάνσεις, καταλήγοντας στην αποδοχή τής πεποίθησης ότι οι εξαιρετικά δύσκολες πολιτικές-κοινωνικές-οικονομικές συνθήκες που βιώνουν όλοι είναι κοινές ανεξάρτητου πολιτικής πεποιθήσεως. Αναμόχλευση των ιστορικών πεπραγμένων λαμβάνουν χώρα, αλλά και αναφορά στην στάση των συμμαχών στην πορεία τής ιστορίας, καταλήγοντας στη ρήση τής λαϊκής σοφίας «θύματα της μωρίας μας πέσαμε». Κεντρικό ρόλο στην όλη πλοκή τής ιστορίας, διαδραματίζει η θέση τού κάδρου τού βασιλέα, που ανάλογα με τη διάθεση του ιδιοκτήτη και τις συγκυρίες αλλάζει κατά το δοκούν. Ο θεσμός τής βασιλείας αμφισβητείται και από τον κυριότερο υποστηρικτή του, τον ιδιοκτήτη, ο οποίος προτείνει τον όρο «αβασίλευτη βασιλεία» ως ιδιαίτερα ενδεδειγμένο. Η λύση στην αντιπαράθεση και το τέλος τού διηγήματος δίνεται αιφνίδια και απρόσμενα από τα καιρικά φαινόμενα που ως «από μηχανής Θεός» αποκαθιστά την τάξη των πραγμάτων ερήμην των ανθρώπων, όταν οι ίδιοι αδυνατούν ν' αντιληφθούν τη δύναμή τους στην πορεία τής ιστορίας.

«Στο καπηλειό» ο συγγραφέας προσεγγίζει το θέμα τού αλκοολισμού ως συνιστώσα πολιτικών-οικονομικών-κοινωνικών δυνάμεων, που δρουν καταλυτικά στην ψυχосύνθεση ενός απολυμένου εργάτη στον Πειραιά, την εποχή τού μεσοπολέμου. Φαινομενικά ασυνεπής και ανεύθυνος στο στενό του οικογενειακό περιβάλλον, καθώς το μόνο που αποζητά είναι η εξεύρεση χρημάτων (είτε

κλέβοντας το μεροκάματο της οικογένειάς του, είτε προσπαθώντας να δανειστεί) για να ικανοποιήσει το πάθος του, όμως από την αρχή τού διηγήματος είναι έκδηλη η χαμηλή του αυτοεκτίμηση και το ενοχοποιητικό αίσθημα ντροπής που το διακατέχει σε όλη του τη συμπεριφορά. Την εποχή που ο Ε. Βενιζελος θεσπίζει τις λαϊκές αγορές, για να παρακαμφθεί η κερδοσκοπία των μεσαζόντων, οι εικόνες μαζικής επαιτείας στους χώρους αυτούς δίνονται με γλαφυρότητα και χιούμορ κάτω από το βλέμμα του ήρωα της ιστορίας. Συνάμα, περιγράφεται το οικονομικό αδιέξοδο στο οποίο είχε περιέλθει το κράτος μέσα απ' τις συνομιλίες, και τις συμπεριφορές των ατόμων που τριγυρνούν άνεργοι ή δουλεύουν κάτω από δυσχερείς συνθήκες, μη έχοντας δυνατότητα επιλογής. Ωστόσο, παρουσιάζεται και η κραταιούσα και διαχρονική αντίληψη ότι η εξεύρεση εργασίας είναι θέμα ατομικής αξιοσύνης, ανεξαρτήτου συνθηκών και αγώνων συνολικής κατάκτησης. Έτσι, η οργάνωση των εργατών σε συνδικάτα, για διεκδίκηση των κεκτημένων τους, θεωρούταν κατά την εποχή εκείνη μέγιστη εθνική συμφορά -σύμφωνα και με τα λεγόμενα του θείου τού ήρωα- που ήταν απόστρατος αξιωματικός. Όμως, ο ήρωας στο τέλος αποφασίζει να υπερβεί την ατομικότητα και τα προσωπικά του αδιέξοδα και να διεκδικήσει συλλογικά το δικαίωμα που οφείλει ως οργανωμένο μέλος τής κοινωνίας να του παρέχει η πολιτεία: δηλαδή το δικαίωμα της εργασίας, της συλλογικής διεκδίκησης ανθρώπινων συνθηκών εργασίας και της ελεύθερης διακίνησης και έκφρασης των ιδεών. Έστω κι αν η χρονική συγκυρία τού διηγήματος αυτού απέχει κατά πολύ από τη σημερινή, ωστόσο, ο αναγνώστης αναγνωρίζει καταστάσεις που βιώνει σε καιρούς έντονης οικονομικής κρίσης και πολιτικού αδιεξόδου των συγχρόνων καπιταλιστικών συστημάτων.

Η τυχαία συνάντηση δύο άγνωστων ανδρών στη στάση ενός λεωφορείου και η διάθεση επικοινωνίας με περισσή ευγένεια προσέγγισης ενός ηλικιωμένου προς τον άγνωστό του νεαρό, τον ωθούν να τον καλημερίσει και να το ρωτήσει για τον τόπο διαμονής του. Αυτό σηματοδοτεί την απαρχή μιας συζήτησης σχετικά με την ιστορία τού τόπου, τον πολιτισμό, την παιδεία, που φαινομενικά οδηγεί σε αντιπαράθεση με έκδηλο το χάσμα των γενεών, όμως, κατ' ουσίαν είναι η ιδεολογική πορεία κάθε επερχόμενης γενιάς να αμφισβητήσει το ιστορικό παρελθόν, προσπαθώντας να ανοικοδομήσει ένα καλύτερο παρόν και μέλλον. Η αμφισβήτηση αυτή εκλαμβάνεται πολλάκις από την προηγούμενη γενιά ως άρνηση και αποδοχή πολιτιστικού μηδενισμού, ενώ σύμφωνα με τη γνώμη τού νεαρού ήρωα του διηγήματος, κάποια πρότυπα λογοτεχνικής γραφής τα θεωρεί ξεπερασμένα κ αναχρονιστικά, όχι όμως με σκοπό να τα εκμηδενίσει, αλλά να τα ξεπεράσει, επιθυμώντας ως νέα γενιά να θέσει τη δικιά της σφραγίδα στην ιστορία τού τόπου που πορεύεται. Ο νεαρός αντιπαραβάλλει την

αποξένωση από την ιστορία και την παράδοση, για τα οποία τον «κατηγορεί» ο ηλικιωμένος συνομιλητής του με την αποξένωση και την αδυναμία εκσυγχρονισμού τής προηγούμενης γενιάς με τη σύγχρονη εποχή, μέσα από ένα διάλογο ευγενικό, ευφυή και μερικές φορές αιχμηρό. Οι συνθήκες, όμως, που διαμόρφωσαν τον τρόπο σκέψης και διαβίωσης της σύγχρονης γενιάς με όλα τα υπαρκτά προβλήματα της ανεργίας, της οικονομικής κρίσης, της ένδειας των αξιών, είναι επακόλουθο των επιλογών τής προηγούμενης γενιάς, η οποία βέβαια και τις υφίσταται ταυτόχρονα, γεγονός που αποδέχονται και οι δυο συνομιλητές. Σε μια τυχαία καθημερινή και ανούσια ίσως στιγμή τής ιστορίας, δύο γενιές συναντιούνται μεταφορικό και κυριολεκτικό, ανταλλάσσουν ανάθεση ευθυνών και καταλήγουν στο αποφθεγματικό συμπέρασμα ότι η λέξη «στάση», ως έννοια με πολυσημία, εμπεριέχει την εξέγερση, την ανταρσία απέναντι στην καθεστηκυία τάξη, όμως με βασική προϋπόθεση την πλήρη γνώση τού ιστορικού παρελθόντος, όχι μόνο για ν' αποφευχθούν λάθη, αλλά για ξεπεραστούν οι δυσχερείς σύγχρονες συνθήκες διαβίωσης. Έστω κι αν ο σύγχρονος γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας δυσχεραίνει τη σύγκλιση των γενεών όπως συμπορευτούν μαζί, συμπάσχουν, και ανατρέπουν ενίοτε την ιστορία μέσα από τη λογοτεχνία.

Στο τελευταίο κατά σειρά διήγημα της συλλογής του Κ. Λίχνου «Αδιέξοδο καιροί» σκιαγραφείται ο χαρακτήρας ενός σύγχρονου νεαρού, στον οποίον εμπεριέχονται όλα τα στοιχεία των χαρακτήρων των ηρώων τής συλλογής. Μοναχικός, ανήσυχος, εκτεθειμένος στις καταστάσεις τής ζωής, τις οποίες βιώνει ένθερμα λόγω τού αισθήματος ευθύνης που το διακατέχει, πορεύεται θλιμμένος, πληγωμένος και ενοχικός όχι μόνο από τις συνθήκες ζωής και την αδυναμία του να τις ξεπεράσει, αλλά και από τα προσωπικά του αδιέξοδα, εξαιτίας τής ευαισθησίας, αλλά και της εσωτερικής του σύγκρουσης, να μην αποδεχθεί τις σύγχρονες δύσκολες καταστάσεις και να αγωνιστεί συλλογικά για την βελτίωσή τους. Με συμβολική και μεταφορική γραφή, ο συγγραφέας στο διήγημα τούτο τοποθετεί τον ήρωά του να παραδίνεται στην αγκαλιά τού Μορφέα, αντιμετωπίζοντας και συνομιλώντας «κατά μέτωπο» με τρεις ανθρωπομορφικές οντότητες: την απραξία, τον έρεβο και τη σιωπή. Τρία στοιχεία τα οποία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ψυχοσύνησή του, εκδηλώνονται ψυχοσωματικά, δημιουργούν υπαρξιακές αγωνίες και φιλοσοφικούς στοχασμούς. Ένας ήρωας αναγνωρίσιμος σ' όλη την πορεία τής ιστορίας, στέκεται με θάρρος και ενσυναίσθηση αντίκρυ στο βαθύτερο εαυτό του, στο συνάνθρωπο, στην κοινωνία, αναρωτιέται, αναλογίζεται, αναμετριέται με τη ζωή και την ιστορική συνέχιση της σύγχρονης κοινωνίας.

Ελένη Α. Σακκά

«Κόκκινο νήμα»

της Μαρίας Καραθανάση

Η ποιητική συλλογή με τον εμπνευσμένο τίτλο «Κόκκινο νήμα» τής Μαρίας Καραθανάση αποτελεί μια ιδανική σύζευξη ιστορίας και ποίησης. Γνωρίζουμε ότι η ιστορία είναι ένα παράθυρο προς το παρελθόν, ένας θησαυρός γνώσης και σοφίας που μας βοηθά να μάθουμε τι συνέβη παλαιότερα, αλλά και να κατανοήσουμε τις ρίζες των σημερινών κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών εξελίξεων, άρα να πατήσουμε γερά τα πόδια μας στο σήμερα. Από την άλλη, η ποίηση προσφέρει εκφραστική διέξοδο, αισθητική απόλαυση, ενδυναμώνει την κριτική σκέψη και τον προβληματισμό και αποτελεί πολιτική πράξη. Ιδιαίτερα όταν ακολουθεί τις αρχές τού «δομημένου ρεαλισμού», όπου ο ποιητής εμβαθύνει στις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές συνθήκες κι αιτίες, μέσα στις οποίες διαμορφώνεται η πράξη που αποτελεί το έναυσμα της γραφής. Όπως υποστηρίζει και ο Εμίλ Ζολά: «Μια κοινωνία δεν είναι ισχυρή παρά μόνο όταν βγάζει την αλήθεια στο άπλετο φως». Με λακωνικό τρόπο, ο ποιητής τού «δομημένου ρεαλισμού» σαν σε χειρουργικό τραπέζι καθοδηγεί τον αναγνώστη βήμα το βήμα στην επεξήγηση των αιτιών, για τις οποίες έχει προηγηθεί μελέτη και έρευνα στη συσσωρευμένη γνώση των πηγών απ' τις οποίες αντλεί τις πληροφορίες τού θέματός του. Όσο για το συναίσθημα των γραφομένων, στο «δομημένο ρεαλισμό», οι συναισθηματικές συντεταγμένες, παραμένουν δέσμιες των εικόνων στις οποίες αντιστοιχούν και μεταδίδονται με τρόπο στρατευμένο ως προς την τελική θεματική στόχευση.

Η ποιητική συλλογή τής Μαρίας Καραθανάση με τίτλο «Κόκκινο νήμα. Σέρρες, βουλγαρική κατοχή, 1906-1918» αποτελεί ένα σύνολο δεκαπέντε ποιημάτων που προέκυψε μετά από την πολύμηνη ενασχόλησή της με τα Γενικά Αρχεία τού Κράτους, τη μελέτη των πηγών που αφορούν τη βουλγαρική κατοχή τής ευρύτερης περιοχής των Σερρών και τις συνέπειές της από την εποχή τού Μακεδονικού Αγώνα έως το τέλος του πρώτου παγκόσμιου πολέμου σε όλους τους τομείς τού δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Με τη συνδρομή τού «δομημένου ρεαλισμού», μετατρέπει την κατανόηση των γεγονότων τού παρελθόντος σε εργαλείο εμβάθυνσης στο παρόν, ενώ με τον ενεστώτα χρόνο που χρησιμοποιεί και την πρωτοπρόσωπη εστίαση, το δρών υποκείμενο των ποιημάτων της τοποθετείται σε διαλεκτική σχέση με το συγκεκριμένο περιβάλλον, αποτελώντας συνάμα και το αντικείμενο της αναπαράστασης. Ήρωας και αναγνώστης γίνονται μάρτυρες

κοινών εμπειριών, ο ήρωας με τη φυσική του παρουσία και ο αναγνώστης έμμεσα, με τη διαμεσολάβηση των στίχων. Η Μ. Καραθανάση αναπλάθει το περιβάλλον τής βουλγαρικής κατοχής όχι για να το περιγράψει, αλλά για να συνθέσει μέσω τού ποιητικού λόγου ζωντανές εικόνες που σηματοδοτούν τις αιτίες που επέδρασαν στο σχηματισμό τής κατάστασης που περιγράφεται. Αποφεύγει τις ηθολογικές αποτιμήσεις, τιθασεύει το συναισθηματισμό και εμβαθύνει στις συνθήκες που διαμόρφωσαν το ποιητικό της περιβάλλον, με στόχο να φτάσει στις αιτίες που διαμόρφωσαν τα φαινόμενα. Παρουσιάζει τα ιστορικά συμβάντα, τα πρόσωπα, τα γεγονότα τής βίας και τής αποκτήνωσης, απαλλαγμένα από κάθε προσπάθεια ερμηνείας ή παρερμηνείας, προκαλώντας το συναίσθημα αβίαστα μέσω τής εξαιρετικής εικονοποιίας. Κι επειδή «ένας ποιητής πριν από οτιδήποτε άλλο είναι ένας άνθρωπος παράφορα ερωτευμένος με τη γλώσσα», όπως αναφέρει η W. H. Auden, η Μαρία Καραθανάση επιλέγει τις κατάλληλες λέξεις, λέξεις που αρμόζουν στην εποχή και στο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι, προκειμένου να αναπαραστήσει το χωροχρόνο των ποιημάτων - ιστοριών της και να αποδώσει τη σημαντική λεπτομέρεια των περιγραφών. Σύμφωνα με την Άντζελα Κάρτερ: «Η τέχνη που υφίσταται για τον εαυτό της και μόνο, είναι μια τέχνη στο τελευταίο στάδιο της ανικανότητας. Αν κανένας -συμπεριλαμβανομένου και του καλλιτέχνη- δεν αναγνωρίζει την τέχνη ως μέσο εκμάθησης του κόσμου, τότε η τέχνη υποβιβάζεται σ' ένα είδος θορυβώδους χώρου τού νου και τής επιπολαιότητας του καλλιτέχνη». Έτσι, η ποιήτρια δε δημιουργεί απλά ποίηση, αλλά με τη βοήθεια της ποίησης και της ιστορίας δημιουργεί ένα αντιπολεμικό έργο που ματώνει, για λίγο, τις πληγές τού χθες, με στόχο τη γνώση και την ανανέωση της ιστορική μνήμης.

Προς επίρρωση των παραπάνω, ξεκινούμε την περιδιάβασή μας στους δίσεκτους χρόνους τής βουλγαρικής κατοχής, από το ποίημα «Ο Καπετάνιος» που αναφέρεται στον Καπετάν Μητρούση, ήρωα του Μακεδονικού Αγώνα. Παρακολουθούμε εκστατικοί σε μια καθόλα ρεαλιστική εικόνα και με ενδιαφέρον λεξιλόγιο, τη δολοφονία τού Τούρκου Διοικητή τού σώματος που κύκλωσε την ομάδα τού Καπετάνιου και στη συνέχεια την αυτοκτονία τού ίδιου τού Καπετάνιου.

Τραβά με τ' ακροδάχτυλα
απ' τη φόδρα τού ντουλαμά
κοντόκανο τυφέκιο, υψώνει το βραχίονα και,
ακουμπώντας τον κρόταφο τ' αντικρινού,
πατά με το δείκτη τη σκανδάλη.
Με το ζερβό ανασύρει ξίφος απ' τη ζώνη·
το μπήγει στην αριστερή πλευρά τού στέρνου,

σχηματίζοντας ορθή γωνία.

Λυγίζει τα γόνατα·

τώρα, σταγόνες αίματος απ' το στόμα
ρέουν στο χώμα.

Ευαισθητοποιημένη η ποιήτρια και σχετικά με τη γυναικεία παρουσία στα άσχημα αυτά χρόνια, προβάλλει τις ηρωίδες είτε ως πρωταγωνίστριες, όπως η καπετάνισσα Σοφία στο ποίημα «Σαν άλλη σπαρτιάτισσα», είτε ως θύματα της βίας των Κομιτατζήδων. Καταρχάς, η Καπετάνισσα Σοφία, γυναίκα σύμβολο της εποχής, συλλαμβάνει τον επικεφαλής τής βουλγαρικής αστυνομίας, υπεύθυνο για την πυρκαγιά τής πόλης των Σερρών το 1913. Η εικόνα της, αλλά και τα λίγα λόγια της στο τέλος, προδίδουν ένα άτομο πονεμένο, αλλά δυναμικό.

γυναίκα, με μαύρη μαντήλα τυλιγμένη
γύρω στο κεφάλι
και μακρύκανο τουφέκι
περασμένο χιαστί από τον αριστερό ώμο,
-και παρακάτω διαβάζουμε-

«Δικό σας, το παλιόσκυλο»,
φωνάζει η καπετάνισσα

Και πάλι γυναίκες, τώρα ως θύματα σε σκηνές που προκαλούν θλίψη και αποτροπιασμό για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν τα χρόνια αυτά. Στο ποίημα «Μεντέρι» το ποιητικό υποκείμενο μέσα σε μια λίμνη αίματος γίνεται μάρτυρας της δολοφονίας τής μάνας και βιασμού τής κόρης.

Ο ένας, εκ των δύο,
με τεταμένο τον αριστερό βραχίονα,
τραβά, με τα ματωμένα δάχτυλα,
τα μαύρα, σγουρά μαλλιά τής μάνας.
Πιέζει το κεφάλι προς τα κάτω και,
ρίχνοντάς την πάνω στο,
κόκκινο από το αίμα, κιλίμι
το στρέφει δεξιά.

Ο άλλος, σπρώχνει το κορίτσι, ως δεκαπέντε
ετών,
με τη δερμάτινη μπότα, πάνω στο μεντέρι.
Με τις παλάμες πιάνει τους αστραγάλους
κι ανοίγοντας τα πόδια, σε διάσταση,
πέφτει πάνω της.

όπως και στον «Οντά», όπου το δρων υποκείμενο κρυμμένο παρακολουθεί τους κομιτατζήδες να αφαιρούν με τη βία τα χρυσά κοσμήματα από Τουρκάλες τής περιοχής, ξεσκίζοντας τα στήθη τους

Καθώς κατεβάζει το χέρι προς τα κάτω,
μπήγοντας τα νύχια στο δέρμα,
γυμνώνει τους δύο μαστούς απ' το χρυσό.
Αίμα ρέει από τις κομμένες θηλές.

Και στο ποίημα «Τα κουδούνια», βλέπουμε τις γυναίκες να χορεύουν γυμνές με κουδούνια κρεμασμένα στο λαιμό τους, κατά πα-

ραγγελία των Βουλγάρων, που με ξιφίδια χαράζουν το σώμα τους.

Στρατιώτες,
με μαύρα μαλλιά
και γένια περιμετρικά στο πρόσωπο,
κινούνται γύρω τους,
κρατώντας μυτερά ξιφίδια.
Αίμα κυλά απ' τις πληγές,
κάθε φορά που, με τις άκρες των μαχαιριών,
χαράζουν τη σάρκα.

Το δρων υποκείμενο ως δημοσιογράφος στο ποίημα «Αυτόπτης μάρτυς» ανακαλύπτει τα πτώματα των απαχθέντων από τους Βουλγάρους επτά προκρίτων. Η εικόνα δηλωτική τής φρίκης:

Σε απόσταση ενός μέτρου,
τρεις κεφαλές κείτονται, με πλήθος εντόμων,
γύρω από τους οφθαλμούς.
«Επτά σφαγισθέντες πρόκριτοι τής πόλεως
προ της αναχωρήσεως τού εχθρικού στρατού...»,
γράφω, καθώς καταπίνω τα γαστρικά υγρά,
που ανεβοκατεβαίνουν στον οισοφάγο.

Ενώ, ως φωτογράφος, στο ποίημα «Η επόμενη μέρα» αποδίδει με το φωτογραφικό φακό το αποκρουστικό συμβάν που συναντά κατά την αποχώρηση του βουλγαρικού στρατού από την πόλη το 1913.

Μια γυναίκα,
ούτε τριάντα ετών, με φουσκωμένη κοιλιά,
έχει τυλιγμένα τα άνω άκρα
πέριξ ανδρικού σώματος,
κρεμασμένο με σχοινί,
τυλιγμένο γύρω απ' το λαιμό,
στα κάγκελα της εσωτερικής σκάλας.
Αίμα στάζει,
ανάμεσα στα πόδια τής κυοφορούσας,
στο πάτωμα.

Τέλος, στο ποίημα «Οι σπεσιαλίστες», παρακολουθούμε βήμα βήμα την εκτέλεση του κομιτατζή Πέτρου Σκρέκα μέσα στην αγορά των Σερρών. Εδώ ακούμε για πρώτη φορά το σύνθημα «κόκκινο νήμα». Ήταν το μήνυμα πως εκείνη την ημέρα τα σπίτια και τα καταστήματα της περιοχής έπρεπε να είναι έτοιμα να φιλοξενήσουν αυτόν που διέπραξε τη δολοφονία του Βούλγαρου Κομιτατζή.

Διαβάζουμε:

Τραβώντας με τον αντίχειρα και τον δείκτη
τη γόπα απ' το στόμα φωνάζω «κόκκινο νήμα».
Ένας άνδρας,
με άσπρη, ολόσωμη, ρόμπα, προχωρά,
κρατώντας ματωμένο μπαλτά στην παλάμη,
ενώ τον ακολουθεί ο Νάσος.
Τραβώντας,
απ' την τσέπη τού σακακιού,
σιδερένιο όπλο,
ανασηκώνει το βραχίονα,
πιέζει με το δείκτη τη σκανδάλη
και τον πυροβολεί.

Το σύνθημα «Κόκκινο νήμα» αποτέλεσε την αφόρμηση για να δοθεί ο συγκεκριμένος τίτλος στην ποιητική συλλογή, μιας και η δήλωση, αλλά και η συνυποδήλωσή του, ευνοεί την πολυδιάστατη ερμηνεία και προσέγγιση των όρων διεγείροντας το ενδιαφέρον και την αγωνία του αναγνώστη.

Συνεπώς, η Μαρία Καραθανάση με τη χρήση τού πρώτου προσώπου, τη χρήση τού ενεστώτα, τις ρεαλιστικές περιγραφές και εικόνες, την απόδοση των λεπτομερειών και την κατάλληλη γλώσσα, πλέκει με συνέπεια το «κόκκινο νήμα» των πράξεων στο πλαίσιο της βουλγαρικής κατοχής, και μεθοδικά, χωρίς περιττά λόγια, με βάση τις ιστορικές – αρχαιολογικές – γνώσεις, μας καθοδηγεί στη διαλεύκανση των αιτιών των πράξεων αυτών και στη δημιουργία ενός ζωντανού έργου που πάλλεται, ενός έργου που αποτελεί ορόσημο για την ιστορική μνήμη των κατοίκων των Σερρών και σημείο αναφοράς στα ελληνικά γράμματα.

Αφροδίτη Διαμαντοπούλου

Μεταμοντέρνες αυταπάτες

Θεοχάρης Παπαδόπουλος

Η ποιητική συλλογή τού Θεοχάρη Παπαδόπουλου με τίτλο «Μεταμοντέρνες αυταπάτες» επικεντρώνεται στο θεματικό άξονα χρόνου-χώρου-υποκειμένου. Είναι το τρίπτυχο στο οποίο ο δημιουργός αναπτύσσει την εξελικτική πορεία τού λόγου από το αισθητικό αντικείμενο σε αυτό τής υλικής μορφοποίησης. Πράγματι, είναι διακριτό από τα πρώτα κιόλας ποιήματα της συλλογής η επιδίωξη όπως αποκτήσει όρια το χρονικό και χωρικό πεδίο αναφοράς. Εκ πρώτης όψεως, ο ποιητής κατασκευάζει την ατομικότητα μέσα από την άρνηση. Διερευνά το περιθώριο της ύπαρξης μέσα από την απουσία και δη αυτή του χώρου. «Ψάχνω να με βρω/στα περιθώρια μέσα στο τετράδιο/στις πιο τσαλακωμένες του σελίδες» (σελ. 11) και αυτόματως θέτει το πλαίσιο της απουσίας. Η τελευταία εμφανίζεται στο προσκήνιο ως αντιστάτευση του συμβατικού ομοιώματος αναγνώρισης. Ως ομοίωμα στην ποιητική συλλογή χαρακτηρίζω την καταγραφή μίας ολοκληρωτικής (σχεδόν τεχνητής) αναμόρφωσης του εξωτερικού περιβάλλοντος χώρου σε υποκείμενη ερμηνεία αυτής με όρους εσωτερικής αναγνώρισης. Αυτού του είδους η σύμβαση ταυτίζεται άμεσα με την αίσθηση καταπίεσης κι εξαναγκασμού, την οποία ο δημιουργός επιχειρεί να αρνηθεί. Μόνο που στην περίπτωση του η άρνηση δεν ισορροπεί ανάμεσα στη θετική και τη μη-θετική αποδοχή τής βιωμένης εμπειρίας, αλλά κείται

ανάμεσα στην ολική απάρνηση αυτής και την προβολή τής νέας πρότασης με αφετηρία το μέλλον.

Το πρόσωπο κάθε φορά το οποίο εναλλάσσεται στους στίχους αποτελεί τη γέφυρα από την εξωτερική πρόσληψη στην εσωτερική αφομοίωση (πλην της ερμηνείας αυτής καθαυτής). Μέσα στους στίχους ο ποιητής αναζητά τον τρόπο μετασχηματισμού τής πρώτης αυθεντικής εικόνας, την οποία προσλαμβάνει ως επιφανειακή μεν, ουσιαστική δε, συνιστώσα αναφοράς, σε εικόνα προσωπικής αντιστοιχίας. Είναι το σημείο στο οποίο ο ρεαλισμός των εικόνων του μεταπλάθουν τον πυρήνα αυτών σε ανακατεύθυνση δεδομένων συνειδήσεων. Επικεντρώνεται στην αποδόμηση της πρότερης ταυτότητας, προκειμένου να διατυπώσει με θάρρος την απάντηση στα ερωτήματα που διαιωνίζουν την αισθητική απεικόνιση τόσο του περιβάλλοντος κόσμου, όσο και της παθογένειας τής συλλογικής ολότητας. «Στερεύει η σκέψη/όταν δεν την προκαλείς/Σκοτώνεται η έμπνευση/μπροστά από την οθόνη» (σελ. 20) και συνάμα ο κοινωνικός περίγυρος μετατρέπεται σε οδηγητικό μίτο μίας σκοτεινής κάτοψης των παραδεδεγμένων αληθειών. Οι ανθρώπινες σχέσεις αποτυπώνονται δίχως τεχνητά φκιασίδα. Στην απόσταση που χωρίζει την επιθυμία από το αποτέλεσμα μίας πράξης τοποθετεί ο ποιητής το διάστημα του χώρου, στον οποίο υπάγονται τόσο η βούληση για ζωή, όσο και η λεπτομέρεια της ατομικής ευθύνης. Στην τελευταία εναποθέτει ελπίδες ανασύστασης. Ανασύστασης, όχι μίας πεπαλαιωμένης αντίληψης περί ελευθερίας, αλλά στα δεδομένα τής αφαίρεσης στην οποία έχει εισέλθει ως κορύφωση μίας τετελεσμένης πράξης.

Η εξελικτική πορεία τής ποιητικής θεματικής τού Θεοχάρη Παπαδόπουλου έχει ως αφετηρία της τη ματαιώση της ιδέας ως κεντρικός παράγοντας μετατροπής τής φαντασίας σε εικονοποιία ρεαλιστικής πραγμάτωσης. Η τελευταία σχετίζεται άμεσα με την αποστροφή στη δημοσιότητα ως χρόνος αποδεκτής εφαρμογής τής προσωπικότητας στα όρια τής σύγχρονης συλλογικής απομάγευσης. Ο δημιουργός καταδεικνύει το σημερινό επίπεδο τής εξωστρέφειας του παρόντος χώρου· χώρου, ο οποίος συνδυάζεται με την αναπαραγωγή των ρόλων και των κοινωνικών θεαμάτων, ταυτόχρονα με την ανάγκη όχι απλώς καταδίκης τού εξευτελισμού τον οποίο υφίσταται ο πνευματικός άνθρωπος των ημερών, αλλά και ολομέτωπης ανατροπής τής εικόνας που το θέλει φερέφωνο και προέκταση της συλλογικής υποκρισίας. Η αποδοχή, ως ατομική αναγκαιότητα, ανασκευάζεται και αποκαλύπτει την εσωτερική διάσταση προσώπων και λόγου. Ο δημόσιος

λόγος τέμνεται στον πυρήνα του και σχηματίζει την ηθική οντότητα του νέου, του καινούργιου πεδίου πρόσληψης. «Σύννεφο μαύρο/στάθηκε από πάνω μου/ (...) ποτέ δεν έγινε βροχή/μα πάντα τον ήλιο μου έκρυβε/Μέχρι που τελείωσε/ένα ακόμα καλοκαίρι/στην ανεργία» (σελ. 43) και θέτει εαυτόν στο απόσπασμα των μοντέρνων συνθηκών υπονομείωσης της προσωπικότητας στο όνομα της αριθμημένης κοινωνικής πραγμάτωσης.

Ο ποιητικός λόγος τού Θεοχάρη Παπαδόπουλου είναι συμπυκνωμένος νοημάτων στις ρεαλιστικές απεικόνισης δομών και τεθλασμένων αληθειών· αληθειών, οι οποίες τίθενται επί τάπητος σε ανατομικό εργαστήριο και μέσα από τη μορφή την οποία προσδίδει στα κεκτημένα τής βιωματικής εμπειρίας ανακαλεί το παρελθόν στο χώρο τής δημόσιας πράξης, με τελικό στόχο η κριτική να αποκτήσει υλική υπόσταση και δυναμική συγκριτικής μεταπραγμάτωσης. Ο λόγος του τεχνητά διαμορφώνει τις ορίζουσες των πολυεπίπεδων θεματικών, τη στιγμή κατά την οποία ζωντανεύει με μαεστρία τις πτυχές των ανθρωπίνων σχέσεων, στην οπτική τής διαχρονικής σύμπλευσης τόσο τής θετικής απόκρισης, όσο και της άρνησης αυτής.

Αντώνης Ε. Χαριστός

Ο βράχος τού Σίσυφου

Αριστούλα Δάλλη

Ο Φρίντριχ Νίτσε, στο έργο του Πέρα από το καλό και το κακό, στην ενότητα για «Το ελεύθερο πνεύμα» γράφει: «Ω sancta simplicitas! [Ω αγία απλότητα!] Μέσα σε ποια παράξενη απλούστευση και παραποίηση ζει ο άνθρωπος!... Πώς κάναμε τα πάντα γύρω μας φωτεινά και ελεύθερα και ελαφρά και απλά! Πώς μάθαμε να δίνουμε στις αισθήσεις μας ένα διαβατήριο για καθετί επιφανειακό, στις σκέψεις μας μια θεϊκή επιθυμία για θρασύτατα άλματα και λαθεμένα συμπεράσματα!». Ο Φ. Νίτσε υποστηρίζει ότι μόνον το ελεύθερο πνεύμα, η θέληση για δύναμη και η δύναμη της θέλησης, έξω από κάθε ηθική εκτίμηση, επιτρέπει στην ανθρωπότητα ν' αναπτυχθεί και αντιπαρατάσσει ένα «Ναι», σε ό,τι μεγαθύνει και εντείνει με ομορφιά τη ζωή. Ο κάθε άνθρωπος έχει τον προσωπικό του μύθο για δύναμη και πραγμάτωση του σκοπού τής ζωής του. Από το μυθολογικό Σίσυφο έως σήμερα, χωρίς δύναμη και θέληση για την αναζήτηση της ελευθερίας τού πνεύματος, ζούμε την καταναγκαστική επανάληψη της υποδούλωσης στην αναγκαία εξουσία και τον πνευματικό θάνατο.

Ο συγγραφέας Κωνσταντίνος Λίχνος, στο πρόσφατο βιβλίο του «Ο βράχος του Σίσυφου», με αναλυτική σκέψη στοχάζεται και αναστοχάζεται για το ίδιο «Ναι» τού Νίτσε και την επιθυμία για δύναμη. Θέτει ερωτηματικά και προβληματισμούς για την επίτευξη του σκοπού, τη θέληση της δύναμης για το αναγκαίο, το εφικτό, το αδύνατο, για τα όρια της ατομικότητας και της συλλογικότητας. Διερωτάται, καθώς εμβαθύνει στο πνεύμα τού μύθου, αν το πεπρωμένο τού Σίσυφου ευθύνεται για την τραγική κατάληξη της ζωής του ή ο ίδιος είναι δημιουργός της μοίρας του με τις επιλογές του. Αν όλοι εμείς ως θνητοί δεν αντιλαμβανόμαστε το «γιατί» και το «πώς» τής καταναγκαστικής επανάληψης στη ζωή μας που μοιάζει με θάνατο.

Από την προμετωπίδα, ο συγγραφέας μάς προδιαθέτει για την προσέγγιση του θέματος που τον απασχολεί, αναφερόμενος στην τραγωδία του Αισχύλου, Προμηθέας Δεσμώτης. «Κι έτσι, της μοίρας το γραφτό/ πρέπει πιο ελαφρά να υποφέρω,/ μια που γνωρίζω, πως κανείς με της ανάγκης τη δύναμη/ δεν μπορεί να πολεμήσει»

Αισχύλος, Προμηθέας Δεσμώτης,
στίχ. 103-105

Και συνεχίζει:

«Άρχισε κάνοντας αυτό που είναι αναγκαίο,/ μετά αυτό που είναι εφικτό και ξαφνικά/ θα βρεθείς να κάνεις το αδύνατο»

Φραγκίσκος της Ασίζης (1181-1226)

Ο Κωνσταντίνος Λίχνος, μηχανικός πληροφορικής ⁵ επικοινωνιών, συντάκτης πεζογραφίας, δοκιμίων και ποίησης, πολυγραφότατος με ποικίλα θέματα λόγου και τέχνης, σκύβει με διορατική ματιά πάνω στο πολυσυζητημένο θέμα τού μυθικού Σίσυφου και το βράχο του στον Άδη. Διαβάζει το μύθο με μία λοξή ανάγνωση, ανατέμνει το σώμα και τη σκέψη της διήγησης σε μια προσπάθεια να κατανοήσει την βαθύτερη δομή τής υπαρξιακής οντότητας του ήρωα, τις πρωτογενείς ενορμήσεις και την κατάσταση του «Είναι και του συν-Είναι» στον προσωπικό του χρόνο. Αυτή τη γνώση μεταγγίζει με την προσέγγιση του στο έργο τού Σισύφειου μύθου ορίζοντας την αφήγηση, πραγματική ή μυθολογική, με αλληγορικούς διαλόγους ή φανταστικό μονόλογο του ήρωα, καλώντας τον αναγνώστη σε μια διυποκειμενική σχέση να παρακολουθήσει το στοχαστικό δοκίμιο, το φιλοσοφικό διήγημα, τη διανοητική διερεύνηση υπαρξιακών ερωτημάτων για τη σχέση τού ανθρώπου με τον κόσμο και τη θέση του σ' αυτόν.

Το κείμενο απαρτίζεται από δύο ενότητες που σχετίζονται μεταξύ τους με διαδικασία κλιμάκωσης. Στο πρώτο μέρος, στο «σημείωμα του συγγραφέα», γίνεται αναφορά στην καταγωγή τού Σίσυφου, στα λάθη και στα

αμαρτήματα που, ίσως, δεν είναι άσχετα από το γενεαλογικό οικογενειακό του σύστημα. Συμπεριφορές και ακραίες θέσεις δύναμης και αλαζονείας ως προς τους θεούς και τους νόμους τής ζωής και τού θανάτου, κατατάσσοντάς το σε σύμβολο μιας λαθεμένης εξέγερσης προς την καθεστηκυία τάξη θεών και ανθρώπων με αποτέλεσμα την τιμωρία του. Ο συγγραφέας προετοιμάζει τον αναγνώστη με διακειμενικότητα για τις πολλές εκδοχές και απόψεις, όσον αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο, την τιμωρία και το αναπάντεχα σκληρό τέλος του, σύμβολο ματαιότητας, παράδειγμα αποφυγής και μίμησης του ήρωα. Ως εισαγωγή, γίνεται αναφορά σε ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, φιλοσοφικές ερμηνείες άλλων θεωρητικών και φιλοσόφων για το συμβολισμό του μύθου, το δίλημμα της στάσης τού ήρωα στην τιμωρία, της επίπονης παράλογης καταναγκαστικής επανάληψης και υπομονής στο μαρτύριο της πτώσης και της ανύψωσης χωρίς τελειωμό, (Καμύ, Νίτσε κ.ά.).

Ο Καμύ, αναφερόμενος στο παράλογο του κόσμου, το συσχετίζει με το Σίσυφο, τον παράλογο εξεγερμένο ήρωα, τόσο για τα ψυχικά πάθη του, όσο και για το βασανιστήριό του, και θέτει το δίλημμα απερίφραστα (αλλαγή ή αυτοκτονία), υποστηρίζοντας ότι δεν υπάρχει μοίρα που δεν υπερνικάται με την περιφρόνηση απέναντι στους θεούς και την εξουσία. Ο Νίτσε, διατυπώνει την άποψη ότι όλη η πορεία τής ανθρώπινης ζωής είναι μια ηρωική ματαιότητα και η συμφιλίωση του ήρωα με τον εαυτό του είναι μια άρνηση προς τους θεούς και την ηθική τους, με μια στωικότητα αναγκαία για την ύπαρξή του. Ένας άνθρωπος που σύμφωνα με τη στωική φόρμουλα του Νίτσε οφείλει να εφαρμόζει τη ρήση του «...ώστε να μη θέλει κανείς να έχει τίποτε διαφορετικό, ούτε μπροστά του, ούτε πίσω του, ούτε στους αιώνες των αιώνων. Όχι μόνο ν' αντέχει το αναγκαίο, αλλά και να το αγαπά...». Αναφέρεται στο μύθο για τις καταβολές τής ιστορίας, το γενεαλογικό δένδρο τού Σίσυφου, τη βασιλική γενιά του, στο συμβολισμό και τις προσομοιώσεις με την ανθρώπινη μοίρα και τα κοινωνικά συστήματα, τη ζωή και το θάνατο, την επανάσταση του θνητού έναντι των αθανάτων θεών. Ο σκεπτικισμός γίνεται η βάση πάνω στην οποία θα εξελιχθεί στο φιλοσοφικό διήγημα του συγγραφέα η προσωπική διεισδυτική ματιά του με τον αναλυτικό αφηγηματικό λόγο, τη φαντασία, την προσομοίωση, την αλληγορία, τη μεταφορά.

Στο δεύτερο μέρος, ο συγγραφέας στήνει την δική του εκδοχή για το «σισύφειο κόσμιο» όπου υπάρχει μονάχα ο Σίσυφος, ο βράχος και ένας άγονος λόφος. Σ' αυτό το αιώνιο δράμα τού μοναχικού και αμετανόη-

του μυθικού ήρωα που η σκιά του εκφρασμένη με την αλαζονική εξέγερση και αυθάδεια απέναντι στη μοίρα του προκάλεσε την οργή και την τιμωρία των θεών, σκύβει ο συγγραφέας και με μυθοπλαστικό στοχασμό προσεγγίζει τους συνειδητούς και ασυνειδητούς λόγους-αίτια που τον οδήγησαν στον ατερμάτιστο θάνατο ανάμεσα στο ενδιαμέσο κενό ύπαρξης και ανυπαρξίας του Άδη. Στην επανάληψη μιας μάταιης πράξης, της πτώσης και της ανύψωσης του βράχου, της αβάσταχτης υπομονής του να είναι υπόδουλος της ανάγκης κουβαλώντας το βράχο αιώνια: «αλύγιστος, απτόητος, άπελπις». Ο συγγραφέας προβληματίζεται, ρωτάει, ζητάει απαντήσεις για το «γιατί» και το «πώς», δοκιμάζει τον ήρωα με μυθοπλαστικές συναντήσεις για να το συνενώσει, να συνδέσει το παρελθόν με το βασανιστικό, ατελείωτο, χρέος τής τιμωρίας του. Γυρίζει πίσω στην απαρχή τής δόξας τού Σίσυφου, ιδρυτή τής Εφύρας, βασιλιά τής Κορίνθου. Πατέρας του ο διαχειριστής των ανέμων Αίολος, εγγονός τού Δευκαλίωνα και τής Πύρρας που δημιουργούσαν απ' αρχής ανθρώπους από τις πέτρες, γιός του ο Γλαύκος και ο πολυμήχανος Οδυσσεύς. Ήταν ένας πολύ σοφός, έξυπνος, πολυμήχανος άνθρωπος αγαπητός στους θεούς. Το λάθος του ήταν ότι χρησιμοποίησε τα ταλέντα και την ευστροφία του με υπέρμετρο εγωισμό και αλαζονεία. Ξεγέλασε τους θεούς, σκότωσε τους φιλοξενούμενους του προσβάλλοντας την ηθική και την ιερότητα της φιλοξενίας. Πρόδωσε το Δία και αποκάλυψε τα μυστικά των θεών. Η τιμωρία του ήταν ο θάνατος. Ο, κατ' επανάληψη, αμετανόητος ήρωας ξεγέλασε δύο φορές τον Άδη, επιθυμούσε να αποκτήσει θεϊκή δύναμη, ν' αλλάξει την τάξη των πραγμάτων, να κερδίσει την αθανασία του και των ανθρώπων, χωρίς να υπολογίσει το χάος τής αταξίας που δημιουργούσε στον κόσμο.

Για την επιδίωξη της δύναμης ως υπεράνθρωπος, την αμετροέπεια και τη βδελυρή στάση προς τη ζωή και το θάνατο, τιμωρήθηκε με την υποχρέωση να ανεβάζει από το έδαφος έναν βράχο στην κορυφή τού λόφου και αυτός να κατακυλάει πίσω, χωρίς να μπορεί να ολοκληρώσει το τέλος τής μάταιης προσπάθειάς του. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο διήγημά του το μύθο, τονίζει το αιώνιο άχθος και πάθος τής τιμωρίας και πλέκει τη φιλοσοφική σκέψη του για την υπαρξιακή αγωνία τού ανθρώπου, το φόβο τού θανάτου, την πάλη για δύναμη και ανυποταγή, την υπεροχή και τη μειονεξία, την αλαζονεία και την ύβρη, καταστρατηγώντας τα όρια των φυσικών και ανθρωπίνων νόμων. Η καταναγκαστική επανάληψη της επαίσχυντης και εξουθενωτικής τιμωρίας παραπέμπει συμβολικά στην ανύψωση και την πτώ-

ση τού ανθρώπου στο σκοτάδι τού Άδη, με κόστος την απώλεια της ψυχής.

Ο Carl Jung στην «ψυχολογία του βάθους» αναγνωρίζει τα αρχέτυπα Βασιλιάς, Πολεμιστής, Μάγος Εραστής, έτσι όπως εμφανίζονται στην ανδρική ψυχή και συμπλέκονται με τα αρχέτυπα το Θεϊκό παιδί, το Σοφό παιδί, το Φως, τη Σκιά, τον Κατεργάρη. Στην περίπτωση του Σίσυφου, το αρχέτυπο Βασιλιάς (animus) συμμαχεί με το αρχέτυπο Σκιά και τον Κατεργάρη χρησιμοποιώντας τη δράση του Σοφού παιδιού για αρνητικούς σκοπούς. Έτσι, σύμφωνα με ορισμένες εκδοχές, δεν παρουσιάζεται μόνο ως πολυμήχανος που δίνει έξυπνες λύσεις, αλλά ως πανούργος, δολοπλόκος, μοχθηρός, ανήθικος άνδρας, όπως ήταν και τα παιδιά του. Ενώ ανυψώνεται από το ζώδες (έδαφος) προς το ανθρώπινο (λόφος) και είναι αγαπητός από τους θεούς, καταστρέφει την εξελικτική του πορεία προς το φως και πέφτει στα Τάρταρα, λόγω καταπάτησης των ορίων. Ο Σίσυφος τιμωρείται για την Ύβρη προς τους νόμους των θεών και των ανθρώπων. Κουβαλάει ένα δια-γενεαλογικό τραύμα που ενώνει με ασέβεια τρεις γενιές (Δευκαλίωνα -δημιουργία των ανθρώπων από τις πέτρες-, Αίολος, Σίσυφος, Γλαύκος, Σαλμωνέας, Βελλερεφόντης,) που τιμωρούνται με θάνατο για την ίδια συμπεριφορά. «Εγώ, ο Σίσυφος», κομπάζει για την πανουργία, τη δύναμή του, την οίηση, τα δολοφονικά σχέδια, τη σαδιστική απόλαυση του κακού. Η παράβαση του νόμου δεν αποβλέπει στο γενικό καλό σαν τον Προμηθέα, αλλά μόνο στο δικό του όφελος, αγνοώντας τις αλήθειες που γνώριζε και δεν έπρεπε να παραβεί. Ο Οιδίποδας δεν ήταν συνειδητοποιημένος γι' αυτό που ζούσε και τυφλώθηκε, ο Σίσυφος ήξερε και συνειδητά θέλησε ν' αλλάξει την έννομη τάξη τής ζωής και τού θανάτου.

Ο Κ. Λίχνος προσπαθεί στη μυθοπλασία του να βοηθήσει τον αμετανόητο Σίσυφο και του στέλνει τρεις βοήθειες για την αναγνώριση της αμαρτίας (του λάθους) και τη μεταμέλεια, αν και είναι ήδη στη χώρα των νεκρών. Τον γέρο Τάραξο (βασιλιά), που του θυμίζει την υπευθυνότητά του για το θάνατο του γιού του Διήφοβου, τον πτερωτό θεό Ερμή, που τον προκαλεί με τα λόγια του για μετάνοια, το φιλόσοφο Σωκράτη, που προσπαθεί να το μύσει στην αυτογνωσία με ερωτήσεις και τη μαιευτική του μέθοδο. Όμως, ο Σίσυφος, δε μετανοεί, συμπεριφέρεται με λήθη, αυθάδεια, περιφρόνηση, τυφλωμένος από το σκοτάδι τής ψυχής του, το θυμό και την εξάντληση της καταναγκαστικής επανάληψης. Ακόμη κι όταν ακούει τη γλυκιά μουσική και την ποίηση του Ορφέα, ξεπερνάει τη νοσταλγία για την ομορφιά, την αγάπη, την τέχνη, και συνεχίζει αδιάφο-

ρος το τυραννικό χρέος του. Επιμένει να σηκώνει το βράχο προς το λόφο χωρίς σκοπό, θεωρώντας ότι με τη δύναμη και το πείσμα του, αυτός ο άφοβος του θανάτου θνητός, ταπεινώνει με περιφρόνηση τους θεούς. Αν δούμε το Σίσυφο σαν μία gestalt (μορφή), κατανοούμε ότι η στάση ζωής τού Σίσυφου είναι επιλογή του. Υπερέχει το πρωτογενές κακό στην ψυχή του, είναι δέσμιος των ακατέργαστων ενορμήσεων του «Εγώ» και μετατρέπεται σε σκληρό βράχο κάθε ζωική ψυχική ενέργεια. «Κάποτε ήμουν ο Σίσυφος, τώρα απόγινα ο βράχος μου», απαντάει με υπερηφάνεια και αυθάδεια, συμφιλιωμένος με το αιώνιο δράμα του και την φυλάκιση του εαυτού του στο σκοτάδι τού ασυνειδήτου.

Ο Κωνσταντίνος Λίχνος κλείνει την αφήγησή του δίνοντας το λόγο στον ήρωα, όχι για ν' απολογηθεί, αλλά για ν' ακουσθεί (ίσως, προς αποφυγή τής συμπεριφοράς του) η φωνή και ο λόγος τής επιλογής του. Σ' έναν μονόλογο, όπου ο Σίσυφος παίρνει την ευθύνη και με βεβαιότητα ξετυλίγει τις σκέψεις του, με την προσδοκία να αναγνωρισθεί η δύναμη του και να δικαιωθεί από τον υποψιασμένο αναγνώστη. «Με κάθε μου βήμα αλλάζομαι και επιβεβαιώνω την τραγικότητα μιας αποστολής δίχως ολοκλήρωση. Με κάθε μου βήμα τιμώ τ' όνομά μου. Με κάθε ανάσα καταριέμαι τους θεούς και τους θεούς των θεών. Κουβαλώ το βράχο, τα δόντια μου σφίγγοντας, και, εφόσον δρω με φρόνημα και πυγμή, δεν οφείλω απολογία καμία. Κάθε που κατηγορίζω για να επαναλάβω τον ανώφελο άθλο μου, στρέφω την πλάτη μου στους ουρανοί και χλευάζω κάθε δύναμη που μπορεί να μου επιβληθεί για να μου ορίσει τη ζήση. Στην κατωφέρεια, πάσας υποχρέωσης λεύτερος, βαδίζω αγόγγυστα και θεώμαι το βράχο να κατρακυλά στη λοφοπλαγιά μέχρι που ακινητεί, περιμένοντάς με να τον ξαναθέσω σε κίνηση. Σαν φτάσω στου λόφου τον πρόποδα, ανασηκώνω και πάλι την πέτρα, τη στεριώνω στις γδαρμένες μου πλάτες και αρχίζω, της ανάγκης υπόδουλος, ξανά την ανάβαση.

Αλύγιστος, απτόητος, άπελπις».

Αριστούλα Δάλλη

Δρολάπι

Ο Ευάγγελος Αυδίκος είναι ένας πρώην ακαδημαϊκός επιστήμων, ο οποίος παράλληλα με την ακαδημαϊκή του πορεία ως καθηγητού Λαογραφίας στο πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ασχολείται εδώ και κάμποσα χρόνια με την «καθαρή Λογοτεχνία» -ας μου επι-

τραπεί ο όρος-, και συγκεκριμένα με την πεζογραφία, υπηρετώντας κυρίως το μυθιστόρημα, αλλά και το διήγημα. Διάβασα μόνο το τελευταίο του μυθιστόρημα -πριν το Δρολάπι εννοώ- την Οδό Οφθαλμιατρείου, στο οποίο πρωταγωνιστεί η ένδοξη μεν, αλλά πολύ ταλαιπωρημένη μορφή τού Κώστα Κρυστάλλη, τού σπουδαίου ποιητή από το Συρράκο της Ηπείρου. Από το ίδιο αυτό χωριό έλκει την καταγωγή του και Ε. Α. αν και γεννήθηκε στην Πρέβεζα. Θα εξομολογηθώ εδώ, πως όταν ακούω ή διαβάζω για ποιητές ή πεζογράφους-καθηγητές πανεπιστημίου, κουμπώνομαι, γίνομαι επιφυλακτικός, καθώς πολύ συχνά, πολλοί απ' αυτούς εξήλωσαν δόξαν ποιητή ή πεζογράφου χωρίς το χάρισμα του λογοτέχνη και με πενιχρά όντως αποτελέσματα. Πιστεύουν μάλλον, ότι αφού αξιώθηκαν να γίνουν καθηγητές Α.Ε.Ι, μπορούν να γίνουν τα πάντα. Ο Ε. Αυδίκος, δεν ανήκει σ' αυτήν την κατηγορία. Προσωπικά, και όσο δικαιούμαι να έχω λόγο, είναι όντως λογοτέχνης, με έκδηλο το χάρισμα της αφήγησης. Το είδα στην Οδό Οφθαλμιατρείου, και τώρα στο Δρολάπι. Ο αφηγηματικός λόγος τού Ε. Α. ρέει αβίαστα, με γνήσια φυσικότητα, σαν την αναπνοή που επισυμβαίνει ερήμην μας, ρέει με εξαιρετική σαφήνεια και διαύγεια, σαν το γάργαρο νερό τού Άραχθου και τού ποταμού Χρούσια, παραπόταμου του καλαρρύτικου ποταμού, κάτω απ' το Συρράκο. Ο λόγος του καλλιεπής και επιμελημένος, παίρνει μορφή προφορικού λόγου, ενώ βέβαια δεν είναι, που συχνά γίνεται σχεδόν ασθματικός, αφού οι ήρωες, καθημερινοί άνθρωποι της διπλανής πόρτας, βιάζονται, θέλουν να πουν τα όσα λόγια τους «πριν η ψυχή τους άγριο κάνει πανιά». Τα τρία ζευγάρια τού μυθιστορήματος, οι έξι δηλαδή ήρωες του βιβλίου, δεν είναι «πρόσωπα μυθιστορηματικής κατασκευής», είναι άνθρωποι κοινοί, αναγνωρίσιμοι σε κάθε μήκος και πλάτος της γης, είτε είναι άνθρωποι ταπεινωμένοι και καταφρονημένοι που λείει ο Ντοστογιέφσκι, είτε είναι μικροαστοί ή μεσοαστοί. Είναι δηλαδή καθημερινοί άνθρωποι, κάποιιοι -με την πρώτη ματιά- ασήμαντοι, με φτωχή ζωή, λιμνάζουσα και πληκτική, έως θανάσιμα πληκτική και επίπεδη, κάποιιοι άλλοι με καλύτερη παιδεία και κοινωνικό επίπεδο, όλοι όμως με έντονη και κοχλάζουσα εσωτερική ζωή, με λογισμό και συνειδητότητα για το πώς πορεύεται η ζωή και πώς υφαίνει συχνά γύρω τους -χωρίς «ποτέ ν' ακούσουν ποτέ κρότον κτιστών ή ήχου»- καταστάσεις και γεγονότα που τους εγκλωβίζουν, τους παγιδεύουν, ή και τους στέλνουν στο περιθώριο.

Οι ήρωες αυτοί, και κυρίως οι γυναίκες, διερευνούν με τόσο φυσικό τρόπο, σαν να αναπνέουν, και τόσο διεισδυτικά τον εσωτερι-

κό τους κόσμο, τα συναισθήματά τους δηλαδή, τις αγωνίες τους, τις ανασφάλειές τους, τις αντοχές τους, τη μοναξιά τους, κάνουν ταμείο με κάποιον τρόπο, και προσπαθούν συγχρόνως να αντλήσουν κουράγιο απ' όπου προσφέρεται, ακόμα κι από τα πετεινά τ' ουρανού. Εξαιρετικά τρυφερή η απόπειρα της ηρώιδας Αρσινόης να συνδεθεί συνομιλώντας με το κοράκι που πεταρίζει έξω στην αυλή της, κρώζοντας το γνωστό, αδιάφορο και ενοχλητικό, ήχο. Ειδικά με το κοράκι που λόγω χρώματος και διαιτητικών προτιμήσεων δεν είναι αγαπητό στον πολύ κόσμο, καθώς ο μωσαϊκός νόμος θεωρεί το κοράκι «ακάθαρτο ζώο», ενώ γενικά το κοράκι θεωρείται στις περισσότερες κουλτούρες κακός οιώνος. Το κοράκι που από σύμβουλος γρουσουζιάς γίνεται συνομιλητής, συντροφιά (καθώς η μοναξιά δεν έχει παραλήπτη), δάσκαλος και αρωγός την ώρα τής δυστυχίας της και εξομολόγος τής συμφοράς της. Εδώ να προσθέσω και την επιτυχημένη σύνδεση του κορακιού της αφήγησης με το Κοράκι του Έντγκαρ Άλαν Πόε.

Ειλικρινά, διαβάζοντας το Δρολάπι, σκέφτομαι αν αυτοί οι ήρωες του μυθιστορήματος του Ε.Α., αυτοί οι απλοί τρέχοντες άνθρωποι της καθημερινότητας, σκέπτονται και αισθάνονται με τόσο γόνιμο και ουσιαστικό τρόπο, τότε αυτοί δεν είναι διόλου καθημερινοί άνθρωποι, είναι οι αυτοδίδακτοί μαχητές τής ζωής, είναι οι επί του πρακτέου φιλόσοφοι της ζωής. Οι ήρωες του Ε. Α. είναι τόσο ζωντανοί, τόσο ενδιαφέροντες που κατά την διάρκεια της ανάγνωσης, είχα την εντύπωση πως ήταν δίπλα μου, στο ίδιο σαλόνι, στον ίδιο χώρο, στην ίδια πόλη, ένιωθα τον παλμό των σκέψεών τους και των δράσεών τους. Σαν να συμμετείχα ως βουβός συνέστιος και ομοτράπεζος αυτών των ανθρώπων. Μια συνθήκη που διατρέχει το βιβλίο και αποτελεί τον άξονα γύρω από τον οποίο κινείται σχεδόν όλη η αφήγηση είναι το δρολάπι, που στη μετεωρολογία σημαίνει τη ραγδαία βροχή με σφοδρό άνεμο, το ανεμοβρόχι. Μια ισχυρή επέλαση δρολαπιού μπορεί να επιφέρει καταλυτική αλλαγή στην ισορροπία τής φύσης. Σε μια τέτοια επέλαση ο Κώστας, ένας από τους πρωταγωνιστές τής ιστορίας, προσπαθώντας να σώσει τη ζωή ενός κατσικιού διακινδυνεύει σοβαρά τη ζωή του. Στο βιβλίο που μας απασχολεί, το δρολάπι άλλοτε είναι πραγματικό, ως φυσικό φαινόμενο καταστροφής, και άλλοτε είναι συμβολικό, υπονοώντας το δρολάπι των κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών, που ανατρέπει κοινωνικές και οικονομικές κατακτήσεις ετών και διασαλεύει το όποιο κοινωνικό συμβόλαιο είχε συνομολογηθεί τα προηγούμενα χρόνια. Η σχετικά πρόσφατη θεομηνία με τις πλημμύρες στη Θεσσαλία

ολάκερη, μας βάζει σε μια ευκολότερη, δυστυχώς, κατανόηση της σφοδρότητας και της ανελέητης επέλασης ενός δρολαπιού. Ένα δρολάπι πέρασε κι απ' τη ζωή τού ζεύγους Αρσινόης-Μάχου, καθώς μετά από ένα σφοδρό τροχαίο ατύχημα στην Ασπροβάλτα, επιζούν μεν, σε αναπηρικό αμαξίδιο εκείνος, πιο λειτουργική εκείνη, αλλά, το χειρότερο, δεν θυμούνται τίποτε από τον προηγούμενο βίο τους. Delete. Ξέχασαν ποιοί υπήρξαν, λησμόνησαν την πρότερη ζωή τους, τους συγγενείς τους και αν είχαν, τον τόπο τους, και επειδή κάηκαν όλα στο αυτοκίνητο που επέβαιναν, δεν έχουν κανένα έγγραφο που να πιστοποιεί την ύπαρξή τους. Για το κράτος και όλους τους συμπολίτες τους επίσημα δεν υπάρχουν! «Είμαστε λαθραίοι στη ζωή. Ξεφύγαμε απ' το θάνατο, μας αγνοεί η ζωή. Ο νόμος μάς εντόπισε, είναι σκληρός όταν θέλει. Αλλιώς τον περιμέναμε. Να ανοίξει την πόρτα του σκοταδιού, να μας δανείσει φως!» Και ο Λευτέρης, ο ψυχολόγος, να τους λέει κατάμουτρα: «Είστε λαθραίοι, μην το ξεχνάτε. Υπάρχετε χάρη στην ελεημοσύνη των άλλων.» Ζουν μια ζωή δανεική, όπως γράφει ο συγγραφέας.

Το δεύτερο ζευγάρι είναι η Ρήνα, κόρη πολιτικού πρόσφυγα και ο Κώστας. Είναι το ζευγάρι που αποφασίζει να εγκαταλείψει την Αθήνα, για να στήσει έναν ξενώνα στα Τζουμέρκα. Και το τρίτο ζευγάρι είναι η Μίκα και ο Κρίστ. Η Μίκα έχει ελληνικές ρίζες και το ζευγάρι ανήκει στην κατηγορία των ανθρώπων που συνεχώς μετακινούνται, από χώρα σε χώρα και από πόλη σε πόλη. Τα έξι αυτά πρόσωπα που κινούν όλη τη δράση τού μυθιστορήματος, ο συγγραφέας τα σκιαγραφεί με περισσή επιμέλεια και λεπτομέρεια, και μας τα χαρίζει ως ολοκληρωμένους χαρακτήρες με τα δυνατά και τα αδύνατά τους σημεία, με τα πλεονεκτήματα και τα τρωτά τους, μας παραδίδει πρόσωπα απτά, γνήσια, σαν αυτά που ζουν και κινούνται γύρω μας. Πρόσωπα που προσπαθούν και αγωνίζονται να βρουν το δικό τους δρόμο σε μια κοινωνία που δέχεται απανωτά χτυπήματα, σαν χτυπήματα από αλλεπάλληλα δρολάπια. Η ιστορία τοποθετείται στην εποχή της οικονομικής κρίσης, σε εποχή που «όλα πουλιούνται, η νοσταλγία εμφανώνεται, προσφέρεται με διάφορους τρόπους», όπως λέει ο αφηγητής στη σελίδα 42.

Θέλω, σ' αυτό το σημείο, να καταστήσω σαφές, ότι ο Ευάγγελος Αυδίκος είναι ένας γνήσιος πεζογράφος, ένας γλαφυρότατος αφηγητής, που γνωρίζει καλά να στήνει ιστορίες, να τις δομεί με ευφάνταστο και στέρεο τρόπο, να φιλοτεχνεί με πατρική σχεδόν στοργή τους ήρωες του μυθιστορήματος. Ξέρει να χρησιμοποιεί τις παρομοιώσεις, τις μεταφορές και τις προσωποποιήσεις με μέτρο και εκεί μόνο όπου εξυπηρετούν

την εξέλιξη της δράσης και κυρίως την αισθητική της αφήγησης. Αυτό, όμως, που διατρέχει όλες τις επί μέρους ιστορίες των ηρώων τού βιβλίου είναι η θαυμαστή ικανότητα του συγγραφέα να δίνει ζωή στο ασήμαντο. Αυτή την ικανότητα την πιστώνει ο Ε.Α. στην ηρώίδα του Ιρένε. Όμως, είναι η δική του ικανότητα. Και επιπλέον ο συμπατριώτης μου συγγραφέας από τα Βόρεια Τζουμέρκα, προικισμένου διαθέτει έναν λοξό τρόπο να κοιτάζει όσα συμβαίνουν. Κι αυτό είναι ένα ακόμα προσόν και όπλο στη φαρέτρα του πεζογράφου.

Πριν κλείσω αυτό το προλόγισμα, θέλω να διαβάσω ένα απόσπασμα που αναφέρεται στον Άραχθο ποταμό. Είναι ένα εξαιρετικό δείγμα εμπνευσμένης γραφής. Η ροή τού ποταμού, με τις τόσες εναλλαγές της, τις οποίες ο εμπνευσμένος συγγραφέας τις παρομοιάζει με τους ελληνικούς χορούς, το συρτό, τον τσάμικο, τους ποντιακούς χορούς και με τον κρητικό πεντοζάλη, μου έφεραν συνειρμικά στο νου τους ελληνικούς χορούς του Ν. Σκαλκώτα: «Κάθεται στην πολυθρόνα τού Ηφαίστου, ακούγεται ο αχός τού ποταμού. Τα νερά τού Αράχθου ορμητικά, ο ήχος φθάνει στ' αυτιά της απειλητικής. Σηκώνεται όρθια, αριστερά το ποτάμι, είναι θολό, αφρίζει, το νερό χτυπιέται με δύναμη στις πέτρες, έχει θυμώσει, μπορεί να ξεχωρίσει την οργή του από τον ήχο. Σε καλούς καιρούς γίνεται νανούρισμα, αθόρυβο, δε θέλει να χαλάσει την ηρεμία που υπάρχει, το ίδιο μοιάζει να έχει πάρει έναν υπνάκο, έχει δικαίωμα στην ξεκούραση, να ερωτευθεί κι αυτό, ξέχασε όλο το χειμώνα τί σημαίνει να φλερτάρει με τα δέντρα, με τις γέφυρες, αλλά και με τις κυρίες που ανεβαίνουν να κάνουν ράφτινγκ, ντυμένες με τις φόρμες τους και τα πορτοκαλί σωσίβια, ποταμίσιες νεράιδες. Άλλες φορές, μετά από βροχές, το ποτάμι κυλάει σταθερά, είναι ήρεμο, στήνει κουβέντα, κι αρχίζει το δικό του τραγούδι, που είναι συρτός αργός κι άλλοτε τσάμικος. Όμως, ο σημερινός του ήχος είναι πολεμικός. Κατεβαίνει ανταριασμένος, τα κύματα μοιάζουν να επιχειρούν άλματα, και πιρουέτες σαν τους ποντιακούς χορούς. Το φλερτ με τα δέντρα γίνεται άχτι, οργή. Στη δική της πλευρά, τη δυτική, τα νερά σπάνε με σφοδρότητα, πάνω σ' ένα πλατάνι, παλεύει να κρατηθεί όρθιο, έχει φαγωθεί το χώμα, και η ρίζα του, πλεγμένη σε κάποιες πέτρες, δίνει τον αγώνα της να κρατηθεί, να αντέξει στη manía τού νερού, που γίνεται μαινάδα. Ένας υδάτινος πεντοζάλης, σαν εκείνον που χόρευε για πολλά χρόνια με τον Κρητικό πρώην σύντροφό της».

Κώστας Λάνταβος

Ηλίας Κολλιόπουλος

το μέλλον γεννιέται με καισαρική

ποιητική συλλογή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΑΦΗΜΑ

Μεταφράσεις

**Η γνώση
δεν έχει
καμιά αξία,
εκτός αν την
εφαρμόσεις
κάπου**

Άντον Τσέχωφ
(1860-1904)

Ο πατέρας μου μού κάνει επίσκεψη

Ο πεθαμένος πατέρας μου
ήρθε να μου κάνει επίσκεψη
και κάθεται ξανά στην πολυθρόνα του,
που τώρα είναι δική μου.
Τί νέα, Νιλς; Λέει.
Είναι μαυρισμένος και δυνατός,
τα μαλλιά του λάμπουν σαν μαύρο βερνίκι.
Κάποτε μετακινούσε τις ταφόπετρες των άλλων
με ατσαλόβεργα και καροτσάκι,
εγώ το βοηθούσα.
Τώρα τη δική του την παραμέρισε
μόνος του. Πώς πάει; Λέει.
Εγώ του τα εξιστορώ όλα,
Τα σχέδιά μου,
όλες τις αποτυχημένες προσπάθειες.
Μέσα, στον πίνακα,
έχω κρεμάσει δεκαεφτά λογαριασμούς.
Ρίχ' τους στα σκουπίδια,
λέει εκείνος,
θα σ' τους ξαναστείλουν!
Χαμογελάει.
Χρόνια ολόκληρα δεν άφηνα τον εαυτό μου
να πάρει ανάσα, ήμουν ξύπνιος τις νύχτες
και σκεφτόμουν
πώς να γίνω άνθρωπος της προκοπής,
αυτό μετράει!
Τον κερνάω ένα τσιγάρο,
όμως τώρα το έχει κόψει.
Έξω ο ήλιος βάζει φωτιά
σε στέγες και καμινάδες,
οι σκουπιδιάρηδες χαλούν τον κόσμο
και φωνάζουν κάτω στο δρόμο.
Ο πατέρας μου σηκώνεται,
πάει στο παράθυρο και τους κοιτάζει από ψηλά.
Έχουν δουλειά, λέει, έτσι πρέπει.
Αιντε, κάνε κάτι!

© Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ (Niels Hav)
Μετάφραση από τα Δανικά:
Σωτήρης Σουλιώτης

Οι αναισθησιολόγοι συζητούν για αστρονομία (narkosel)

Οι αναισθησιολόγοι συζητούν για αστρονομία
ανεβαίνοντας το ασανσέρ,
ενώ οι ασθενείς έρχονται με ταξί
με ή χωρίς συγγενείς.
Το σύμπαν
αποτελείται από 100 δισεκατομμύρια γαλαξίες.
αν υπάρχουν νοήμονες πολιτισμοί
μόνο σε ένα εκατομμυριοστό
αυτών των πλανητών
δεν είμαστε μόνοι!
Έξω: κρύα βροχή,
Δεκέμβρης.
Όποιος είναι άρρωστος
και κάθεται στην αίθουσα αναμονής
ανάμεσα στα ξεφτισμένα τηλεπεριοδικά
με την παλιωμένη του ζωή
δεν έχει παρά μόνο μία παράκληση.

© Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ (Niels Hav)
Μετάφραση από τα Δανικά:
Σωτήρης Σουλιώτης

Οι γυναίκες της Κοπεγχάγης

Να που πάλι ερωτεύτηκα πέντε φορές
πέντε διαφορετικές γυναίκες
πάνω στο λεωφορείο αρ. 40
από τη Νιάλσγκεδε στο Οεστερμπρό.
Πώς να τα βγάλεις πέρα
με τέτοιες καταστάσεις;
Η μια φορούσε γούνα, η άλλη κόκκινες γαλότσες.
Η μια διάβαζε εφημερίδα, η άλλη Χάιντεγκερ
-και οι δρόμοι ήταν μούσκεμα απ' τη βροχή.
Στη Λεωφόρο Αμάγκερ
ανέβηκε μια μούσκεμα πριγκίπισσα,
γεμάτη ευφορία και νεύρα,
ειδικά μ' εκείνη τη δάγκωσα αμετάκλητα.
Όμως εκείνη κατέβηκε στην αστυνομία
και την αντικατέστησαν δυο βασιλίσσες
με μαντήλες που άστραφταν,
και μιλούσαν η μια στην άλλη
φωναχτά στα πακιστανικά
σε όλο το δρόμο ως το Κοινοτικό Νοσοκομείο,
ενώ το λεωφορείο έβραζε
από ποίηση. Ήταν αδερφές,
και ήταν πανέμορφες και οι δυο,
έτσι χάρισα και στις δυο τους την καρδιά μου
και βάλθηκα μάλιστα να σχεδιάζω
την καινούρια μου ζωή
σ' ένα χωριό κοντά στο Ραβαλπίντι,
όπου τα παιδιά μεγαλώνουν
μέσα στο άρωμα του ιβίσκου,
ενώ οι μανάδες τους μες στην απόγνωση

τραγουδάνε τραγούδια
που σου ραγίζουν την καρδιά
μέσα στο σούρουπο,
στις ατέλειωτες στέπες του Πακιστάν.
Όμως εκείνες δε με είδαν!
Και εκείνη με τη γούνα έκλαιγε
πίσω από το γάντι της,
όταν κατέβηκε στη Φαριμάξγκεδε.
Η κοπέλα που διάβαζε Χάιντεγκερ
έκλεισε ξαφνικά το βιβλίο της
και με κοίταξε στα μάτια
μ' ένα κοροϊδευτικό χαμόγελο,
σαν να έβλεπε τη φάτσα του κ. Οποιουνάνι,

αυτοπροσώπως και ιδιοχείρως.
Και έτσι η καρδιά μου ράγισε για πέμπτη φορά,
όταν σηκώθηκε μαζί με όλες τις άλλες.
Σκληρή που είναι η ζωή!
Συνέχισα δυο στάσεις πριν τα παρατήσω.
Και έτσι τελειώνει πάντα:
στέκεσαι μόνος σου στην άκρη του πεζοδρομίου
και τραβάς ρουφηξιές από ένα τσιγάρο,
περιπαθής και λιγάκι δυστυχισμένος.

© Νιλς Χάου/Νιλς Χαβ (Niels Hav)
Μετάφραση από τα Δανικά:
Σωτήρης Σουλιώτης

Έντιθ Σέντεργκραν (Edith Irene Södergran 1892-1923)

Το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου

Είμαι το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου.
Με νανούρισαν στο λίκνο του καλοκαιριού,
τέθηκα φρουρός ενάντια στο βόρειο άνεμο,
κόκκινες φλόγες ξέσπασαν
στο λευκό μου μάγουλο.
Είμαι το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου.
Είμαι ο πιο νέος σπόρος της νεκρής άνοιξης,
είναι τόσο εύκολο να πεθάνεις ως τελευταίος·
έχω δει τη λίμνη
τόσο παραμυθένια και γαλάζια,
άκουσα την καρδιά
του νεκρού καλοκαιριού να χτυπά,
ο ανθός μου δε φέρει άλλο σπόρο
παρά του θανάτου.
Είμαι το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου.
Έχω δει του φθινοπώρου
τους βαθιά έναστρους κόσμους,
διέκρινα φως από μακρινές ζεστές εστίες,
είναι τόσο εύκολο
ν' ακολουθήσεις τον ίδιο δρόμο,
θα κλείσω τις πύλες του θανάτου.
Είμαι το τελευταίο λουλούδι του φθινοπώρου.

Ένα πουλί φυλακισμένο

Ένα πουλί καθόταν
φυλακισμένο σε χρυσό κλουβί
σε ένα λευκό κάστρο
δίπλα σε μια βαθυγάλαξη θάλασσα.
Τα αισθησιακά τριαντάφυλλα
υπόσχονταν ηδονή και ευτυχία.
Και το πουλί τραγουδούσε
για ένα μικρό χωριό ψηλά στο βουνά,
όπου βασιλιάς είναι ο ήλιος
και βασίλισσα η σιωπή
κι εκεί τα λιτά μικρά άνθη
με λαμπερά χρώματα
μαρτυρούν τη ζωή,
που αντιστέκεται και διαρκεί.

Edith Södergran, Dikter, 1916
Μετάφραση: Δέσποινα Καϊτατζή-Χουλιούμη

Γιατί πιστεύω πως τούτος ο σύγχρονος κόσμος
όπου ζούμε, ο τυραννισμένος από το φόβο και την
ανησυχία, τη χρειάζεται την ποίηση. Η ποίηση έχει
τις ρίζες της στην ανθρώπινη ανάσα - και τι θα γι-
νόμασταν, αν η πνοή μας λιγόστευε;

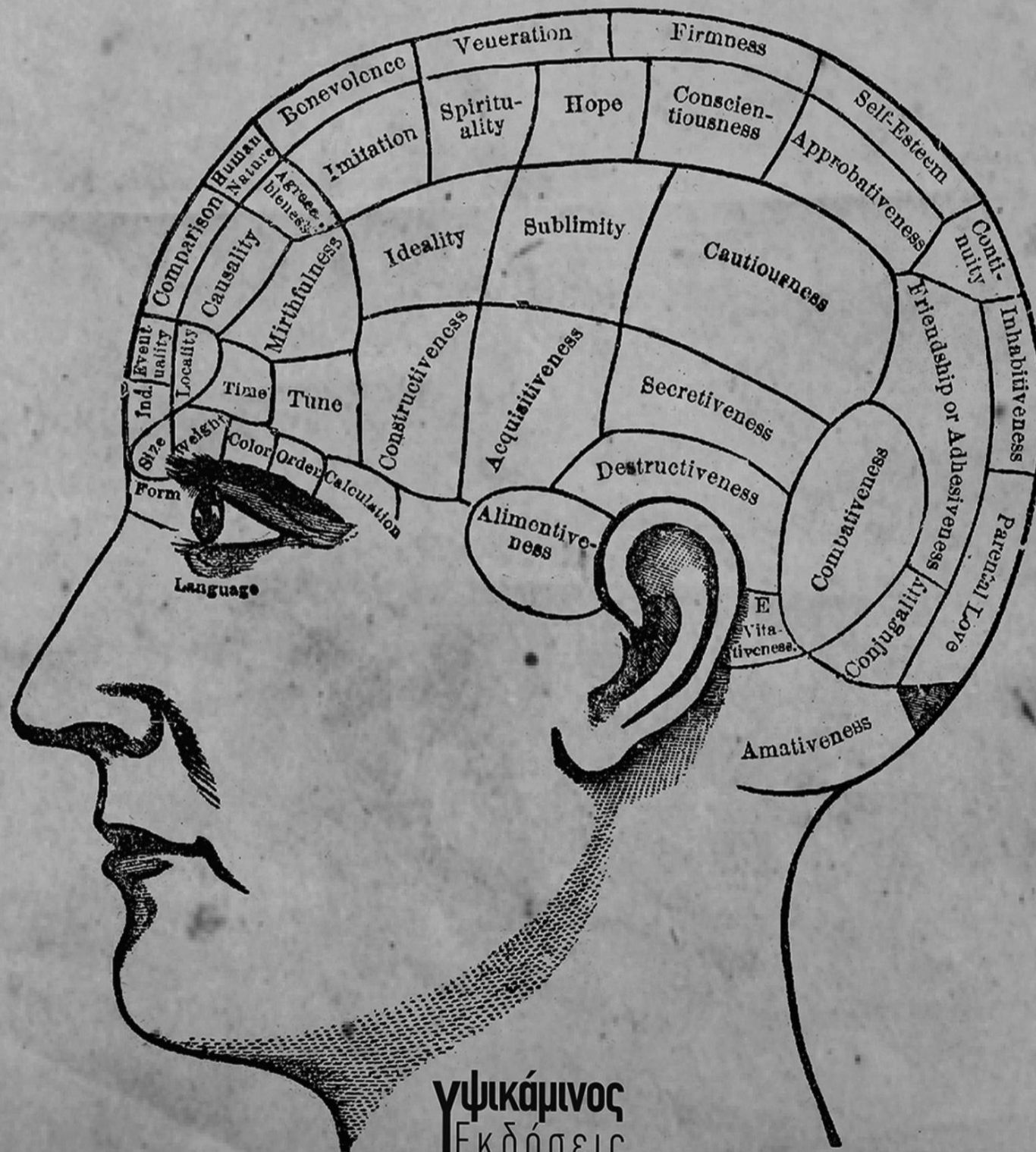
Γιώργος Σεφέρης
Έλληνας ποιητής [Νόμπελ 1963] (1900-1971)
(από την ομιλία του στην απονομή του Νόμπελ)

Ειρήνη Κουτρομπά

γλωσσολογία και δομημένος ρεαλισμός

φιλοσοφικές, κριτικές, κοινωνιογλωσσολογικές
& κειμενογλωσσολογικές διαστάσεις

επιστημονική μελέτη

γψικάμινος
Εκδόσεις

Δοκίμια λόγου

Οι τρεις
βασικοί νόμοι
τής ζωής:
το άνισο,
το άδικο,
το ανήδικο

Λησμονημένες γραφές

το διηγηματικό έργο
τού Δημήτρη Χατζόπουλου
στη δεκαετία 1890-1900

Υπάρχουν κάποια πρόσωπα που σκέφτεσαι πολύ πριν τα κοιτάξεις. Ακόμα πιο δύσκολα αποφασίζεις να καταπιαστείς σοβαρά μαζί τους. Πιστεύεις ότι μια τέτοια συστηματική προσπάθεια να τα ανακαλύψεις και να τα αποτιμήσεις, θα ισοδυναμούσε, ενδεχομένως, με κριτική θρασύτητα και κατά συνέπεια με τον κίνδυνο να οδηγηθείς σε λανθασμένα συμπεράσματα. Έτσι λειτούργησε πάνω μου, αρχικά, ο Δημήτρης Χατζόπουλος (Μπόεμ): ένας άγνωστος και κατόπιν δύσκολος όγκος, που δεν μπορούσε εύκολα να τον αγκαλιάσει η δική μου ματιά. Τον έψαξα, το διάβασα, το μελέτησα, κάποιες φορές συνομίλησα μαζί του νοερά, αλλά πάντα κάτι μου ξέφευγε από τη βαθύτερη ουσία της πολύπλευρης ιδιοσυγκρασίας του. Ήταν κι εκείνοι οι εύκολοι και κάπως γραφικοί χαρακτηρισμοί με τους οποίους τον είχε φορτώσει η λογική ή και αφέλεια της γραμματολογίας. Τις περισσότερες φορές, εξάλλου, η λογική της γραμματολογίας αρέσκειται σε πρόχειρους χαρακτηρισμούς και σε καθησυχαστικές κατατάξεις. Από την άλλη μεριά, ήταν και όσοι μιλούσαν για προχειρογραφία, για χασματικές και ασπόνδυλες αφηγήσεις ή, ακόμη, και για έλλειψη πρωτότυπου λογοτεχνικού έργου.

Φυσικό ήταν όλα αυτά να θολώνουν την εικόνα και μέσα σε μια τέτοια ρευστότητα, με τις πολλές αντιφάσεις, να επιτείνεται ακόμη πιο πολύ η σύγχυση. Γι' αυτό δεν ήταν πάντα εύκολο να αναζητήσει κανείς και να συλλάβει το αληθινό ποιοτικό και αφηγηματικό μέγεθος του Χατζόπουλου. Οι ελάχιστες, άλλωστε, αναφορές στο πρόσωπο και το έργο του, που συχνά περιορίζονταν σε κάποιες γενικόλογες και ρευστές επισημάνσεις, δε βοηθούσαν πάντα στο να πάρουν τα πράγματα ένα πιο διαυγές και καθαρό περίγραμμα. Όμως, τώρα, στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας με τίτλο «Λησμο-

νημένες γραφές: Το διηγηματικό έργο του Δημήτρη Χατζόπουλου στη δεκαετία 1890-1900», που υποστηρίχτηκε τον περασμένο Φεβρουάριο στο τμήμα Φιλολογία του Α.Π.Θ. υπό την εποπτεία του καθηγητή κ. Λάμπρου Βαρελά-, καθώς μάλιστα συμπληρώνονται και 153 χρόνια από τη γέννηση του Δημήτρη Χατζόπουλου, κατάφερα να νικήσω, κάπως, τους ενδόμυχους δισταγμούς μου και να ασχοληθώ συστηματικά μαζί του. Από την αρχή με έθελγε το γεγονός ότι μέσα απ' αυτήν την τριβή και την αναμέτρηση, θα έφερνα στην επιφάνεια ένα πρόσωπο με πλούσιο, όπως αποδείχτηκε, λογοτεχνικό και δημοσιογραφικό έργο, για το οποίο δε γνωρίζαμε τίποτε άλλο παρά μονάχα κάποιες πτυχές της πολυάσχολης αυτής ζωής του. Θα είχα την ευκαιρία να κάνω μαζί του ένα ταξίδι στο χρόνο και χέρι-χέρι σαν συνεπιβάτες στο ίδιο βαγόνι να ξετυλίξουμε από κοινού το δικό του μίτο. Με φόβισε όμως η ιδέα να συνθέσω, μια, ας πούμε, γενική εισαγωγή στο λογοτεχνικό έργο του. Θα εγκλωβιζόμουν στην εύκολη παγίδα μιας γενικόλογης κάπως αοριστολογίας. Περισσότερο με έθελγε η ιδέα μιας πιο «κλειστής» και πιο συγκεκριμένης σπουδής και ενασχόλησης. Μου ταίριαζε πιο πολύ ένα είδος ερμηνευτικής εισαγωγής και αναλυτικού σχολιασμού σε συγκεκριμένες όψεις του αφηγηματικού του έργου. Γι' αυτό και διάλεξα να περιοριστώ στη δεκαετία 1890-1900 και στους πέντε θεματικούς κύκλους διηγημάτων-αφηγημάτων που ανέκυψαν από την έρευνά μου στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο.

Η επιλογή μου αυτή δεν είναι ούτε τυχαία, ούτε και αυθαίρετη. Αντίθετα, πειθαρχεί και υπακούει σε συγκεκριμένα κριτήρια. Προσωπικά, θέλω να πιστεύω, ότι οι πέντε αυτοί θεματικοί κύκλοι περιέχουν και αποκαλύπτουν ουσιώδεις πλευρές και όψεις της αφηγηματικής λογικής και της ιδεολογίας του Αγρινιώτη συγγραφέα. Η συσχέτιση της ζωής με το έργο του, ιστορικά-χρονολογικά τοποθετημένο, σε συνάρτηση δηλαδή με τη γενική, κοινωνική και πολιτική διάρθρωση της εποχής του, υπήρξε η ασφαλέστερη μέθοδος για τη διαφώτιση και την ανάδειξη της πνευματικής του δημιουργίας. Και τη μέθοδο αυτή ακολούθησα υποτάσσοντας τη λεπτομέρεια στη γενικότητα της γραμματολογίας ή επιμένοντας στη λεπτομέρεια όταν αυτή με βοηθούσε για να κατανοήσω πληρέστερα αυτή τη γενικότητα.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο και στα *Ρουμελιώτικα Διηγήματα* και τη *Ζωή εν Επαρχία* θα μας αποκαλυφθεί η ενασχόληση του Χατζόπουλου το διάστημα 1891-1893 με την ηθογραφία. Τα αφηγήματά του αυτά δείχνουν να πειθαρχούν στον παντοδύναμο νόμο που κυριαρχούσε στη λογοτεχνική πεζογραφία της εποχής του, όταν οι Έλληνες ηθογράφοι αναζητώντας την καθαρή έκφραση της ελληνικής ζωής – παρακινήμένοι σ' αυτό και από τις λαογραφικές μελέτες του Νικολάου Πολίτη – δε γοητευτήκαν από τα μιξοφράγικα μαϊμουδίσματα της νεοδημιουργητής αστικής ζωής αντίκρισαν το χωριό και την αγροτική ζωή στις γραφικές και συγκινησιακές εκδηλώσεις της με τους ανόθευτους τύπους και τα λαγαρά αισθήματα. Διαβάζοντάς τα κανείς θα αντιληφθεί αμέσως πως ο Χατζόπουλος προχώρησε το ρεαλισμό της περιγραφής της ηθογραφίας του ως το νατουραλισμό. Η στάση του αυτή φαίνεται πως αποτελούσε μια έμφυτη και ακατανίκητη έφεση της ψυχής του να αγγίζει αμεσότερα την αλήθεια.

Και την άγγιξε. Μα η επαφή του μαζί της, κεντρισμένη από την πείρα που συγκόμισε από τα διάφορα επαρχιακά περιβάλλοντα, που έτυχε να βρεθεί, και ερεθισμένη από τη γνωριμία του με ανθρώπους κάθε τάξης, επαφή που την έκανε φλογερή η άσβεστη δίψα της ψυχής του να πετύχει, πολλές φορές μέσα και από τη σάτιρα, τη λύτρωση του ανθρώπου από τα βασανιστικά δεσμά της μίζερης ζωής του, τον έφερε πολύ μακρύτερα. Η προσγείωσή του στην ελληνική πραγματικότητα ήταν ένα κίνητρο όχι μόνο για μια απλή, επιδερμική, εποπτεία του ψυχικού τοπίου, αλλά για μια ζύμωση εσωτερική, που ενέπνεε την πυρετική διάθεση της ολοένα βαθύτερης εισβολής στην κοινωνική ψυχοσύνθεση. Είναι χαρακτηριστικό πως ο Χατζόπουλος το 1896, γεμάτος από τις εμπειρίες που αποκόμισε από τη μέχρι τότε ζωή του και ειδικά από την περίοδο που εκπλήρωνε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις σε κάποιο επαρχιακό στρατόπεδο, θα δημοσιεύσει μια άλλη σειρά αυτοβιογραφικών διηγημάτων αυτή τη φορά με τον τίτλο, *Λησμονημένα Στρατιωτικά*. Στο δεύτερο κεφάλαιο, που αναλύονται τα εν λόγω διηγήματα, θα δούμε πως η βιωμένη λογοτεχνική του έκφραση συγκροτεί συγχρόνως και μια παράλληλη έρευνα στο κοινωνικό σώμα του καιρού του. Ο Χατζόπουλος εδώ καταφέρνει να ακολουθήσει ένα διαγεγραμμένο σχέδιο με όλα τα χασματα και τα κενά που επιβάλλει η έλλειψη του συστήματος, για την περαιτέρω διερεύνηση της ελληνικής ζωής στις μάλλον προέχουσες εκδηλώσεις της. Ο στρατιώτης-άνθρωπος του χωριού, ο μεσαιός μικροαστικός τύπος, ο ξεπεσμένος αξιωματικός – και η καθημερινή ζωή στο στρατόνα ήταν ένας μικρογραφικός πίνακας – πέρασαν από το οπτικό πεδίο της παρατήρησής του. Κι αυτό γιατί, πέρα απ' αυτήν την πρώτη ύλη του βιώματος, υπάρχει η τέχνη της αφήγησης και της πλοκής. Ο Χατζόπουλος δεν περιορίζεται στο αυτοβιογραφικό στοιχείο. Χρησιμοποιεί συνήθως το πρώτο πρόσωπο επειδή, όπως θα έλεγε και ο Απόστολος Σαχίνης, του χρειάζεται «ένας τρόπος εκφραστικής αμεσότητας, ένας τρόπος προσωπικής συναισθηματικής συμμετοχής». Μα σκοπός του δεν είναι να αυτοβιογραφηθεί και να αφηγηθεί τα ατομικά του παθήματα και τα παθήματα των άλλων στρατιωτών, αλλά να συνθέσει έργα ικανά να δώσουν μια εικόνα του στρατιωτικού-ανθρώπινου βίου, όπου ο μύθος, η πλοκή και τα πρόσωπα να κινούνται και να συμπλέκονται με τη ανίκητη δύναμη της ειμαρμένης.

Παρόλο που πολλοί από τους προγενέστερους, αλλά και σύγχρονους του συγγραφείς, άρχισαν και τελείωσαν με την ηθογραφία ο Χατζόπουλος δείχνει να μην αρκέστηκε σ' αυτήν. Την ίδια χρόνια (1896) αξιοποιώντας τη λογοτεχνική του φλέβα και την ιδιότητα με την οποία έγινε ευρέως γνωστός, του δημοσιογράφου, θα δημοσιεύσει την τέταρτη – κατά χρονολογική σειρά – σειρά διηγημάτων του με τον τίτλο, *Ιστορίες ενός ρεπόρτερ*. Στο τρίτο κεφάλαιο, που θα σχολιαστούν οι ιστορίες του αυτές, θα αντιληφθούμε πως τα θέματα και η σκοπιά με την οποία τα συλλαμβάνει ο Χατζόπουλος είναι δημοσιογραφική. Τα σώζει όμως από την εφημερότητα η λογοτεχνική τους παρουσίαση και το νευρώδες ύφος τους. Ένα ύφος που διαψεύδει τις συμβατικές προσδοκίες της εποχής του, συνδυάζοντας σ' ανοίκειο μείγμα στοιχεία ρεαλιστικά και αισθητιστικά. Δημοσιογραφία και τέχνη συγκεράστηκαν στα κείμενά του αυτά σε

μια ιδιότυπη ισορρόπηση, κατορθώνοντας από πλευράς του να ταυτίσει τους εκάστοτε τύπους, που επέλεγε να θίξει, με κοινωνικές καταστάσεις διαμορφωμένες και να ερευνήσει την αλληλεπίδραση ανθρώπων και αστικού πια περιβάλλοντος.

Η Αθήνα γίνεται πλέον η πόλη εκείνη που επίμονα προσέλκυε το βλέμμα πολλών συγγραφέων τού 19^{ου} αιώνα, μεταξύ των οποίων και του Χατζόπουλου. Στο τέταρτο κεφάλαιο λοιπόν θα αναλυθεί η τελευταία σειρά αφηγημάτων του με τον τίτλο, *Αθηναϊκά Ήθη* (1900). Σ' αυτά ο Δημήτρης Χατζόπουλος μέσα από μια αποσπασματική γραφή θα επιχειρήσει να παρουσιάσει τη ζωή στην πρωτεύουσα ως ένα μωσαϊκό κειμένων, ένα κολάζ σκηνών, ταξινομημένων από τον στοχαστικό παρατηρητή που σεργιανά στους δρόμους της. Ο οξυδερκής Αθηναίος πλάνης εκλαμβάνοντας τις κάθε λογής εκφράσεις τού δημοσίου βίου ως σήματα κοινωνικής ψυχολογίας οδηγεί από τη λεπτομερειακή περιγραφή στην ερμηνεία του: έτσι η αφήγησή του φαίνεται να συντονίζεται με την κύρια λειτουργία τής λογοτεχνίας τού *flâneur*, η οποία αναλαμβάνει να διαλευκάνει τη φυσιογνωμία του άστεως.

Με αυτή τη σειρά κειμένων θα ολοκληρωθεί και η παρούσα εργασία δίνοντας σε καθέναν από εμάς, έπειτα από τη μελέτη των όσων παρεμβάλλονται, τη δυνατότητα να κατανοήσουμε σε μεγάλο βαθμό τη λογοτεχνική πορεία που ο Χατζόπουλος ακολούθησε μέσα στα χρόνια και τα θέματα που προτίμησε ο ίδιος να καταπιαστεί.

Βασίλης Γραμμενάς

Η «οπτική ποίηση» ως μεταγλώσσα τής μεταμοντέρνας εποχής

Το παράδειγμα της ο. σ. φωτίου
(Όλγας ς. Φωτίου)

1) Η μεταμόρφωση της γλώσσας σε ένα αλχημικό τοπίο στην ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου

Η γλώσσα δεν είναι στατική, ούτε αμετάβλητη. Δεν αποτελεί απλώς ένα σύστημα επικοινωνίας, αλλά ένα ζωντανό πεδίο συνεχούς αναδόμησης και αλληλεπίδρασης. Τα ποιήματά της κινούνται στα όρια της ορατότητας και της αφαίρεσης, όπου η λέξη γίνεται οπτικό στοιχείο, η σιωπή αναπόσπαστο μέρος τού νοήματος και ο αναγνώστης συν-δημιουργός τού έργου. Η αποδόμηση εδώ δεν είναι απλώς άρνηση της συμβατικής γλώσσας. Είναι μια αλχημική διεργασία, μια μεταμόρφωση, όπου το ποιητικό κείμενο λειτουργεί όπως ένας ζωντανός οργανισμός. Αλλάζει, διαλύεται, ξαναγεννιέται, όπως το DNA που ανασυντίθεται ή όπως οι κβαντικές πραγματικότητες που διαμορφώνονται τη στιγμή που τις παρατηρούμε. Από τα ιδεογράμματα στην οπτική ποίηση η εικονιστική διάσταση της γραφής δεν είναι νέα. Τα κινέζικα ιδεογράμματα, τα ιερογλυφικά των Αιγυπτίων, ακόμα και η Γραμμική Α και Β, βασιζόνταν σε έναν πολυεπίπεδο συμβολισμό, όπου η οπτική μορφή της γραφής ήταν μέρος τής σημασίας. Στην ποίηση της Όλγας Φωτίου, το ίδιο συμβαίνει: «με]Τ'Α θυμάμαι...» Εδώ το «μετά» διασπάται. Το γράμμα «Τ'Α» τονίζεται, αποκτά αυτόνομη ύπαρξη, γίνεται ένα σημείο ασυνέχειας στο χρο-

νο. Η παρένθεση δεν είναι απλώς ένα τυπογραφικό στοιχείο, αλλά ένας οπτικός χώρος όπου συνυπάρχουν διαφορετικές αναγνώσεις. Ντανταϊσμός και ηχητική αποδόμηση: Οι ντανταϊστές (Χούγκο Μπαλ, Τριστάν Τζαρά) πρώτοι αμφισβήτησαν τη λογική συνοχή τής γλώσσας. Τα ποιήματά τους δεν είχαν νόημα με την κλασική έννοια, ήταν περισσότερο ήχοι, κραυγές, γλωσσικά θραύσματα: «gadji beri bimba glandridi lauli lonni cadori»: Στην ποίηση της Όλγας Φωτίου, βλέπουμε μια σύγχρονη εκδοχή αυτής της αποδόμησης, όπου το θραύσμα είναι πλέον συνειδητό εργαλείο δημιουργίας: «το παπί | -αυτοαναίρεση». Η ίδια η λέξη «παπί» αυτοαναίρεείται μέσα στο ποίημα. Το κάθε σύμβολο αμφισβητεί την ύπαρξή του, όπως στον ντανταϊσμό, όπου το ίδιο το νόημα είναι μια ρευστή κατασκευή.

2) Φουτουρισμός

και «οπτική κίνηση» της γλώσσας
Ο φουτουρισμός (Μαρινέτι, Σοφισί) έφερε την ταχύτητα και την ακαριαία μετάδοση της σημασίας στην ποίηση. Στα «parolibere» (λέξεις-ελεύθερες), η γραφή δεν ακολουθεί τη γραμμική ροή τής γλώσσας, αλλά αναπηδά στο χαρτί, διατάσσοντας την οπτική και νοηματική σταθερότητα. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στα ποιήματα της Όλγας ς. Φωτίου. Οι λέξεις δεν είναι απλώς φράσεις, είναι οπτικο-σημασιολογικά γεγονότα που καλούν τον αναγνώστη να κινηθεί πάνω στη σελίδα. «το [Π]πί[]μα[] στίχο στίχο[]-]τη στρο[Φ]φί». Εδώ, το ίδιο το ποίημα γίνεται μια οπτική εμπειρία, όπου τα γράμματα, τα κενά και τα σύμβολα, καθορίζουν τη σημασία εξίσου με τις λέξεις.

3) Λετρισμός: το κείμενο

ως οπτικό και ακουστικό γεγονός
Ο λετρισμός (Lettrisme) του Ιζιντόρ Ιζού αρνήθηκε τη λέξη ως μονάδα νοήματος και επικεντρώθηκε στο γράμμα, στον ήχο και στην οπτική δομή. Το κείμενο δεν είναι απλώς μια σειρά λέξεων, αλλά ένα ηχητικό και οπτικό τοπίο. Αυτή η αρχή είναι εμφανής στην ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου, όπου τα γράμματα αποκτούν πλαστικότητα και σημασιολογική αυτονομία. «Στρ[Ο]βιλισμός». Εδώ το «Ο» δεν είναι απλώς ένα γράμμα. Είναι μια οπτική σπείρα που δημιουργεί κίνηση μέσα στη λέξη, όπως στα λετριστικά έργα, όπου η γλώσσα γινόταν ταυτόχρονα εικόνα και ήχος.

4) Η ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου ως δομή, DNA και κβαντικό κείμενο στη μεταμοντέρνα εποχή

Η ποίηση δεν μπορεί να είναι στατική. Ζούμε σε έναν κόσμο όπου η γλώσσα είναι αλγόριθμος, κώδικας, τεχνητή νοημοσύνη. Η ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου λειτουργεί σαν γενετικός κώδικας, όπου τα γλωσσικά στοιχεία συνδυάζονται όπως οι αλληλουχίες DNA, δημιουργώντας συνεχώς νέα μορφώματα νοήματος. «Νερό-χρόνος [απώλεια]»: Αυτή η δομή θυμίζει σύγχρονες βάσεις δεδομένων ή γλωσσικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης, όπου το νόημα γεννιέται μέσα από συνδέσεις που δεν είναι ποτέ οριστικές. Μπορεί λοιπόν μια τέτοια ποίηση να είναι η ποίηση του μέλλοντος; Η απάντηση είναι ναι. Σε μια εποχή όπου η γλώσσα διαλύεται και ξαναχτίζεται από αλγορίθμους, η ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου προφητεύει αυτή τη νέα πραγματικότητα. Ο αναγνώστης δεν είναι παθητικός

δέκτης, αλλά ενεργός συμμετέχων, που συμπληρώνει τα κενά, δημιουργεί τις δικές του διαδρομές μέσα στο κείμενο.

Συμπερασματικά:

η γλώσσα ως ζωντανή οντότητα

Εν κατακλείδι η ποίηση της Όλγας ς. Φωτίου δεν είναι στατική, δεν είναι κλειστή. Είναι ένας χάρτης προς το άγνωστο, ένα μετα-κείμενο που διαρκώς μεταμορφώνεται, αυτοαναδομείται και ανοίγει νέες προοπτικές ερμηνείας. Όπως το σύμπαν, όπως η ζωή, όπως η ίδια η γλώσσα, έτσι και η ποίησή της δεν είναι ποτέ μία και μοναδική, αλλά άπειρες πιθανότητες σε διαρκή αλληλεπίδραση.

Αθανασία Π. Δρακοπούλου
Συγγραφέας

Βιογραφικό σημείωμα

Η ποιήτρια ο. ς. Όλγα Αναστασίας και Φωτίου Λυκογεώργου, γεννήθηκε στον Άγιο Ανδρέα Μακρυνείας και μεγάλωσε στο Αιτωλικό Αιτωλοακαρνανίας. Εργάστηκε ως ιδιοκτήτρια και καθηγήτρια στο Κ. Ξ. Γ. «Καραπαναγιώτη» εκπαιδευτήριο. Είναι ιδρύτρια του πολιτιστικού συλλόγου «Το Αιτωλικό», από το έτος 1981. Και έχει συγγράψει τέσσερις ποιητικές συλλογές: *Ι'ΑΝά-* (εκδόσεις κύμα, 2020), *Το Μπορντ-[Ω]-Έλο[ς]* (εκδόσεις κύμα, 2021), *Δια [Φ]φί[Μ]μί ΣΤΗ Κ'Ο [Φ]φί λ' Α[]2* (εκδόσεις κύμα, 2022) και *Λινολεουμ* (εκδόσεις Ενδυμίων, 2025).

Μίμης Σουλιώτης ο γλωσσικά πολυσυλλεκτικός

Κοινωνιογλωσσολογική τεκμηρίωση
της ποιητικής γραφής του Μ. Σ. με εστίαση
στην ποιητική ανθολογία «Κύπρον, ιν ντηντ –
περιγηγητικές αρπαχτές σε στίχους»

*As καταχωρίσω κι ένα τετραστιχάκι
για το κυπραίικο επίρρημα άσιλα
όπως το μετάφρασε η Λοφίτη: ιν ντηντ,
και πράγματι, ιντηντ είναι, όντως.
Μίμης Σουλιώτης, Κύπρον ιν ντηντ –
περιγηγητικές αρπαχτές σε στίχους- (σελ. 56)*

Η γενιά τού 1970· υπαγόμενοι σ' αυτήν ποιητές που έχουν δημοσιεύσει τουλάχιστον μια ποιητική συλλογή 1967-1971 κατά το Μαρωνίτη (1987: 231). Κοινό βίωμα η επτάχρονη στρατιωτική δικτατορία (1967-1974). Οι ποιητές αυτοί απομακρύνονται από το ατομικό και περνούν στην αποτύπωση του κοινωνικού και μάλιστα της κοινωνικής δυσφορίας. Η γραφή τους χαρακτηρίζεται από το στοιχείο τής προφορικότητας και από τον πεζολογικό τόνο, ενώ δεν απουσιάζει η συνειρμική –σχεδόν παραληρηματική γραφή (Χατζηβασιλείου, 2012, σσ. 370-372). Παράλληλα, το χιούμορ και η σάτιρα δεν εκλείπουν (Αναγνωστάκη, 1995, σσ. 179-180).

Τα παραπάνω αποτελούν σε αδρές γραμμές τα τεχνικά χαρακτηριστικά των έργων τής γενιάς τού '70. Ευρέως γνωστά, όπως και οι εκπρόσωποί της, μελετημένα, μελετημένοι και μελετημένες από λογοτεχνική οπτική: περιεχόμενο, ύφος, στιχουργική, διακειμενικότητα, γλώσσα. Γλώσσα σε ένα επίπεδο περιγραφικό και όχι επιστημονικό- γλωσσολογικό. Διαβάζουμε στο Χατζηβασιλείου (2012, σελ. 370) ότι

η γλώσσα τής γενιάς αυτής είναι καταγιγιστική και καταγγελτική, ενώ στον Παπαγεωργίου (1989, σελ. 64), διαβάζουμε για τον κατακερματισμό των «-ισμών», το καθημερινό λεξιλόγιο και την αμφισβήτηση της ποιητικής γλώσσας. Η Πεχλιβάνη (2019) αποδίδει στη γενιά τού '70 την κοινή νεοελληνική γλώσσα, τα στοιχεία ξενογλωσσού λεξιλογίου και «αργκό».

Σε αυτή τη χορεία κατέχει μία οργανική θέση και ο Μίμης Σουλιώτης (1949-2012), άλλοτε με τη μακρά εικοσαετή σιωπή, άλλοτε με πλήρη ταύτιση μορφολογικά, ιδεολογικά και αισθητικά με τους συγχρόνους ομοτέχνους του και άλλοτε με φυγόκεντρες αποκλίσεις. Προσεγγίζοντας υπό γλωσσικό και γλωσσολογικό πρίσμα την ποιητική γραφή τού Σουλιώτη, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι λειτουργεί ανοικειωτικά, καθώς στην κοινή ανθρώπινη συνείδηση, η γλώσσα ταυτίζεται με τον πρότυπο γλωσσικό κώδικα (Τζακώστα, 2014), ενώ στο Σουλιώτη συναντάται πανσπερμία λέξεων και όχι μόνο η κοινή νέα ελληνική.

Ο Σουλιώτης είναι ένας λεκτικός ποιητής που δεν παρασύρεται από τις λεξικές επιλογές των υπολοίπων λογοτεχνών και ούτε διστάζει να «καρφώσει» αρμονικά στα ποιήματά του λέξεις- ενδείκτες γλωσσικής ποικιλότητας. Η Αγγελική Πεχλιβάνη (2019), σχολιάζοντας τη χρήση τής γλώσσας του, παρατηρεί ότι, παρόλο που η λογοτεχνική του γλώσσα αποτελείται από απλά και καθημερινά υλικά, συντελούνται παρεμβολές λόγιων λέξεων, αρχαίων, λατινικών, λαϊκών- «αργκό», σλάβικων, ιδιωματικών τού βόρειου ιδιώματος και λέξεις από την κυπριακή διάλεκτο, όσο και ξένων ενταγμένων σε λατινικό αλφάβητο ή ενσωματωμένων με τη χρήση *epigreek*. Η πολυσυλλεκτικότητα αυτή παραπέμπει στη γλωσσική ποικιλότητα τόσο συγχρονικά, όσο και διαχρονικά, τόσο οριζοντίως (γεωγραφική διαίρεση), όσο και καθέτως (κοινωνική διαίρεση). Υπονομεύεται, έτσι, το μυθικό ιδεολόγημα υπέρ ενιαίας, καθαρής εθνικής γλώσσας και αναδεικνύεται ο άνευ αποκλεισμών χαρακτήρας της. Ο Σουλιώτης επιβεβαιώνει λογοτεχνικά μέσω των ποιημάτων του ότι η γλώσσα συνιστά πολιτισμικό και κοινωνικό φαινόμενο, καθώς οι χρήστες/στριες μέσω αυτής εκφράζουν την κοινωνική τους ταυτότητα και μέσω αυτής παρέχονται πληροφορίες για την κοινωνία και την κοινωνική ζωή (Holmes, 2016). Αποτυπώνει την κοινωνική ταυτότητα των ανθρώπων των περιοχών που ζει και κινείται, αλλά και τις κοινωνίες τις ίδιες. Έτσι, η διαμονή του στη Φλώρινα, σ' αυτήν την ακριτική πόλη, προσφέρει γλωσσικές επιλογές (οντέφορμε, λιούμπα, πικτσιορίνες) με τις οποίες αποτυπώνεται η γλωσσική ποικιλότητα της περιοχής ως δείκτης τοπικότητας και ιδιαίτερης εθνοτικής ταυτότητας, ενώ αποδίδεται παράλληλα μια αίσθηση προφορικότητας, αλλά και αυθεντικότητας. Ζει μέσα στην κοινότητα και σαν επίδοξος εθνογράφος και λαογράφος, επιλέγει τα δομικά στοιχεία της ποίησής του.

Στη βάση τού γλωσσικού του οικοδομήματος, όπου υπάρχει η καθημερινή γλώσσα, η γλωσσική ποικιλότητα αντλημένη από τα κλασικά κείμενα (αρχαίων ελληνικών: φάος, σέσωκέ σε και λατινικών: *pox*, *noctis*, *tactum*, *scripta*) ξεδιπλώνεται λεξιλογικά στα ποιήματά του και αξιοποιείται δημιουργικά εν είδει μιας διαδικασίας *imitatio* (δημιουργική πρόσληψη και μίμηση). Ο Θεόδωρος Παπαγγελής, σπουδαίος Λατινιστής και φίλος με το Σουλιώτη, όπως ομο-

λογεί σε αφιέρωμα γι' αυτόν στο αφιέρωμα στο διαδικτυακό Χάρτη, υποστηρίζει ότι το κέντρο της ποίησής του είναι η ανθρώπινη ύλη, η μνήμη, το βίωμα και όλες οι λέξεις ελίσσονται γύρω από αυτόν τον πυρήνα, χωρίς να γειωθούν, αλλά διατηρώντας τη συνδηλωτική τους σημασία και την ακρίβεια στην αποτύπωση των νοημάτων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η επιλογή των αρχαίων ελληνικών και λατινικών λέξεων. Το σουλιώτικο γλωσσόσυστημα εμπλουτίζεται από τις λεξιλογικές, συντακτικές, μορφολογικές και φωνολογικές δομές με τις οποίες ο ποιητής ήρθε σε επαφή κατά τη διάρκεια των επισκέψεων και της διαμονής του στην Κύπρο. Η καθημερινή ζωή των Κυπρίων, αλλά και το ιστορικό πολιτισμικό υπόβαθρό της ενέπνευσαν το Σουλιώτη, με αποτέλεσμα τη σύνθεση της τελευταίας του ποιητικής συλλογής με τίτλο: *Κύπρον, εν ντηντ* (2011), στην οποία και εστιάζουμε.

Ο Σουλιώτης αντιλήφθηκε βιωματικά την κοινωνική διγλωσσία (Ferguson, 1959) τής Κύπρου, όρος ο οποίος στο κυπριακό πλαίσιο σημαίνει ότι ο εγγραμματοςμός γίνεται στην κυρίαρχη ποικιλία (Νέα Ελληνική Γλώσσα) που διαθέτει έναν εξωγενή χαρακτήρα, ενώ η φυσικά κατεκτημένη (Κυπριακή διάλεκτος) απορρίπτεται ως όργανο εγγραμματοςμού, συνδέεται με υποτιμητικές στάσεις και αξιοποιείται στην καθημερινή επικοινωνία (Τσιπλάκου, 2007). Ο Σουλιώτης, ισχυριζόμαστε, ως υπέρμαχος της ποικιλότητας ενσωματώνει στο ποιητικό του έργο την κυπριακή διάλεκτο, προασπιζόμενος την αξία της και έχοντας επίγνωση της ιδεολογικής λειτουργίας τής λογοτεχνίας, η οποία διαμορφώνει συνειδήσεις. Εκκινώντας από τον τίτλο και σύμφωνα με την κριτική προσέγγιση του Βαγενά (2019) «το *εν ντηντ* είναι μετάφραση της λέξης *άσιλα* από την κυπριακή διάλεκτο στη σημερινή ομιλούμενη ελληνική των Κυπρίων: στην οποία, παρά τα διατηρούμενα ακόμη έντονα στοιχεία της επιμιξίας της με την αγγλική, επιβιώνει, όπως το δείχνει η λέξη *Κύπρον* του τίτλου, το αρχαιοελληνικό και καθαρεύον *ν* της αιτιατικής». Έτσι, ο ποιητής «αφήνει» ένα σχόλιο για τη γλωσσική πραγματικότητα της Κύπρου, το οποίο επιβεβαιώνει τη βιωματική του επαφή με τη διάλεκτο και τον τόπο.

Με μια αναγνωστική περιδιάβαση στην εν προκειμένω ποιητική συλλογή, παρατηρεί κανείς ότι ο ποιητής ενσωματώνει όλα τα γλωσσικά επίπεδα της κυπριακής διαλέκτου. Σε επίπεδο φωνολογίας προβαίνει σε χρήση του *-ν* στο τέλος της λέξης «επήει» και σε σίγαση του *-γ* στη μέση της λέξης «Φύε». Επίσης, παρατηρείται το φαινόμενο του τσιτακισμού με την μετατροπή του *κ* σε *τζ* «Τζαι». Σε επίπεδο σύνταξης αξιοποιεί το αντικείμενο σε γενική αντί για τον αντίστοιχο εμπρόθετο: *Απόψε εννα μπω της Λάρνακας*. Στο προαναφερόμενο παράδειγμα και σε επίπεδο μορφολογίας παρατηρείται η χρήση τού μορίου *έννα* με το οποίο σχηματίζεται ο μέλλοντας. Σε επίπεδο λεξιλογίου χρησιμοποιεί λέξεις όπως *δαμαί*, *σαβόρο*, *καρκαντάδες*, χαρακτηριστικές τής κυπριακής διαλέκτου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ελληνοποιημένες αγγλικές λέξεις: *εν ντηντ*, *άφτερνουν*, *Ινγκλιτέρ*, *νιου γουέιβ*, *ουάν πάουντ*, *εξτρέμ* – που εντοπίζονται στη συλλογή. Τα ελληνοποιημένα αγγλικά μελετώνται εκτενώς από την Spilioti (2019) και κατονομάζονται ως *engreek*. Η χρήση τους, σύμφωνα με τη γλωσσολόγο, οφείλεται στην πρόθεση απόδοσης προφορικό-

τητας, κατά κύριο λόγο. Σύμφωνα με τους Atalianis, Atik & Gardner-Chloros (2023), τα *engreek* αξιοποιούνται, για να αναπαρασταθεί αυθεντικά μια άλλη φωνή, εδώ η συλλογικοποιημένη φωνή τής αγγλικής που αναφέρεται σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, αναγόμενη σε *lingua franca*, αλλά και αναπόσπαστο κομμάτι αγγλικών λέξεων στην κυπριακή διάλεκτο. Στο ίδιο πλαίσιο ενσωματώνει και αυτούσιες αγγλικές λέξεις: «*housekeeper*», ενώ πολλές εντοπίζονται στο ποίημα «ΑΓΓΛΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ» της συλλογής. Έτσι, ο Σουλιώτης γράφοντας ποίηση, συγκροτούσε υβριδικά κείμενα με στοιχεία εξίσου γραπτού και προφορικού λόγου – πολύ κοντά στα σύγχρονα κειμενικά είδη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι ευκαιριακοί σχηματισμοί ή αλλιώς οι λέξεις άπαξ (από την Πεχλιβάνη χαρακτηρίζονται ως *παρεκφορές*), οι οποίες συνιστούν σχηματισμούς που εξυπηρετούν ειδικότερες ανάγκες, όπως εδώ λογοτεχνικές ανάγκες οι οποίες διασυνδέονται με την ανάγκη που νιώθει ο ποιητής να αποτυπώσει με πιστότητα την πραγματικότητα. Τέτοια παραδείγματα είναι τα εξής: *Φραπεδιάζεται*, *φραπουτσινιάζεται* και το *εμσείς* ως συνδυασμός του *εμείς* και *εσείς*. Οι παραπάνω λέξεις διακρίνονται από τους νεολογισμούς, λέξεις δηλαδή που ήδη υπάρχουν με διαφορετική σημασία στη γλώσσα ή δημιουργούνται για να ανταποκριθούν σε αναδυόμενες κοινωνικές ανάγκες και είναι ενταγμένες στο λεξιλόγιο της γλώσσας. Οι νεολογισμοί μπορεί να αφορούν είτε το περιεχόμενο (λεξικό επίπεδο), είτε τη μορφή (μορφικό επίπεδο), όντες ελληνογενείς ή έχοντες ξενική προέλευση (Χριστοφίδου, 2013). Όλα τα παραπάνω συντείνουν στην άποψη ότι η χρήση των λέξεων του λειτουργεί ανοικειωτικά και από-αυτοματοποιεί το λογοτεχνικό κείμενο. Ο Σουλιώτης καταφέρει μια «νέα γραφή» να αποτυπώσει την ανθρωπογεωγραφία και την καθημερινή ζωή –σ' αυτήν την περίπτωση της Κύπρου-, αλλά και γενικότερα της Δυτικής Μακεδονίας και δη της Φλώρινας με ρεαλιστική πιστότητα και αυθεντικότητα.

Εν κατακλείδι, με αυτές τις λίγες -περιγραφικές και ερμηνευτικές- σειρές για την ποίηση του Σουλιώτη και με την εστίαση, κατά κύριο λόγο, σε μία ποιητική συλλογή, σίγουρα δε αναπαρίσταται και καλύπτεται όλο το φάσμα του γλωσσόσυστημάτος του και των λεπτών με χειρουργική ακρίβεια επιλεγμένων λεξικών αποχρώσεών του. Ανοίγεται, όμως, ένας δρόμος για την ανακάλυψη και επανεξέταση του έργου τού Μίμη Σουλιώτη –όχι πια από την οπτική τής λογοτεχνίας, αλλά από μια κοινωνιογλωσσολογική οπτική και ιδιαίτερα από την οπτική τής διαλεκτολογίας. Ανταποκριθήκαμε στο μερίδιο που μας αναλογεί, έστω και με την προσθήκη του ελάχιστου στο κριτικό και προσληπτικό έργο που αφορά την ποίηση του Μίμη Σουλιώτη, στο «κάλεσμα» της Σοφίας Νικολαΐδου, η οποία στο αφιέρωμα στο διαδικτυακό Χάρτη το 2019 εκφράζει μια ευχή και μια προτροπή: «Ευελπιστώ ότι στο εγγύς και όχι στο απώτερο μέλλον θα βρεθούν ένας δυο εμπαιθείς φιλόλογοι που θα αναδείξουν με εκδόσεις, μελέτες και υπομνήματα το θησαυρό τής φωνής του».

Ειρήνη Κουτρομπά

* Με αφορμή την ποιητική συλλογή τού Μίμη Σουλιώτη «Κύπρον εν ντηντ – περιηγητικές αρπαχτές σε στίχους», εκδόσεις Μεταίχιμο, Αθήνα, 2011.

Αντώνης Ε. Χαριστός

ΑΓΙΑ

ΟΙΚΟ

ΓΕΝΕΙΑ